

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

Υ Π Ο

Κ. Μ. ΚΟΥΜΑ

Σχολάρχου τοῦ τῆς ΣΜΥΡΝΗΣ φιλολο-
γικοῦ Γυμνασίου, καὶ Διδασκάλου τῶν
Μαθηματικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς
Φιλοσοφίας

εἰς χρῆσιν τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Περιέχων Λογικὴν, καὶ ἐπέμετρον αὐτῆς τὴν καθολικὴν
Γραμματικὴν.

Τὸν γὰρ μὴ δυνάμενον δοῦναι τε καὶ
δέξασθαι λόγον ἀνεπιστήμονα εἶναι
(φημι). προσλαβόντα δὲ λόγον δι-
νατόν τε ταῦτα πάντα γεγονέναι, καὶ
τελὸς πρὸς ἐπιστήμην ἔχειν.

Πλάτ. ἐν Θραίτ.

EN BIENNE, THE AUSTRIA,
ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἰωαν. Βαρθ. Τσεσδεχέου
Α. Ω. Ι. Η.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

Σελ.

Προδιόκησις. Τίνα σκοπόν ἔχει ἡ Θεωρητικὴ φιλοσοφία καὶ Τί εἶναι Λογική.	1
Σύντομος Ἱστορία περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς Λογικῆς ἐπιστήμης.	8

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α΄. ΜΕΡΟΣ Α΄.

Περὶ ἰδεῶν καὶ τῶν ἐκφραζόντων ταύτας ὄρων.

ΚΕΦ. Α΄. Περὶ ἀπλῶν καὶ συνθετῶν ἐννοιῶν.	14
ΚΕΦ. Β΄. Περὶ συγκεκριμένων καὶ ἀφηρημένων ἐννοιῶν.	19
ΚΕΦ. Γ΄. Περὶ ἰδεῶν καὶ μερικῶν ἐννοιῶν, ἡ περὶ πλάτους καὶ βάθους ἐννοιῶν.	23
ΚΕΦ. Δ΄. Περὶ νοητῶν ὄντων, ὅπου καὶ περὶ τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς Λογικῆς.	24
ΚΕΦ. Ε΄. Περὶ τῶν πέντε φωνῶν τοῦ Πορφυρίου.	32
ΚΕΦ. ΣΤ΄. Περὶ τῶν κατ' Ἀριστοτέλην δέκα κατηγοριῶν.	36
ΚΕΦ. Ζ΄. Θεωρία τῶν ἰδεῶν κατὰ Ποσότητα καὶ Ποιότητα καὶ Σχέσιν καὶ Τρόπον.	41
ΚΕΦ. Η΄. Περὶ Ὁρισμοῦ καὶ Διαιρέσεως.	47
ΚΕΦ. Θ΄. Περὶ σημείων τῶν ἰδεῶν ἢ περὶ Ὁρων.	55

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α΄. ΜΕΡΟΣ Β΄.

Περὶ Κρίσεως.

ΚΕΦ. Α΄. Τί εἶναι Κρίσις καὶ περὶ τῶν σημείων αὐτῆς.	61
Τόμ. Β΄.	1

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

	Σελ.
ΚΕΦ. Β'. Περὶ παντοῶν εἰδῶν Προτάσεων.	64
ΚΕΦ. Γ' Περὶ συνθέτων Προτάσεων.	70
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ τινων παθῶν τῶν Προτάσεων.	74

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α'. ΜΕΡΟΣ Γ'.

Περὶ Διανοίας.

ΚΕΦ. Α'. Τὶ εἶναι Διάνοια καὶ περὶ τοῦ ἐρμηνεύοντος αὐτὴν λόγου.	79
ΚΕΦ. Β'. Περὶ ἀμέστων Συλλογισμῶν.	82
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ Συλλογισμοῦ καὶ Ἐπαγωγῆς καὶ Παραδείγματος.	86
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ σχημάτων καὶ τρόπων μεθοδικαῖ Συλλογισμοῦ.	94
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Ἐνθυμήματος καὶ Σωρείτου.	103
ΚΕΦ. Σ'. Περὶ Συνθέτων Συλλογισμῶν.	111
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ Συλλογισμῶν ἀποδεικτικῶν καὶ ἀπαγωγικῶν καὶ τοπικῶν.	117

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑ Β'.

Ἡ ἐφηρμοσμένη Λογική.

Προδιοίξεις.	125
--------------	-----

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'. ΜΕΡΟΣ Α'.

Περὶ τῶν μέσων τῆς ἀποφυγῆς τῆς ἀπάτης.

ΚΕΦ. Α'. Περὶ ἀληθείας καὶ βεβαιότητος καὶ ἀπάτης.	129
ΚΕΦ. Β'. Περὶ Σοφισμάτων καὶ τῆς αὐτῶν ἀποφυγῆς.	133
ΚΕΦ. Γ'. Αἰσθήσεως καὶ φαντασίας ἀπάται καὶ τὰ κατ' αὐτῶν ἀντίδοτα.	140

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ:

	Σελ.
ΚΕΦ. Δ'. Μνήμης καὶ προσοχῆς ἀπάται, καὶ οἱ κατ' αὐτῶν κανόνες.	144
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ τῆς ἀπὸ τὰ πάθη ἀπάτης καὶ τῶν τατ' αὐτῆς κανόνων.	147
ΚΕΦ. Σ'. Περὶ τῶν ἐκ τῆς γλώσσης γεννωμένων ἀ- ποτῶν καὶ τῶν εἰς ἀποφυγὴν αὐτῶν ἀναγκαίων κανόνων.	150
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ Προλήψεως καὶ Συναρπαγῆς καὶ τῆς αὐτῶν Θεραπείας.	155

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'. ΜΕΡΟΣ Β'.

Περὶ Πιθανότητος.

ΚΕΦ. Α'. Τί εἶναι Πιθανότης, καὶ περὶ διαφορῶν αὐτῆς βαθμῶν	164
ΚΕΦ. Β'. Περὶ διαφορῶν εἰδῶν Κριτικῆς, καὶ μάλι- σα Πῶς πρέπει νὰ κρίνωμεν τὰς ἐννοίας τῶν παλαιῶν συγγραφέων.	169
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ νοθεύσεως τῶν συγγραμμάτων καὶ Πῶς νὰ εὐρίσκωμεν τὴν γνησιότητά των.	172
ΚΕΦ. Δ'. Πῶς νὰ μαθαίνωμεν πιθανῶς τὴν ἀλήθειαν τῶν μαρτυρουμένων διὰ ζήματος, ἢ ἰσορου- μένων εἰς τὰ συγγράμματα.	175
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Πολιτικῆς Ἐπικρίσεως.	180
ΚΕΦ. Σ'. Περὶ Πρακτικῆς Ἐπικρίσεως.	185
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ Φυσικῆς Ἐπικρίσεως.	188

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'. ΜΕΡΟΣ Γ'.

Περὶ Μεθοδου.

ΚΕΦ. Α'. Τί εἶναι Μεθοδος καὶ παντοία αὐτῆς εἶδη.	194
---	-----

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ.

Σελ.

ΚΕΦ. Β'. Μέθοδος τοῦ ἐπωφελεῶς ἀναγινώσκειν τῶν ἄλλων τὰ συγγράμματα.	203
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ Μεθόδου τοῦ ἀκροᾶσθαι διδασκάλων μαθήματα.	209
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ Μεθόδου τοῦ διὰ συγγραφῆς ἐκθέτειν ἢ ἀπὸ ζώματος διδάσκειν πᾶν μάθημα, μάλιστα δὲ ἐπιστημονικόν.	212
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Μεθόδου τοῦ πρὸς ἄλλου κατ' ἀντίθεσιν προσδιαλέγεσθαι.	217

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ. ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ.

Προδιαίσεις. Τί εἶναι Καθόλου Γραμματικῇ.	223
ΚΕΦ. Α'. Περὶ τῶν τοῦ Λόγου μερῶν.	230
ΚΕΦ. Β'. Περὶ Ὀνόματος οὐσιαστικοῦ καὶ ἐπιθέτου καὶ τῶν διαφορῶν αὐτοῦ βαθμῶν, καὶ τῶν παρεπομένων εἰς τὸ ὄνομα Γένους καὶ πτώσεως καὶ ἀριθμοῦ.	234
ΚΕΦ. Γ'. Περὶ Ἀρθροῦ.	244
ΚΕΦ. Δ'. Περὶ Ἀντωνυμίας.	247
ΚΕΦ. Ε'. Περὶ Ῥήματος καὶ τῶν εἰς αὐτὸ παρεπομένων.	251
ΚΕΦ. ΣΤ'. Περὶ Μετοχῆς.	262
ΚΕΦ. Ζ'. Περὶ Ἐπιρρήματος.	263
ΚΕΦ. Η'. Περὶ Προθέσεως.	266
ΚΕΦ. Θ'. Περὶ Συνδέσμου.	268
ΚΕΦ. Ι'. Περὶ Συντάξεως.	274
ΚΕΦ. ΙΑ'. Περὶ Ἀναλύσεως.	281
ΚΕΦ. ΙΒ'. Περὶ Στιγματισμοῦ.	290

Π α ρ ο ρ ᾶ μ α τ α

Σελ.	3	ςίχ.	21	τῶν, γρ. τὸν
—	14	—	21	γρ. Κουδullaκίου.
—	22	—	6	ἔννοαν, γρ. ἔννοϊαν
—	58	—	24	τραγέλαχος, γρ. τραγέλαφος
—	67	—	5	τατὰ, γρ. κατὰ
—	75	—	16	εἰδεχομένην, γρ. εὐδεχομένην
—	106	—	14	ὥς, γρ. νὰ
—	122	—	13	κέτρου, γρ. κέντρου—ςίχ. 17 δὲ γρ. δέν
—	141	—	24	φονύει, γρ. φονεύει
—	165	—	4	εἰκονολογίας, γρ. εἰκοτολογίας
—	178	—	12	ἱσορίαν ἱπερί, γρ. ἱσορίαν περὶ
—	203	—	16	ἔννοοῦμεν, γρ. ἐνοοῦμεν
—	218	—	11	εἰς τὸ, γρ. εἰς τὸ νὰ
—	226	—	12	σχηματίνονται, γρ. σχηματίζονται
		—	13	ζόημα, γρ. νόημα
—	248	—	16	πρωτοτύμων, γρ. πρωτοτύπων
—	268	—	18	ἄλλοτε, γρ. ἄλλοσε

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ.

Τίνα σκοπὸν ἔχει ἡ Θεωρητικὴ φιλοσοφία,
καὶ Τί εἶναι Λογική.

Α'.

Φιλοσοφία μὲν εὐ γένει εἶναι ἐπιστήμη τῶν ἀρχικῶν νόμων τῆς ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Θεωρητικὴ δὲ φιλοσοφία, ἐπιστήμη τῶν νόμων τῆς ἐνεργείας ἐκείνης, ἣτις τρέφεται εἰς τὰς ἐννοίας καὶ γνώσεις τῶν πραγμάτων (Κρηπ. Φιλ. ΡΚΑ, ΡΚΔ'). ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς πρῶτος τῆς φιλοσοφίας εἶναι ἡ ἀπόλυτος ἁρμονία τῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος (Κρηπ. ΚΖ'). ἐπεταὶ ἐκ τούτου ὀυαγκαίως ὅτι σκοπὸς τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας ἔξοχος εἶναι ὅλων τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων ἡ ἀπόλυτος ἁρμονία, ἣτις εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἐμπορεῖ λοιπὸν εἶναι ὅτι ἡ φιλοσοφία Ζητῶ ἀπόλυτον ἁρμονίαν τῶν ἐννοιῶν μου καὶ γνώσεων ἡ γοῦν ζητῶ τὴν ἀλήθειαν εἰς τὸ θεωρητικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας καὶ ἐξ ἐναντίας ἀποφεύγω τὴν διαφωνίαν των, ἣτις εἶναι ψευδής.

Τόμ. Β'.

Α

Β'. Ἄλλ' ἡ ἀπόλυτος ἁρμονία πασῶν ἐν γένει τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ τὸ ἀρχέτυπον τῆς ἀληθείας, ἢ τὸ πρωτότυπον ἀπάσης θεωρητικῆς τελειότητος· διότι ἐξετάζοντες τὴν ἀληθειαν θάσεως τιμος, εἰς, φέρει εἰπεῖν, ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη, τίποτ' ἄλλο θὲν κάμνομεν, εἰ μὴ ζητοῦμεν, εἰς αἱ ἐννοιαί. Γῆ, στρογγύλη, συμφωνοῦσι πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς ἄλλας ἐννοίας, αἱτινες χρησιμεύουν εἰς γνῶσιν τούτων καὶ ἄλλων ἀντικειμένων· ἐμποροῦμεν λοιπὸν νὰ νοήσωμεν τὴν ὁλοκληρίαν ὅλων τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων ὡς αἰωνίου ὁληθείων σύστημα, τοῦ ὁποίου μέρη εἶναι αἱ μερικαὶ ἡμῶν ἐννοιαὶ καὶ γνώσεις· καὶ διὰ τοῦτο ἐξετάζοντες πάσης ἐννοίας καὶ γνώσεως τὴν ἀλήθειαν, τὰς παραβάλλομεν μὲ ἐννοίας καὶ γνώσεις ἄλλας, τῶν ὁποίων ὁμολογοῦμεν τὴν ἀλήθειαν, διὰ νὰ καταλάβωμεν εἰς συναρμολογῶνται μὲ ταύτας, ἢ διαφωνῶσι καὶ ἐκρούωνται· καὶ εἰ μὲν τὸ πρῶτον, τὰς ἀποδίδομεν εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀληθειῶν· εἰ δὲ τὸ δεῦτερον, τὰς ρίπτομεν εἰς τῆς νοθείας τοὺς ἀποθέτας.

Γ'. Ἀλλὰ πῶς δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν εἰς τι προσαρμόζεται τὸ ὄντι εἰς τὸ σύστημα τῶν συμφωνουσῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων, ἢ ὄχι, καὶ ἐπομένως, εἰς εἶναι ἀληθινὸν ἢ ψευδές; εὐκόλος εἶναι τοῦ ζητήματος ἡ λύσις. Ἡ ἁρμονία ὅλων τῶν δυνατῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων εἶναι πρᾶγμα ἰδανικόν, τὸ ὁποῖον νὰ φθάσῃ μὲν ἀδυνατεῖ ἢ ὀνιθροπία ἀσθένεια, δύναται δὲ νὰ πλησιάζῃ εἰς αὐτὸ μάλλον καὶ μᾶλλον. Κανὼν ἀπαραίτητον πρέπει νὰ ἔχῃ πῶς θεωρητικὸς φιλόσοφος τοῦτο τὸ ἰδανικόν· καὶ ὅταν ὅσας ἔχει ἐννοίας καὶ γνώσεις τὰς καταστήσῃ συμφωνοῦς, ὅσον ἐνδέχεται, ὥς τὰς ἐκλαμβάνῃ κατὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην ὡς ἀληθινάς.

Δ'. "Οτι δὲ ἡ ἀλήθεια αὕτη εἶναι σχετική, γίνεται φανερόν ἐκ τῆς πεπερασμένης τοῦ ἀνθρώπου φύσεως· διότι αἱ ἐννοιαί καὶ γνώσεις μας, ὡς ἐξεύρομεν ἐκ πείρας, πληθύνονται πάντοτε καὶ καθ' ἓνα ἕκαστον, καὶ ὁλικῶς εἰς τὴν ἀνθρωπότητα· καὶ εὐρίσκω λοιπὸν διαφωνίαν σήμερον ὅπου ἔχαιρα βλέπων ἁρμονίαν πέρυσι· καὶ ὅτι ὁ ἀτμοσφαιρικός ἀῆρ εἶναι ἀπλοῦς· ἐσυμφώνει πρὸ πεντήκοντα ἐνιαυτῶν μὲ τὰς ἐννοίας καὶ γνώσεις τῶν τότε φυσιολογούντων· ἀντίκειται ὅμως τὴν σήμερον ἐκ διαμέτρου καὶ ἀντιμάχεται σφοδρῶς μὲ τὰς τῶν φιλοσοφούντων κατὰ τὴν γενεὰν ταύτην· καὶ τὰς ἡδὴ συμφώνους πολλὰ πιθανὸν εἶναι ὅτι θέλει ἐξελέγξειν ἀσυμβιδάσους ὁ ἐφεξῆς χρόνος.

Ε'. Ἀπόλυτος ἄρα ἀλήθεια γινώσκειται ὑπὸ "Ουτος, τὸ ὅποῖον περιέχει εἰς ἑαυτὸ πάσας ὁμοῦ τὰς ἐννοίας καὶ γνώσεις, καὶ δύνатаι διὰ μιᾶς τοῦ νοὸς ἐποπτείας νὰ τὰς θεωρήσῃ ὅλας, καὶ νὰ κρίνῃ τὴν πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν ἁρμονίαν καὶ συνέχειαν. Τοιοῦτον "Ον εἶναι ὁ παντεπόπτης καὶ ὁ πάνσοφος Θεὸς, ὃς τις γεραίρεται καὶ ἐξυμνεῖται ἡ κατ' ἐξοχὴν Ἀλήθεια, καὶ εἰς πολλὰ μέρη τῶν Θεοπνευστῶν γραφῶν, Ἐγὼ εἰμὶ ἡ ἀλήθεια, ἀναγινώσκομεν λέγοντα τῶν κύριον ἡμῶν καὶ Σωτῆρα Ἰησοῦν· ὁ δὲ ἀσθενὴς ἄνθρωπος, ὃς τις πολλὰ ὀλίγα γινώσκει, καὶ ταῦτα νὰ καθυποβάλῃ διὰ μιᾶς εἰς τὸ νοερὸν ὅμμα δὲν δύναται, ἐκλαμβάνει πολλάκις σύμφωνα μὲν τὰ ἀσύμφωνα, διαμαχόμενα δὲ τὰ ἀκριβῶς συναρμολογούμενα, καὶ περιπίπτει εἰς τὴν ἀπάτην, ἡγοῦν τὴν τοῦ ἀληθοῦς ὡς ψεύδους, ἢ τὴν τοῦ ψεύδους ὡς ἀληθείας ὑπόληψιν· καὶ ἐπειδὴ πᾶς ἄνθρωπος εἶναι πεπερασμένος καὶ ἀσθενής, καὶ ἐπομένως

εἰς ἀπάτην ὑποκείμενος· διὰ τοῦτο εἶναι ἀλήθεια ἀναντιρ-
ρήτος τὸ Πᾶς ἀνθρώπος ψεύξης.

Σ. Πρὸς ἐλάττωσιν δὲ τοῦ κακοῦ χρήσιμον εἶναι
να παραβῶμεν τὰς γνώσεις μας μετὰ τὰς περὶ τῶν αὐτῶν
πραγμάτων γνώσεις ἄλλων ἀνθρώπων· καὶ ὅσον πλείον ἡ
ἁρμονία τῶν ἰδικῶν μας γνώσεων ταυτίζεται μετὰ τὴν ἁρμο-
νίαν πλείοτέρων ἄλλων, τόσον εἴμεθα ἀσφαλέςεροι, ὅτι
αἱ γνώσεις μας ἀνῆκουσιν εἰς τὸ ἁρμονικὸν ἔλον σύστημα
τῶν γνώσεων, καὶ ἐπομένως εἶναι ἀληθιναί· διὰ τοῦτο δὲν
εἶναι χρόνος, ὅποτε ἡ συμφωνία τῶν πλείοτέρων, καὶ ἡ
μαρτυρία τῶν ἐνδοξοτέρων δὲν εἶχε τὸ κράτος εἰς ἀλη-
θείας βεβαίωσιν.

Ζ'. Ἡ δὲ προκαταβληθεῖσα ἀρχὴ (Α') Κριτήριον μὲν
τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι, Κανὼν δὲ μόνον (Γ') γενικὸς, πρὸς
τὸν ὅποιον ἀπευθύνεται πᾶσα ἀλήθεια. Τὰ δὲ κριτήρια τῶν
ἀληθειῶν θέλουν ἐκτεθῆναι εἰς τὰ μέρη τῆς θεωρητικῆς φι-
λοσοφίας, κατὰ τὸν ὅποιον ἔχει ἕκαστον σκοπὸν ἐρεῦνης
καὶ θεωρίας. Τρία δὲ εἶναι τὰ μέρη ταῦτα, ὡς εἶπαμεν
(Κρηπ. ΡΚΕ.) Λογικὴ, Μεταφυσικὴ, Αἰσθητικὴ. Ἀρ-
χιζομεν δὲ σὺν Θεῷ τὸ πρῶτον.

Η'. Λογικὴ εἶναι ἐπιστήμη τῶν ἀρχικῶν τοῦ δια-
νοεῖσθαι νόμων· ὠνομάσθη δὲ Λογικὴ ἀπὸ τὸ Λόγος,
τὸ ὅποιον κατὰ πλατυτέραν σημασίαν φανερόναι τὴν τρι-
πλὴν κρείττονα δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου (Ἐμπ. Ψυχ. ΡΝΖ.
Κρηπ. ΝΔ)· πρώτη δὲ ἀρχὴ τῆς Λογικῆς εἶναι· Νοῶ·
τὸ ὅποιον ὡς ἔργον τῆς συνειδήσεως εἶναι ἀμέσως βέβαιον.

Σημείωσις. Ἀναντιρρήτον μὲν εἶναι ὅτι Λογικὴ παράγεται ἀπὸ
τοῦ Λόγος· ἐπειδὴ δὲ λόγος σημαίνει καὶ τὸν προφορικὸν καὶ τὸν
ἐνδιάθετον, εὐλόγως ζητεῖται Ποῖον ἐκ τῶν δύο εἰσημαίνειν ἡ Λο-

γική κατ' ἀρχάς, ἐπιστήμην τινα λεκτικὴν, ἢ διανοητικὴν, ὅποια εἶναι ἢ ἀνὰ χεῖρας; ἀλλ' ἐπειδὴ τὰ ἐρῶς νοεῖν εἶναι ἀδιαρρήκτως συνδεδεμένον μετὰ τὸ ὁρθῶς λέγειν, εἶναι ἀδιάφορον εἴτε ἀπὸ τὴν μίαν εἴτε ἀπὸ τὴν ἄλλην σημασίαν τοῦ λόγου παράγεται τὸ νοματὴς Λογικῆς· διὰ δὲ τὴν ἐσωτερικὴν ταύτην ἔνωσησιν τοῦ διανοεῖσθαι καὶ τοῦ ἐκφραῖζεσθαι ὠνόμαζαν οἱ παλαιοὶ καὶ Διαλεκτικὴν τὴν Λογικὴν (α), καὶ τὴν ἐθεώρουν ὡς βάζειν ἢ προσεχέουσιν τῆς Ῥητορικῆς. Ὁ δὲ Ἐπίκουρος ὠνόμαζε τὴν Λογικὴν τὸ κανονικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας, ἐπειδὴ ἔγραψε τὰ περὶ τῆς λογικῆς ἀληθείας εἰς βιβλίον χωριστὸν ἐπιγραφόμενον Περὶ κριτηρίου ἢ Κανῶν.

Θ'. Διανοεῖσθαι εἶναι τὸ ἐμμέσως ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν πραγμάτων· αἱ δὲ ἔμμεσοι ἀντιλήψεις ὀνομάζονται ἰδέαι (Κρηπ. ΝΖ). Προϋποθέτει λοιπὸν ἄλλας ἀρχητέρας ἐννοίας, τὰς ὁποίας συνάπτων ὁ λόγος εἰς εὐ ἐκτελεῖ τὴν τοῦ διανοεῖσθαι λειτουργίαν. Ταύτην δὲ ἐκτελεῖ ἡ καθ' ἑαυτὴν παραβάλλων πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐννοίας διὰ τὰ μάθη τὰς ιδιότητας καὶ σχέσεις των, χωρὶς τὰ προσεῖχ' εἰς τὰ ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται· ἢ τὴν ἐφαρμόζει εἰς τὰ ἀντικείμενα, διὰ τὰ τὰ μάθη κατὰ τὰς διαφορούς των κατατάσεις· κ' ἐκεῖνος μὲν ὁ τρόπος τοῦ διανοεῖσθαι εὐρέσκεται εἰς τὴν Λογικὴν· οὗτος δὲ, εἰς τὴν Μεταφυσικὴν (Κρηπ. ΡΚΕ').

Ι'. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ Λογικὴ περιέχει τὸ κατ' εἶδος καὶ ἀναλυτικῶς διανοεῖσθαι· ἡ δὲ Μεταφυσικὴ,

(α) Ὁ Ἀριστοτέλης μεταχειρίζεται πολλαχοῦ ἰσοδυναμῶς τὰς λέξεις Λογικῶς καὶ διαλεκτικῶς. Ἀναλυτ. Ὑστέρ. Α, 22, 24, 32. Οἱ δὲ Στωϊκοὶ ὠνόμαζαν τὴν Λογικὴν τὸ Λογικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας, καὶ τὸ ἐδιείκουν εἰς μέρη δύο Διαλεκτικὴν καὶ Ῥητορικὴν. Βλ. Διογ. Λαέρτι. εἰς Βίον Ζήνωνος.

τὸ καθ' ὕλην καὶ συνθετικῶς· διὰ τί νὰ μὴ προταχθῇ αὕτη ἔμπροσθεν ἐκείνης· ἐνῶ μάλιστα ἡ φύσις τῶν πραγμάτων φαίνεται προσάξουσα ταύτην πῇ προτίμησιν; δὲν μαθαίνουμεν τὰ πράγματα πρότερον, πρὶν μάθωμεν νὰ παραβάλλωμεν πρὸς ἀλλήλας τὰς ἐννοίας τῶν; κἀνεῖς δὲν τ' ἀρεῖται τοῦτο· ἀλλ' ἐπειδὴ πρέπει νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὴν Μεταφυσικὴν οὗτες ἤδη ἔμπειροι τῶν κανόνων τοῦ διανοεῖσθαι, διὰ νὰ τοὺς μεταχειριζώμεθα ὀρθῶς· διότι οἱ κανόνες οὗτοι εὐρίσκουσι. Τί χρησιμεύει εἰς τὴν συστηματικὴν ἀπάσης ἐπισήμης κατασκευὴν· καὶ ἐπειδὴ ἡ Μεταφυσικὴ πάντοτε ὑπώπτευθῃ, ὅτι εἶναι κενοδατοῦσα καὶ σκοτεινὴ ἐπισήμη· διὰ τοῦτο εἶναι τῶν ἀναγκαιοτάτων νὰ μάθωμεν πρῶτον καθαρῶς τοὺς τῆς Λογικῆς κανόνας διὰ νὰ βασανίσωμεν μὲ πᾶσαν λογικὴν αὐξηρίαν τὰ ἐκείνης θεωρήματα καὶ τὰς ἀποδείξεις.

Σημείωσις. Εἰς πρῶτον τὸν περικλῆσάτον Κάντιον χρεώσεται ἡ φιλοσοφία τὴν τοῦ κατ' αἶθος ἀπὸ τοῦ καθ' ὕλην διανοεῖσθαι διάκρισιν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξησεν ἀμετασφαλῆτως τὰ μεταξὺ Λογικῆς καὶ Μεταφυσικῆς ὅρια· καὶ ἀπέκτησεν ἐντεῦθεν κλῆρος, τὸ ὁποῖον δὲν θέλει τοῦ σφαιρᾶσθαι κινεῖς ἀπὸ τοῦς σύγνωμονες ἐρέους φιλοσόφους τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς.

ΙΑ'. Ἡ Λογικὴ λοιπὸν ὡς πρὸς τὰς ἄλλας ἐπισήμας δὲν εἶναι ὑλικόν, ἀλλ' εἰδικόν ὄργανον, ἡγούρ δὲν εἶναι εὐρετικὴ νέων πραγματικῶν γνώσεων, ἀλλὰ πλαστικὴ καὶ μορφωτικὴ τῶν ἤδη προὑπαρχουσῶν, καὶ καθορτικὴ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὰ τῆς ἀνακολουθείας σφάλματα καὶ ἀπὸ τὴν εἰς τὸ διανοεῖσθαι σύγχυσιν· διὰ τοῦτο ἡ εὐκρινὴς τῶν κανόνων τῆς γνώσεως εἶναι ἀπαραίτητος εἰς πάντα, ὅς τις θέλει νὰ διανοηται βασίμως καὶ ἀπταισίως.

Σημείωσις. Γνωστὸν εἶναι ὅτι συγγράμματα τινα τοῦ Ἀριστοτέλους, οἷον αἱ Κατηγορίαι, τὸ περὶ Ἑρμηνείας, τὰ Ἀναλυτικά, τὰ Τεπικά, περὶ Σοφιστικῶν ἐλεγγχων, φέρουσι κοινὴν ἐπιγραφὴν Ὁργανον Ἀριστοτέλους· τὰ συγγράμματα ταῦτα παρέχουν κανόνας τῆς Λογικῆς· ἀλλ' εἶναι ἀναμφίβολον, ὅτι ὁ Φιλόσοφος οὕτω μὴ τὴν τάξιν ταύτην τὰ ἔγραψεν, οὕτω τὰ ἀθεώρησεν ὡς τέλειον σύνταγμα Λογικῆς· πολὺ λαίπει νὰ τὰ ὠνόμασεν Ὁργανον. Εἰς δὲ τοὺς ἐφεξῆς χρόνους πολὺ ὕψερα ἐξέλασαν τινες τὰ συγγράμματα ταῦτα ὡς τέλειον σύνταγμα Λογικῆς, καὶ τὸ ὠνόμασαν Ὁργανον τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ πάσης ἄλλης ἐπιστήμης· μετὰ ταῦτα δὲ μιμηθέντες καὶ ἄλλοι τὸ ἔντιμον τοῦτο ὄνομα, τὸ προσέταξαν εἰς τὰς Λογικάς των· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐπενόησαν καὶ ἄλλα πολλὰ τιμητικὰ τῆς ἐπιστήμης ὀνόματα· οἷον, Εὐρύστηκην, Ἰατρικὴν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς, Κλειδα φιλοσοφίας κτ. ὅλα δὲ ταῦτα, καθ' ὕλην μὲν ἐκλαμβανόμενα εἶναι ψευδῆ, κατ' εἶδος δὲ, ἀληθῆ· διότι γνώσεις πραγμάτων δὲν μᾶς διδάσκει ἡ Λογικὴ, ἀλλὰ μόνον τὸν τρόπον τοῦ νὰ διανοώμεθα ὀρθῶς περὶ αὐτῶν. Δὲν αὐξάνει τὰς γνώσεις μας κατ' ἔκτασιν, ἀλλὰ τὰς μεγάλυνει· κατ' ἐπίτασιν δίδουσα εἰς αὐτὰς εὐκρίνειαν, προσδιορισμὸν, τάξιν, συνέχειαν· νὰ εἴπω δὲ σαφέστερα, ἡ Λογικὴ εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸ διανοεῖσθαι, καθὼς ἡ Γραμματικὴ εἰς τὸ ἐκφράζεσθαι· καὶ αἱ δύο λοιπὸν εἶναι ἀφεντε καὶ ἀναγκαῖαι εἰς τὸν ὅς τις θέλει νὰ σαμνύνεται μὴ τὸ ὄνομα τοῦ Λογίου καὶ γραμματισμένου· ἀλλὰ καθὼς ἡ Γραμματικὴ δὲν περιέχει τὴν ὕλην, ἀμμη τὸ εἶδος τῆς γλώσσης· οὕτω καὶ ἡ Λογικὴ μόνον τὸ εἶδος, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν ὕλην τοῦ διανοεῖσθαι δύναται νὰ μᾶς διδάξῃ.

ΙΒ'. Διαιρεῖται ἡ Λογικὴ εἰς καθαράν, ἣτις ἐκθετεῖ τοὺς ἀρχικοὺς νόμους τοῦ διανοεῖσθαι ἀπλῶς· καὶ εἰς ἐφηρμοσμένην, ἣτις ἀσχολεῖται εἰς ἐμπειρικά ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὅποια ἐφαρμόζονται ἐκείνοι οἱ νόμοι· ὅτι δὲ τὸ δεύτερον μέρος τῆς Λογικῆς δὲν ἀνάγεται εἰς τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν, ἀλλ' εἶναι ἐπίμετρον τοῦ πρώτου, ἐφαρμοζόμενον εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην καὶ γυνῶσιν, τὸ εἰπαμένον ἀρχήτερα (Κρηπ. ΡΛ').

ΠΓ'. Ἐπειδὴ δὲ τριπλῇ τις εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Λόγου. Νοῦς, ὅς τις ἀντιλαμβάνεται τὰς ἰδέας. Κρίσις, ἣτις συνάπτει ταύτας ἢ διαίρει· καὶ Λόγος μερικώτερον, ὅς τις συλλογίζεται· διὰ τοῦτο ἡ καθαρὰ Λογικὴ προσφυῶς πρέπει νὰ διαιρεθῇ εἰς τρία μέρη· Περὶ ἰδεῶν, Περὶ Κρίσεως, Περὶ Συλλογισμοῦ· καὶ ἔπειδὴ τὰ εἰς τὸν νοῦν μας ἐνεργούμενα γίνονται καταληπτά, ὅταν ἐκτεθῶσι διὰ τοῦ προφορικοῦ ἢ γραπτοῦ λόγου· ἀνάγκη εἶναι διαλαμβάνοντες περὶ ἰδεῶν καὶ κρίσεων καὶ συλλογισμοῦ νὰ συνάψωμεν εἰς αὐτὰ τοὺς τῶν ἰδεῶν ἐκδηλωτικούς ὅρους, καὶ τὰς τὴν κρίσιν ἐρμηνεύουσας προτάσεις, καὶ τὰ τοὺς συλλογισμοὺς παριστάνοντα ἐπιχειρήματα.

ΙΔ'. Εἰς τὴν ἐφηρμοσμένην Λογικὴν θελομεν δεῖξειν τὸν τρόπον τῆς ἀνατροπῆς τῶν σοφισμάτων καὶ τῆς τῶν ἀπατῶν ἀποφυγῆς, καὶ τὴν πιθανολογίαν, καὶ τὴν μέθοδον, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ φυλάττωμεν εἰς πολλὰ εἶδη φιλολογικῶν καὶ γνώσεων καὶ ζητημάτων· ἀλλὰ πρὶν ἀρχίσωμεν, ἀνσγκαίον κρίνομεν νὰ ὑποσυνάψωμεν ἱστορικώτερον μὲ συντομίαν τὰ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου ταύτης τῆς ἐπιστήμης.

Σύντομος Ἱστορία περὶ ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς Λογικῆς ἐπιστήμης.

ΙΕ'.

Ἐπειδὴ δὲ τὴν γένεσιν τὴν φιλοσοφίας εὐρίσκομεν κυρίως εἰς τὴν Ἑλλάδα (Εμπ. Ψυχ. ΙΕ.)· εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ ζητήσωμεν καὶ τὴν πατρίδα τῆς Λογικῆς, ἣτις εἶναι μέρος

οὐσιώδεις τῆς φιλοσοφίας. Εἰς τὴν τοῦ Θαλήτος λοιπὸν Ἰωνικὴν σχολὴν μόνον Φυσικαὶ Θεωρίαι ἐφάνησαν· εἰς δὲ τὴν Ἰταλικὴν τοῦ Πυθαγόρου, μόνον Μαθηματικαί. Ἡ Ἑλεατικὴ Σχολὴ ἤρχισε νὰ φιλοσοφῇ θεωρητικώτερον, καὶ, καθὼς μαρτυροῦσι Διογένης ὁ Λαέρτιος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου τοῦ Ζήνωνος, καὶ Σέξτος ὁ ἐμπειρικὸς (πρὸς τοὺς Μαθημ. Ζ'. 7) καὶ ἄλλοι, ὁ Ἀριστοτέλης θέλει ὅτι εὐριτής τῆς Λογικῆς ὑπῆρξεν Ζήνων ὁ Ἑλεάτης (Ἐμπειρ. Ψυχ. ΚΖ'). ἀλλ' ἡ Λογικὴ του ἔφερε τὸνομα διαλεκτικὴ, ἥτις ἦτο πλέον ἐρισικὴ τέχνη καὶ τσφισμάτων γεννήτρια εἰς χεῖρας τῶν ἀλαζόνων παρὰ φιλοσοφία. Οἱ διαδόητοι σοφισταί, καὶ μάλιστα ὁ Γοργίας, εἰς τοῦ Ζήνωνος τὴν Διαλεκτικὴν ἐπαιρόμενοι ἐμεγαλορρήμονουν, ὅτι ἠδύναντο νὰ δείξωσι καὶ νὰ ἀναρίσωσι πᾶσαν πρότασιν.

ΙΣ'. Τοιαύτην τινα Λογικὴν προήγαγε καὶ ἡ Μεγαρικὴ αἵρεσις, ἡ ἀπὸ Ἑυκλείδην τὸν Μεγαρέα συγκροτηθεῖσα (Ἐμ. Ψυχ. ΚΓ.) καὶ ὀνομασθεῖσα καὶ Διαλεκτικὴ καὶ Ἑρισικὴ. Ἐυθυλίδης ὁ Ἑυκλείδου μαθητὴς ἐφεύρηκε πολλὰ σοφίσματα. Ἐφεξῆς δὲ Φίλων καὶ Διόδωρος ἠγωνίσθησαν ἐπιπύοντες νὰ εὐρώσι τὰς ὑποθετικὰς κρίσεις καὶ προτάσεις, αἵτινες εἰς ἡμᾶς τῶρα φαίνονται εὐκαταληπτόταται.

ΙΖ'. Εἰς τοῦ Πλάτωνος τοὺς διαλόγους ἀπαντῶνται τῆς Λογικῆς ἐπιστήμης πολλόταται ἐκφράσεις· ἐδῶ βλέπομεν καθαρῶς τὰ Γένη καὶ τὰ εἶδη, καὶ τὰ ἄτομα, καὶ (εἰς τὸν Θεαίτητον ἡ πραγματείαν τοῦ Διαλέγεσθαι) παρατηρήσεις τινὰς περὶ Κρίσεως, Ὁρισμοῦ, Διαιρέσεως· ἀλλ' ἐπειδὴ πραγματεῖαν Λογικῆς δὲν μᾶς ἀφήκεν ὁ Πλάτων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κριθῇ Ποίας προόδους εἶχε κάμειν εἰς ταύτην τὴν Θεωρίαν.

ΙΗ'. Ὁ Ἀριστοτέλης ἐμπορεῖ εὐλόγως νὰ ὀνομασθῇ πατὴρ τῆς Λογικῆς. Ἐπειδὴ τὸν μεγάλου τούτου ἀνδρὸς πολλὰ χωρὶς ἀ συγγράμματα ἀναπληροῦσι λαμβανόμενα ὁμοῦ πραγματεῖαν Λογικῆς, ὡς τὴν ἐξέλασαν μάλιστα οἱ μεταγενέστεροι (ΙΑ'. Σημ.). εἰς αὐτὰ δὲ φαίνεται εἰς αὐτὰ ἡ διάκρισις τῆς εἰδικῆς ἀπὸ τὴν καθ' ὕλην φιλοσοφίαν, μ' ὅλον τοῦτο ἐκρίθησαν ἀπὸ πολλοὺς ὡς ἀριστούργημα, καὶ ὁ Κάντιος (α) ἐσοχάσθη ὅτι κατὰ τὰ συστατικὰ μέρη τῆς ἐπισήμης ταύτης δὲν ἀφῆκεν ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τοὺς μεταγενεστέρους του νὰ εὕρωσι τίποτε. Τὸ φιλοπόνημα τοῦτο τοῦ Ἀριστοτέλους ἐπεκράτησεν εἰς τὰς φιλοσοφικὰς διατριβὰς δὺν χιλιάδας περί που ἐνιαυτῶν.

ΙΘ'. Ὁ δὲ Ἐπίκουρος ἀπαρρέψας ὅλας τῆς Διαλεκτικῆς τὰς πολυλογίας, ἐκράτησε μέρος αὐτῆς σύντομον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε Κανόνα ἢ περί κριτηρίου, ὡς εἰσαγωγὴν εἰς τὰς φυσικὰς ἐρεῦνας του (Η'. Σημ.).

Κ'. Ζήνων ὁ Κιτιεὺς, πολεμῶν τὸ ἐρεκτικὸν τοῦ Ἀκαδημαικοῦ Ἀρχεσιλάου, ἐνσχολήθη εἰς τὴν Λογικὴν, καὶ μάλιστα εἰς τὸ Κριτήριον τῆς ἀληθείας· εὗρηκε πολλὰς διαιρέσεις τῶν κρίσεων· ὠμίλησε περὶ τῶν ὑποθετικῶν καὶ διαζευκτικῶν συλλογισμῶν. Ἐπειδὴ ὁμοῦς δὲν ἦτο ἀκόμη εὐκρινὴς ἡ τῆς ἀληθείας ἰδέα, ὅλαι αἱ μεταξὺ τῶν Στωϊ-

(α) Übrigens hat die Logik von Aristoteles Zeiten her an Inhalt nicht gewonnen und das kann sie ihrer Natur nach auch nicht; ἦγουν ἡ Λογικὴ ἀπὸ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τὸ περιεχόμενον τῆς δὲν ηὔξηθη, οὐδὲ δύναται νὰ αὐξηθῇ· αὐξάνει ὁμοῦς (προσθεῖται) κατ' ἀκρίβειαν καὶ ἐνκρίνειαν. Κάντ. Λογ. εἰλ. 18. ἐκδ. τοῦ Κλαινγστέργ 1800.

κῶν καὶ Σκεπτικῶν λογομαχίαι ἐγίνοντο ἄκαρποι καὶ ἀ-
συντελεεῖς.

ΚΑ'. Ἀπὸ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς Σωτηρίου ἐπο-
χῆς πολλὰς ἑκατονταστηρίδας ἐφεξῆς δὲν ἀπαιτῶνται ἄλ-
λοι λογικογράφοι, εἰμὴ ὑπομνηματίζαι τοῦ Ἀριστοτέλους.
Γαλήνους ὁ ἱατρὸς ὑπεμνημάτισε τὰς Κατηγορίας, καὶ τὸ
περὶ Ἑρμηνείας καὶ τὰ Ἀναλυτικά. Ἐπενόησεν αὐτὸς τὸ
τέταρτον σχῆμα τῶν κατηγορικῶν συλλογισμῶν. Κατὰ δὲ
τὴν τρίτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταστηρίδα Ἀλέξανδρος ὁ Ἀ-
φροδισιεύς ἐγραψεν ὑπομνήματα εἰς τὸν Ἀριστοτέλην καὶ
Πορφύριον. Ἀποκατεστάθη ἕκτοτε ἡ Ἀριστοτελικὴ Λογι-
κὴ κυρία καὶ δεσποῖνα πάσης φιλοσοφίας εἰς ὅλα τὰ μέρη
τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Εὐρώπης.

ΚΒ'. Ἐφεξῆς δὲ ἐναγκαλισθέντες τὰς ἐπιστήμας οἱ Ἀ-
ραβες παρέλαβαν καὶ αὐτοὶ ὁδηγὸν εἰς τὰ διαλεκτικά τὸν
Ἀριστοτέλην, ὅς τις ἐξαரசισθεὶς ἀθλῶς, ἐδαπάνησεν ὅλην τὴν
τὴν ζωὴν εἰς λογικὰς διαιρέσεις καὶ ὑποδιαιρέσεις * διὰ δὲ
τῶν Ἀράβων ἦλθεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ κα-
τὰ τὴν ΙΓ' καὶ ΙΔ' ἑκατονταστηρίδα ἐσύστησε τὴν Σχολα-
στικὴν φιλοσοφίαν πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἐκεῖ Θεολόγων
(Ἐμπ. Ψυχ. ΛΖ').

ΚΓ'. Κατὰ δὲ τὴν ΙΕ' ἑκατονταστηρίδα ἡ διὰ τῶν
προσφύγων Ἑλλήνων μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινου-
πόλεως διεγερθεῖσα μελέτη τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ἐξ-
ύψωσε κατ' ὀλίγον τὰς ψυχὰς τῶν Ἑυρωπαίων εἰς ὑψηλο-
τέρας θεωρίας καὶ τοὺς ἔκαμνε νὰ αἰσθανθῶσιν, ὅτι τὸ Ὀρ-
γάνον τῶν Ὀργάνων καὶ ἡ χεὶρ τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶναι
ἐπιστημῶν καὶ φιλοσοφίας καθ' ἑλπίαν πρόξενον. Ἦρχισε λοι-
πὸν ἡ ἀντίθεσις κατὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, καὶ πρῶτος Πέτρος

ὁ Ῥάμος ἐπεχείρησε τὸν ἀγῶνα, ἀποδείξας τὴν ἀτέλειαν τοῦ Ἀριστοτελικοῦ Ὁργάνου καὶ προσπαθήσας νὰ δείξῃ μέθοδον καλυτέραν.

ΚΔ'. Ἰσχυρώτερος δὲ ὑπῆρξεν ὁ ἀγὼν Φραγκίσκου Βάκωνος ἐκ Βερουλάμου. Κατεσκεύασεν οὗτος νέον ὄργανον· ἐδίδεξε τοὺς συλλογισμοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπατηλοὺς, καὶ ἐνέκρινε μόνον τὴν ἐκ τῆς πείρας γινομένην ἐπαγωγὴν. Ἡ Λογικὴ του ἐπευήργησε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἤττωι εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς, οἵτινες ἐφιλοκύνησαν πολλὰ ἐμπειρικά συγγράμματα· ἀλλ' ἡ ἀντίθεσίς του προσπαθήσασα νὰ ἐξουδευνώσῃ παντάπασι τὸν συλλογισμὸν ἐσύσθηε τῆς Ἀγγλικῆς σχολῆς τὴν νεωτέρων ἐμπειρίαν (Ἐμπ. Ψυχ. ΜΒ).

ΚΕ'. Καρτέσιος ὁ Γάλλος ἐγνώρισεν τὸ ἐλάττωμα ταύτης τῆς Λογικῆς, καὶ ἐπροσπάθησε νὰ διορθώσῃ τὴν Ἀριστοτελικοσχολαστικὴν μέθοδον. Ἀντέταξεν εἰς τὴν ἐμπειρίαν τῶν Ἀγγλῶν τὴν συλλογιστικὴν μέθοδον, συνάψας τὴν Σκέψιν μὲ τὸν αὐστηρῶς συστηματικὸν δογματισμὸν, τὸν ὁποῖον ὠνόμασε *Μαθηματικὴν μέθοδον*.

ΚΣ'. Ἰωάννης Λώκκος ὠδηγήθη ἀπὸ τὰ συγγράμματα τοῦ Βάκωνος νὰ ἐρευνήσῃ ἀκριδέστερα τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἠρμήνευε τὰς ἀποδείξεις τῆς Λογικῆς πλεον ἐφηρμοσμένας εἰς τὰ πράγματα παρὰ καθαρὰς καὶ ἀμειγῆς.

ΚΖ'. Εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ περίφημος Λεϊβνίτιος, σιμὰ τῶν ἄλλων φιλοσοφικῶν του ἀσχολιῶν, κατέγινε καὶ εἰς τὴν Λογικὴν εἰπὼν ἱκανὰ καὶ γενηαῖα περὶ τῶν ἀποδεδειγμένων γνώσεων, καὶ περὶ τῆς ὁλοκληρῆς τῶν ἀσφαλῶν καὶ εὐκρινῶν ἐννοιῶν.

ΚΗ'. Βόλφιος ὁ τοῦ Λεϊβνιτίου μαθητῆς ἐπραγματεύθη

διὰ Μαθηματικῆς μεθόδου ὅλα τὰ μέρη τῆς φιλοσοφίας καὶ τὴν Λογικὴν μὲ πολλὴν εὐκρίνειαν καὶ μεγίστην ἀκριβολογίαν. Ἐγραψαν δὲ Λογικὰς εἰς τὴν Γερμανίαν Πλουκέτος, Ἑρρίκος Λαμβέρτος, Σαμουὴλ Γεϊμάρους. Ὅλοι δὲ οἱ νεώτεροι Λογικογράφοι ἦσαν ἢ ὑπὲρ τὸ δόξαι σχολαστικοί, ἢ ἀμέτρως ἐμπειρικοὶ προσπαθοῦντες μὲ ψυχολογικὰς τῆς ἐμπειρίας ἐρεῦνας νὰ ἐξηγήσωσι τοὺς τῆς Λογικῆς κανόνας. Τοιοῦτος ὑπῆρξε καὶ ὁ Γάλλος Κανδιλλάκιος, ἀνὴρ τᾶλλα ἐπίσημος, καὶ πολλὰ συνεισενεγκὼν εἰς τὸ ἐμπειρικόν μέρος τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐρεύνης, ἀλλὰ μὴ συνιδὼν ἀκριβοτέρον Τίς εἶναι ἢ κυρίως λεγομένη Λογικὴ ἐπιστήμη.

ΚΘ'. Τοῦτο τὸ κλέος ἐναπεταμιεύετο ἀναμφισβόλως εἰς τὸν περικλεέστατον Κάντιον, ὡς πολλάκις ἐν παρόδῳ τὸ εἶπαμεν (Κρηπ. ΡΚΒ' καὶ ἐνταῦθα Γ', Σημ.). Ἐδειξε Τίς εἶναι ἢ ἐπιστήμη αὕτη, καὶ τίνα σχέσιν ἔχει πρὸς τᾶλλα τῆς φιλοσοφίας μέρος· διέταξεν ὀρθότερα τὰ περὶ κρίσεως καὶ συλλογισμοῦ, ἐλευθέρως αὐτὰ ἀπὸ τὰς μεταίτας κενολογίας. Αἱ διορθώσεις καὶ ἐκκαθάρσεις τοῦ αὐταὶ εὐρίσκονται σποράδην διασκορπισμέναι εἰς τὸ συγγράμματά του καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κριτικὴν τοῦ καθαροῦ λόγου· ὀλίγα δὲ περιέχει ἐκ τούτων ἢ ἀπ' ἄλλους ἐκδοθεῖσα Λογικὴ του· οἱ δὲ μετὰ Κάντιον ἀσχοληθέντες εἰς συγγραφὰς Λογικῶν εἶναι Σαλομὼν Μαίμων, Ὁφδᾶύερος, Κισσετέρος ὁ εἰς Βερολίνου ἤδη τὴν Καντιακὴν φιλοσοφίαν διδάσκων, Κρύγκος ὁ εὐκρινῶς καὶ ἀκριβῶς ἐπίσης συντάξας τὴν τὸ 1806, ἐκδοθεῖσαν Λογικὴν του, καὶ εἰς Λειψίαν τὴν σήμερον εὐκλεῶς φιλοσοφῶν· καὶ Φριδερίκος Φρεῖσος ὁ εἰς Ἰέναν τῆς φιλοσοφίας διδάσκαλος, ἐκδοὺς τὸ σύστημα τῆς Λογικῆς του τὸ 1811.

Λ'. Ἐὰν δὲ ῥίψωμεν ἐν βλέμμα καὶ εἰς τὴν ταπεινωμέ-

νην Ἑλλάδα, μετὰ τοὺς πολλοὺς ὑπομνηματισὰς τοῦ Ἀριστοτέλους, ὀλιγαριθμοὺς τινὰς εὐρίσκομεν τοὺς Λογικογράφους. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς κατὰ τὰ μέσα τῆς Η' ἑκατονταετ. ἐγραψε σύντομόν τι Σχολαστικῆς ἰδέας βιβλιδάριον· καὶ Νικηφόρος Βλεμμύδης τὴν εἰς ὅλους μας γνωστὴν Λογικὴν του· καὶ Γεώργιος Σουγδουρῆς ἐξ Ἰωαννίνων συνέταξε κατὰ τὰ μέσα τῆς παρελθούσης ΙΗ' ἑκατοτ. εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Λογικὴν, ἐκδοθεῖσαν ἐν Βιέννῃ τὸ 1792. Τὸν δὲ τελειότερον καὶ ἐνδοξότερον ἀγῶνα ἀνέλαθεν ὁ κλεινὸς Ευγένιος μας, συντάξας τὴν περιώνυμον Λογικὴν του, κατὰ μὲν τὴν ὕλην Βολφιασί, κατὰ δὲ τὸ εἶδος οὐχὶ τόσον ἀκολουθήσας τὴν μαθηματικὴν μέθοδον, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκθέσας τὰς ἰδέας του μετὰ τακτικὴν ἀκολουθίαν καὶ συνέχειαν· ἐξεδόθη δὲ ἡ Λογικὴ του τὸ 1767 εἰς Λειψίαν τῆς Σαξωνίας· καὶ εἶναι, ὡς ἐγὼ νομίζω, καλὴ καὶ μελετᾶται ἀκόμη καὶ τῶρα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας· διότι, ἂν καὶ δὲν εὐρίσκεται εἰς αὐτὴν ἡ ἀκρίβεια, τὴν ὁποίαν ζητοῦσιν οἱ Νεώτεροι ἀπὸ τὴν Λογικὴν, καθὼς τοιαύτην, εἶναι ὅμως καθ' ὕλην ὠφέλιμος εἰς ἡμᾶς, ὡς εὐρίσκοντας πολλὰ καὶ τῶν προγόνων μας καὶ τῶν Νεωτέρων ἀπογεννήματα. Ἐχομεν δὲ καὶ μεταφρασμένας ἐκ μὲν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης τὴν τοῦ Κυνδιδλλακίου Λογικὴν ὑπὸ Δημητρίου Δανιὴλ Φελιππίδου Μηλιώτου ἐκδοθεῖσαν τὸ 1800 ἐν Βιέννῃ· ἐκ δὲ τῆς Ἰταλικῆς τὴν τοῦ Σοαύτου μετὰ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς φιλοσοφίας του, ὑπὸ Γρηγορίου Κωνσαντᾶ Μηλιώτου καὶ τούτου ἐκδοθεῖσαν τὸ 1804 ἐν Βενετίᾳ.

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α΄.

ΜΕΡΟΣ Α΄.

Περὶ Ἰδεῶν καὶ τῶν ἐκφραζόντων
αὐτὰς ὄρων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ ἀπλῶν καὶ συνθέτων ἐννοιῶν.

ΛΑ΄.

Επειδὴ πᾶσα ἰδέα εἶναι ἔμμεσος ἀντίληψις τοῦ νοῦς γι-
νομένη ἐξ ἀντιλήψεων ἀμέσων, τὰς ὁποίας λαμβάνομεν διὰ
τῶν αἰσθήσεων· καὶ ἐπειδὴ ὁ νοῦς φιλοτεχνεῖ τὰς ἰδέας, ἐ-
νῶ ἀφαιρεῖ μὲν τὰ προσιδιάζοντα, κατέχει δὲ τὰ κοινῶς
προσόντα (Ἐμπ. Ψυχ. ΡΝΗ.)· διὰ τοῦτο πρὶν εἰπῶμεν
περὶ ἰδεῶν ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ διαλάβωμεν περὶ ἀντιλή-
ψεων μερικῶν, ὅχι ὡς ἔργων τοῦ νοῦς, ἀλλ' ὡς ὕλης οὐκ ἀ-
γκαίας εἰς κατασκευὴν τῶς ἰδεῶν τοῦ· καὶ περὶ ἀφαιρέσεως,
ἥγουν τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ νοῦς ἐκ τῶν ἀντι-
λήψεων ἐργάζεται τὰς ἰδέας, εἰς τὰ δύο πρῶτα Κεφάλαια
τοῦ ἀνὰ χεῖρας Μέρους.

ΛΒ. Ἀντικείμενον ἀντιλήψεως ὀνομάζεται, ὅτι ἀντιλαμβάνομεθα μὲ τὴν αἰσθησιν ἢ τὴν φαντασίαν· τὸ ὅποιον προπόντως ὀνομάζεται καὶ ὕλη τῆς ἀντιλήψεως· ὁ δὲ τρόπος, κατὰ τὸν ὅποιον τὸ ἀντιλαμβάνομεθα, ὀνομάζεται τῆς ἀντιλήψεως τὸ εἶδος. Τὸ δὲ τὴν ἀντίληψιν δεχόμενον ὀνομάζεται ὑποκείμενον τῆς ἀντιλήψεως· ἀντιλαμβάνεσθαι, φέρει εἰπεῖν, τὴν τράπεζαν ταύτην διὰ τῆς ὁράσεως. Ἡ τράπεζα εἶναι τῆς ἀντιλήψεως τὸ ἀντικείμενον καὶ ἡ ὕλη· ὁ κατὰ τὸν ὅποιον τὴν βλέπεις τρόπος, τὸ εἶδος· σὺ, τὸ ὑποκείμενον.

ΛΓ. Χαρακτήρ ἀντικείμενου ὀνομάζεται ὅτι εὐρίσκεται ἀναπόσπαστον ἀπ' αὐτοῦ· εἰς ταύτην, φέρει εἰπεῖν, τὴν τράπεζαν, τὸ τετράπλευρον σχῆμα, ἡ ξυλὴν ὕλη, τὸ σερρόν, τὸ μελανωπὸν χρῶμα, τὸ τετράπουν αὐτῆς, εἶναι ὅλα χαρακτῆρες τοῦ ἀντικείμενου.

ΛΔ. Φανερόν δὲ εἶναι ὅτι καθεὶς χαρακτήρ, θεωρούμενος χωρὶς, γίνεται ἀντικείμενον ἀντιλήψεως· καὶ καθὼς τὸ ἀντικείμενον δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν σύνθετον ἐκ πολλῶν ἀντικείμενων· οὕτω καὶ τὴν ἀντίληψιν σύνθετον ἐκ πολλῶν ἀντιλήψεων.

ΛΕ. Ἐξεύρομεν δὲ πολλὰ ἀντικείμενα, εἰς τὰ ὅποια ἄλλα ἀντικείμενα νὰ εὕρωμεν δὲν δυνάμεθα, οἷον θερμότης, ψυχὸς, ὀσμὴ, κόκκινον, πράσινον κτλ. Καθὼς δὲ τὰ ἀντικείμενα, οὕτω καὶ τὰς ἀντιλήψεις των δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν, ἀπλᾶς.

ΛΣ. Ἐντεῦθεν προέρχεται τῶν ἐννοιῶν ἡ διαίρεσις εἰς ἀπλᾶς καὶ μὴ ἀπλᾶς· ἐκ τῶν ὁποίων αἱ μὲν πρῶται εἶναι αἱ χαρακτῆρος παντὸς ἁμοιοί· αἱ δὲ δευτέραι, αἱ ἐξ ἀπλousίρων ἄλλων χαρακτηρίζονται. Ἀπὸ δὲ τὰς μὴ

ἀπλᾶς αἱ μὲν εἶναι σύνθετοι, εἰς ὅσας φυσικῶς συνέρχονται αἱ ἀπλούςραι, οἷον ἡ τῆς φλογός, εἰς τὴν ὁποίαν φυσικῶς συνίρχονται φῶς καὶ καῦσις καὶ σχῆμα· αἱ δὲ συμπλεγμέναι, εἰς ὅσας αἱ ἀπλούςραι εἰσδιβάζονται ἢ ὑπὸ τῆς φαντασίας ἢ ὑπὸ τῆς τέχνης.

ΛΖ'. Καὶ ὑπὸ μὲν τῆς φαντασίας συμπλέκονται αἱ ἔννοιαι κατὰ τε τοὺς εἰρημένους (Ἐμ. Ψυχ. ΡΔ') τρόπους, καὶ κατ' ἄλλους ἰσως, τοὺς ὁποίους ἐμπορεῖ τις νὰ προσθέσῃ εἰς ἐκείνους· ὑπὸ δὲ τῆς τέχνης συμπλεγμέναι εἶναι ἡ τοῦ καραβίου, τοῦ οἴκου, τοῦ ὥρολογίου, καὶ ἄλλων πολλῶν τεχνουργημάτων.

ΛΗ'. Θεωρούμεναι δὲ αἱ ἔννοιαι ἐκ τοῦ εἶδους (ΛΒ') ἡγουν τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰς ἔννοιας τὸ ὑποκείμενον, διαιροῦνται εἰς ἐναργεῖς καὶ ἀμυδράς. Ἐναργῆς ἔννοια εἶναι, διὰ τῆς ὁποίας καταλαμβάνεις τὸ πρᾶγμα καθαρῶς, καὶ τὸ διακρίνεις ἀπὸ παν ἄλλο, οἷον ἡ τοῦ ἀνθρώπου, τοῦ βοός, τοῦ οἴκου, τοῦ τριγώνου, καὶ τῶν ἄλλων γνωριμωτάτων πραγμάτων· ἀμυδρά δὲ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀμφιβάλλεις, ἂν εἶναι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα· οὕτω πάσχεις, ὅταν ἀκούων φωνὴν τινὸς συνειθισμένην δεῖν ἐμπορῆς νὰ διακρίνῃς καὶ τίνας τῶν γνωρίμων σου εἶναι· καὶ τὸν μακρόθεν βλέπομενον ἀμυδρῶς καταλαμβάνεις ὥς ὄντα τὸν Φειδίαν τὸν φίλον σου ἢ τινα ὅμοιον ἐκείνου.

ΛΘ'. Ἡ ἐναργεῖα τῶν συνθέτων καὶ συμπλεγμένων ἐννοιῶν (ΛΣ') γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἐναργῆ κατανοήσιν τῶν, ἐκ τῶν ὁποίων, συγκροτοῦνται ἀπλουζέρων· καθὼς ἐξ ἐναντίας ἢ ἀμυδρίας, ἀπὸ τῶν ἐκείνων ἢ ὁσαυτὴ κατάληψιν ἢ ἀκατάληψιν· ἐννοῶ, φέρῃ εἰπεῖν, Τί εἶναι φλόξ,

ἔπειδὴ ἐννοῶ ἐναργῶς τί εἶναι θερμότης, τί φῶς, τί τὸ πυραμιδοειδὲς καὶ εἰς ὀξύτητα λήγον σχῆμα· εἴαν δ' ἀγνοῖται τι ἐκ τούτων, ἡ ἐννοια εἶναι ἀσαφὲς καὶ ἀμυδρά· αἱ δὲ ἀπλᾶι ἐννοιαί, (ΛΕ') ἔχουσιν ἐξ ἑαυτῶν τὴν ἐνάργειαν ἢ τὴν ἀμυδρίαν· διότι τί εἶναι γλυκύτης, τί θερμότης κτλ. ἐξεύρω ἐναργῶς ἐξ αὐτῶν τούτων, καὶ οὐχί ἐκ τῶν ἐπὶ τῶν δὲν ἔχουσι χαρακτήρων.

Σημείωσις. Ἐπειδὴ τὰς ἀπλᾶς ἐννοίας, ὡς ἀμοίρους χαρακτηρῶν, εἰς ἄλλους δὲν ἐμποροῦμεν νὰ ἐξηγήσωμεν, εἴαν δὲν τὰς γνωρίζωσιν ἐξ ἰδίας ἑαυτῶν πείρας· διὰ τοῦτο πολλοὶ νεώτεροι τὰς ἐνομάζουσι συγκαχυμένως ἐναργεῖς, εἴαν εἶναι γνωρίζοι· ἀλλὰ τὸ ἀπλοῦν, ὁ λόγος βοᾷ ὁ ὀρθός, σύγχυσιν δὲν πάσχει ποτὲ οὐδαμῶν· καὶ ἄλλως ἐννοια συγκαχυμένως ἐναργὴς μὲ φαίνεται πρᾶγμα τραυματικόν· διότι ἡ τὸ ἐν ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ εἶναι ἢ τὸ ἄλλο.

Μ'. Ἡ αὐτὴ σύνθετος ἐννοια συμβαίνει συχνάκις νὰ εἶναι καὶ ἐναργὴς καὶ ἀμυδρά κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο· οἶον τὴν σύνθετον ἐννοίαν τῶν τριῶν γραμμάτων α, β, γ, ἀντιλαμβάνεσθαι ἐναργῶς, ἔπειδὴ ἐξεύρεις καθενὸς καὶ τὸ σχῆμα καὶ τὴν δύναμιν, καὶ, ὅσάκις θελήσῃς, τὰ φαντάζεσθαι καὶ τὰ τρία ὁμοῦ ἐναργέστατα· ὡσαύτως ἐναργῶς μὲν ἐννοεῖς καὶ ὅλα τὰ εἰκοσιτέσσαρα γράμματα, γινώσκων ἀκριβῶς καὶ τὸ σχῆμα καθενὸς καὶ τὴν δύναμιν· ἀλλ' εἴαν θελήσῃς νὰ τὰ καθυποβάλῃς ὅλα ἐντάμα εἰς τὴν ἐποπτεῖαν, καὶ νὰ τὰ φαντασθῇς ἐν ταυτῷ, εἰς μίαν θέλεις ἀναγκάσειν τὴν φαντασίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ συγκεκριμένων καὶ ἀφηρημένων ἐννοιῶν.

ΜΑ'.

Οἷα τὰ ἀντικείμενα, ὅσων ἐλάβωμεν καθ' ὁποιοῦνδήποτε τρόπον τὰς ἐννοίας, εἶναι μὲ χαρακτῆρας (ΛΓ'), καὶ καὶ ἐν δὲν ἅπαντ' εἰς τὴν φύσιν ἀχαρακτήριστον καὶ μονῆρες· μηδ' ἐμποροῦμεν νὰ εὐρώμεν ἀπλοῦν ἀντικείμενον, ἐκ τοῦ ὁποίου νὰ λάβωμεν ἐννοίαν ἀπλὴν· ἄνθρωπος ἔχει ψυχὴν καὶ σῶμα· καὶ ἡ ψυχὴ παντοίας δυνάμεις· τὸ δὲ σῶμα παντοῖα μέρη καὶ μέλη· γλυκύτης εἶναι ἠνωμένη πάντοτε μὲ τὸ σάκχαρον, φέρ' εἰπεῖν· καὶ ἡ λευκότης μὲ τὸ γάλα κτλ. Διὰ τοῦτο ὅλαι αἱ ἐννοιαί τῶν περικυκλούντων ἡμᾶς πραγμάτων ὀνομάζονται συγκεκριμέναι, ἵγουν ἐκ πολλῶν ἄλλων ἐννοιῶν ἀναμιγμέναι καὶ σύνθετοι.

ΜΒ'. Εἰς παντὸς ἀντικείμενου συγκεκριμένην ἐννοίαν εἶναι ἀναγκαία ἡ ἐννοία πρώτης τινας βάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπισυνάγονται αἱ ἀπλούςραι ἐννοιαί· οἷον, εἰὰν ἔχῃς εἰς χεῖρας σῶματι, καὶ ἀντιλαμβάνεσαι ἐξ αὐτοῦ πολλὰς ἀπλούςρας ἐννοίας, φέρ' εἰπεῖν, βαρύτητα, εἰληπνότητα, σχῆμα, ερερρότητα κτλ. ὅλα ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα θέλεις ἀναγκασθῆν νὰ τὰ ἀποδώσῃς εἰς βάσιν τινα τοῦ σώματος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπιφέρονται καὶ ἐκ τῆς ὁποίας πηγάζουσι. Ταύτην, τὴν ὁποίαν δὲν ἐξεύρομεν ποῖα τις εἶναι, τὴν

βάσει ὀνομάζουσιν οὐσίαν τοῦ πράγματος, καὶ ὑποκείμε-
νον πρῶτον.

ΜΓ'. Πολλάκις δὲ ἡ συγκεκριμένη ἔννοια σύγκειται
ἀπ' ἄλλας συγκεκριμένας, καθὼς ἡ συγκεκριμένη ἔννοια
τῆς μαχαίρας ταύτης εἶναι σύνθετος ἐκ τῆς συγκεκριμένης
ἐννοίας τοῦ σιδήρου, καὶ τῆς συγκεκριμένης ἐννοίας τοῦ
τῆν λαβὴν κοσμοῦντος ἀργύρου. Εἰς δὲ τὰς συγκεκριμένας
ἐννοίας αἱ ἀπλουεῖραι ἢ εἶναι ἀναγκαῖαι, καθὼς εἰς τὴν
φλόγα ἢ τῆς θερμότητος, καὶ ἡ τῆς λάμπσεως ἢ ἐνδεχό-
μεναι, καθὼς εἰς τὸ σῶμα τοῦτο νὰ εἶναι σφαιροειδὲς καὶ
κόκκινον.

ΜΔ'. Καθὼς δὲ διὰ τῆς φαντασίας (Ἐμ. Ψυχ. ΡΔ.)
ἐμποροῦμεν πολλαχῶς νὰ συνάψωμεν πολλὰς ἀπλὰς ἐννοίας
εἰς μίαν σύνθετον· οὕτως ἐξ ἐναντίας ἀπὸ συγκεκριμένην
ἐννοίαν ἐμποροῦμεν νὰ ἀποχωρίσωμεν ἀπλουεῖρας, αἱ ὁ-
ποῖαι χωρίζαι νὰ ὑπάρχωσιν εἰς τὰ πράγματα εἶναι ἀδύ-
νατον· αἱ ἀποχωριζόμεναι δὲ αὗται ἐννοιαί ὀνομάζονται
ἀφηρημέναι· ἐμποροῦμεν δὲ νὰ ἀποχωρίσωμεν τὰς
ἀφηρημένας ἐννοίας κατὰ τοὺς ἐφεξῆς τρεῖς τρόπους.

α'. Ἀποχωρίζομεν τὸ ἔσχατον ὑποκείμενον ἢ τὴν πρῶ-
την οὐσίαν (ΜΒ') ἀπὸ τὰς ἐννοίας, αἵτινες ἐπιφέρονται
εἰς αὐτὸ, μὲ βεδισασμένην καὶ ἀμυδρὰν ἐπέννοιαν· διότι ἀ-
κριβῶς νὰ τὸ κατανοήσωμεν εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον.

β'. Ἀποχωρίζομεν ἐξ ἐναντίας ὅλας τὰς ἀπλουεῖρας
ἐννοίας, καὶ τὰς φανταζόμεθα χωρίζα ἀπὸ τὸ πρῶτον ἐ-
κεῖνο ὑποκείμενον.

γ'. Ἀποχωρίζομεν χωρίζα μίαν ἀπὸ τὰς ἀπλουεῖρας,
καὶ τὴν θεωροῦμεν κατὰ μέρος· οὕτω κατὰ τὸν δεύτερον
τρόπον ἀπὸ τὸν Σωκράτην ἀφαιρῶ ὅλας τὰς ἀπλουεῖρας

έννοιᾶς ἀπὸ τὸ ὑποκείμενόν του τὸ πρῶτον· ἢ, κατὰ τὸν τρίτον, μόνον τὸ φιλοσοφικὸν ἥθος του· ἐκφράζονται δὲ ἀπὸ τοὺς γραμματικούς οἱ δύο οὗτοι τρόποι ποτὲ μὲν ὁμοίως μὲ τὰ συγκεκριμένα ὀνόματα, οἷον ὁ ἄνθρωπος, ὁ φιλόσοφος· ποτὲ δὲ μὲ τὰ διὰ τοῦτο ὑπ' αὐτῶν ὀνομασθέντα ἀφηρημένα, οἷον ἀνθρωπότης, φιλοσοφία, βαρύτης, σῶμα, λευκότης κτλ.

ΜΕ'. Πόσον δὲ ὠφελούμεθα ἀπὸ τὰς ἀφηρημένας έννοιᾶς μὴδ' εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγήσωμεν· διότι εἶναι ἀδύνατον τὰ πολυμερῆ καὶ πολυσύνθετα νὰ θεωρῶμεν ὅλα ἐντάμα· διὰ δὲ τῆς ἀφαιρέσεως ἀποχωρίζοντες τὸ ἐν ἀπὸ τοῦ ἄλλου τὰ θεωροῦμεν ἐπ' ἀδείας χωριστὰ καὶ μαυθόνομεν ἀκριβῶς τὰς ιδιότητάς των· οὕτως εἰς τὴν Γεωμετρίαν θεωροῦμεν χωριστὰ πρῶτον γραμμῶν ιδιότητας, δευτερον ἐπιφανειῶν, τρίτον σωμάτων, μ' ὅλον ὅτι εἰς τὴν φύσιν εἶναι καὶ τὰ τρία ἐντάμα ἡνωμένα καὶ ἀχώριστα· μὴδὲ τὰς ιδέας, αἵτινες εἶναι ἀφηρημέναι, ὡς θέλωμεν ἰδεῖν, ἢ δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν χωρὶς τὴν ἀφαιρετικὴν ταύτην τῆς ψυχῆς μας δύναμιν· χωρὶς αὐτῆς τίποτε δὲν ἐδιαφέραμεν ἀπὸ τὰ κτήνη, τὰ ὅποια μόνον τὰ παρόντα γνωρίζουσι.

ΜΣ'. Ἀλλ' ὅτι αἱ ἀφηρημέναι έννοιαι μόνον ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ὑπάρχουσιν, ὡς φαντασίας ἀναπλάσματος, εἴπαμεν ἤδη ἀλλαχοῦ (Εμ. Ψυχ. Ρ5.).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ ἰδεῶν καὶ μερικῶν ἐννοιῶν, ἥ περὶ Πλά-
τους καὶ βάρους ἐννοιῶν.

ΜΖ'.

Πάσης συνηίου καὶ συγκεκριμένης ἐννοίας ὀνομάζεται βά-
θος τὸ ἄθροισμα τῶν ἀπλυσέρων ἐννοιῶν, ἐκ τῶν ὁποί-
ων συναπαρτιζεται. Τῆς ἐννοίας τοῦ ἀνθρώπου βάθος εἶ-
ναι αἱ ἐννοιαὶ ζῶν καὶ λογικῶν. Τὸ δὲ μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐν-
νοια νὰ ἐφαρμόζεται εἰς πολλὰ πράγματα, καθὼς ἡ ἐννοια
τοῦ ἀνθρώπου ἐφαρμόζεται καὶ εἰς Πλάτωνα καὶ εἰς Σωκρά-
την κτλ. τοῦτο λέγεται Πλάτος τῆς ἐννοίας.

ΜΗ'. Πᾶσα ἐννοια, ὡς πλατεῖα μὲν θεωρουμένη περιέ-
χει ὑφ' ἑαυτὴν πολλὰς ἄλλας ἐννοίας· πᾶσα δὲ μία ἐκ τῶν
πολλῶν τούτων λέγεται ὅτι ὑπάγεται ὑπ' ἐκείνην· οἷον ἡ
ἐννοια τοῦ ἀνθρώπου περιέχει ὑφ' ἑαυτὴν τὴν τοῦ Σωκρά-
τους, Ξενοφῶντος κτλ. αἱ δὲ τούτων, ὑπάγονται ὑπ' ἐκεί-
νην· Θεωρουμένη δὲ ὡς βαθεῖα, ἐμπεριέχει ἐντὸς ἑαυτῆς
πολλὰς ἀπλυσέρας ἐννοίας, αἱ ὁποῖαι τὴν χαρακτηρίζου-
σιν· οὕτως ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐννοια, ὡς βαθεῖα ἐμπεριέχει
ἐντὸς ἑαυτῆς τὴν τοῦ ζῶου καὶ τὴν τοῦ λογικοῦ ἐννοίαν.

ΜΘ'. Πᾶσα δὲ ἐννοια ὅσον πλειότερον πλατύνεται,
τοσοῦτον ὀλιγώτερον βαθύνεται, καὶ ἀντιστρόφως· οἷον τῆς
ἀνθρώπου ἐννοίας βάθος εἶναι τὸ ζῶον καὶ τὸ λογικόν, εἰς

τὰ ὅποια, εἰς προσεθῇ τὸ φιλόσοφον, καὶ αὐξηθῇ αὐτῷ τὸ βάθος, θέλει συσταθῇ τὸ πλάτος, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς δὲν θέλουν σημαίνεσθαι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ μόνον οἱ φιλόσοφοι. Ἐξ ἐναντίας δὲ, εἰς ἀφαίρεσιν τὸ λογικόν, καὶ ἐλαττώσῃς τὸ βάθος, θέλεις μεγαλύνειν τὸ πλάτος· διότι θέλεις ἐκτείνειν τὴν ἔννοιαν μὲ μόνον τὸ ζῶον εἰς πάντα τὰ ζῶα μέτοχα· φανερόν δὲ γίνεται ἐκ τούτων, ὅτι αἱ ἀπλούσταται δὲν ἔχουσι παντάπασιν βάθος, μηδ' αἱ συνθετώταται πλάτος (ΛΣ.).

Ν. Καὶ κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος θεωρουμένη ἡ ἔννοια ἐμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ ὡς ὅλον τι, τοῦ ὁποίου μέρη κατὰ βάθος μὲν εἶναι οἱ χαρακτῆρες, κατὰ δὲ πλάτος τὰ ὑπ' αὐτὴν ὑπαγόμενα ἀντικείμενα (ΜΗ.). ἀλλὰ τὸ ὅλον κατὰ μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν εἶναι, ὡς λέγουσιν, ἐνεργεῖα καὶ πραγματικόν, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, δυνάμει καὶ κατ' ἀφαίρεσιν· διότι ὁ ἄνθρωπος ζῶον μὲν καὶ λογικόν εἶναι πραγματικῶς, καὶ ἄλλως νὰ γείνη εἶναι τῶν ἀδυνάτων. Σωκράτης δὲ καὶ Ξενοφῶν ἐμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ νὰ μὴ εἶναι.

ΝΑ. Ἡ παντάπασιν ἀπλατῆς ἔννοια, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἔντι τὸδε σημαίνεται, ὀνομάζεται μερικῇ· τὸ δὲ ἀντικείμενόν της, ἄτομον μὲν εἰς τὰλλα, πρόσωπον δὲ ὀνομάζεται εἰς τὸν ἄνθρωπον· οἶον αὕτη ἡ τράπεζα· ἐγώ· σύ· Σωκράτης ὁ Σωφρονίσκου.

ΝΒ. Παρεκτὸς τῶν ἀτομικῶν ἢ προσωπικῶν τούτων ἐννοιῶν, ὅσαι ἔχουσιν ὅποιονδήποτε τι πλάτος ὅλαι ὀνομάζονται ἔννοιαι καθολικαί, καὶ τοσούτον καθολικώτεραι, ὅσον ἐκτείνονται εἰς πλείοτερα ἀντικείμενα. Τοιαύτην ἔννοιαν ὀνομάσαμεν μετὰ τῶν νεωτέρων ἰδέαν (Ἐμ. Ψυχ. ΡΝΔ.), τὴν ὁποῖαν γεννᾷ ὁ νοῦς βοηθούμενος ὑπὸ τῆς

24 ΠΕΡΙ ΠΛΑΤΟΤΕ ΚΑΙ ΒΑΘΟΤΕ ΕΝΝΟΙΩΝ.

φαντασίας, διὰ τῆς ὁποίας ἀφαιρῶν καὶ ἀποβάλλων τάλλα, κρατεῖ ὅσα εἶναι ἰκανὰ πρὸς τὸν σκοπὸν του.

ΝΓ'. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τῶν χαρακτήρων, τοὺς ὁποίους κρατεῖ ὁ νοῦς εἰς ἰδέας γέννησιν, σημαίνεται καὶ ἐντὶ τοῦτο καὶ πολλὰ κατὰ τοῦτο, οἷον μὲ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ οὗτος ὁ ἄνθρωπος, καὶ πᾶς τις ἄλλος· εὐλόγως λέγουσιν οἱ νεώτεροι, ὅτι ἰδέα εἶναι ἡ συνάπτουσα τὰ πολλὰ εἰς ἓν, καὶ τὸ ἓν πολλαπλασιάζουσα.

ΝΔ'. Καθὼς δὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς αἰσθητικῆς ἀντιλήψεως λέγεται αἰσθητὸν, καὶ τὸ τῆς φαντασίας, φαντασίον· οὕτω καὶ τῆς ἰδέας τὸ ἀντικείμενον πρέπει νὰ τὸ σημαίνωμεν μὲ ὄνομά τι οἰκείου καὶ προσφυές· ἀλλ' ἔπειδὴ ἡ ἰδέα εἶναι ἡ γέννημα τοῦ νοῦς περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλοῦμεν κατὰ τὸ παρόν· ἡ τοῦ Λόγου (Κρηπ. ΞΑ') περὶ τῆς ὁποίας θελομεν εἰπεῖν τὰ θείοντα ἀλλαχού· τῆς μὲν ἐνταῦθα ἰδέας τοῦ νοῦς τὸ ἀντικείμενον ὀνομάζομεν νοητόν· ἐκείνης δὲ, Ἰδανικόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

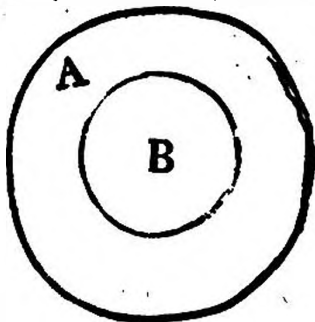
Περὶ νοητῶν ὄντων, ὅπου καὶ περὶ τῶν
πρώτων ἀρχῶν τῆς Λογικῆς.

ΝΕ'.

Πᾶν ἀντικείμενον, εἰν δὲν δύναται νὰ παρασταῇ εἰς τὸν νοῦν, ποτὲ δὲν γίνεται νοητόν· ἀλλὰ διὰ νὰ δύναται,

ἐξ ἀνάγκης ἀπαιτεῖται νὰ εἶναι σύμφωνον πρὸς ἑαυτό· διό-
τι, εἰν δὲν εἶναι σύμφωνον, δὲν προσαρμόζεται εἰς τὴν
συμφωνίαν τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων· καὶ ἐπομένως, εἶ-
ναι ψευδὲς (Α). Τοιοῦτον τι νοητὸν ὀνομάζεται Ὁυ κα-
τὰ λογικὴν σημασίαν· τὸ δὲ μὴ δυνάμενον νὰ νοηθῇ, μὴ
ὄν ἢ μὴ ὄν· καὶ τὰ δύο δὲ ἐκλαμβάνομεν ἀφηρημέ-
ως, χωρὶς τῶν πραγμάτων εἰς τὰ ὁποῖα τὸ μὲν ἀποδί-
δεται ὡς ὄν, τὸ δὲ ἀπάγεται ἀπ' αὐτῶν ὡς μὴδὲν· οὕτω,
φέρ' εἰπεῖν, τὸ τρίγωνον μὲ τρεῖς γωνίας καὶ τρεῖς πλεу-
ρὰς ἐννοῶ ὡς ὄν λογικῶς· τὸ δὲ τρίγωνον μὲ πέντε πλεу-
ρὰς ὡς μὴδὲν.

Ν5. Ἀλλὰ μὴ ὄντα εἶναι καὶ τῆς φαντασίας τὰ ἀ-
ναπλάσματα· οἷον χρυσοῦν ὄρος, τραγέλαφος, πῆγασός,
τὰ ὅποια πραγματικῶς δὲν ὑπάρχουσι (Ἐμπ. Ψυχ. Ρ5.)
μ' ὅλον ὅτι καὶ αὐτὰ εἶναι νοητά. Τὸ ὄν λοιπὸν ἐμπορεῖ
νὰ ἐκληφθῇ διττῶς· κατὰ λογικὴν καὶ κατὰ πραγματικὴν
σημασίαν· καὶ ὅ,τι μὲν ὑπάρχει πραγματικῶς εἶναι καὶ νοη-
τόν· ὅ,τι δὲ νοεῖται, δὲν εἶναι ἐξ ἀνάγκης καὶ πρᾶγμα·
εἰν δὲ ὑποθέσωμεν δύο ὁμοκέντρους
κύκλους, τὸν μὲν μεγαλύτερον Α
τῆς νοήσεως, τὸν δὲ μικρότερον Β
τῆς ὑπάρξεως· βλέπομεν προφανῶς,
ὅτι τὸ εἰς τὸν κύκλον τῆς ὑπάρξεως,
περικλείεται καὶ εἰς τὸν τῆς νοήσεως·
ἀλλὰ τὸ εἰς τὸν κύκλον τῆς νοήσεως
δὲν περικλείεται ἐνταυτῷ καὶ εἰς τὸν τῆς ὑπάρξεως.

ΝΖ. Πάσης ιδέας τὸ νοητὸν παριστάνεται εἰς τὸν νοῦν
μας διὰ τῶν χαρακτηρῶν της (ΝΓ'), τοὺς ὁποίους περιέχει
κατὰ βάθος· οἷον ὁ ἄνθρωπος παριστάνεται εἰς τὸν νοῦν μας

μὲ τοὺς χαρακτῆρας ζῶν καὶ λογικῶν, συνάμα λαμβανόμενους. Πᾶσα λοιπὸν ἰδέα εἶναι ἴση μὲ τὸ ἄθροισμα τῶν χαρακτῆρων τῆς · ἡ δὲ ἐξίσωσίς των σημαίνεται μὲ τὸν τύπον $A=A$. Θέτομεν δηλαδὴ εἰς τὸ νοῦν μας τὸ ἀντικείμενον τῆς ἰδέας, συντιθέτομεν ἔπειτα εἰς αὐτὸ τῶν χαρακτῆρων τοῦ τὸ ἄθροισμα, καὶ εὐρίσκοντες ταῖς ἴσας, τὰ συντιθέτομεν εἰς ἑνὸς λογικοῦ οὗτος συμπλήρωσιν (ΝΕ')· ὁ τύπος $A=A$ ἐμπορεῖ νὰ ἀναγνωσθῇ διαφόρως ἀναλυόμενος εἰς διαφόρους μὲν ἀποφάνσεις, τὸ αὐτὸ δὲ πάντοτε σημαίνουσας. "Απαν ὃν εἶναι ἴσον ἑαυτοῦ· καὶ, "Απαν ὃν εἶναι σύμφωνον πρὸς ἑαυτό· καὶ, "Απαν ὃν εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι· καὶ, "Απαν ὃν ἐστίν, ὃ ἐστίν· καὶ (ὅταν ἐκληθῇ ἡ ἰδέα ὡς ὅλον, τοῦ ὁποίου μέρη εἶναι οἱ χαρακτῆρες (Ν')). Τὸ ὅλον εἶναι ἴσον μὲ ὅλα τὰ μέρη τοῦ ὁμοῦ λαμβανόμενα· καὶ ὅλα τὰ μέρη ὁμοῦ λαμβανόμενα συναποτελοῦσι τὸ ὅλον· ὁ τύπος οὗτος περιέχει τὴν εἰς τὸ διανοεῖσθαι ἀρχὴν τῆς θέσεως καὶ ἀντιθέσεως καὶ συνθέσεως· ἥτις λέγεται καὶ ἀρχὴ τῆς ἀπολύτου ταυτότητος· θέλομεν δὲ ἰδεῖν εὐθὺς τρεῖς ἄλλας ἀρχὰς ἐχούσας πρὸς ἀλλήλας τὸν λόγον τῆς θέσεως καὶ ἀντιθέσεως καὶ συνθέσεως.

ΝΗ. "Ὅσοι μὲν χαρακτῆρες δὲν δύναται νὰ ἐνωθῶσιν εἰς ἀντικείμενον ἰδέας συμπλήρωσιν, ἐπειδὴ ἀναιροῦνται ὑπ' ἀλλήλων, ὀνομάζονται ἀντιφάσκοντες. Εἰς τὸ τρίγωνον, φέρῃ εἰπεῖν, ἡ σρογγυλότης καὶ τὸ τρεῖς γωνίας ἔχειν· εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ ζῶν καὶ τὸ πόνος, εἶναι χαρακτῆρες ἀντιφάσκοντες, ἐπειδὴ ὁ εἰς ἀναιρεῖ τὸν ἄλλον. "Ὅσοι δὲ δύναται νὰ ἐνωθῶσι, λέγονται

σύμφωνοι· τοιοῦτοι εἶναι εἰς μὲν τὴν ἰδέαν τοῦ τριγώνου αἱ τρεῖς γωνίαι καὶ αἱ τρεῖς πλευραί· εἰς δὲ τὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ζῶον καὶ τὸ λογικόν. Ἐπειδὴ δὲ δι' ἀντιφασκόντων χαρακτήρων δὲν ἐμπυρεῖ νὰ νοηθῇ τίποτε, διότι χάνεται ἡ ἁρμονία τῶν ἐννοιῶν καὶ γνώσεων (NE')· ἐκ τούτου προέρχεται γενικὸς νόμος τῆς Λογικῆς ἡ ἀρχή· Μὴ θέσης ἀντιφάσκοντα, ἀλλὰ σύμφωνα· Ὀνομάζεται δὲ Ἀρχὴ θέσεως.

ΝΘ'. Ἡ ἀρχὴ τῆς θέσεως συνέχεται ἀναγκαίως μετὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ταυτότητος (ὄνωτ.)· ἐπειδὴ δηλονότι $A=A$ · ἄρα καὶ $\neg A=\neg A$, ἡγουν ἐπειδὴ ἡ ἰδέα ταυτίζεται μετὰ τὸ ὄρθοισμα τῶν χαρακτήρων τῆς, εἰν ἐννοήσωμεν ἀντικείμενον ἰδέας μετὰ χαρακτῆρας ἀναιροῦντας τὸ ὑπὸ τῆς ἰδέας παριστάνον, ἡ νόησίς μας εἶναι ἀδύνατος· ἢ, συντομώτερον, εἰν ἀποδώσωμεν εἰς τὴν ἰδέαν ἀντιφάσκοντας χαρακτῆρας· ἐμπορεῖ λοιπὸν νὰ ἐκφρασθῇ ἡ ἀρχὴ τῆς θέσεως καὶ οὕτως· εἰς καὶ νὲν Ὁν δὲν ἀποδίδονται ἀντιφάσκοντες χαρακτῆρες· οὕτω δὲ ἐκφραζομένην τὴν ὀνομάζουσαν ἀρχὴν τῆς Ἀντιφάσεως· ἢ το ὅμως καλλίον, εἰν τὴν ὀνόμαζαν ἀρχὴν τῆς μὴ ἀντιφάσεως, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς ἀποδίδεται ἡ ἀντίφασις ἀπὸ τὴν ἰδέαν, ἀλλὰ δὲν εἰσάγεται. Ἐσφαλμένη εἶναι ὡσαύτως καὶ ἡ συνειθισμένη ἐκφρασις ταύτης τῆς ἀρχῆς· ἀδύνατον τὸ αὐτὸ εἶναι ἅμα καὶ μὴ εἶναι· διότι, εἰ μὲν ἐκληθῇ Λογικῶς (NS'), ὀρθῶς ἠθέλει ἐκφρασθῇ· ἀδύνατον τὸ αὐτὸ νοεῖσθαι ἅμα καὶ μὴ νοεῖσθαι· εἰ δ' ἐκληθῇ πραγματικῶς, δὲν θίλει εἶσθαι· πλεον ἀρχὴ τῆς Λογικῆς, ἀλλὰ τῆς Μεταφυσικῆς, διὰ τῆς ὁποίας διδάσκεται ὅχι ἡ νόησις, ὅλλ' ἡ γνώσις τῶν πραγμάτων.

Ξ'. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν νοητὸν ἔχει χαρακτήρας, διὰ τῶν ὁποίων προσδιορίζεται (NZ'), καὶ δὲν εἶναι δυνατόν, ὥς ἐς τὸ αὐτὸ νοητὸν ὁ αὐτὸς χαρακτήρ καὶ νὰ ἀποδίδεται ἐνταυτῷ καὶ νὰ μὴ ἀποδίδεται· δὲν δύναται, φέρει εἰπεῖν, τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον νὰ ἔχῃ μίαν γωνίαν ὀρθήν καὶ νὰ μὴ ἔχῃ μίαν γωνίαν ὀρθήν· διότι τοῦτο εἶναι ἀντιφατικόν. Διὰ τοῦτο ἐκ δύο ἀντιθέτων καὶ ἀντιφατικῶν χαρακτήρων ὁ εἰς μόνον ἀποδίδεται εἰς νοητέν τι, ὁ δὲ ἕτερος ἀπαφάσκειται. Ἐντεῦθεν δὲ προήλθεν ἡ ἀρχή· ἐκ δύο ἀντιθέτων χαρακτήρων ἕνα μόνον θέσκειν εἰς τι νοητὸν, καὶ ἀφ' οὗ θέσης τὸν ἕνα τοῦτον, τὸν ἕτερον ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ τὸν ἄρης· ὀνομάζεται δὲ ἀρχὴ τῆς ἀντιθέσεως· ἐπειδὴ δὲ ἐκ δύο ἀντιφατικῶν χαρακτήρων ἢ ὁ εἰς πρέπει νὰ ἀποδοθῇ, ἢ ὁ ἕτερος καὶ ὅχι τι μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου· διότι εἰς τὰ ἀντιφάσκοντα μεσιτεύον δὲν εἶναι· διὰ τοῦτο ἐμπορεῖ ἡ ἀρχὴ αὕτη νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἡ τῆς ἀποβολῆς τοῦ μέσου ἢ τρίτου ἐπὶ δύο ἀντιφασκόντων.

ΞΑ'. Ἐπειδὴ δὲ πάντοτε, ὅταν νοηταί τι ὡς προσθεωρισμένον διὰ τῶν χαρακτήρων του, ἐκ δύο ἀντιθέτων τίθεται μὲν ὁ εἰς (ἄνωτ.), ἐμπορεῖ δὲ, ἂν θεωρήσωμεν αὐτοὺς καθ' ἑαυτοὺς τοὺς χαρακτήρας, νὰ τεθῇ ὁποῖος τύχη· διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ θέσωμεν ἀπλῶς, ἐὰν δὲν ἀναγκασθῶμεν ὑπό τινος νὰ θέσωμεν τὸν ἕνα, καὶ νὰ ἀποβάλωμεν τὸν ἕτερον. Τὸ ἀναγκάζον τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι προτεθειμένον, μὲ τὸ ὅποιον συμφωνεῖ τὸ θετόμενον εἰς τρόπον, ὥς ἐς τὸ προτεθειμένον καὶ τὸ τιθέμενον εἶναι ἡνωμένα εἰς τὸν νοῦν μας ὡς κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον τιθέμε-

να· ἡ μέθη, φέρειπεῖν, εἶναι ψεκτὴ· διὰ τὴν νὰ μὴ εἶναι ἐπαινετή; διότι ἡ κακία εἶναι ψεκτὴ· καὶ ἡ μέθη εἶναι κακία. Τὸ προτεθειμένον τοῦτο ἡ κακία εἶναι ψεκτὴ, καὶ ἀναγκάζου ἡμᾶς νὰ θέσωμεν καὶ εἰς τὴν μέθην τὸ ψεκτὸν λέγεται αἴτιον ἢ ἡγούμενον· τὸ δὲ ἐκ τοῦτου τιθέμενον, αἰτιατόν ἢ ἐπόμενον· ὁ Νοῦς μας λοιπὸν εἰς τὴν σύναψιν δύο ἰδεῶν ἢ εἰς τὴν μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης διαίρεισιν προσάζεται ἀπὸ τὴν ἐφεξῆς Λογικὴν ἀρχήν: Μὴ θέσης τίποτε χωρὶς αἴτιον, ἡγουν συναπτε ἅπαν τιθέμενον ὡς ἐπόμενον μὲ προτεθειμένον τι ὡς ἡγούμενον· ὀνομάζεται δὲ αὕτη ἀρχὴ τῆς συνθέσεως· ἡ δὲ μεταξὺ τοῦ αἰτίου καὶ τοῦ αἰτιατοῦ σχέσις λέγεται συνύπεισις.

ΞΒ'. Ὅταν ἡ συμφωνία δύο ἰδεῶν εἶναι ἀμέσως καταφανής, ἄλλο αἴτιον τῆς συνάψεώς των δεῖν χρειάζομεθα· διότι ἔχουσιν εἰς ἑαυτὰς τὴν ἀρχὴν τῆς συνθέσεως· οὕτως, ὅταν λέγω· ὁ Θεὸς εἶναι ἀθάνατος· ὁ κύκλος εἶναι περ-φερής· τὸ τετράγωνον ἔχει γωνίας· εἰς πᾶσαν μίαν ἐκ τῶν τριῶν τούτων προτάσεων αἱ ἰδέαι εἶναι ἀρχικῶς συντεθειμέναι· εἰάν λοιπὸν ὀνομάσωμεν τὴν μὲν τῶν ἰδεῶν Α, τὴν δὲ ἐτέραν Β, ἡ σύναψίς των θέλει φανερωθῆν διὰ τῆς ἐξισώσεως $A=B$ · ἀλλ' ὅταν ἡ συμφωνία των εἶναι ἀφανής καὶ λαυθάνουσα, πρέπει νὰ προσεξέωμεν εἰς τὸ αἴτιον, τὸ ὁποῖον θεωρεῖται μὲν ὡς ἐξωτερικόν, ἐμφιλοχωρεῖ δὲ ἀληθῶς εἰς πᾶσαν μίαν ἀπὸ τὰς δύο ἰδέας· καὶ ὅταν τὸ αἴτιον Γ συμφωνεῖ μὲ τὴν Α, καὶ μὲ τὴν Β, ἐξ ἀνάγκης συναρμολογοῦνται καὶ αἱ Α, Β· διότι εἰάν εἴπωμεν, Α καὶ Β εἶναι ἀκοινῶνῆτοι, Γ δὲ κοινῶνεῖ καὶ

μὲ τὴν Α καὶ μὲ τὴν Β, ἀντιφάσκομεν προ-
 φανέσασθαι πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς· ὁ δὲ γενι-
 κὸς τύπος τῆς παραθέσεως φαίνεται ἐνταῦ-
 θα ἐσχηματογραφημένος.

$$\begin{array}{c} \Gamma \\ // \quad \backslash \\ A = B \end{array}$$

ΞΓ'. Ὁ δὲ τύπος οὗτος ἐρμηνευόμενος μὲ λέξεις μᾶς
 δίδει τὴν ἐφεξῆς ἀρχὴν· ἰδέσθαι δὴ ὡς συμφωνοῦσαι
 μὲ τρίτην τινα, εἶναι καὶ πρὸς ἀλλήλας
 σύμφωνοι, ἢ, ἐπειδὴ ἀντὶ τῶν ἰδεῶν δυνάμεθα νὰ λά-
 βωμεν τὸ νοητὸν, τὰ τρίτῳ τινι ταυτὰ καὶ ἀλ-
 λήλοις εἶσι ταυτὰ· Ὀνομάζεται δὲ αὕτη ἀρχὴ ἡ
 σχετικῆς ταυτότητος, καὶ πρέπει νὰ τὴν διακρί-
 νωμεν ἀπὸ τὴν τῆς ἀπολύτου (NZ.). Κατὰ ταύτην τὴν ἀρ-
 χὴν κρίνομεν ὅτι, ἐπειδὴ, φέρῃ εἰπεῖν, 180 μοῖραι εἶναι τὸ
 μέτρον δὴ ὡς γωνιῶν σχηματιζομένων ὅταν εὐθεῖα σαθῇ ἐπ'
 εὐθείας ὅπως ἔτυχε ($\Gamma=B$), καὶ δὴ ὡς ὀρθαὶ γωνίαι εἶναι
 ἴσαι μὲ 180 μοῖρας ($A=\Gamma$), δὴ ὡς ἄρα ὀρθαὶ γωνίαι εἶναι
 ἴσαι μὲ τὰς γινόμενους ὅταν εὐθεῖα ἐπ' εὐθείας σαθῇ ὅπως
 ἔτυχε ($A=B$)· ἢ, ἐπειδὴ ἡ κακία εἶναι ψευκτεία ($B=\Gamma$),
 καὶ ἡ μέθῃ εἶναι κακία ($A=\Gamma$)· ἄρα ἡ μέθῃ εἶναι ψευκτεία
 ($A=B$). Πόθεν δὲ ἐλήφθη τὸ Γ , καὶ εἰν ἔχῃ καὶ τοῦτο
 χρειᾶν ἄλλου Γ , ἡ Λογικὴ δὲν φροντίζει παντελῶς. Ἀ-
 ποκατεῖ μόνον αὕτη ἐν τῇ Γ διὰ πᾶσαν σύνθεσιν, καὶ ἀφίνει
 τὴν φροντίδα εἰς ἄλλας ἐπισήμας, αἱ ὁποῖαι ἐνασχολοῦν-
 ται εἰς τὴν ὕλην τῆς διανοήσεως, νὰ ἐξετάσωσιν ἂν τὸ Γ
 εἶναι κύριον ἢ ὄχι· διότι ἡ Λογικὴ, τὸ εἴπαμεν πολλάκις,
 εἶναι μόνου τοῦ εἶδους τῆς διανοήσεως σοφιστικῇ, οὐχὶ δὲ
 καὶ τῆς ὕλης.

Σημείωσις. Μ' ὅλον ἐπὶ αἰτία καὶ αἰτιόν, καὶ ἀποτέλε-
 σμα καὶ αἰτιατὸν ἐξελήφθησαν ἀδιαφόρως, ἀλλὰ δὲ εὐκρίνως.

καὶ ἀκριβολογίαν ἐπιστημονικὴν ἀς μᾶς συγχωρηθῇ· νὰ κάμωμεν μεταξὺ τούτων διάκρισιν, διὰ νὰ μὴ συγχέωνται αἱ ἰδέαι μας. Αἰτίον ὀνομάζω τὸ προηγούμενον λογικῶς εἰς κατανόησιν ἄλλου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζω αἰτιατόν. Αἰτίαν δὲ τὴν προηγούμενην πραγματικῶς εἰς γένεσιν ἄλλου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀποτέλεσμα ἐκείνης· καὶ εἰς ἐκεῖνα μὲν τὰ δύο περιέχεται ἡ ἀρχὴ τῆς Λογικῆς συνθέσεως (ἀνωτ.), εἰς ταῦτα δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς Μεταφυσικῆς αἰτιολογίας. Γενικῶς δὲ λέγω ἡγούμενον καὶ ἐπόμενον, ἐκεῖνο μὲν τὸ προσδιορίζον, τοῦτο δὲ τὸ προσδιοριζόμενον· καὶ εἰ μὲν ὁ προσδιορισμὸς εἶναι λογικὸς, τὸ μὲν ἡγούμενον ὀνομάζω αἰτίον, τὸ δὲ ἐπόμενον αἰτιατόν· εἰ δὲ πραγματικὸς, ἐκεῖνο μὲν αἰτίαν, τοῦτο δὲ ἀποτέλεσμα.

ΞΔ. Αἱ μέχρι τοῦδε ἐκτεθεῖσαι ἀρχαί, ὡς ὀρχικοί νόμοι τῆς διανοήσεως, συνισῶσιν ὅλον τι τέλειον· ἀλληλουχοῦνται ὀργανικῶς ἢ μία μὲ τὴν ἄλλην, καὶ προσδιορίζουσι τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν ἀπάσης τακτικῆς σειρᾶς διανοημάτων, καὶ ἐπομένως ἀπάσης ἐπιστήμης· καὶ ἡ μὲν ἀρχὴ τῆς ἀπολύτου ταυτότητος περιέχει εἰς ἑαυτὴν καὶ τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀντίθεσιν καὶ τὴν σύνθεσιν, ἐνῷ τὸ νοητόν Α τίθεται, ἐν ταυτῷ καὶ ἀντιτίθεται πρὸς ἑαυτὸ καὶ συντίθεται μεθ' ἑαυτοῦ (ΝΖ')· ἐκ δὲ τῶν ἄλλων τριῶν ἀρχῶν ἡ μὲν πρώτη περιέχει τὴν θέσιν (ΝΗ'), ἡ δὲ δευτέρα τῆς ἀντίθεσιν (Ξ'), ἡ δὲ τρίτη, τὴν σύνθεσιν (ΞΑ')· ἐπειδὴ δὲ ὁ τρόπος οὗτος τοῦ διανοεῖσθαι ἐφαρμόζεται εἰς πᾶσαν ἐπιστήμην, ἥτις παριστάνεται εἰς ὀργανικόν τι ὅλον γνώσεων (Ἐμπειρ. Ψυχ. Ζ'. Κρηπ. ΠΔ'). δικαίως ἔμπορεῖ νὰ ὁνομασθῇ ἡ Λογικὴ Ὀργανον κατ' εἶδος.

ΞΕ. Τὸ μὴ ἀντιφάσκειν λοιπὸν καὶ ἡ συνέπεια εἶναι τὰ γενικὰ κριτήρια τῆς Λογικῆς ἀληθείας, διὰ τῶν ὁποίων βασανίζομεν τὴν συμφωνίαν τῶν ἐννοιῶν καὶ ἰδεῶν μας· ἀλλὰ τὰ αὐτὰ δεῦν εἶναι ἐξ ἀνάγκης καὶ

κριτήρια τῆς μεταφυσικῆς ἀληθείας, ἥτις πρέπει νὰ κριθῇ ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα συμφωνίας καὶ ἁρμονίας τῶν ἐννοιῶν μὲς ἀναφερομένων εἰς τὰ νοούμενα πράγματα· καὶ αὗται μὲν εἶναι αἱ τῆς Λογικῆς ἀρχαί, ἐπάνω τῶν ὁποίων ἐπισημαίνονται ὅσαι αἱ πράξεις τῆς διανοίας· ἡμεῖς δὲ ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἰδιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπήγαγεν ἡ ἐκτεθείσα τῶν ἀρχῶν θεωρία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῶν Πέντε Φωνῶν τοῦ Πορφυρίου.

ΞΕ΄.

Εκείνοι οἱ χαρακτῆρες, οἵτινες δὲν ἐμποροῦν νὰ ἐλλείψωσι καὶ νὰ μὴ χαλάσωσι τὴν ἰδέαν, ὀνομάζονται οὐσιώδῃ αὐτῆς μέρη· οἷον, εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐλλείπῃ τὸ λογικόν, ὡς οὐσιώδες αὐτῆς μέρος· ἄλλοι δὲ χαρακτῆρες, οἱ ὅποιοι γίνονται καὶ ἀπογίνονται χωρὶς τροπῆς τῆς ἰδέας, οἷον εἰς τὸν ἄνθρωπον οἱ χαρακτῆρες λευκός, μέλας, φαλακρός, πολιός, νέος, κτλ. λέγονται τρόποι καὶ συμβεβηκότα, τῶν ὁποίων καμμίαν δὲν ἔχει χρεῖαν ἡ ἰδέα.

ΞΖ΄. Ἡ Ἰδέα, ἥτις περιέχει τοὺς κοινούς οὐσιώδεις χαρακτῆρας πολλῶν ἀτόμων (ΝΑ), ὀνομάζεται, εἶδος· οἷον ἄνθρωπος, ὅς τις περιέχει τοὺς κοινούς εἰς Σωκράτην,

Ξενοφῶντα, Πλάτωνα, χαρακτήρας. Κυπάρισσας, ἥτις περιέχει τοὺς κοινούς εἰς ταύτην καὶ ἐκείνην τὴν κυπάρισσον χαρακτήρας. Τὰ αὐτὰ εἰσὶ βέβαια καὶ ὁ Πορφύριος λέγων, εἶδος ἔστι τὸ κατὰ πλείονων καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ ἐν τῷ. Τί ἐστι κατηγορούμενον· διότι εἰαν μᾶς ἐρωτήσῃσι Τί ἐστι Σωκράτης; ἀποκρινόμεθα μὲ τὴν σημαίνουσαν τὸ εἶδος, λέξιν Ἀνθρώπου.

ΞΗ'. Ἡ δὲ ἰδέα, ἥτις περιέχει τοὺς κοινούς καὶ οὐσιώδεις χαρακτήρας πολλῶν εἰδῶν, ὀνομάζεται Γένος· οἶον τὸ ζῶον, εἰς τὸ ὑποῖον ἐμπεριέχεται κατὰ βάθος τὸ αἰσθητικόν, καὶ τὸ κατὰ προαίρεσιν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταβατικόν, τοὺς κοινούς καὶ οὐσιώδεις χαρακτήρας ἀνθρώπου, καὶ ἵππου, καὶ βοῦς, καὶ ἐλέφαντος κτλ. ὀνομάζεται γένος τούτων ὅλων τῶν εἰδῶν· οἱ δὲ περὶ τοῦ Πορφύριου „Γένος, λέγουσιν, ἔστι τὸ κατὰ πλείονων διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῷ Τί ἐστι κατηγορούμενον·“ διότι εἰς τὸν ὅς τις μᾶς ἐρωτήσῃ, Τί ἐστὶν ἄνθρωπος καὶ Τί ἵππος, τὰ ὅποια διαφέρουσι κατὰ τὸ εἶδος, ἀποκρινόμεθα μὲ τὴν σημαίνουσαν τὸ γένος λέξιν· Ζῶον.

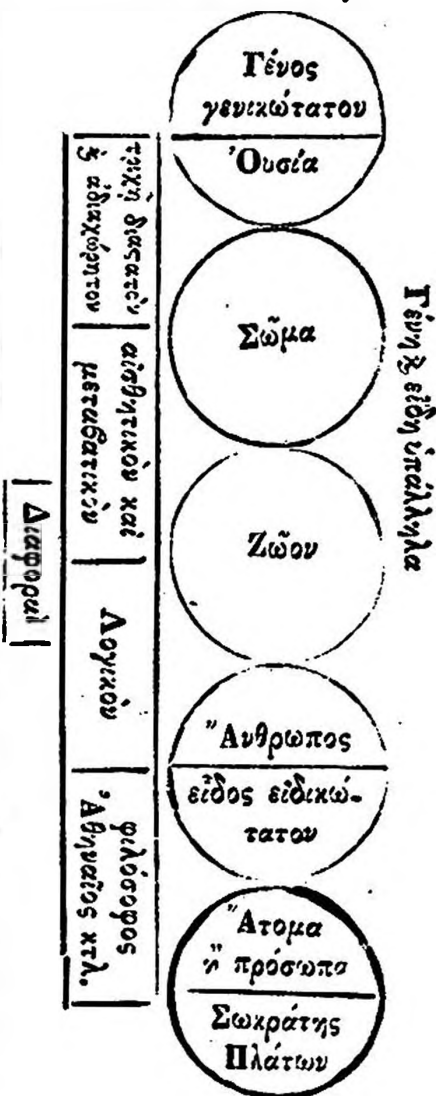
ΞΘ'. Ἰδέα δὲ, περιέχουσα χαρακτήρας κοινούς πολλῶν γενῶν, ὀνομάζεται καὶ αὕτη γένος, πρὸς τὸ ὅποιον ἐκεῖνα ἀναφερόμενα λέγονται εἶδη· τοιοῦτον εἶναι τὸ Ὀργανικόν ὄν, εἰς τὸ ὅποιον περιέχονται οἱ κοινοὶ χαρακτήρες φυτῶν καὶ ζώων· τούτου δὲ γενικώτερον ἀκόμη εἶναι τὸ σῶμα, καὶ τούτου ἔτι γενικώτερον καὶ πλατύτερον ἡ οὐσία, καὶ ταύτης ἔτι καθολικώτερον εἶναι τὸ ὄν ἀπλῶς, τὸ λεγόμενον καὶ κατὰ τῶν οὐσιῶν καὶ κατὰ τῶν μὴ οὐσιῶν.

Ο'. Ὅτι μὲν εἶναι γένος καὶ δὲν εἶναι ἐνταυτῷ καὶ εἶδος λέγεται γένος γενικώτατον· τὸ δὲ εἶδος

μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ γένος, εἰδικώτατον εἶδος· τὰ δὲ μεταξὺ, ὀνομάζονται καὶ γένη καὶ εἶδη ὑπάλληλα, τὰ ὅποια πρὸς μὲν τὰ ἀνωτέρω λέγονται εἶδη, πρὸς δὲ τὰ κατωτέρω, γένη· ὅπου πρέπει νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὰ εἶδη συνεισάγουσι τὰ γένη, καὶ συναναπύρουνται ὑπὸ τῶν γενῶν· διότι, εἴαν εἶναι ἄνθρωπος εἶναι καὶ ζῶον· εἴαν δὲν εἶναι ζῶον, οὐδὲ ἄνθρωπος.

ΟΑ. Ἐκεῖνος ὁ χαρακτήρ, ὅς τις δὲν εἶναι κοινὸς εἰς πολλὰ ἀντικείμενα, ἢ εἶδη ἢ γένη ὀνομάζεται **Διαφορά**· οἷον ἐπὶ μὲν Σωκράτους οἱ ἀτομικοὶ ἢ προσωπικοὶ αὐτοῦ χαρακτήρες· ἐπὶ δὲ ὀνθρώπου τὸ Λογικόν· ἐπὶ δὲ ζώου, τὸ αἰσθητικόν· οἱ δὲ περὶ Πορφύριον λέγουσιν, ὅτι διαφορὰ εἶναι κοινὸν πλειόνων ἐν τῷ ὅποιον τι εἰς κατηγορούμενον· διότι πρὸς τὸν ἑρώτωντα· Ποῖον τι ζῶον ὁ ἄνθρωπος· Θέλομεν ἀποκριθῆν Λογικόν.

ΟΒ. Ἐκεῖνος δὲ ὁ χαρακτήρ, ὅς τις εἶναι μὲν οὐσιώδης εἰς εἶδος τι, παρίπτεται δὲ ἀναγκαιῶς ἀπὸ τὴν διαφορὰν, ὀνομάζεται **Ἰδιον**· καθὼς εἰς τὸν ἄν-

θρῶπον τὸ νοῦ καὶ ἐπισήμης δεκτικὸν εἶναι καὶ τὸ γελασικόν· τὰ ὅποια φυσικῶς ἔχει ὁ ἄνθρωπος διὰ τὰ λογικόν.

Σημείωσις. Τὸ ἴδιον λέγεται κατὰ τέσσαρας τινας τρόπους. Τὸ εἰς μόνον τι εἶδος προσήκον, ἀλλ' ὅχι εἰς πᾶν τὸ εἶδος· ὅποιον εἶναι εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸ γεωμετρεῖν, τὸ ἀστρονομεῖν κτλ. Τὸ εἰς πᾶν μὲν τὸ εἶδος, καὶ εἰς πάντα τοῦ εἶδους τὰ άτομα, ἀλλ' ὅχι εἰς μόνον τὸ εἶδος· καθὼς εἶναι τὸ δέκουν. Τὸ εἰς μόνον τὸ εἶδος καὶ εἰς πᾶν, ἀλλ' ὅχι πάντοτε, οἷον τὸ γελᾶν. Τὸ εἰς μόνον τὸ εἶδος καὶ πᾶν τὸ εἶδος καὶ πάντοτε, οἷον τὸ γελασικόν, τὸ ὅποιον ἐμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ καὶ ὡς κυρίως ἴδιον.

ΟΓ'. Ὅς τις δὲ χαρακτήρ, καὶ εἶναι, καὶ δὲν εἶναι, δὲν ἐπιφέρει μεταβολὴν εἰς τὴν εἰδους τινος ἰδέαν, λέγεται, ὡς προείπαμεν (ΞΣ') συμβεβηκός.

Σημείωσις. Αἱ εἰρημέναι ἰδέαι τοῦ εἶδους, τοῦ γένους, τῆς διαφορᾶς, τοῦ ἴδιου, τοῦ συμβεβηκός, εἶναι αἱ παρὰ Πορφυρίου πέντε ἐκτεθεῖσαι καὶ ὀνομασθεῖσαι καθόλου φωναί, εἰς τὰς ὁποίας προεπειρίφηξεν νὰ προσθέσωμεν τὰς κατ' Ἀριστοτέλην δέκα κατηγορίας, ὅχι ὁλίγην ὑπισχνουμένας τὴν ὠφέλειαν κατὰ τὰ διαλεκτικά, καὶ κατὰ πᾶσαν παλαιοῦ συγγράμματος φιλοσοφικοῦ ἀνάγνωσιν καὶ μελέτην, ἢ καὶ ἀπὸ τούτων νεωτέρους τὰς βλέπωμεν παραμελουμένας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Περὶ τῶν κατ' Ἀριστοτέλην δέκα κατηγοριῶν.

ΟΔ'.

Τὸ ἀπ' ὅλα τὰ γένη γενικώτατον ἵδμεν (Ο'). ὅτι εἶναι τὸ ἐν· τοῦτο δὲ, προσλαμβάνον τὸ αὐθύπαρκτον γίνεται οὐσία· τὴν ὁποίαν ἐξέλαβμεν ὡς γενικώτατον γένος εἰς τὸ προσποθεῖν διάγραμμα. Ἐάν δὲ ἔχη τὸ εἶναι εἰς ἄλλο τι, γίνεται τὸ συμβεβηκὸς εἰς τὴν οὐσίαν, τὴν ὁποίαν τροπολογεῖ καὶ διαθέτει παντοίως χωρὶς ποσῶς καὶ τῆς μεταβάλλει τὸ εἶναι. Διὰ τοῦτο πᾶν συμβεβηκὸς ἔμπορεῖ καὶ ὀνομασθῆναι καὶ τρόπος τῆς οὐσίας εἰς τὸ εἶναι.

ΟΕ'. Τὸ συμβεβηκὸς λοιπὸν ἢ μετρεῖ τῆς οὐσίας τὸ μέγεθος, καὶ ὀνομάζεται ποσότης· ἢ τὴν ἀναδεικνύει ποιάντινα, καὶ λέγεται ποιότης· ἢ ἐρμηνεύει τὴν πρὸς ἐτέραν τινα ἀναφοράν της, καὶ εἶναι ἡ σχέσις ἢ τὸ πρὶς τι· ἢ τὸν τόπον, ὅπου εὐρίσκεται, καὶ εἶναι τὸ Ποῦ· ἢ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὑπάρχει, καὶ εἶναι τὸ Ποτε, ἢ, ὅτι κινεῖται, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ Ποιεῖν· ἢ ὅτι κινεῖται ὑπ' ἄλλου, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ Πάσχειν· ἢ τὴν τῶν μερῶν αὐτῆς θέσιν, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ Κεῖσθαι· ἢ, ὅτι περιβάλλεται οὐσίαν ἄλλην, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ Ἐχειν.

ΟΣ'. Ταῦτα δὲ τὰ δέκα γένη λέγονται καὶ κατηγορίαι, ἐπειδὴ περιέχονται κατὰ βᾶθος καὶ εἰς τὰ ὑπάλ-

ληλα εἶδη καὶ εἰς τὰς ἀτομικὰς ἐννοίας, καὶ κατηγο-
ροῦνται κατ' αὐτῶν, ἡ μὲν οὐσία ὡς ἀναγκαῖως χαρακτηρ
καὶ ἀναπόσπαστος (ΞΣ.). τὰ δὲ περὶ τὸ συμβεβηκὸς ὡς
τρόποι ἐνδεχόμενοι καὶ ἰδιότητες· εἰς τὸν Σωκράτην κατη-
γορεῖται ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸ ζῶον, καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἡ
οὐσία, καὶ τὸ φιλόσοφον εἶναι καὶ ἐνάρκτον, καὶ ποιῶν
τινα· καὶ τὸ ἔκτασιν τινα ἔχειν, καὶ ποσὸν εἶναι, δέπηχυν,
φεῖον εἰπεῖν, εἶναι κτλ.

ΟΖ'. Οὐσί'α λοιπὸν εἶναι πᾶν τὸ κατ' ἑαυτὸ ὑφε-
ρῶς, καὶ μηδενὸς ἄλλου χρεῖαν ἔχον εἰς ὑπαρξιν· οὐσία
εἶμαι ἐγώ, ἐπειδὴ ὑπάρχω κατ' ἑμαυτὸν· οὐσία πᾶς ἄν-
θρωπος, ἐπειδὴ, καθὼς ἄνθρωπος, εἶναι πρᾶγμα αὐθύπαρκτον·
οὐσία πᾶν ζῶον, διὰ τὸν αὐτὸν λόγον· πᾶν σῶμα· πᾶν ὃν αὐ-
θύπαρκτον. Πᾶσα λοιπὸν οὐσία δὲν εἶναι εἰς ἄλλο, καθὼς
τὰ συμβεβηκῶτα, καὶ εἰ μὲν εἶναι ἀτομικὴ ἢ προσωπικὴ,
σημαίνει ἐν τι, ἢ ἡρουν, ἐμὲ, τὸν Πλάτωνα· εἰ δὲ εἶναι εἰ-
δικὴ ἢ γενικὴ, κατηγορεῖται κατὰ τῶν ἀτομικῶν καὶ προσ-
ωπικῶν. Τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δὲν ἐπιδέχεται· διότι,
ἐπίσης πᾶσα οὐσία εἶναι ὃν αὐθύπαρκτον.

ΟΗ'. Ποσότης εἶναι συμβεβηκὸς, κατὰ τὸ ὅποῦν
διαίρεται τὸ πεποσωμένον εἰς ἐνυπάρχοντα μέγ· ἢ, κατὰ
τὸ ὅποῦν ἐπιδέχεται αὐξήσιν ἢ μείωσιν. Εἶναι δὲ ἡ συν-
εχὴς, οἷον γραμμὴ, ἐπιφάνεια, σῶμα, κίνησις, χρόνος·
ἢ διακεκριμένη, οἷον κόκκοι ἄμμου, φακαὶ κτ. καὶ λόγος
ὁ προφερόμενος. Ἀπὸ δὲ τὰς συνεχεῖς, γραμμὴ μὲν καὶ
ἐπιφάνεια καὶ σῶμα εἶναι συνεχῆ κατὰ διαμονήν· χρόνος
δὲ καὶ κίνησις, συνεχῆ κατὰ διαδοχὴν· ὡσαύτως ἀπὸ τὰς
διακεκριμένας ποσότητες, ἀριθμὸς μὲν εἶναι διακεκριμένος

κατὰ διαμονήν· λόγος δὲ, κατὰ διαδοχὴν. Κατὰ δὲ τὴν ποσότητα λέγονται τὰ πράγματα ἴσα ἢ ἄνισα.

ΟΘ'. Ποιότης δὲ εἶναι συμδεσνῆκος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ οὐσία λέγεται τοιαύτη ἢ τοιαύτη· οἶον λευκὸς λίθος, ἐπισήμων ἀνὴρ, γλυκὺ τὸ γάλα καὶ λευκόν. Ποιόνεσται δὲ ἡ οὐσία, ἡ ἐξωθεν, καθὼς ἀνὴρ ἐπισήμων, ἱατρός, λευκὸς τοῖχος· ἡ οἰκοθεν καὶ ἐμφύτως, καθὼς σκληρόν, μαλακόν, γλυκὺ, πικρὸν κτλ. εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ προσεθῶσι καὶ τὰ ἐκ τοῦ φυσικοῦ εἶδους, τὰ ὁποῖα εἶναι τὸ σχῆμα καὶ ἡ μορφή, καθὼς στρογγύλον, πυραμιδοειδές, εὐεῖδές, δυσειδές κτλ. Κατ' αὐτὴν δὲ τὰ πράγματα λέγονται ὁμοῖα ἢ ἀνόμοια.

Π'. Πρὸς τι λέγεται, ὅταν ἔννοια τινος εἶναι συνδεμένη μὲ ἄλλου ἔννοιαν· καθὼς Πατὴρ, δεσπότης, μέγα, τῶν ὁποίων αἱ ἔννοιαι εἶναι συνδεμέναι μὲ τὰς ἐννοίας υἱοῦ, δούλου, μικροῦ· ἀπαιτοῦνται λοιπὸν δύο πράγματα ἔχοντα τὴν σχέσιν, καὶ ὁ λόγος ὁ τῆς σχέσεως εἰς τὰ πρὸς τι· οἶον πατὴρ καὶ υἱὸς διὰ τὴν φυσικὴν γέννησιν. Ἀπὸ δὲ τὰ πρὸς τι τὰ μὲν εἶναι κατὰ φαντασίαν οἶον γένος καὶ εἶδος· τὰ δὲ πραγματικά, οἶον πατὴρ, υἱός. Εἶναι δὲ πάλιν ἡ σχέσις ἢ κατὰ τὸ αἷτιον καὶ αἰτιατὸν, οἶον διδάσκαλος καὶ μαθητής, τυπτὼν καὶ τυπτόμενος· ἢ κατὰ τόπον, οἶον ἄνω, κάτω· ἢ κατὰ χρόνον, οἶον πρεσβύτερον καὶ νεώτερον. Ἀπαιτεῖται δὲ εἰς τὰ πρὸς τι τὸ νὰ εἶναι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἢ εἰς τὴν φύσιν ἢ εἰς τὴν γνώσιν· διότι ἡ σχέσις ἄλλως δὲν εἶναι νοητὴ, πλὴν εἴαν εἶναι καὶ τὰ δύο σχετικὰ παρόντα εἰς τὸν νοῦν· καὶ νὰ ἀντιστρέψωσι πρὸς ἀλλήλα, οἶον ὁ πατὴρ εἶναι υἱοῦ πατὴρ, καὶ ὁ υἱὸς εἶναι πατρὸς υἱός.

ΠΑ'. Ποιεῖν εἶναι συμβεβηκός, κατὰ τὸ ὁποῖον τὸ αἷτιον ἀναδεικνύεται ἐνέργον καὶ πραγματικόν. Ποιεῖν δὲ λέγεται τὸ μὲν εἰς ἑαυτὸ· καθὼς θεωρεῖν, διανοεῖσθαι, φαντάζεσθαι· τὸ δὲ, εἰς ἄλλο· οἶον διδάσκειν· διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὰς ἐνεργείας, αἱ μὲν ὀνομάζονται ἔμμενοι, αἱ δὲ μεταβατικάί.

ΠΒ'. Πάσχειν δὲ λέγεται τὸ ὑπὸ τινος κινεῖσθαι καὶ μεταβάλλεσθαι. Πάσχει δέ τι, ἢ αὐξανόμενον καὶ μειούμενον κατὰ ποσότητα, ἢ μεταβαλλόμενον κατὰ ποιότητα· ἐπειδὴ δὲ αἱ μεταβολαὶ εἶναι ἢ τῶν χειρόνων ἢ τῶν κρείττωνων· διὰ τοῦτο ὁ πάσχων ἢ εἶναι ἐλευθός, ὡς ὁ διαιρούμενος, ὁ τὰ ἡθὴ φθειρόμενος· ἢ μακαριστός, ὡς ὁ παιδεύόμενος, καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ χρηστὰ διδασκόμενος.

ΠΓ'. Ποῦ δὲ λέγεται τὸ εἰς τόπον τινα εἶναι, οἶον εἰς Ἀθήνας, κατὰ τὴν ὁροράν, ἔξω τῆς πόλεως.

ΠΔ'. Ποτὲ δὲ λέγεται τὸ εἰς χρόνον εἶναι, τοῦ ἑποίου μέρη εἶναι τὸ πρότερον καὶ τὸ νῦν καὶ τὸ εἰσέπειτα· ἐκ τούτων δὲ τὸ μὲν πρότερον καὶ ἔπειτα ἐμπορεῖς νὰ ἐκτείνῃς μὲ τὴν φαντασίαν σου, ὅσον ἂν θέλῃς, ὅχι δὲ καὶ τὸ νῦν, διότι τοῦτο εἶναι ἀκαρὲς καὶ ἀνέκτατον.

ΠΕ'. Τὸ δὲ Κεῖσθαι σημαίνει τὴν τῶν ἐπισημοτέρων μερῶν τοῦ πράγματος πρὸς τὸν τόπον σχέσιν· οἶον ἴσεται ὀρθός, κἀνήται, ὑπτιάζει.

ΠΣ'. Ἐχειν λέγεται συμβεβηκός οὐσίας φυσικῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον περιτίθεται ἄλλην οὐσίαν τεχνικὴν, οἶον ἔχει χιτῶνα, δακτυλίδιον κτλ. ἀπαιτεῖται δὲ εἰς τὸ ἔχειν τὸ νὰ μὴ λυπῇ τὸν ἔχοντα· διὰ τοῦτο δὲν λέγωμεν ἔχει ἀλύσεις, ἀλλ' οἰκειότερον πρέπει νὰ λέγωμεν φέρει, καὶ τὸ νὰ βαρύνεται ὑπὸ τὸν ἔχοντα· διὰ τοῦτο μὴδὲ τὸ

Θρονίον ἔχει τις, ἐπάνω τοῦ ὁποίου κάθεται· καὶ νὰ μὴ εἶναι φυσικόν, τὸ ὁποίου ἔχει, καθὼς τρίχες κεφαλῆς, πύγων κτλ. διότι ταῦτα εἶναι μέρη τῆς οὐσίας, καὶ ὄχι ἄλλη οὐσία ἐξωτερικῇ.

Σημειώσεις. Ἐμπροσθὶς δὲ νὰ εὕρῃς ὅλας τὰς κατηγορίας ταύτας εἰς τὸ ἐφεξῆς παραδειγμα. Σωκράτης ὁ υἱὸς τοῦ Σωφρονίσκου, μέγας τὸ ἀνάστημα, φιλόσοφος ἠθικώτατος, ἐδίδασκε τὴν ἀρετὴν εἰς τὰς Ἀθῆνας κατὰ τὴν μὲν Ὀλυμ. καὶ καθήμενος εἰς τὰς ἀγυῖας ἐσωφρόνιζεν καὶ νέους καὶ γέροντας, ἔχων τριδώνιον εὐτελές· ἀλλ' ὅμως ὑβρίσθη πολλάκις καὶ ἐλακτίσθη, καὶ τελευταῖον ἐκαταδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ κακουργῶν ἀνδραργῶν.

ΠΖ. Ἄυται μὲν εἶναι αἱ κατ' Ἀριστοτέλην δέκα κατηγορίαι μὲ ὥσιν εἶναι δυνατόν συνημιάν ἐκτεθειμέναι· τὰς παρέρχονται δὲ αἱ καθ' ἡμᾶς φιλοσοφοῦντες, νομίζοντες τὰς μέρους μὲν γραμματικώτερας θεωρίας· μέρος δὲ, μεταφυσικώτερας· καὶ ὅτι μὲν, ὡς τὰς ἐπραγματεύθη ὁ Ἀριστοτέλης, καὶ ὡς τὰς ηὔξησαν αἱ ὑπομνηματίζοντες, ἔγειναν ἀνάμειγμα τῶν δύο τούτων θεωριῶν, καὶ τὸ ὅλον σχολαστικὴ ἐρεσχλεία, γίνεται φανερόν εἰς τὸν, ὅς τις καὶ ἐλέγον προσέξῃ εἰς ὅποιονδῆποτε κατ' Ἀριστοτέλην ἐκτεθειμένον Λογικῆς σύνταγμα· ὅτι δὲ εἶναι παντάπασιν περὶ τὴν ἢ τούτων διάσκεψις εἰς τῆς Λογικῆς τὰ μαθήματα, τοῦτο μᾶς φαίνεται οὐχὶ τόσον εὐλόγως οὐδ' ἀληθῶς λεγόμενον· διότι ἐπειδὴ πόσης εἰναι, καὶ ἰδίας ἀπάσης ζητοῦμεν χαρακτῆρας καὶ προσδιορισμοὺς· οὗτοι δὲ εἶναι ἢ οὐσιώδη προσέκτα, ἢ ἐπυσυωδῆ κατηγορήματα, εἰς ἐν ἐκ τῶν δέκα εἰρημένων γενικωτέρων ἰδέας συζημάτων

ἀναφερόμενα· φανερόν εἶναι ὅτι χρησιμεύει πολὺ εἰς τὸν ἀκροώμενον τὰ τῆς Λογικῆς ἢ τούτων εἰδήσεις. Αἱ δὲ κατηγορίαι αὗται εἶναι λογικαί, καὶ διαφόροι παρὰ τὰς κατηγορίας τῆς Μεταφυσικῆς, καθὼς θέλομεν ἰδεῖν ἐκαστὴν ἀκριβῶς τὴν διαφορὰν των.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Θεωρία τῶν Ἰδεῶν κατὰ Ποσότητα καὶ Ποιότητα καὶ Σχέσιν καὶ Τρόπον.

ΠΗ΄.

Αλλὰ καὶ ἄλλως οἱ καθ' ἡμᾶς περιεργαζόμενοι τὰς ἰδέας εὐρίσκουσι Τίνας μὲν αὐτῶν εἶναι ἐναργεῖς, Τίνας δὲ ἀμυδραί· καὶ Τίνας μὲν γενικώτεραι, Τίνας δὲ μερικώτεραι, καὶ ὅσα ἄλλα ἐπιθεωροῦνται εἰς αὐτάς. Διότι αἱ ἰδέαι δύνανται καὶ θεωρηθῶσιν πρῶτον αὐταὶ καθ' ἑαυτάς, καὶ τοῦτο ἢ κατὰ ποσότητα ἢ κατὰ ποιότητα· δεύτερον ἑτεροταλῶς, καὶ τοῦτο ἢ πρὸς ἀλλήλας παρεξεταζόμεναι, ἢ γοῦν κατὰ σχέσιν· ἢ πρὸς τὰ ἐννοοῦντα ὑποκείμενα, ἢ γοῦν κατὰ τρόπον· ἐντεῦθεν προῆλθε κατὰ τοὺς νεωτάτους χρόνους ἡ τετραπλῇ Θεωρία τῶν ἰδεῶν κατὰ Ποσότητα, Ποιότητα, σχέσιν, τρόπον, ἀφ' οὗ ἔγγεν ἀρχηγὸς ταύτης ὁ Κάντιος (α). Θέλομεν ἐξετάσειν καὶ ἡμεῖς κατὰ

(α) Καντίου Λογικῆς Εἰσαγωγὴ VI. VII. VIII. IX. ἐκδοαὶ τοῦ Καννισθέγγ, 1800.

ταύτην τὴν θεωρίαν τὰς ιδέας, ἐπειδὴ ἡ διάκρισις τῶν αὐτῇ θέλει μᾶς χρησιμεύσειν εἰς πολλὰ μέρη τῆς φιλοσοφίας.

ΠΘ'. Πᾶσα ιδέα εἶναι ποσόν, τοῦ ὁποίου μέρη εἶναι αἱ ἔννοιαι, ἐκ τῶν ὁποίων συνίσταται· εἶναι δὲ ἡ κατ' ἐπίτασιν, ἡγουν ποσὸν βάθους, εἰὰν αἱ ἔννοιαι περιέχονται ἐντὸς αὐτῆς (ΜΗ'). ἡ κατ' ἔκτασιν, ἡγουν ποσὸν πλάτους, εἰὰν εὐρίσκονται ὑπ' αὐτὴν. Θεωροῦντες λοιπὸν τὰς ιδέας κατὰ ποσότητα, ἀνερευνῶμεν τὸ πλάτος αὐτῶν καὶ τὸ βάθος, τὸ ὁποῖον ἐκάμαμεν (ΜΖ—ΜΑ').

ΤΙ'. Ἐπειδὴ δὲ ιδέα εἶναι ἡ συνάπτουσα τὰ πολλὰ εἰς ἓν (ΜΓ') εἰς τὸν νοῦν μας· ἐκ τούτου εἶναι φανερόν, ὅτι τὴν ἐνότητα μετὰ τοῦ πολλαπλοῦ τῆς ιδέας ἐμποροῦμεν νὰ παραστήσωμεν διαφόρως εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς. Ποιότης λοιπὸν ιδέας εἶναι ἡ ἐντελεξέρα ἡ ἀτελεξέρα αὐτῶν εἰς τὸν νοῦν μας παραστάσις· ὅσον δὲ καθαρωτέρα καὶ εὐκρινεξέρα εἶναι ἡ ιδέα, τόσον εἶναι λογικῶς τελειωτέρα. Ἐνάργεια λοιπὸν καὶ εὐκρίνεια τῶν ιδεῶν εἶναι ὡς δύο τελειότητος αὐτῶν βαθμοὶ· ἡ δὲ ἀμυδρία καὶ ἀσάφειά των εἶναι αἱ ἀτέλειαί των· εἶδη λοιπὸν τῶν ιδεῶν κατὰ ποιότητα θεωρουμένων εἶναι ἐναργῆς καὶ ἀμυδρά, καὶ εὐκρινῆς καὶ ἀσαφῆς (ΛΗ', ΛΘ').

ΤΙΑ'. Ἐναργῆς εἶναι ἡ ιδέα, ὅταν τὸ δι' αὐτῆς νοητὸν διακρίνωμεν ἀπὸ πᾶν ἄλλο δι' ἄλλης ιδέας παρισυνόμενον· οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἐναργῶς ἐννοῶ τὸν ἄνθρωπον διακρίνων αὐτὸν ἀπὸ πᾶν ἄλλο ζῶον· καὶ ὅταν μὲν τὸ διακρίνωμεν ἀπὸ ὅλα, ἡ ιδέα εἶναι ἐναργεςάτη, καθὼς ἐπὶ τοῦ ληφθέντος παραδείγματος· ἀλλ' εἰὰν τοῦτο δὲν δυνάμεθα, ἡ ιδέα εἶναι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐναργῆς, ὅσον πλείωτερα ἢ ὀλιγώτερα εἶναι τὰ νοητὰ, ἀπὸ τῶν ὁποίων τὰς ιδέας τὴν δια-

κρίνομεν· οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἐντελῶς ἐναργῆς ἡ τοῦ χρυσοῦ ἰδέα δὲν εἶναι, εἰὰν τὸν θακκρίνωμεν ἀπὸ τὸν ἄργυρον καὶ τὸν σίδηρον, ἀλλ' ὅχι καὶ ἀπὸ τὸ λεγόμενον Τοῦβάκιον· ἔχει λοιπὸν βαθμοὺς διαφόρους ἡ ἐνάργεια. Ἀμυδρὰ δὲ εἶναι, ὅταν τὴν διάκρισιν ταύτην δὲν δυνάμεθα νὰ κάμωμεν· καὶ ἀμυδρὰ μὲν ἐντελῶς δὲν δύναται νὰ εἶναι καμμία ἰδέα· σχετικῶς δὲ, ἡ ὀλιγώτερον ἐναργῆς εἶναι κατὰ τοῦτο καὶ ἀμυδρά.

ΤΙΒ'. Ἐυκρινῆς δὲ εἶναι ἡ ἰδέα, ὅταν ἐννοῶμεν ἐναργῶς τοὺς χαρακτῆρας, ἐκ τῶν ὁποίων συμπληρῶνται· τουναντίον δὲ, εἶναι ἀσαφὴς, καὶ συγκεχυμένη· εὐκρινῆς, φέρ' εἰπεῖν, εἶναι τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἰδέα, ὅταν ὅχι μόνον διακρίνωμεν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὰ ἄλλα ὄντα· ἀλλ' ἐν ταυτῷ ἐννοῶμεν ἐναργῶς καὶ Τί μὲν εἶναι ζῶον, Τί δὲ λογικόν, ἐκ τῶν ὁποίων συναπαρτίζεται ἡ ἰδέα τοῦ ἀνθρώπου.

ΤΙΓ'. Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα ἰδέα περιέχει τοὺς χαρακτῆρας ἢ ἐντὸς ἑαυτῆς ἢ ὑφ' ἑαυτήν (ΠΘ'), ἢ κατ' ἐπίτασιν ἢ κατ' ἔκτασιν· καὶ ἡ ευκρίνεια λοιπὸν εἶναι διττή, ἡ μὲν κατ' ἐπίτασιν, ἡ δὲ, κατ' ἔκτασιν· καὶ ἡ μὲν πρώτη ἐμφιλογωρεῖ, ὅταν ἐννοῶμεν τὸν ἄνθρωπον ζῶον καὶ λογικόν· ἡ δὲ, ὅταν τὸν αὐτὸν, ἄνδρα ἢ γυναῖκα· καὶ ἐπειδὴ δύναται νὰ εἶναι καὶ ἰδέαι ἐκτεταμέναι μὲν, ἀνεπίτατοι δὲ, ἢ ἐπιτεταμέναι μὲν, ἀνέκτατοι δὲ· ἐκείναι μὲν, ὡς αἱ γενικώταται καὶ ἀπλούσταται, οἷον οὐσία· τοῦτο δὲ, ὡς αἱ αἰομικαὶ, οἷον ἐγὼ, σὺ κτλ· φανερόν εἶναι, ὅτι ἐκεῖναι μὲν ἐπιδέχονται τὴν κατ' ἔκτασιν εὐκρίνειαν, ὅχι δὲ καὶ τὴν κατ' ἐπίτασιν· αὗται δὲ, τὴν κατ' ἐπίτασιν, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν κατ' ἔκτασιν.

ΤΙΔ'. Ἡ δὲ σχέσις τῶν ἰδεῶν περιέχει τοὺς προσδιορισμοὺς, οἳ τινες δὲν εὐρίσκονται εἰς αὐτὰς ἀπολύτως, ἀλλ' ἐνῷ παραβάλλεται μία μὲ τὴν ἄλλην· ἐπειδὴ δὲ ἐμποροῦν νὰ παραβληθῶσιν ἢ κατ' ἑκτασιν ἢ κατ' ἐπίτασιν· διὰ τοῦτο πᾶσα σχέσις τῶν ἰδεῶν ἐκπηγάζει ἢ ἀπὸ τὸ πλάτος ἢ ὁπὸ τὸ βάθος των.

ΤΙΕ'. Ἐκ τοῦ βόθρου προέρχεται πρῶτον ἡ σχέσις τῆς ταυτότητος καὶ ἐτερότητος τῶν ἰδεῶν· καὶ ταυτότης μὲν ἰδεῶν εἶναι ἡ ἰσότης, ἐτερότης δὲ, ἡ ἀνισότης τῶν χαρακτήρων των· αἱ αὐταὶ λοιπὸν ὀνομάζονται αἱ ἰδέαι, εἰς συναπαρτιζόμεναι ἐκ τῶν αὐτῶν χαρακτήρων· ἑτερεαί, εἰς ἑτέρων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἰδέαι ἀπολύτως αἱ αὐταὶ ἀντιστοιχοῦσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ νοητὸν ἀντικείμενον· διὰ τοῦτο ἐμποροῦν νὰ ἐκληθῶσιν ὡς δύο, ἢ εἰς τὰς θεωρῶσι δύο ἄνθρωποι, ἢ εἰς κατὰ διαφόρους χρόνους, ἢ εἰς εἶναι μία ἰδέα κοινὸς χαρακτήρ πολλῶν ἄλλων ἰδεῶν· οὕτω, φέρ' εἰπεῖν, ἔχομεν τὴν αὐτὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου κ' ἐγὼ καὶ σὺ, ὅταν καὶ οἱ δύο τὸν ἐννοούμενον ζῶν καὶ λογικόν· ἢ ἔχω τὴν αὐτὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου σήμερον, τὴν ὁποίαν εἶχα καὶ πέρυσιν· ἢ εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ἔππον εὐρίσκω κοινὸν χαρακτήρα τὴν αὐτὴν ἰδέαν τοῦ ζώου.

ΤΙΣ'. Προέρχεται δευτέρου ἡ σχέσις τῆς συμφωνίας καὶ διαφωνίας· καὶ ἰδέαι μὲν σύμφωνοι ὀνομάζονται, ὅσαι δύνανται νὰ συναφθῶσιν εἰς παράστασιν ἀντικειμένου· αἱ δὲ μὴ ἐννέμεναι, λέγονται διάφωνοι καὶ ἀντίθετοι· χρεῖα δὲ νὰ μὴ συγχέωμεν οὔτε τὴν ταυτότητα μὲ τὴν συμφωνίαν, οὔτε τὴν ἐτερότητα μὲ τὴν διαφωνίαν· διότι ἡ μὲν ταυτότης τῶν ἰδεῶν εἶναι καὶ

συμφωνία· πᾶσα δὲ συμφωνία δὲν εἶναι καὶ ταυτότης· οὐ-
τω, φέρειν, παιδεῖα, κάλλος, πλοῦτος εἶναι μὲν σύμ-
φωνοι, καθὼ δύνανται νὰ συναρθῶσιν εἰς τὸν αὐτὸν ἄν-
θρωπον, εἶναι δὲ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἕτεροι· ὡσαύτως αἱ
διαφωνοῦσαι ιδέαι εἶναι αἱ αὐταὶ καὶ ἕτεροι· ἀλλὰ πᾶσα
ἑτερότης τῶν ιδεῶν δὲν φέρει διὰ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης καὶ
τὴν διαφωνίαν· ἐκείναι δὲ μόνον εἶναι ἀληθῶς ἐναντίαι
καὶ διάφωνοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μία ἀντιμάχεται προφα-
νῶς καὶ ἐπ' εὐθείας τὴν ἄλλην· οἷον ἀρετὴ καὶ κακία, κάλ-
λου καὶ αἰσχροσύνης, πλοῦτος καὶ πτωχεῖα.

ΤΙΖ'. Προέρχεται τρίτον ἡ σχέσις τοῦ ἐσωτερι-
κοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ τῶν ιδεῶν· καὶ ἐσωτερικὸν
μὲν τῆς ιδέας εἶναι οἱ οὐσιώδεις χαρακτηρηστικαί· ἐξωτε-
ρικὸν δὲ, τὰ συμβεβηκότα, ἢ οἱ τρόποι (ΞΣ').

ΤΙΗ'. Ἐκ δὲ τοῦ πλάτους προέρχεται ἡ σχέσις ἡ
τῆς ὑπαλληλίας ἢ τῆς συνάλληλίας τῶν ιδεῶν·
καὶ ὑπάλληλοι μὲν ιδέαι εἶναι, ὅταν ἡ μὲν θεωρῇται
ὡς γένος, ἡ δὲ ὡς εἶδος· οἷον, ζῶον καὶ ἄνθρωπος (Ο')·
συνάλληλοι δὲ, ὅταν θεωρῶνται ὡς εἶδη διάφορα
εἰς τὸ αὐτὸ γένος καθυπαγόμενα· οἷον, ζῶον καὶ φυτὸν,
δύω εἶδη τοῦ ὀργανικοῦ σώματος· ἢ πνεῦμα καὶ σῶμα,
δύω εἶδη εἰς τὸ αὐτὸ γένος τὴν οὐσίαν ὑποτασσόμενα.

ΤΙΘ'. Τρόπος δὲ τῶν ιδεῶν εἶναι ἡ αὐτῶν πρὸς
τὸν νοῦν σχέσις. Κατὰ δὲ ταύτην τὸ νοητὸν παριζάνεται
εἰς τὸν νοῦν ἢ ὡς δυνάμενον νὰ νοηθῇ, ἢ ὡς νοούμενον·
δύναται δὲ νὰ νοηθῇ, εἰὰ δὲν ἀντιφάσκωσιν οἱ χαρακτη-
ριστικοί, ὅποτε λέγεται καὶ ἀληθὲς κατὰ λογικὴν σημα-
σίαν, τοῦ ὁποῦν τὸ ἐναντίον εἶναι ψευδὲς (ΞΕ')· νοεῖ-
ται δὲ, εἰὰ ἐνεργείᾳ παριζάνεται εἰς τὸν νοῦν· ἐκαστὸν μὲν

46 ΙΔΕΩΝ ΠΟΣΟΤ. ΠΟΙΟΤ. ΣΧΕΣΙΣ, ΤΡΟΠΟΣ.

ονομάζεται ἡ ἰδέα δυνατή· ἐδῶ δὲ, ὑπαρκτή· οὕτω, φέρει πείν, δύναται μὲν νὰ γείνη τοῦ ἀνθρώπου ἡ κατανόησις, ἐπειδὴ ζῶν καὶ λογικὸν οἱ χαρακτῆρες του δὲν ἀντιφάσκουν· ὑπάρχει δὲ ἡ κατανόησίς του, ὅταν ἐνεργεῖα τὸν ἐννοῶ κατὰ τὸ παρόν.

Ρ'. Ἡ δὲ ὑπαρκτὴ ἰδέα ἐμπορεῖ πάλιν νὰ θεωρηθῇ ἢ ὡς ἐνδεχομένη, ἢ ὡς ἀναγκαία· κ' ἐκεῖνο μὲν εἶναι, ὅταν ἐννοῇται χωρὶς τινὰ ἀνσγκαίου λόγου· τούτο δὲ, ὅταν μᾶς ἀναγκάζῃ τι νὰ τὴν ἐννοήσωμεν οὕτω καὶ ὅχι ἄλλως. Ἡ ἰδέα φέρει πείν, Χριστιανῶν κατοικούντων εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐπειδὴ δὲν περιέχει καμμίαν ἀντίφασιν εἶναι ἐνδεχομένη· ἀλλ' ἡ ἰδέα Χριστιανῶν κατοίκων τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ἀναγκαία, ἐπειδὴ ἐξεύρομεν βεβαίως, ὅτι ἐκιδάχθη ἐκεῖ ἀπὸ τοῦς Ἑυρωπαϊοῦς τὸ Ἐυαγγέλιον. Αἱ ἰδέαι λοιπὸν τροπικῶς θεωρούμεναι εἶναι ἢ δυναταὶ ἢ ἀδύνατοι· αἱ δὲ δυναταί, ἢ ὑπαρκταὶ ἢ ἀνύπαρκτοι· αἱ δὲ ὑπαρκταί, ἢ ἐνδεχόμεναι ἢ ἀναγκαῖαι.

ΡΑ'. Καὶ αὕτη μὲν εἶναι ἡ τῶν ἰδεῶν θεωρία κατὰ ποσότητα καὶ ποιότητα καὶ σχέσιν καὶ τρόπον, ἀφ' οὗ οὕτω τὰς ἐθεώρησεν ὁ Κάντιος (ΠΗ). Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῶν ἰδεῶν εὐκρίνεια κατὰ μὲν ἐπίτασιν ἐκτελεῖται δι' Ὁρισμοῦ· κατὰ δὲ ἐκτασιν διὰ διαιρέσεως· διὰ τοῦτο λέγομεν εἰς τὸ ἐφεξῆς Κεφάλαιον περὶ τῶν δύο ταύτων ἀναγκαϊοτάτων σαφηνιστικῶν μέσων τῶν ἰδεῶν μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Περὶ Ὁρισμοῦ καὶ Διαιρέσεως.

ΡΒ΄.

Πᾶσαν ἰδέαν βάθος μὲν ἔχουσαν ἐμποροῦμεν ἂν ἀναλύσωμεν εἰς τὰς ἀπλουτέρας ἐννοίας τὰς ὁποίας περιέχει. Πλατεΐαν δὲ οὖσαν (ΜΖ΄—ΝΑ΄), νὰ τὴν ἐφαρμόσωμεν εἰς τὰς ὑπ’ αὐτὴν ὑποτασσομένης· οἷον τὸ ζῶον ἀναλύομεν εἰς τὸ σῶμα ὀργανικόν, αἰσθητικόν, μεταβατικόν· τὸ ἐφαρμόζομεν δὲ εἰς τὸν ἵππον καὶ βοῦν καὶ κύνα κτ. καὶ τὸ μὲν πρῶτον λέγεται ἀνάλυσις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀφαιροῦντες (ΜΔ΄.) ἐξετάζομεν ἰδίως τὰς ἀπλουτέρας ἐννοίας· τὸ δευτερον δὲ σύνθεσις, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰς ἀφηρημένους καὶ ἀπλουτέρας ἀποδίδομεν εἰς τὰς ἀπὸ τῶν ὁποίων τὰς ἀφαιρέσαμεν. Καὶ ἐκ μὲν τῆς ἀναλύσεως προῆλθεν ὁ Ὁρισμός· ἐκ δὲ τῆς συνθέσεως ἡ Διαιρέσις, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ εἴπωμεν.

ΡΓ΄. Ὁρισμός λοιπὸν εἶναι ἀνάλυσις τῆς ἰδέας ἀντικειμένου τινός, διὰ νὰ διακρίνεται καὶ πανταχόθεν νὰ περιορίζεται, καὶ εὐκρινῶς νὰ διατίθεται ἀπὸ τὰλλα· ὀνομάζεται δὲ τότε τὸ ἀντικείμενον τοῦτο Ὁρισόν. Διαιρεῖται δὲ ὁ ὀρισμός εἰς ὀνοματῶδη καὶ πραγματικόν· ὁ δὲ πραγματικὸς εἰς τὸν χαρακτηριστικόν καὶ γενετικόν.

ΡΔ΄. Ὀνοματῶδης ὀρισμός εἶναι, ὅς τις ἐξηγεῖ τὴν

δύναμιν ὀνόματος τινος, ἥτοι νέου πλασθέντος εἰς νεωστὶ γνωσθέντος πράγματος φανέρωσιν, ἢ εἰς προσδιορισμὸν τῆς σημασίας του, εἰὰν τύχη νὰ εἶναι πολυσήμαντος· οἷον, βαθμῶν ὀνομάζω τὸ γινόμενον ὑπὸ ποσότητος ἐφ' ἐαυτὴν πολλαπλασιασθείσης. Νοῦν λέγω τὴν κένουσαν τῆς ψυχῆς δύναμιν. Προσοχῆς δὲ μεγάλην χρεῖαν πρέπει νὰ ἔχωμεν μὴ εἰς νέα πράγματα εἰσαγάγωμεν ὀνόματα ἀσύμφωνα, ἢ μηδεμίαν ἀναλογίαν διατηροῦντα πρὸς τὴν γλῶσσαν, μάλις αὐτὴν παλαιάν, καὶ μὴ ὑπολόβωμεν, ὅτι τῶν ὀνομαστικῶν ὀρισμῶν εἶναι πάντοτε τὰ ὀρίσῃ νοὸς ἀντικείμενα. Τὶ σημαίνει τόνομα τραγέλαφος; ζῶον σύνθετον ἐκ τράγου καὶ ἐλάφου· ὁ ὀρισμὸς εἶναι ἀληθής· τὸ δὲ ὀρίσθαι δὲν εἶναι τοῦ νοός, ἀλλὰ τῆς φαντασίας.

ΡΕ'. Γενετικὸς δὲ ὀρισμὸς εἶναι ὅς τις ἐξηγεῖ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον γίνεταί τι· οἷον, κύκλος εἶναι σχῆμα γινόμενον, εἰὰν εὐθεῖα γραμμὴ ἡρεμοῦσα καθ' ἑν αὐτῆς τῶν ἄκρων, κατὰ δὲ τὸ ἄλλο κινουμένη ἐπανέλθῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον, ὅπῃ τὸ ὁποῖον ἤρχισε νὰ κινῆται· καὶ, Σελήνης ἐκλειψῆς εἶναι παρέμπτωσις τῆς γῆς μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἡλίου.

ΡΣ'. Ὁ χαρακτηριστὸς πάλιν ὀρισμὸς (ΡΓ') διαιρεῖται εἰς τὸν Ὀυσιωδὴ καὶ ἑπουσιωδὴ.

ΡΖ'. Ὁ Ὀυσιωδὴς, ὅς τις ὀνομάζεται καὶ Λογικὸς, ἀπατεῖ γένος καὶ συστατικὴν διαφοράν, ἢ, αὐτ' οὐτῆς, πολλὰ ἴδια· οἷον, Ἄνθρωπος εἶναι ζῶον λογικόν, ὅπου γένος μὲν εἶναι τὸ ζῶον, συστατικὴ δὲ διαφορὰ τὸ λογικόν· καὶ, Ἴππος εἶναι ζῶον ἄλογον, τετράπουν, χρημετισικόν· ὅπου γένος μὲν εἶναι τὸ ζῶον, τὰ δὲ ἄλλα εἶναι ἴδια, διακρίνουτα τὸν ἵππον ἀπ' ἄλλα ἄλογα ζῶα.

ΡΗ'. Ἐὰν λάθωμεν μέρος τοῦ ὁρισμοῦ καὶ τὸ ὀρί-
σωμεν περαιτέρω, ὁ ὁρισμὸς τότε δύναται νὰ ὀνομασθῇ
εὐλόγως ὑπορισμός· οἷον, Τρίγωνον εἶναι σχῆμα τρί-
πλευρον, εἶναι ὁρισμός· εἰάν δὲ ἐκ τούτου λάθωμεν τὸ
σχήμα, καὶ τὸ ὀρίσωμεν καὶ αὐτὸ λέγοντες· Σχήμα δὲ
εἶναι διάστημα περικλεισμένον πανταχόθεν ὑπὸ γραμμῶν ἢ
γραμμῆς· ὁ δεύτερος οὗτος ὁρισμὸς, εἶναι ὑπορισμός· διὰ
δὲ τῶν ὑπορισμῶν λαμβάνει ἡ ἰδέα πᾶσαν αὐτῆς τὴν εὐ-
κρίνειαν (ΤΙΒ').

ΡΘ'. Ἀρεταὶ δὲ ὁρισμοῦ χαρακτηριστικοῦ οὐσιώδους
εἶναι νὰ εἶναι σαφής, καὶ ἐξηγητικός, ὄχι κρυπτικός τοῦ
ὀριζομένου. Τοιούτους σκοτεινοὺς ὁρισμοὺς εὐρίσκομεν εἰς
παλαιούς συγγραφεῖς· καθὼς εἶναι ὁ Πυθαγορικὸς τῆς ψυχῆς,
„ψυχὴ ἐστὶν ἀριθμὸς κινῶν ἑαυτὸν.“ Νὰ μὴ πλεονάζῃ, μηδὲ
νὰ ἐλλείπῃ· διότι ὁ μὲν πλεονασμὸς φέρει ἑλλειψιν· ἡ
δὲ ἑλλειψις, πλεονασμὸν εἰς τὰ ὀριζά· οὕτως ὁ μὲν πλεο-
ναστικός, Ἄνθρωπος εἶναι ζῶον λογικόν φιλόσοφον, μόνους
τοὺς φιλοσόφους περιλαμβάνει, ἀποκλείει δὲ τοὺς ἄλλους
ἀνθρώπους, ὅσοι δὲν φιλοσοφοῦσιν· ὁ δὲ ἐλλειπτικός, Ἄν-
θρωπος εἶναι ζῶον, ἐλλείπων κατὰ τὸ Λογικόν; πλεονά-
ζει κατὰ τὰ ὀριζά, ὥς περιλαμβάνων καὶ ὅλα τὰ παρὰ τὸν
ἀνθρώπου ζῶα· Βάσανος δὲ ἀνελλιπούς καὶ ἀπερίττου ὀ-
ρισμοῦ εἶναι ν' ἀντιτρέφῃ τὸ ὀρίζον εἰς τὸν ὁρισμὸν, καὶ
ὁ ὁρισμὸς εἰς τὸ ὀρίζον· οἷον, ὅ,τι εἶναι ἄνθρωπος, εἶναι
καὶ ζῶον λογικόν· καὶ ὅ,τι εἶναι ζῶον λογικόν, εἶναι καὶ
ἄνθρωπος. Τελευταῖον δὲ ὁ ὁρισμὸς πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύ-
θερος ἀπὸ πολυλογίαν καὶ ἀδολεσχίαν· διὰ τοῦτο, μ' ὅλον
ὅτι ἐμποροῦμεν νὰ ὀρίσωμεν τὸν ἄνθρωπον, οὐσίαν, σω-
ματικὴν, αἰσθητικὴν, λογικὴν· εἶναι ὅμως περιττὴ πολὺ·

λογία, διότι τὸ ἄμεσον εἰς αὐτὸν γένος περιέχει καὶ τὰ ἀνωτέρω· εἰς τὸ ζῶον, φεῖρ εἰπεῖν, περιέχονται κατὰ βάθος καὶ τὸ αἰσθητικὸν καὶ τὸ σωματικὸν καὶ ἡ οὐσία (Ν').

Σημειώσεις. Αἱ ἀπλούσταται καὶ ἀσθαβεῖς παντάπασιν ἐννοίαι, ὡς χαρακτηρῶν καὶ γνωρισμάτων ἀμοιραί, ἀδύνατον εἶναι νὰ σαφηνισθῶσι δι' ὅρισμῶν· οὕτω τὸ ὄν, τὴν σχέσιν, τὴν ὑπαρξιν καὶ τὰ τοιαῦτα, πλέον τὰ σκοτεινὰς παρὰ τὰ ἐξηγητῆς, εἰάν θελήσης νὰ τὰ ὀρίσῃς· σαφηνίζονται ὁμῶς κατ' ἔκτασιν διὰ διαιρέσεως, ὡς θέλομεν εἶδεν κατ' ὀλίγον.

ΡΙ'. Ὁ δὲ ἐπιδεικνύμενος ὁρισμὸς, ὅς τις ὀνομάζεται καὶ ὑπογραφικὸς καὶ ὑπογραφή, συμπληρῶνεται ἀπὸ συμπεθεκτότα· οἶον, ὠρολόγιον εἶναι τὸ κρεμάμενον ἀπὸ τὸν τοῖχον τοῦ οἰκήματός μου ἔμπροσθεν τοῦ κατόπτρου, καὶ ἀτραπτὸν ἀπὸ τὰ κοσμήματα. Πέτρος εἶναι ὁ περιπατῶν χθές εἰς τὸν ἀγρὸν, ἐνδεδυμένος λευκὴν ἐσθῆτα, καὶ τοὺς εἰσόδους περιεργαζόμενος· καὶ ὅπως ἄλλως δι' ἐρμηνεύοντες τὸ ὀρίσιν μὲ συμπεθεκτότα, ὑπογραφικοὶ ὁρίσμοι ὀνομάζονται. Ὅλα δὲ, ὅσα δὲν περιλαμβάνονται εἰς ἰδίαν χαρακτηριζομένην διὰ γένους καὶ εἶδους, ὑπογραφικῶς ἀναπύσσονται καὶ σαφηνίζονται· τοιαῦτα εἶναι, Ἰδωρ, πῦρ, χρυσοῦς, ὀψάριον, ἄνθος, φύλλον, καὶ πάντα τὰ τῆς φυσικῆς λεγομένης ἐξορίας, ἥτις ὑπογράφει τὰ φυσικὰ τῆς γῆς σώματα, καὶ διὰ τοῦτο οἰκειότερα πρέπει νὰ ὀνομάζεται Φυσικὴ Ὑπογραφή ἢ Περιγραφή. Πολὺ ὀλιγώτερον δύνανται νὰ ὀρισθῶσι χαρακτηρικῶς αἱ ἐννοίαι τῶν ἀτόμων· διὰ τοῦτο εἰς δραπετάς ἀνθρώπους καὶ χαμένα πράγματα ἀποδίδουν δι' ὑπογραφῆς πολλὰ ἀτομικὰ γνωρίσματα διὰ νὰ εὐρεθῶσι καὶ διακριθῶσιν εὐκόλως· οἶον ἐπταποδιαῖος τὸ ἀνάστημα, ξανθὸς τὴν κόμην, βλοσυρὸς τὸ βλέμμα, σιμὸς τὴν μύτην κτλ.

Σημείωσις. Τούτους τοὺς ὀρισμοὺς μεταχειρίζονται οἱ φιλόσοφοι, ἀποφύγοντες, ὅσον δύνανται, τοὺς διαλλήλους ὀνομαζομένους καὶ τοὺς ἀποφατικούς· καὶ ἀποφατικοὶ μὲν εἶναι οἱ ἐρμηνεύοντες ὅχι τί εἶναι τὸ ὅριστον, ἀλλὰ τί δὲν εἶναι· οἷον, ἄνθρωπος δὲν εἶναι ζῶον ἄλογον, μηδὲ μαθήσεων ἀνεπιδεκτον. Διὰλληλοι δὲ ἡ κυκλικοί, αἱ ἐξηγούμεναι κατ' ἐπανάληψιν, εἶναι δύο λογῶν· διότι τὸ ὅριστον ἢ περιέχεται εἰς τὸν ὀρισμὸν, οἷον Ἡάλλος εἶναι καλὴ ποιότης τοῦ πράγματος. Νόμος εἶναι νόμιμος προσαγῇ· ἢ λαμβάνεται εἰς τὸν ὑφορισμὸν· οἷον, Ἐν αὐτοῖς εἶναι χρόνου διάστημα δώδεκα μηνῶν περιεσπτικόν· μὴν δὲ εἶναι ἐνιαυτοῦ δωδεκατημέριον· καὶ, Νόμος εἶναι ἡ θάλασις τοῦ τυράννου· τύραννος εἶναι, ὅστις δίδει νόμους ὅπως θέλη.

PIA'. Ὅταν ἐννοίαν πλατεῖαν καὶ καθολικὴν καὶ ἐκτεταμένην ἐφαρμόζωμεν εἰς ἄλλας βαθυτέρας καὶ μερικωτέρας καὶ ἐπιτεταμένας, μεταχειρίζομεθα διαίρεσιν· καὶ διαίρεσις μὲν ἀπλῶς εἶναι μερισμὸς τοῦ ὅλου εἰς τὰ μέρη του· ἡ δὲ περὶ τῆς ὁποίας γίνεται ἐδῶ λόγος, διαίρεσις, ἣτις ὀνομάζεται καὶ λογικὴ διαίρεσις εἶναι μερισμὸς τοῦ δυναμει ὅλου, ἡγουν τοῦ καθόλου, εἰς τὰ ὑπ' αὐτὸ ὑπαγόμενα, ἡγουν τὰ μερικὰ (N'). οὕτω λοιπὸν ἀπὸ τῶν καθόλου καταβαίνομεν τρόπον τινα εἰς τὰ μερικὰ, συνάπτοντες τὰς ἀπλουτέρας ἐννείας εἰς τὰς ὀλιγωτέρας ἀπλᾶς διὰ συνθέσεως (PB') καὶ σαφηνίζοντες οὕτω τὸ διὰ τὴν καθολικότητα ἀσαφῶς πως καὶ ἀπροσδιορίζως παρισπασμένον. Καὶ τὸ μὲν ὅλου ὀνομάζεται Διαίρετόν· εἰς τὰ ἑποῖα δὲ γίνεται ἡ διαίρεσις, μέρη διαίρεσεως· αὕτη δὲ ἡ διαίρεσις ἐπισηρίζεται ἐξ ἅπαντος εἰς διαίρετικὴν τινα καλουμένην διαφοράν.

PIB'. Διαίρεται λοιπὸν τὸ καθόλου ἢ ὡς γένος εἰς εἶδη, οἷον, τὸ ζῶον εἰς ἄνθρωπον καὶ ἔππου, καὶ βοῦν κτλ. τὸ χρῶμα, εἰς λευκὸν καὶ μέλαν· ἢ ὡς εἶδος εἰς ἄ-

τομα • οἶον, ὁ Πλανήτης εἰς Κρόνον καὶ Δία κτλ. Ἄλλα πρέπει καὶ τὰ γένη νὰ εἶναι ὀλίγων εἰδῶν περιεκτικά, καὶ τὰ εἶδη ὀλίγων ἀτόμων • διότι καὶ τοῦ ζώου τὰ εἶδη νὰ εὖρης εἶναι δύσκολον, καὶ τοῦ ἀνθρώπου τὰ πρόσωπα, ἀδύνατον.

ΠΓ'. Ἡ μετὰ τὴν πρώτην τοῦ αὐτοῦ ὅλου κατὰ λόγον ἄλλον γενομένη δευτέρα διαιρέσις ὀνομάζεται ἐπιδιαιρέσεις • ἀλλ' εἰς μέρος τι τῆς διαιρέσεως ἐκλαθῶν ὡς ὅλον διαιρέσης εἰς ἄλλα μέρη, τὸ τοιοῦτον ὀνομάζεται ὑποδιαιρέσεις • οὕτως ὁ ἄνθρωπος διαιρεῖται εἰς ἄνδρα καὶ γυναῖκα • καὶ ἐπιδιαιρεῖται εἰς φρόνιμον καὶ ἄφροννα • ἢ εἰς παιδείας μέτοχον, καὶ εἰς ἀπαίδευτον • ὁ δὲ ἄνθρωπος ὑποδιαιρεῖται εἰς τὸν πολεμικὸν καὶ τὸν ἀπόλεμον.

ΠΔ'. Ἐκ δὲ τῶν μερῶν τῆς διαιρέσεως, ἡ μὲν τοῦ γενικωτάτου γένους εἰς ἄλλα γένη διαιρέσεις ὀνομάζεται γενική • ἡ δὲ τοῦ γένους εἰς τὰ εἰδικώτατα εἶδη, εἰδική • ἡ δὲ τοῦ εἰδικωτάτου εἶδους εἰς τὰ ἄτομα, ἀτομική καὶ ἀριθμητική. Διὰ τοῦτο σῶμα καὶ πνεῦμα λέγονται διάφορα κατὰ γένος • ἔμπρος δὲ καὶ βούς, κατὰ τὸ εἶδος. Πλάτων δὲ καὶ Σωκράτης, κατὰ τὸν ἀριθμὸν. Καὶ πάντοτε τὰ κατὰ γένος διάφορα εἶναι διάφορα καὶ κατ' εἶδος • καὶ τὰ κατ' εἶδος, καὶ κατ' ἀριθμὸν • ὅχι ὅμως καὶ ἀνάπαλιν • διότι τὸ κατ' ἀριθμὸν διάφορα ἐνδέχεται νὰ εἶναι κατ' εἶδος ταυτὰ • καὶ τὰ κατ' εἶδος, κατὰ γένος ταυτὰ.

ΠΕ'. Ἡ διαιρέσεις εἶναι ἢ διμερῆς ἢ πολυμερῆς, ἢ τις ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μερῶν εἶναι τριμερῆς, τετραμερῆς κτλ. ἀλλ' ἡ λογικὴ διαιρέσεις δύναται νὰ γένη διὰ τῶν ἀντιφατικῶν διαφορῶν κατὰ πρῶτον διμερῆς • οἶον ἡ οὐσία εἶναι ἢ πνεῦμα ἢ μὴ. Τὸ ζῶον εἶναι ἢ λογικὸν ἢ μὴ • ἐ-

πειδὴ δὲ καθὲν ἀπὸ τὰ μέρη ἐκ τῶν διαφορῶν των δύναται νὰ ὑποδιαιρεθῶσι, καὶ νὰ προσυποδιαιρεθῶσιν· εἰὰν τὰ πρῶτα μέρη, τῆς διαιρέσεως, ὑπαλληλοθῶσι καὶ συναλληλοθῶσι ὡς πρέπει, γυνῶνται πύναξ, ὅς τις περιέχει τὸ σύστημα ἢ σύνταγμα τῶν γινῶν καὶ ἐθῶν καὶ ἀτόμων, τὸ ὁποῖον ὀνομάζουσι, *Klassifikation*, καὶ ἡμεῖς ἴσως εἶναι καλὸν νὰ τὸ ὀνομάσωμεν *Λογικὴν Ὁλομέλειαν*, ἐπειδὴ τὰ μέρη τῆς διαιρέσεως περιεσύνονται ὡς μέλη ὅλου τινος ὀργανικοῦ σώματος. Πολλοὶ δὲ ὀνομάζουσι *διαγράμμα* τὴν ἐκθεσιν τοιαύτης λογικῆς ὁλομελείας.

PIV. Τγιοῦς δὲ καὶ ὀρθῆς διαιρέσεως ἄς εἶναι κανόνες οἱ ἐφεξῆς·

α'. Τὰ μέρη τῆς διαιρέσεως νὰ εἶναι ὁληθῶς ἀντίθετα, καὶ νὰ μὴ ταυτίζεσθαι κῆν ἐν μὲ ἄλλο, ἀλλὰ νὰ εἶναι διάφορα ἀπ' ἀλλήλων πραγματικῶς· τὸν κανόνα τοῦτου παραβαίνουσιν αἱ διαιρέσεις· Οἱ ἀσέρες διαιροῦνται εἰς ἀπλανεῖς καὶ πλανήτας καὶ ζώδια. Τὰ ζῶα διαιροῦνται εἰς χερσαῖα καὶ λίοντας καὶ πετεινὰ καὶ ἄετοὺς καὶ ἐνυδρα καὶ θύνους· διότι τὰ ζώδια περιέχονται εἰς τοὺς ἀπλανεῖς ἀσέρας, καὶ οἱ ἄετοὶ εἰς τὰ πετεινὰ κτλ.

β'. Ἡ διαίρεσις νὰ γίνεται τελεία, ἥγουν νὰ ἀποδίδωνται ὅλα τὰ μέρη τὰ εἰς τὸ διαιρετὸν περιεχόμενα· τὸν κανόνα τοῦτου ἀθετοῦσιν αἱ ἐφεξῆς διαιρέσεις. Τὰ φωνήεντα διαιροῦνται εἰς μακρὰ καὶ βραχέα, ὅπου ἐλλείπουσι τὰ δίχρονα· τὸ τρίγωνον διαιρεῖται εἰς ἰσόπλευρον καὶ σκαληνόν, ὅπου ἐλλείπει τὸ ἰσοσκελές.

γ'. Πᾶν μέρος νὰ περιέχεται εἰς τὸ διαιρετὸν ὡς τέλειον μέρος, ἀλλ' ὅχι ὡς μέρους μέρος· κατὰ τοῦ κανό-

νος τούτου σφάλλει ἢ διαίρεσις· Τὸ σχῆμα διαιρεῖται εἰς εὐθύγραμμον καὶ καμπυλόγραμμον καὶ γωνίαν.

δ'. Να μὴ γίνεταί ἡ διαίρεσις οὐτ' εἰς μικρότατα πολλά μέρη, οὐτ' εἰς μεγαλότερα ὀλίγα. Διότι τὸ πρῶτον ἐξεταζόμενον εὐρίσκεται ἀληθέστερον ἀρίθμησις παρὰ διαίρεσις. τὸ δὲ δεύτερον, ἂν ἡ φύσις τῶν πραγμάτων δὲν συγχωρῇ, εἶναι ἀπειρόκαλον, νὰ τὸ βιάζωμεν· οὕτω βιασμένη γίνεται ἡ κατὰ διμοιρίαν διαίρεσις· Τὸ τρίγωνον διαιρεῖται εἰς τὸ ἰσόπλευρον καὶ μὴ· Τὸ μὴ ἰσόπλευρον διαιρεῖται εἰς ἰσοσκελές, καὶ σκαληνόν, ἐνῶ δυνάμεθα ἀμέσως κατὰ τριχοτομίαν νὰ εἴπωμεν. Τὸ τρίγωνον διαιρεῖται εἰς ἰσόπλευρον καὶ ἰσοσκελές καὶ σκαληνόν.

ε'. Τὰ μέρη τῆς διαίρεσεως νὰ συνίζωσι κάποιαν ἀναλογίαν πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ νὰ μὴ εἶναι ἐν μέρος πρὸς ἄλλο παραβαλλόμενον ὡς μηδὲν· καθ' ὅς, ἀπὸ τοὺς Σκύθας οἱ μὲν εἶναι ἀπαίδευτοι, οἱ δὲ φιλόσοφοι, διὰ τὸν ἕνα Ἀνάχαρσιν.

ς'. Ἡ διαίρεσις νὰ γίνεταί εἰς τὰ ἅμσα μέρη, ὅχι εἰς τὰ πόρρω· δὲν εἶναι λοιπὸν ὑγιὲς διαίρεσις. Ἡ οὐσία διαιρεῖται εἰς ἄνθρωπον, καὶ ἵππον· ἀλλὰ πρέπει νὰ εἴπωμεν· εἰς σωματικὴν καὶ ἀσώματον, τὰ ἀμέσως εἰς τὴν οὐσίαν παραλείμενα.

ζ'. Να μὴ διαιρῶμεν πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον δὲν ἐξευρομεν ἂν ὑπάρχῃ, ἢ Ποῖον τι εἶναι κατὰ φύσιν· οἱ Σελήνατοι διαιροῦνται εἰς μέλανας καὶ λευκοὺς· ἀπὸ τὰ εἰς τὸ κέντρον τῆς γῆς εὐρισκόμενα σώματα ἄλλα μὲν εἶναι κίτρινα, ἄλλα δὲ μαύρα· Ἐμπορεῖ ποτὲ φρόνιμος ἄνθρωπος νὰ καμῇ τοιαύτας διαίρεσεις ;

σημείωσις. Ὅ μὲν λοιπὸν ὁρισμὸς καὶ ἡ διαίρεσις σχεδὸν ταῦτα εἶναι, καὶ εἰς τοὺς εἰρημένους κανόνας ἐπιστηρίζονται. Πόσον δὲ χρησιμεύουσιν εἰς τὰς ἐπιστήμας, καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν, μὴδ' ἐμποροῦμεν νὰ εἰπωμεν. Μεταδιδάσκοντες δὲ τῶρα εἰς τὸ περὶ ὧν ἐκδηλοῦντων τὰς ιδέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ Σημείων τῶν ἰδεῶν ἢ περὶ Ὅρων.

ΡΙΖ'.

Ὅτι μὲν ὁ ἄνθρωπος ἔχων χρεῖαν σημείων διὰ νὰ φανερώσῃ τὰς ιδέας του, ἐπενόησε τὴν γλῶσσαν, προεῖπαμεν εἰς τὴν ἐμπειρικτὴν ψυχολογίαν (Εμπ. Ψυχ. ΡΕΓ). Ἐπειδὴ δὲ ὁ συλλογισμὸς, τὸ τέλος καὶ ὁ σκοπὸς τῆς Λογικῆς, ἐρμηνεύεται μὲ τὰ λεκτικὰ ταῦτα σημεία, ἀναγκαῖον εἶναι, ἅφ' οὗ εἴπαμεν περὶ ἰδεῶν, νὰ ὁμιλήσωμεν ὀλίγα καὶ περὶ τῶν κυριωτέρων τῶν σημείων.

ΡΙΗ'. Ἀπ' ὅλας τὰς λέξεις κυριώτεραι, καὶ χρησιμώτεραι εἰς τὸν συλλογισμὸν, εἶναι τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα, ἐπειδὴ τὸ μὲν ὄνομα σημαίνει νοητὸν τι ὃν ἢ χαρακτηῖρα τινα τοῦ ὄντος, τὸ δὲ ῥῆμα φανερώνει πρᾶγμα, ἢ γον ἔργον ἢ πάθος τι τοῦ ὄντος.

ΡΙΘ'. Καὶ ὄνομα μὲν, καθὼς τὸ ὀρίζει ὁ Ἀριστοτέλης (α)

εἶναι φωνὴ σημαντικὴ κατὰ συνθήκην ὅννευ χρόνου, ἥς μὴ δὲν μέρος σημαντικὸν κεχωρισμένον· σημαίνει δὲ ἄτομον καὶ πρόσωπον, ὁποῖον εἶναι τὸ κύριον ὄνομα, καὶ αἱ ἀντωνυμίαι Ἐγὼ, Σὺ, Ὁς, ἢ Οὗτος ἢ ἰδέαν, οἷον ἀνθρώπος, ζῶν· ἢ χαρακτῆρα ἀναγκαῖον τῆς ἰδέας, οἷον λογικὸς, γελαστικός· ἢ συμβεβηκός τε, οἷον μέγας, μικρός κτ.

PK'. „Ῥῆμα δὲ τὸ προσσημαῖνον χρόνον, οὗ μέρος οὐδὲν σημαίνει χωρὶς, καὶ ἔστιν ἀεὶ τῶν καθ' ἑτέρου λεγόμενων σημείων,“ ὥς πάλιν ὁρίζει ὁ αὐτὸς Ἀριστοτέλης· γίεν, Τρέχει. Σημαίνει δὲ ἐνέργειαν ἢ πάθος ἢ ποιᾶν τινα ἄλλην διάθεσιν· διακρίνει δὲ καὶ πρόσωπα εἰς τε τὴν παλαιάν καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν· καὶ κατὰ τῶν προσώπων τούτων ἀποδίδει τὴν σημαινομένην ἐνέργειαν, ἢ τὸ πάθος· οἷον Γράφω, μαυθάνεις, ἰσάται, Σωκράτης φιλοσοφεῖ.

PKA'. Διὰ τοῦτο οἱ διαλεκτικοὶ τὸ μὲν ὄνομα λέγουσιν ὑποκείμενον, ἐπάνω τοῦ ὁποίου τίθεται· τὸ δὲ ῥῆμα κατηγορούμενον, ἥγουν λεγόμενον ἐπάνω εἰς τὸ ὄνομα· εἶναι δὲ συμβῆναι εἰπῶσι· Τὸ περιπατεῖν εἶναι ὑγιεινόν, τὸ μὲν ῥῆμα περιπατεῖν ὀνομάζουσι ὄνομα, τὸ δὲ ὄνομα ὑγιεινόν, ῥῆμα· ὀνομάζουσι δὲ καὶ τὰ δύο ὁμοῦ Ὅρους καὶ πέραιτα καὶ ἄκρα, ὥς περατοῦντα καὶ περιορίζοντα τὴν πρότασιν, καθὼς θέλομεν ἰδεῖν ἔπειτα.

PKB'. Εἶναι δὲ ὅροι οἱ μὲν ἁπλοῖ, οἷον ἄνθρωπος, δικαιοσύνη· οἱ δὲ σύνθετοι καὶ συμπεπλεγμένοι, οἷον, Τὸ λογικὸν ζῶον, ἢ περὶ τὰς διανομὰς ἰσότης· διότι οἱ δεύτεροι σημαίνουναι τὸ αὐτὸ νόημα μετὰ πολλὰς λέξεις. Καὶ ἄλλοι μὲν εἶναι θαιτικοὶ οἱ σημαίνοντες τὸ πρᾶγμα, οἷον ζῶλον, ἄνθρωπος· ἄλλοι δὲ σεσητητικοὶ, οἷον ἄτεχνος, ἄ-

μουσος, ὅς τινες σημαίνουνσι ζέρησιν δυνάμεώς τινος, ἢ ἐξέως· πολλοὶ δὲ σημαίνουνσι τὴν ζέρησιν χωρὶς τὸ ζερητικὸν α, οἶον χωλός, τυφλός· ἄλλοι δὲ ὅροι ἀόριστοι, ὅς τινες σημαίνουνσι πάντα καὶ ὅντα καὶ μὴ ὅντα παρεκτός τοῦ ἐνός, τὸ ὁποῖον ἀποκλείεται δι' ἀρνητικῶν τινος μορίου· οἶον, οὐκ ἄνθρωπος, τὸ μὴ ξύλου (α)· καὶ ὅρος οὐσιαστικός, οἶον ἀήρ· καὶ ἐπίθετος, οἶον πολὺς, καλός, αἰσχρὸς· καὶ ἀφηρημένος, οἶον μελανία· καὶ συγκεκριμένος, μέλας· καὶ μερικὸς ἀορίσως, οἶον ἄνθρωπός τις· καὶ ὠρισμένως, οἶον οὗτος ὁ ἄνθρωπος· καὶ περιληπτικός, οἶον, Στρατός, ἑκατὼν· καὶ συνώνυμος ὁ πολλὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας σημαίνων, οἶον, Ἄνθρωπος· καὶ ὁμώνυμος ὁ πολλὰ διάφορα φανερόντων· οἶον, Κύων, τὸ ὁποῖον σημαίνει καὶ τὸν χερσαῖον, καὶ τὸν θαλάσσιον, καὶ τὸν ἀστέρα· καὶ ὅρος ζερετός, ὁ τὸ αὐτὸ πάντοτε σημαίνων, οἶον ἐγώ, σύ· καὶ ὅρος ἀκατάστατος ἢ πολύσημος, οἶον, κόσμος καὶ τὸ πᾶν καὶ ἡ τάξις καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος· φανερόν δὲ εἶναι, ὅτι ἀκατάστατοι εἶναι καὶ οἱ ὁμώνυμοι, καὶ οἱ μεταφορικῶς τι σημαίνοντες ὅλοι.

ΡΚΓ'. Προσέτι ὅροι μὲν τινες λέγονται κατηγορικοί, οἱ ἀναφέροντες τὸ σημαίνόμενον εἰς κατηγορίαν τινα· οἶον Σωκράτης μὲν εἰς τὴν οὐσίαν, διδάσκει δὲ εἰς τὸ ποιεῖν· καὶ διαβατικοί, οἱ ἀναφερόμενοι εἰς ὅλας ἢ τὰς πλείοντάρας κατηγορίας· οἶον ὄν, τέ, ἀληθές, ὑπάρχον· καὶ πᾶν ὅρος μὲν φυσικὸς εἶναι ὁ σημαίνων τι πρᾶγμα, οἶον τετράπουν, ἄνθρωπος· τεχνικὸς δὲ, ὁ θεωρούμενος κατὰ τινα σημασίαν λογικῆς ἢ γραμματικῆς τέχνης· καθὼς, αὖ

(α) Ἀριστοτέλ. Περὶ Ἐρμ. Κεφ. Β'.

Θεωρήσωμεν τὸ τετράπουον ὡς ὑποκείμενον ἢ κατηγορου-
μενον προτάσεως, ἢ ὡς γένους οὐδετέρου, ὡς τρισύλλα-
βον κτλ. ἢ ὡς κατώτερον ὄρων, ἄνθρωπος, ὃς τις ὀνομά-
ζεται καὶ ἡγούμενος· ἢ ὡς ἀνώτερον, οἶον ζῶον, ὃς τις
λέγεται καὶ ἐπόμενος· καὶ αὗται μὲν εἶναι αἱ κυριώτεραι
τῶν ὄρων διαιρέσεις· πρέπει δὲ νὰ ἐκθέσωμεν ὀλίγα τινα καὶ
περὶ τῆς τούτων δυνάμεως.

ΡΚΔ'. Πᾶς ὅρος τρεῖς τινας ἔχει δυνάμεις· διότι
πρῶτον σημαίνει τὰ νοήματα τοῦ λέγοντος ἢ γράφοντος·
δεύτερον δὲ αὐτῶν, καὶ τὰ νοούμενα πράγματα· τρίτην
δύναμιν ἔχει νὰ διεγείρῃ τὴν ἀκοὴν τοῦ ἀκούοντος, ἢ τὴν
ὄρασιν τοῦ ἀναγινώσκοντος εἰς τὸ νὰ νοήσῃ τὰ λεγόμενα
ἢ γραφόμενα· καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην καὶ δευτέραν δū-
ναμιν οἱ ὅροι εἶναι σημεῖα τῶν ἐννοιῶν· κατὰ δὲ τὴν τρί-
την, παραίτιοι ἐννοιῶν· διότι προξενοῦν αὐτοὶ ἐννοίας εἰς
τούς ἀκούοντας ἢ ἀναγινώσκοντας.

ΡΚΕ'. Εἰς τὴν πρώτην τῶν ὄρων δύναμιν πρέπει
νὰ σημειώσωμεν, α') ὅτι εἰς ἀδύνατα πράγματα οἱ ὅροι
δὲν ἔχουν κρῆμιν δύναμιν, ἡγοῦν εἶναι ἄσημοι, καθὼς,
Σκίνδαψος, Βλίστυρι· β') τοῦ μὴ προσέχοντος εἰς τὴν ὁμι-
λίαν, ἢ μὴ ἐξεύροντος τὴν ὁποίαν λαλεῖ γλῶσσαν οἱ ὅροι
εἶναι σῆδεῖς καὶ μάταιοι. Εἰς δὲ τὴν δευτέραν, α') εἰς
τὰ ἐπίπλασα (α) ὁ ὅρος δὲν σημαίνει τίποτε, οἶον τραγέ-
λαχος, ἱπποκένταυρος· β') Εἰς τὰ ἀφρημένα ὁ ὅρος εἶ-
ναι ἡμίσις τὴν δύναμιν, οἶον ἀνθρωπότης· διότι δὲν ση-
μαίνει τὰ ὄντα, καθὼς εἶναι, ἀλλὰ καθὼς τ' ἀναπλάττει

(α) Πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν διαφορὰν τῶν ἀδυνάτων καὶ ἐπι-
πλάσων (Εμπ. Ψυχολ. ΡΕ).

ἡ φαντασία μας. γ) Εἰς τὰς ποιότητας συγκεχυμένον τι σημαίνουσιν οἱ ὅροι, ἐπειδὴ ἄλλος ἄλλως ἐννοεῖ τὴν αὐτὴν ποιότητα καὶ αἰσθάνεται κατὰ τὴν διάφορον ἔξιν καὶ ὀργανισμόν καὶ τᾶλλα περιστατικά. δ) Εἰς ὅσα ἐπιδέχονται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, οἱ ὅροι διωρισμένον τι δεῦν ἐμποροῦν νὰ σημάνωσι· διότι καὶ τὰ προσδιοριστικά ἐπιρρήματα μᾶλλον, ἥττον, σφόδρα, ἡρέμα εἶναι καθ' ἑαυτὰ ἀπροσδιόριστα, ὡς εἶναι φανερόν. Καὶ κατὰ τὴν τρίτην δὲ δύναμιν τῶν ὅρων, δεῦν γίνεται τὸ αὐτὸ εἰς ὅλους τοὺς ἀκούοντας καὶ ἀναγινώσκοντας ἀποτέλεσμα· ὅλλὰ κατὰ τὴν μάθησιν καὶ ἀγωγὴν καὶ συνήθειαν καὶ νοητικὰς δυνάμεις καθενὸς, οἱ ὅροι, φέρ' εἰπεῖν, Θεός, φύσις, δίκαιον, πόρος· κτλ. ἄλλην καὶ ἄλλην ἐννοιαν προξενουσι.

PK5. Οἱ δὲ ἐξετάζοντες τὰς δυνάμεις τῶν ὅρων πρέπει νὰ προσέχωσιν εἰς τὰς διαφόρους αὐτῶν ὑποβολὰς, ἤγουν τὰς ὁποίας δίδουσιν εἰς αὐτοὺς ἐκδοχὰς καὶ σημασίας οἱ λέγοντες.

α'. Λοιπὸν πρέπει νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν ὅρος τις ἐξηλήθῃ φυσικῶς ἢ τεχνικῶς (PKΓ') ἢ, καθὼς ἄλλοι λέγουν, ὑλικῶς· ἅμαξα ἐκβαίνει ἀπὸ τὸ σόμα σου, ἐχαριεντίζοντο ἀκαίρως οἱ τοφισαί· ἀλλ' ἐκβαίνει ὄχι ἡ ἅμαξα, ἀλλὰ ἡ ὕλη τῆς λέξεως ἤγουν τὸ α καὶ μ καὶ α καὶ ξ καὶ α. Πολλάκις ὁμῶς φαίνεται ὁ ὅρος τεχνικὸς, μ' ὅλιν ὅτι καθ' ἑαυτὸν εἶναι φυσικὸς, καθὼς ἂν εἴπωμεν· τὰ πλάτῃ σου φεῦ ἐτάραξαν τὴν καρδίαν μου· τὸ ἐπειδὴ τοῦτο ἐμπόδισε τὸν σκοπόν μου.

β'. Ἄν ὁ ὅρος λέγεται καθ' ἑαυτὸν ἢ κατὰ συμβεβηκότως· οἶον ἄνθρωπος γεωμετερεῖ, ὄχι καθὸ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καθὸ διδασθεὶς τὴν γεωμετρίαν.

γ'. Ἄν ὁ ὅρος εἶναι μερικὸς, ἢ καθόλου · ὁ φιλόσοφος εἶναι ἄνθρωπος · τὸ ἄνθρωπος εἶναι μερικόν · ὁ λίθος δὲν εἶναι ἄνθρωπος, τὸ ἄνθρωπος εἶναι καθόλου.

δ'. Ἐὰν τὰ προσδιοριζόμενα μὲ τὸ Πᾶς εἶναι ἀληθῶς καθολικά, ἢ σημαίνωσι τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· διότι τὸ Πᾶν λέγεται καὶ ἀντὶ τοῦ Πολύ καθὼς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης (α).

ε'. Ταῦτα καὶ προσέτι ὅσα ἄλλα σημειούνται ἀπὸ τοὺς γραμματικούς καὶ ῥήτορας πρέπει νὰ προσέχῃ ἐπιμελῶς, ὅς τις θέλει νὰ καταλάβῃ τῶν λεγομένων τὴν ἀληθινὴν ἔννοιαν· ἤγουν, εἰὰν λέγεται τι μεταφορικῶς, ἢ ἐμφαντικῶς, ἢ ἀναλογικῶς, ἢ ὅπως ἄλλως.

(α) Παητ. Κεφ. ΚΕ'.

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α΄.

ΜΕΡΟΣ Β΄.

Περὶ Κρίσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τί εἶναι Κρίσις, καὶ περὶ τῶν σημείων αὐτῆς.

ΡΚΖ΄.

Οταν ὁ νοῦς παραβάλλων δύο ἐννοίας ἢ ἰδέας εὐρίσκη ὅτι ἢ μία εἶναι μὲ τὴν ἄλλην ἡνωμένη, ἢ εἶναι ἀποχωρισμένη ἀπ' ἀλλήλων, τότε λέγεται ὅτι κρίνει· καὶ εἶναι λοιπὸν ἡ κρίσις τρόπου τινα νεύσεως τῆς ψυχῆς ἢ ἀνάνευσις, ἰσοδυναμοῦσα μὲ τὸ μόριον **ΝΑΙ** ἢ **ΟΧΙ**.

ΡΚΗ΄. Εἰς πᾶσαν κρίσιν ἐμποροῦμεν νὰ ἰδῶμεν τὴν **Θέσιν** καὶ **Ἀντίθεσιν** καὶ **Σύνθεσιν**, καθὼς τὴν ἰδῶμεν καὶ εἰς πᾶσαν ἰδέαν (**ΝΖ΄**). διότι ἐδῶ πρῶτον θέτει ὁ νοῦς ἔμπροσθεν τοῦ δύο ἰδέας, οἷον ἥλιος καὶ λαμπρὸς, ἔπειτα τὰς ἀντιπαραβάλλει πρὸς ἀλλήλας διὰ νὰ ἰδῇ τὴν συμφωνίαν ἢ διαφωνίαν τῶν· καὶ τελευταῖον ἀποφαινεται τὸ σύμφωνον ἢ διάφενόν των, λέγων. Ὁ ἥλιος εἶναι λαμπρὸς,

ἢ ὁ ἥλιος δὲν εἶναι λαμπρὸς· τὸ πρῶτον εἶναι θείσις· τὸ δεύτερον, ἀντίθεσις· τὸ τρίτον, σύνθεσις εἰς τὴν κρίσιν.

ΡΚΘ'. Ὁ δὲ τὴν εἰς τὴν ψυχὴν γενομένην κρίσιν ἀναγγέλλων καὶ προφέρων λόγος ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην Ἑρμηνεία καὶ ἀπόφανσις. Καὶ εἶναι λοιπὸν κρίσεως σημεῖον ἡ ἑρμηνεία, καθὼς εὐνοϊῶν εἶναι οἱ ὅροι (ΡΙΖ'). Κατὰ τὰς διαφορὰς, τὰς ὁποίας ἐκπληροῦναι χρειᾶς ἡ ἑρμηνεία, ἔτυχε καὶ διάφορα ἐνύματα· διότι προβαλλομένη μὲν εἶναι Πρότασις ἢ πρόβλημα· ἀντιφερομένη δὲ ἔνστασις ἢ ἀπάντησις· ὅταν δὲ ἐξ αὐτῆς ζητῆται τι νὰ πορισθῇ, κείμενον ἢ ἡγούμενον· ὅταν δὲ συμπεραίνεται, συμπέρασμα· ἀλλὰ γενικὸν τούτων ὄνομα εἶναι Ἀπόφανσις καὶ ἑρμηνεία.

ΡΛ'. Ἀπόφανσις λοιπὸν εἶναι λόγος προφορικὸς ἢ γραπτὸς, ἐξηγητικὸς τῆς ἐνδιαθέτου κρίσεως, καταφατικὸς ἢ ἀποφατικὸς, ἀληθὴς ἢ ψευδής· διότι ἐξαγγέλλων τὸ κριθέν, ἐξ ἀνάγκης ἢ συνάπτει ἰδέαν μὲ ἰδέαν· καὶ τοῦτο εἶναι κατάφασις· ἢ ἀποχωρίζει μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην, καὶ τοῦτο ἀπόφασις· ἐκ τούτου δὲ συμβαίνει ἡ ἀλήθεια ἢ τὸ ψεῦδος, οἷον ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικὸς· ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι λογικὸς· ψευδὲς μὲν τὸ δεύτερον, ἀληθινὸν δὲ τὸ πρῶτον.

ΡΛΑ'. Μέρη δὲ τῆς ἀποφάνσεως εἶναι τὸ ὄνομα καὶ τὸ ῥῆμα (ΡΚΑ')· ἀπὸ τὰ ὅποια τὸ μὲν καθυποβάλλεται ὡς θεμέλιον τῆς ἀποφάνσεως· τὸ δὲ ῥῆμα ἐπιτίθεται ὡς ἐποικοδόμημα· εἶναι δὲ τὰ δύο ταῦτα ἡ ὕλη τῆς κρίσεως· ὀνομάζονται δὲ καὶ ὅροι καὶ ἄκρα καὶ πέρατα τῆς ἀποφάνσεως (Λυτ.).

ΡΛΒ'. Ἐπειδὴ δὲ ἀπόφανσις ἔμπορεῖ νὰ γείνη ἢ μόνον

μέ ρῆμα· οἶον, γράφω· ἢ μέ ὄνομα καὶ ρῆμα, οἶον Σωκράτης διδάσκει· ἢ μέ ὄνομα ἐκ πρώτου καὶ ὄνομα ἐκ τρίτου καὶ μεταξύ τὸ εἶναι ἢ ἔστι ρῆμα, οἶον ὁ Σωκράτης εἶναι σπουδαῖος· διὰ τοῦτο τὴν ἀπόφασιν ἐδιδίχασαν οἱ διαλεκτικοὶ εἰς τὴν ἐξ ἐνὸς κειμένου, καὶ τὴν ἐκ δευτέρου προσκειμένου, καὶ τὴν ἐκ τρίτου προσκατηγορουμένου. Καὶ ἐξ ἐνὸς μὲν κειμένου εἶναι· Νοῶ, γράφεις, ὅπου συνεπτυγμένως πάντοτε ἐννοεῖται τὸ Ἐγώ, Σὺ· ἐκ δευτέρου δὲ προσκειμένου, Σωκράτης διδάσκει· ἐκ δὲ τρίτου προσκατηγορουμένου, ὅπου τότε ὑποκείμενον εἶναι ὄνομα καὶ τὸ κατηγορούμενον· συνάπτει δὲ τὸ κατηγορούμενον μέ τὸ ὑποκείμενον τὸ εἶμαι, εἶσαι, εἶναι κτ. ρῆμα, τὸ ὁποῖον διὰ τὸν λόγον τοῦτον ὀνομάζεται σύνδεσμος· οἶον Σωκράτης εἶναι ἀγαθός.

Σημείωσις Α΄. Εἰς πᾶσαν ἀπόφασιν ἐννοεῖται ἀναγκαιῶς καὶ τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον καὶ ὁ σύνδεσμος· τὸ νοῶ, φέρ' εἰπεῖν, ταυτὸν εἶναι μέ τὸ, Ἐγώ εἶμαι νοῶν· καὶ τὸ, Σωκράτης διδάσκει ταυτίζεται μέ τὸ, Σωκράτης εἶναι διδάσκων· διὰ τοῦτο τὸ εἶναι ὀνομάζεται ρῆμα ἀρχοειδές, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ ἀναλύεται πᾶν ρῆμα καὶ εἰς τὴν μετοχὴν του· καὶ ἐπειδὴ συνάπτει δύο ἰδέας ἢ τὰς ἀποχωρίζει· διὰ τοῦτο δικαίως ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ εἰδος καὶ μορφή τῶν κρίσεων.

Σημείωσις Β΄. Καὶ τὸ εἶναι αὐτὸ ἢ τὸ ἔστιν, ὅταν σημαίνῃ ὑπαρξιν, ἀναλύεται δι' αὐτοῦ· οἶον, εἰς χειμῶν, τὸ αὐτὸ σημαίνει καὶ, χειμῶν ἔστιν ὑπάρχων.

Σημείωσις Γ΄. Ἡ τάξις αὕτη τῶν ἀποφάνσεων δὲν φυλάττεται πάντοτε ἀπαράδατος, μάλιστα εἰς ῥητορικάς ὁμιλίας, καὶ ὅπου δὲν ζητεῖται ἀκριβῶς ἢ τεχνικὴ τῶν συλλογισμῶν ἐκθεσις· ἀλλ' ἔμως εὐκόλῳ εἶναι νὰ καταλάβῃ τις Ποῖον εἶναι τὸ ὑποκείμενον καὶ Ποῖον τὸ κατηγορούμενον· οἶον, πολλῶν κακῶν ἐπικάλυμμα ἐστίν ὁ πλοῦτος. Πρῶτον ψυχῆς εἶναι ὁ φόβος· εἰς ταύτας τὰς ἀποφάνσεις ὑ-

ποκείμενα μὲν εἶναι ὁ πλούτος, καὶ ὁ φθόνος, κατηγορούμενα δὲ, τὸ ἐπικάλυμμα, καὶ ὁ πόνος.

ΡΑΓ'. Ἀποφάνσεις ταυτολογούσαι λέγονται ὅταν τὸ αὐτὸ εἶναι καὶ ὑποκείμενον καὶ κατηγορούμενον· οἶον τὸ α' εἶναι α, ἢ τὸ τρίγωνον εἶναι τρίγωνον· ὡς τοιαύτας δὲ ἐμποροῦμεν νὰ ἐκλάβωμεν καὶ ὅσων ὑποκείμενον μὲν εἶναι τὸ ὅρισόν, κατηγορούμενον δὲ ὁ ὁρισμός, ἢ καὶ ἀνάπαλιν· οἶον ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον λογικόν, τὸ λογικὸν ζῶον εἶναι ἄνθρωπος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ παντοίων εἰδῶν Προτάσεων.

ΡΑΔ'.

Επειδὴ πᾶσα ἰδέα δὲν γίνεται κατ' ἄλλον τρόπον εὐκρινῆς εἰμὴ διὰ τῶν ὁρισμῶν καὶ διαιρέσεων (ΡΑ), οἱ δὲ ὁρισμοὶ καὶ αἱ διαιρέσεις εἶναι προφανέστατα προτάσεις· ἐμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν εὐλογώτατα, ὅτι πᾶσα κρίσις ἢ πρότασις εἶναι εὐκρινῶς παριστανομένη ἰδέα ἢ ἀναλυτικῶς διὰ τῆς ἐκθέσεως τῶν χαρακτήρων της· οἶον, Ὁ ἄνθρωπος εἶναι Λογικός· ἢ συνθετικῶς διὰ τῆς εἰς τὰ μερικώτερα ἐφαρμογῆς της· οἶον, Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἢ γραμματισμένος ἢ ἀγράμματος.

ΡΑΕ'. Θωρουμένη δὲ οὕτως ἐμπορεῖ νὰ ἐξετασθῇ

καὶ αὕτη, ὡς ἡ ἰδέα (ΠΗ') κατὰ ποσότητα, ποιότητα, σχέσιν, τρόπον· καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον θεωρεῖται ἡ ἔκτασις τοῦ ὑποκειμένου ὅρου· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, Ποιοῦντι εἶναι τὸ κατηγορούμενον· εἰς δὲ τὸ τρίτον, Τίς εἶναι ἡ μεταξὺ τούτων τῶν δύο σχέσις· εἰς δὲ τὸ τελευταῖον, Τίς εἶναι ἡ σχέσις τῆς κρίσεως πρὸς τὸν κρίνοντα νοῦν. Κατὰ Ποσότητα εἶναι ἡ καθόλου ἡ μερικαὶ ἡ ἀτομικαί. Τῶν πρώτων τὸ ὑποκείμενον προσδιορίζεται μὲ καθόλου τινὰ φωνήν, οἶον Πᾶς· καθὼς ἐπὶ τῆς προτάσεως. Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι θνητός. Τῶν δευτέρων τὸ κατηγορούμενον λέγεται εἰς τι ἢ τινα ἄτομα εἰδους τινος· τὸ δὲ ὑποκείμενον προσδιορίζεται μὲ τὸ Τίς· οἶον, Τί ζῶν εἶναι τετράπουν. Ἐὰν δὲ τὸ ὑποκείμενον εἶναι ἐν μόνον ἄτομον ἢ πρόσωπον, ἢ πρότασις σνῆκει εἰς τὰς ἀτομικάς, οἶον, Σωκράτης φιλοσοφεῖ, Ἡ γῆ εἶναι στρογγύλη.

ΠΛΣ'. Κατὰ δὲ ποιότητα θεωρούμεναι αἱ προτάσεις εἶναι ἢ καταφατικαὶ ἢ ἀποφατικαὶ ἢ ἐκ δύο ἀρνήσεων περιωρισμένως καταφατικαί· οἶον, Τὰ φυτὰ εἶναι ὀργανικὰ σώματα. Οἱ λίθοι δὲν εἶναι ὀργανικὰ σώματα. Ἡ ψυχὴ δὲν ἀποθνήσκει. Ἐὰν δὲ κατὰ τε ποσὸν καὶ ποιὸν θεωρηθῶσιν αἱ προτάσεις, εὐρίσκονται ὅτι εἶναι καθόλου καταφατικαὶ καὶ μερικαὶ καταφατικαί, καὶ καθόλου ἀποφατικαὶ καὶ μερικαὶ ἀποφατικαί· οἱ δὲ προσδιορισμοὶ τῶν μὲν πρώτων ἐρρήθησαν ἀνωτέρω τῶν δὲ δευτέρων εἶναι οὐδεὶς, οὐ πᾶς· Οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶναι παντοδύναμος, καθόλου ἀποφατική· Οὐ πᾶς ἄνθρωπος εἶναι φιλόσοφος, μερική ἀποφατική.

Σημείωσις. Οἱ προσδιορισμοὶ οὗτοι εἶναι τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς γλώσσης· καὶ πρέπει, νομίζω, νὰ συγχωρηθῶσι καὶ εἰς τὴν νεωτέραν διὰ τὴν τέχνην τοῦ συλλογίζεσθαι. Εἰς τὴν νεωτέραν μὲν γλῶσσαν, τὸ Πᾶς ἐκφράζεται Πας εἰς, ἢ καθεὶς· τὸ Τίς ἢ μέ-

ναι τὸ αὐτὸ, ἢ μεταβάλλεται εἰς τὸ Ἡἄποιος· τὸ Οὐδεὶς ἀναλύεται εἰς τὸ Ἡἄνεις δέν· οἶον, Ἡἄνεις ἄνθρωπος δέν εἶναι παντοδύναμος· τὸ Οὐ πᾶς μεταβάλλεται εἰς τὸ Ὅχι καθίς.

ΡΑΖ'. Ἡ μὲν καθόλου καταφατικὴ πρότασις ἔχει καθόλου μὲν τὸν ὑποκείμενον ὅρον, μερικὸν δὲ τὸν κατηγορούμενον· οἶον, Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι ζῶον, ὅπου τὸ ἄνθρωπος σημαίνει ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸ δὲ ζῶον μόνον τὴν εἰς τὸν ἄνθρωπον θεωρουμένην ζωικὴν φύσιν, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν εἰς τὰλλα ζῶα· ἢ δὲ μερικὴ καταφατικὴ ἔχει καὶ τοὺς δύο ὅρους μερικούς· οἶον, Τίς ἄνθρωπος εἶναι φιλόσοφος· ὡσαύτως καὶ ἡ ἀτομικὴ, ὁ Σωκράτης εἶναι οὐσία· ἢ δὲ καθόλου ἀποφατικὴ ἔχει καὶ τοὺς δύο ὅρους καθολικούς· οἶον, Οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶναι λίθος, ὅπου ἀπὸ πάντα ἄνθρωπον ἀποφάσκειται πᾶς λίθος· ἢ δὲ μερικὴ ἀποφατικὴ ἔχει τὸν ἓνα μόνον καθόλου, ἡγουν τὸν κατηγορούμενον π. χ. Ὅυ πᾶς ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος.

ΡΑΗ'. Κατὰ δὲ σχέσιν ἐξεταζόμεναι αἱ προτάσεις εἶναι ἢ κατηγορικαὶ ἢ ὑποθετικαὶ ἢ διαζευκτικαί· διότι ἢ ἀποδίδομαν εἰς ὑποκείμενον χαρακτηῖρα τινα οὐσιώδη ἢ ἐπουσιώδη, οἶον, Ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικός, Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φιλόσοφος· ἢ ἀφ' οὗ ὑποτεθῇ πρῶτον εἰς χαρακτήρ, ἀποδίδομεν ἔπειτα καὶ ἄλλον ἐπόμενον ἐκ τοῦ πρώτου, οἶον, Ἐάν ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, τιμωρεῖ τοὺς κακοὺς· ἢ ὁ κατηγορούμενος χαρακτήρ εἶναι πρὸς πολλὰ διάφορα μέρη τοῦ ὑποκειμένου ὑπὸ τὸ πλάτος ἐκείνου περιεχόμενα, τὰ ὅποια ἀποδίδομεν εἰς αὐτὸ μετὰ διακρίσεως· οἶον, Τὸ σῶμα εἶναι ἢ φυτὸν ἢ ζῶον ἢ ὄρυκτον.

ΡΑΘ'. Κατὰ δὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον περιέχονται εἰς τὸν νοῦν μας αἱ κρίσεις, θεωρούμεναι αἱ προ-

τάσεις εἶναι πάλιν τριπλαῖ· διότι ἡ παριστάμενη τὴν ἔνω-
σιν τοῦ ὑποκειμένου μετὰ τὸ κατηγορούμενον ἀπλῶς ὡς δυ-
νατὴν καὶ μὴ ἀντιφάσκουσαν, ἢ ὡς ἐνεργεῖα καὶ πραγ-
ματικῶς παροῦσαν, ἢ αὐτῷ παροῦσαν, ὥς τε τὸ ἐναντίον
αὐτῆς φέρεται εἰς ἀντίφασιν· καὶ τατὰ μὲν τὸν πρῶτον τρό-
πον ἡ πρότασις λέγεται ἐνδεχομένη ἢ προβλημα-
τικὴ· οἶον, Ὁ παῖς εἶναι φιλόσοφος· κατὰ δὲ τὸν δεύτε-
ρον, πραγματικὴ ἢ διαβεβαιωτικὴ· οἶον, Ὁ Σω-
κράτης εἶναι φιλόσοφος· κατὰ δὲ τὸν τρίτον, ἀναγ-
καία, οἶον, Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός, ὁ κύκλος εἶναι σφύρ-
γυλος, ὁ ἥλιος λάμπει· ἀντιστοιχοῦσι δὲ αἱ τρεῖς αὗται
προτάσεις μετὰ τὰ ἐφεξῆς ῥήματα· ἐνδέχεται, ἔστιν,
ἀναγκαιῶς ἔστιν, τῶν ὁποίων αἱ ἐναντίαι εἶναι, οὐκ
ἐνδέχεται, οὐκ ἔστιν, ἀδυνατῶς ἔστιν, ὁπότε
ἡ τρίτη ὀνομάζεται πρότασις ἀδύνατος.

PM'. Ἐπάρχουσι λοιπὸν δώδεκα προτάσεις ἐκ τῶν
προτέρων προσδεωρισμέναι· δηλαδή.

A'. Κατὰ ποσότητα.

α') Ἀτομική.

β') Μερική.

γ') Καθολική.

B'. Κατὰ ποιότητα.

α') Καταφατική.

β') Ἀποφατική.

γ') Περὶωρισμένη ἐκ δύο ἀρνήσεων.

Γ'. Κατὰ σχέσιν.

α') Κατηγορική.

β') Ὑποθετική.

γ') Διαζευκτική.

Δ'. Κατὰ τρόπον.

α) Ἐνδεχομένη.

β) Διαδιδαιωτική.

γ) Ἀναγκαία.

Τὰς λέγομεν δὲ ἐκ τῶν προτέρων προσδιορισμένας, ἐπειδὴ ἡ ἀρχικὴ τοῦ Λόγου δύναμις, μὲ τὴν ὁποίαν κρίνει, εἶναι οὕτω φύσει διατεθειμένη, ὥςτε κατὰ τούτους τοὺς τύπους δύναται νὰ κρίνῃ πᾶς λογικὸς ἄνθρωπος· καὶ ἡ κρίσις μας αὕτη περὶ τῆς κρίσεως εἶναι κατὰ μὲν ποσότητα καθολικὴ, κατὰ δὲ ποιότητα καταφατικὴ, κατὰ δὲ σχέσιν κατηγορικὴ, κατὰ δὲ τρόπον ἀναγκαίαν, ἡ γὰρ Πᾶσα κρίσις γίνεται καθ' ἓνα τῶν δυνάδεκα τούτων τύπων· πᾶσα δὲ ἰδιαίτερα κρίσις ἀναγκαίως ἀνάγεται εἰς ἓνα ἀπὸ τούτους τοὺς τύπους.

ΡΜΑ'. Οἱ δὲ Μαθηματικοὶ καὶ οἱ τούτους μιμούμενοι εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν ἐπισημῶν, τοὺς ἀποφαντικούς τινι λόγους ὀνομάζουσι μὴ ἴδια ὀνόματα. Διαιροῦσι δὲ οὗτοι τὰς ἀποφάνσεις τινι εἰς ἀρχὰς καὶ προτάσεις· καὶ ἀρχὰς μὲν ὀνομάζουσι τὰς μηδεμίαν δεῖξιν χρειαζόμενας ἀποφάνσεις· ἀπὸ τὰς ὁποίας αἱ μὲν εἶναι Ὅροι, αἱ δὲ ἀξιώματα, αἱ δὲ αἰτήματα. Προτάσεις δὲ τὰς δεῖξιν ἐπιδεικτικὰς· ἀπὸ τὰς ἐποίας ἄλλοι μὲν εἶναι θεωρήματα, ἄλλοι δὲ προβλήματα, ἄλλοι δὲ πορίσματα.

ΡΜΒ'. Καὶ Ὅρος μὲν ὀνομάζεται πᾶς ὁρισμὸς (ΡΔ', ΡΕ', ΡΖ'). Ἀξιῶμα δὲ, πρότασις θεωρητικὴ, τῆς ὁποίας ἡ ἀλήθεια εἶναι καθ' ἑαυτὴν φανερά, καὶ διὰ τοῦτο μηδεμίαν χρειαζομένη ἀπόδειξιν· οἶον. Τὸ ὅλον εἶναι ἴσον μὲ τὰ μέρη του ἅμα ληθθέντα. Αἰτήματα δὲ,

πρότασις πρακτική, τῆς ὁποίας ἡ πράξις δὲν χρειάζεται κατασκευὴν, ὡς φανερά, καὶ ἀπὸ καθεὶνα καταλαμβάνομεν· οἶον, Ἀπὸ τὸ δοθεῖν σημείου ἐπ' ἄλλο δοθεῖν νὰ ἀγάγῃς γραμμὴν εὐθεΐαν.

PMΓ'. Θεώρημα εἶναι πρότασις θεωρητική, τῆς ὁποίας ἡ στήθεια χρειάζεται ἀπόδειξιν· οἶον, Παραλληλόγραμμα, τῶν ὁπίων ἰσοῦνται αἱ βάσεις καὶ τὰ ὕψη, εἶναι ἴσα. Πρόβλημα δὲ, πρότασις πρακτική, τῆς ὁποίας ἡ μὲν πρῶξις χρειάζεται κατασκευὴν, ἡ δὲ κατασκευὴ, ἀπόδειξιν· οἶον, Ἀριθμὸν δοθέντα νὰ πολλαπλασιάσῃς μὲ ἄλλον δεδομένου καὶ αὐτόν. Πόρισμα δὲ, πρότασις συμπειραυμένη ἀπὸ τὴν ἀποδειχθεῖσαν, καὶ ἄλλην δεῖξιν μὴ χρειάζομένη· οἶον, ἀφ' οὗ γένηται τοῦ πολλαπλασιασμοῦ ἡ πράξις, ἐμποροῦμεν νὰ πορισθῶμεν· Λοιπὸν ἡ μόνος πρὸς τὸν πολλαπλασιασθῆν ἔχει λόγον, ἐν ᾧ πολλαπλασιαστέος πρὸς τὸν γινόμενον.

PMΔ'. Πολλὰκις δὲ δι' ἀπόδειξιν στήθειας τινος τῆς προκειμένης ἐπιστήμης λαμβάνουσι προτάσεις ἀποδειγμένες εἰς ἄλλην· οἶον εἰς τὴν Γεωμετρίαν ἀπὸ τὸν Συμβολικὸν λογισμὸν εἰς τὴν Μηχανικὴν καὶ Ὀπτικὴν ἀπὸ τὰς Μαθηματικὰς ἐπιστήμας· αἱ προτάσεις αὗται λέγονται τότε Λήμματα. Παραλαμβάνουσι δὲ καὶ τὸ Σχόλιον ἢ τὴν Σημείωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρουσιν ἢ μαρτυρίας ἄλλων, ἢ τρόπους ἀποδείξεων ἄλλους, ἢ ἄλλο τι λόγου ὅπως οὐκ ἄξιον.

PME'. Εἰς ἐπιστήμας τινὰς, μάλιστα δὲ φυσικολογικὰς, παραλαμβάνονται καὶ ὑποθέσεις. Ὑποθέσεις δὲ εἶναι πρότασις ὅχι παντελῶς βεβαία, ἀλλ' ὡς τοιαύτη λαμβανόμενη, καὶ ὡς θεμελίον ὑποσχωμένη, διὰ νὰ ἐξηγηθῶσι γινώ-

σαι τινες ἄλλαι δι' αὐτῆς· ὅσον δὲ πλείοτεραι ἀλήθειαι ἐξηγουῦνται δι' αὐτῆς, τόσον εἶναι πιθανωτέρα ἢ ὑπόθεσις· καὶ ὅταν ἐρμηνεύονται δι' αὐτῆς ὅλα τὰ γνωσά μας φαινόμενα χωρὶς τινος ἀντιφάσεως, ἢ ὑπόθεσις πλησιάζει εἰς τὸν βαθμὸν τῆς ἀποδεδειγμένης βεβαιότητος· τοιαύτη εἶναι ἡ Κοπερνικὴ ὑπόθεσις, Ὅτι οἱ πλανῆται κινουῦνται περὶ τὸν ἥλιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ συνθέτων προτάσεων.

PM5.

Προτάσεις σύνθετοι ὀνομάζονται, τῶν ὁποίων δὲν εἶναι μία ἢ κατηγορία, ἀλλὰ δύο ἢ πλείοτεραι. Πολλάκις δὲ φαίνονται σύνθετοι αἱ προτάσεις, διότι οἱ ὅροι τῶν εἶναι τοιοῦτοι, ἀλλ' εἶναι ὁπλαῖ διὰ τὸ ὁπλοῦν τῆς κατηγορίας· οἶον, Τὸ πλῆθος τῶν ἀσέρων δὲν ἀριθμεῖται. Ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ εἶναι ὑπερτέρα θανάτου κτλ. φαινόμενα δὲ σύνθετοι εἶναι καὶ αἱ ἐφεξῆς δύο.

PMZ'. Ἡ ὑποθετικὴ, ἥτις δύο προτάσεις συνάπτει διὰ τῶν μορῶν εἰ, εἰάν· οἶον, Ἐάν ἡς φιλομαθῆς, ἔσῃ καὶ πολυμαθῆς. Ταύτης δὲ τὸ ὑποτιθέμενον μέρος ὀνομάζεται ἡγούμενον· τὸ δὲ ἐπιφερόμενον, ἐπόμενον· ἢ δὲ μεταξὺ τούτων σχέσις, συνέπεια· τὸ δὲ ὅλον, συνημμένον.

Σημειώσεις. Εἰς τὰς ὑποθετικάς εἶναι ἡ συνέπεια, ὅτι εἶναι εἰς τὰς ἀπλὰς προτάσεις ὁ σύνδεσμος· ὅτι δὲ εἶναι ἀπλὴ ἡ πρότασις φανερόν· διότι ἔν εἶναι τὸ ὑποκείμενον (ΣΥ)· ἔν καὶ τὸ κατηγορούμενον (πολυμαθής) τὸ ὁποῖον ἀποδίδεται ἐκ τῆς προϋποθέσεως τοῦ φιλομαθῆς (ΡΑΗ').

PMH'. Ὑπέλαβαν τινὲς ὅτι εὐκόλως μεταβάλλονται αἱ ὑποθετικαὶ προτάσεις εἰς συνθέτους κατηγορικάς· ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει, παρὲξ ἔαν ἐκπέσωσι παντάπασιν ἀπὸ τὴν φύσιν των, ἡτις εἶναι πάντα διάφορος περὰ τὴν τῶν κατηγορικῶν. Εἰς τὰς κατηγορικάς τίποτε δὲν ζητεῖται, ἀλλὰ τὸ πᾶν τίθεται. Εἰς δὲ τὰς ὑποθετικάς μόνου ἡ συνέπεια τίθεται, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐμποροῦν καὶ ψευδεῖς κρίσεις νὰ συναφθῶσιν· οἶον, Ἐὼν ὁ κύκλος εἶναι τετράγωνος, ἔχει βέβαια τέσσαρας πλευράς.

PMG'. Ἡ διαζευκτικὴ, ὅταν πολλὰ κατηγορούμενα διαζευγνύονται μετὰ τοὺς ἢ, εἴτε συνδέσμους μετ' ἀμφιβολίας τινός· οἶον, Κινεῖται ἢ ἡ Γῆ ἢ ὁ ἥλιος.

Σημειώσεις. Διὰ νὰ εἶναι δὲ ἀκριβής ἡ διαζευξίς ἀπαιτοῦνται οἱ δύο κανόνες· πρῶτος καὶ δεύτερος τῆς ἀκριβοῦς διαμερέσεως (PISΤ', α', β').

PN'. Ἀπὸ δὲ τὰς συνθέτους προτάσεις τινῶν μὲν εἶναι ἡ σύνθετος κατηγορία φανερά, οἶον, Σωκράτης περιπατεῖ καὶ ὁμιλεῖ· ἄλλων δὲ εἶναι κρυμμένη· οἶον, Ὅτι πρὸς ἔπος ἀπεκρίνατο· διότι σημαίνει· Ἀπεκρίνατο μὲν, ἀλλ' ἀπεκρίνατο ἀναρμόζως. Τῶν φανεράν τὴν σύνθετον κατηγορίαν ἔχουσῶν εἶδη εἶναι τὰ ἐφεξῆς.

PNA'. Ἡ ἀναπτυσσομένη, τῆς ὁποίας τὸν ἓνα ὅρον πρότασις ὅλλη διασαφηνίζει· ἢ τὸν ὑποκείμενον, οἶον·

Κεῖται Σαρπηδῶν, Λυκίῳ ἀγρὸς ἀσπισάων·
ἢ τὸν κατηγορούμενον, οἶον·

Ἐκτωρ δ' ἠγείτο, βροτολογῶ ἴσος Ἀρηϊ.

PNB'. Ἡ διοριζομένη, τῆς ὁποίας τὸν ἕνα ὅρου ἄλλη πρότασις προσθεμένη συσέλλει εἰς τὸ μερικώτερον οἶον, *Κεῖται ἀνὴρ, ὃς πρῶτος εἰσῆλατο τεῖχος Ἀχαιῶν.*

Σημείωσις. Διαφέρει ἡ διοριζομένη ἀπὸ τὴν ἀναπτυσσομένην καθότι εἰς ἐκείνην, καὶ ἂν ἀλλεψῇ ἡ ἀνάπτυξις, πάλιν τὸ κατηγορούμενον ἀποδίδεται εἰς τὸ ὑποκείμενον διὰ τὸ κύριον ὄνομα· εἰς ταύτην δὲ ἡ ἄλλεψις τοῦ προσδιορισμοῦ ἐμποδίζει τὴν ἀληθινήν τοῦ κατηγορουμένου ἀπόδοσιν.

PNΓ'. Ἡ αἰτιολογικὴ, ἡ καὶ ἄλλην πρότασιν συνεπιφερομένη μαρτυροῦσαν τὴν ἐκείνης ἀλήθειαν. „Οὐδὲν ὁπώλεσα· Πόλεμος γὰρ οὐ λαφυραγωγεῖ ἀρετήν.“ Εἶπεν ὁ Στέλλων.

PNΔ'. Ἡ ἀναφορικὴ· οἶον, Ὅσου εὐφραίνεις ἄδων, τοσοῦτον ἔχαιρες ἐλπίζων· καὶ, Ὡσπερ ἰὸς τὸν σέδηραν, οὕτω τὸ ἰδίον πάθος τοὺς πονηροὺς κατεσθίει.

PNE'. Ἡ ἐναυτωματικὴ, οἶον

Κ' ἤν με φύγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρπορορήσω.

PNΣ'. Ἡ συμπλεκτικὴ, οἶον

Τὰργύριον ἔστιν αἶμα καὶ ψυχὴ βροτεῖς·

PNΖ'. Τοῦτων τῶν προτάσεων καὶ ἡ σύνθεσις εἶναι φανερά, καὶ, εἰάν εἶναι ἡμαρτημέναι, ἐξελέγχεται εὐκόλως τὸ ἐλάττωμά των· εἰάν, φέρεται εἶπεν, δεῖν ἀναπτύσσονται ὁρθῶς αἱ ἀναπτυσσόμεναι, μηδὲ διορίζονται ὀκρίδῳς αἱ διοριζόμεναι (PNA', PNB'), καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων προτάσεων ὡσαύτως. Ἀλλὰ προτάσεις, τῶν ὁποίων ἡ σύνθεσις δεῖν εἶναι φανερά, χρειάζονται ἐκθεσιν καὶ ἐξηγήσειν· τοιαῦται δὲ εἶναι.

PNΗ'. Ἡ ἀποκλειστικὴ, ἥτις παρ' ἐν κατηγορούμενον,

ἢ παρ' ἐν ὑποκείμενον τᾶλλα πάντα ἀποκλείει· οἶον, Τὰ χρήματα εἶναι μόνα ὀργανικὰ ἀγαθὰ, ἢ Ἡ σοφία μόνη εἶναι κτῆμα ἀθάνατον· διότι ἀπὸ ταύτας ἡ πρώτη μόνου τὰ ὀργανικὰ ἀγαθὰ ἐκατηγόρησεν εἰς τὰ χρήματα, ἡ δὲ δευτέρα εἰς μόνην τὴν σοφίαν ἐκατηγόρησε τὸ ἀθάνατον κτῆμα· τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἀποκλείσασα μὲς ἀφίνει νὰ ἐννοῶμεν καί τινα ἀπόφασιν εἰς πᾶσαν μίαν· οἶον εἰς τὴν πρώτην· Τὰ χρήματα δὲν εἶναι ὅλλοτι ἀγαθόν· εἰς δὲ τὴν δευτέραν· Ἄλλο τι δὲν εἶναι ἀθάνατον κτῆμα.

Σημείωσις. Τοιαῦται προτάσεις εἶναι καὶ ὅσων ὅρος τις εἶναι συνδυασμένος μετὰ πρῶτος, ὅσχατος, ἑξοχος, ἢ τοιοῦτο τι ὑπεροχὴν σημαίνει καὶ ὑπέρθεσιν.

ΠΝΘ'. Ἡ ἐξαιρετικὴ, ἥτις ἐξαιρεῖ τι ἢ τινα ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον ἢ τὸ κατηγορούμενον, καὶ ἀφίνει τᾶλλα, κατὰ τὸ ὅποιον διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω· οἶον, Ὅλοι παρ' ἐκτὸς τῶν κατοίκων τοῦ ἰσημερινοῦ, βλέπουσιν ἕνα πόλιν ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα· διότι νοεῖται, ὅτι οἱ μὲν τοῦ ἰσημερινοῦ κάτοικοι βλέπουσι καὶ τοὺς δύο πόλιν· οἱ δὲ τῶν ἄλλων τῆς γῆς τόπων, τὸν ἕνα.

ΠΞ'. Ἡ συγκριτικὴ, οἶον

Πολλοῦ χρυσοῦ καὶ πλούτου κρείττων πάτρα· ἥγουσιν καὶ ὁ χρυσοῦς μὲν καὶ ὁ πλούτος εἶναι τρόπον τινα ἀγαθὰ, ἀλλ' ἡ πατρίς εἶναι ὡς πρὸς ταῦτα ἀγαθώτερα.

Σημείωσις. Ἡ σύγκρισις πρέπει νὰ γίνηται πάντοτε εἰς τὰ μέγιστα ἀπὸ τὸ αὐτὸ θετικόν· διότι γελοῖον εἶναι νὰ εἴπωμεν, Νηρεὺς εἶναι καλῶτερος παρὰ τὸν Θερσίτην. Τὸ δὲ, Κρείσσον Δαρνεῖν ἢ πένεσθαι ἐκλαμβάνεται ἀντὶ τοῦ, ὀλιγώτερον κακόν.

ΠΞΑ'. Ἡ Ἀρχικὴ, ἥτις φανερώνει τι τῶρα ἀρχίσαν νὰ γίνηται· οἶον, Ὁ Σείριος ἐπιτέλλει· τοιοῦτον εἶναι καὶ

τὸ τοῦ Χρυσίππου ἀπὸ τὸν Ἑυριπίδην ἐπαρθεῖν· Οἴμοι κα-
σίνῃσι! Ὅμμα σὸν ταράττεται, ἤγουν ἀρχίζει νὰ ταράτ-
τεται καὶ νὰ συγχύζεται.

ΡΕΒ'. Ἡ Ληκτική, ἐναντία τῆς εἰρημένης, σημαί-
νουσα ὅτι παύει τι νὰ ἐνεργῇ· οἶον, Ὁ λύχνος σβέννυται.
Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα εἶδη τῶν συνθέτων προτάσεων
καὶ τῶν ἔχουσιν φανερὰν τὴν σύνθετον κατηγορίαν, καὶ
τῶν ὁποίων ἡ σύνθεσις χρειάζεται ἐκθεσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ τινων παθῶν τῶν προτάσεων.

ΡΕΓ'.

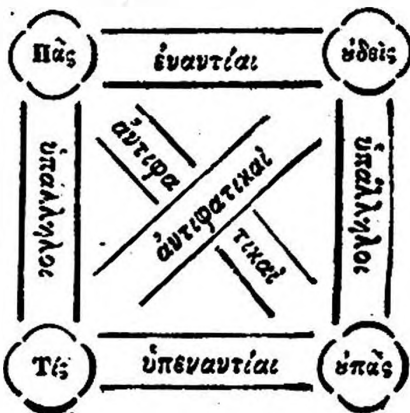
Εἰς τὰς προτάσεις συνειθίζουσιν οἱ Διαλεκτικοὶ νὰ ἐξετά-
ζωσιν ἐπιθεωρούμενα τινα πάθη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρῶτον πε-
ριεργάζονται τὴν ἀντίθεσιν. Εἶναι δὲ ἀντιθέσεις μάχῃ προ-
τάσεων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου ἐναντία
τινα κατηγοροῦσι· οἶον, Πῶς ἄνθρωπος περιπατεῖ. Οὐδεὶς
ἄνθρωπος περιπατεῖ· τέσσαρες δὲ εἶναι αἱ ἀντιθέσεις, ἐ-
ναντία, ὑπεναντία, ὑπ' ἄλληλος, ἀντιφατική.

ΡΕΔ'. Ἐναντία ἀντιθέσεις δύο προτάσεων εἶ-
ναι, ὅταν κατὰ μὲν τὸ ποσὸν εἶναι καὶ αἱ δύο καθόλου, κατὰ δὲ
τὸ ποιὸν, ἡ μὲν καταφατική, ἡ δὲ ἀποφατική· οἶον, Πᾶς
ἄνθρωπος λογικός· Οὐδεὶς ἄνθρωπος λογικός· Αὗται, εἰς

χαρακτήρα οὐσιώδη, ὅποῦς εἶναι ὁ εἰρημένος, ἔχουσιν τὴν ιδιότητα ἢ ἀληθείᾳ μὲν ἢ καταφάσκουσα, ἢ ψεύδεται δὲ ἢ ἀποφάσκουσα. Εἰς δὲ ἀδύνατον, ἀληθὲς μὲν εἶναι ἢ ἀποφατικῇ, ψευδὲς δὲ ἢ καταφατικῇ· οἷον Πᾶς ἄνθρωπος τετράπους· Οὐδεὶς ἄνθρωπος τετράπους· εἰς δὲ ἐνδεχόμενον, συμπseudονται, οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι φιλόσοφος· Οὐδεὶς ἄνθρωπος εἶναι φιλόσοφος.

ΡΕΕ'. Τπεναντία δὲ ἀντιθεσις εἶναι, ὅταν αἱ προτάσεις κατὰ μὲν ποσὸν εἶναι καὶ αἱ δύο μερικαί, κατὰ δὲ τὸ ποιὸν, ἢ μὲν καταφάσκη, ἢ δὲ ἀποφάσκη· Λέγονται δὲ ὑπεναντίαι ὡς ὑποτασσόμεναι εἰς τὰς ἐναντίας, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τοῦ ἐφεξῆς διάγραμμα· οἷον, Τίς ἄνθρωπος λογικὸς· Οὐ πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς. Αὗται δὲ εἰς μὲν οὐσιώδη χαρακτήρα ἔχουσι τὴν καταφατικὴν ἀληθίαν, τὴν δὲ ἀποφατικὴν ψευδῆ, εἰς δὲ ἀδύνατον, τουναντίον, ἀληθινὴν μὲν τὴν ἀποφατικὴν, ψευδὴ δὲ τὴν καταφατικὴν· εἰς δὲ εἰδεχόμενον, συναληθεύουσι.

ΡΕΣ'. Αἱ δὲ κατὰ ποιὸν μὲν ταυτιζόμεναι, κατὰ δὲ ποσὸν διαφέρουσαι λέγονται ὑπάλληλοι· οἷον, Πᾶς καὶ Τίς, οὐδεὶς καὶ οὐ πᾶς· λέγονται δὲ ὑπάλληλοι, ἐπειδὴ αἱ μὲν καθόλου ὑποτάσσουσιν εἰς ἑαυτὰς τὰς μερικὰς, αἱ δὲ μερικαὶ ὑποτάσσονται εἰς τὰς καθόλου· διὰ τοῦτο ἡ ὑπὸ εἰς μὲν τὰς καθόλου σημαίνει ἐνέργειαν, εἰς δὲ τὰς μερικὰς, πάθος. Εἰς χαρακτήρα οὐσιώδη αἱ μὲν καταφάσκουσαι ὑπάλληλοι συναληθεύουσιν· αἱ δὲ ἀποφάσκουσαι συμπseudονται· οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς

ἄρα καὶ Τίς· ἀληθῆ καὶ τὰ δύο· Οὐδεὶς ἄνθρωπος λογικός, ψευδής· ψευδὴς καὶ, Οὐ πᾶς ἄνθρωπος λογικός.

ΡΞΖ'. Ἀντίφασις δὲ προτάσεων εἶναι μάχη καὶ κατὰ πρῶτον καὶ κατὰ ποσὸν συμβαίνουσα· οἶον, Πᾶς καὶ Οὐ πᾶς. Οὐδεὶς καὶ Τίς· ἴδιον δὲ τούτων εἶναι ὅταν ἡ μία ἀληθεύῃ, ἡ ἄλλη νὰ ψευδεταί· καὶ ὅταν ἡ μία ψευδεταί, ἡ ἄλλη νὰ ἀληθεύῃ· διότι, εἰ καὶ αἱ δύο συνηλῆθουσαν, ἢ συνεψεύδαντο, ἠκολούθει ἐξ ἁπαντος ἡ ἀντίφασις (ΞΕ').

ΡΞΗ'. Δεύτερον θεωρεῖται εἰς τὰς προτάσεις ἡ ἰσοδυναμία, ἥτις εἶναι συκφωτά δύο ἀντιτιθεμένων προτάσεων γενομένη ἀπὸ προσηήκην τοῦ "Οὐ μορίου.

ΡΞΘ'. Ἰσοδύναμοι λοιπὸν γίνονται προτάσεις δύο ἀντίθετοι, ὅταν πρὸ μιᾶς αὐτῶν βαλῇ τὸ ἀρνητικὸν μόριον "Οὐ καθὼς πρέπει. Πρέπει δὲ εἰς μὲν τὰς ἀντιφατικὰς νὰ βάλλεται ἔμπροσθεν τοῦ προσδιορισμοῦ· οἶον Πᾶς καὶ οὐχὶ Οὐ πᾶς· ἢ οὐ Πᾶς καὶ Οὐ πᾶς· Οὐδεὶς καὶ οὐ Τίς, ἢ Τίς καὶ οὐχὶ Οὐδεὶς. Εἰς δὲ τὰς ἐναντίας καὶ ὑπεναντίας πρέπει νὰ βάλλεται τὸ οὐ πρὸ τοῦ ρήματος· οἶον Πᾶς ἔστι· Οὐδεὶς οὐκ ἔστι· ἢ Οὐδεὶς ἔστι, Πᾶς οὐκ ἔστι. Τίς ἔστι, Οὐ πᾶς οὐκ ἔστι· ἢ Οὐ πᾶς ἔστι, Τίς οὐκ ἔστι. Εἰς δὲ τὰς ὑπαλλήλους πρέπει τὸ μόριον νὰ βάλλεται διπλοῦν καὶ πρὸ τοῦ προσδιορισμοῦ καὶ πρὸ τοῦ ρήματος· οἶον Πᾶς ἔστι, οὐ Τίς οὐκ ἔστι· ἢ Τίς ἔστι, οὐ Πᾶς οὐκ ἔστι· Οὐδεὶς ἔστι, οὐχὶ Οὐ πᾶς οὐκ ἔστι· ἢ Οὐ πᾶς ἔστι, οὐχὶ Οὐδεὶς οὐκ ἔστι. Περιληπτικῶς δὲ ἐμφαίνει τοὺς κανόνας τούτους τοῦ περικλεοῦς Ἐυγενίου τὸ ἐφεξῆς τετράστιχον.

Τοῦ "Οὐ θείντος ἀντιφασκούσαις πρόσω

"Οπισθ' ἐναντίαις τε χ' ὑπεναντίαις

Ἐν ταῖς ὑπαλλήλοις δὲ ὡς ἑκατέρως,

Ἰσοσθενεῖς εἰσὶν αἱ ἀντιθέσεις.

ΡΟ'. Λόγος δὲ τούτων τῶν ἰσοδυναμῶν εἶναι, ὅτι τὸ ἀρνητικὸν μέρειον ἀναιρεῖ τὰ πρὸ τῶν ὁποίων τίθεται· καὶ προτεθεὶς εἰς τὸ καθόλου καὶ καταφατικὸν Πᾶς μεταβάλλει τὴν πρότασιν εἰς τὴν μερικὴν, καὶ ἀποφατικὴν οὐ πᾶς· προταχθεὶς δὲ εἰς τὴν μερικὴν καὶ ἀποφατικὴν οὐ πᾶς τὴν τρέπει εἰς τὴν καθόλου καὶ καταφατικὴν οὐχὶ οὐ πᾶς. Ἐὰν δὲ, καθὼς εἰς τὰς ἐναντίας καὶ ὑπεναντίας, βαλθῇ πρὸ τοῦ ῥήματος, ἢ μὲν προσέτης μένῃ ἢ αὐτῇ, ἢ δὲ ποιότης μεταβάλλεται· εἰάν δὲ τεθῇ καὶ πρὸ τοῦ προσδιορισμοῦ καὶ πρὸ τοῦ ῥήματος, τὴν μὲν προσέτητα τρέπει, τρέπον δὲ ἐντάμα καὶ τὴν ποιότητα, τὴν ἀντικαθιστᾷ πάλιν.

ΡΟΑ'. Τρίτον θεωρεῖται εἰς τὰς προτάσεις ἡ ἀντιεξροφη. Ἀντιεξροφοὶ δὲ προτάσεις λέγονται, αἵτινες, ἀφ' οὗ ἀντιεξροφῶσιν οἱ ὅροι τῶν, συναληθεύουσιν ἢ συμψεύδονται. Εἰδὼν δὲ ἀντιεξροφῆς εἶναι τέσσαρα· ἀπλῆ, κατὰ συμβεβηκὸς, κατ' ἀντίθεσιν, ἐνδεχομένη.

ΡΟΒ'. Ἀπλῆ ἀντιεξροφή εἶναι, κατὰ τὴν ὁποίαν μετατίθενται μὲν οἱ ὅροι, ἢ δὲ ποιότης φυλάττεται. Ἀντιεξρέφουσι δὲ κατ' αὐτὴν ἢ καθόλου ἀποφατικὴ καὶ ἢ μερικὴ καταφατικὴ· οἶον ἢ, Οὐδεὶς ἄνθρωπος λίθος εἰς τὴν, Οὐδεὶς λίθος ἄνθρωπος· καὶ ἢ Τίς ἄνθρωπος φιλόσοφος εἰς τὴν Τίς φιλόσοφος ἄνθρωπος.

Σημείωσις. Διὰ συντομίαν τὴν μὲν καθόλου καταφατικὴν πρότασιν θέλομεν σημαίνειν μὲ τὸ Α, τὴν δὲ καθόλου ἀποφατικὴν μὲ τὸ Ε· καὶ τὴν μερικὴν καταφατικὴν μὲ τὸ Ι, τὴν δὲ μερικὴν ἀποφατικὴν μὲ τὸ Ο.

ΡΟΓ'. Εἰς τὴν κατὰ συμβεβηκὸς ἀντιεξροφὴν μετατίθεται μὲν οἱ ὅροι, τῶζεται δὲ ἢ τῆς προτάσεως ποιότης,

ἀλλ' ἡ ποσότης μεταβάλλεται ἀπὸ τὸ καθόλου εἰς τὸ μερικόν· ἀντιστρέφουσι δὲ ἡ μὲν Α εἰς Ι, ἡ δὲ Ε εἰς Ο.

ΡΟΔ'. Εἰς τὴν κατ' ἀντίθεσιν ἀντιστροφὴν φυλάττουσι μὲν αἱ προτάσεις τὸ ποσόν, μεταβάλλουσι δὲ τὸ ποιόν, τρέπουσι δὲ τὸν ἀντιστρεφόμενον ὅρον εἰς ἄοριστον· ἀντιστρέφουσι δὲ οὕτως ἡ Ο καὶ ἡ Α· οἶον, Οὐ πᾶς ἄνθρωπος πένης· Τίς οὐ πένης ἐστὶν ἄνθρωπος. Πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς, καὶ Οὐδὲν οὐ λογικόν ἐστὶν ἄνθρωπος.

ΡΟΕ'. Εἰς δὲ τὴν ἐνδεχομένην ἀντιστροφὴν, οἱ μὲν ὅροι τῆς προτάσεως φυλάττουσι τὴν αὐτὴν τάξιν, μεταβάλλουν δὲ μόνον τὴν ποιότητα· ἀντιστρέφουσι δὲ οὕτως ἡ Ι εἰς Ζ, ἡ Ο εἰς ἐνδεχομένην ὑλὴν· οἶον τίς ἄνθρωπος περιπατεῖ, εἰς τίς οὐ περιπατεῖ· ἀλλ' εἶναι τὸτο μᾶλλον ὑπεναντίωσις (ΡΞΕ') παρὰ ἀντιστροφήν.

ΡΟΣ'. Οἱ δὲ κανόνες οὗτοι ἐπισηρίζονται εἰς τοὺς ἐφεξῆς λόγους. Τῆς Ε οἱ ὅροι εἶναι καθόλου, τῆς δὲ Ι μερικοί (ΡΑΖ')· διὰ τοῦτο καὶ μετατοπιζόμενοι δὲν μεταβάλλουν τὸ ποσόν (ΡΞΘ'). Τῆς δὲ Α ὁ κατηγορούμενος μερικὸς ὢν (ΡΑΖ'), μετατιθέμενος ἐξ ἀνάγκης πρέπει· νὰ μερικευθῇ (ΡΟΓ'). Τοῦτο δὲ πάσχει καὶ ἡ Ε, ἐπειδὴ ὁ κατηγορούμενος ὅρος τῆς καθόλου ὢν ἐμπορεῖ νὰ ἐκληθῇ καὶ ὡς μερικὸς. Ἡ δὲ Ο ἀντιστρέφει κατ' ἀντίθεσιν· καὶ διασώζεται ἡ ἀλήθειά της· διότι, ἐπειδὴ Οὐ πᾶς ἄνθρωπος Πένης, ἄρα Τίς οὐ πένης εἶναι ἄνθρωπος· καὶ ἐπειδὴ Πᾶς ἄνθρωπος Λογικὸς, ἄρα Οὐδεὶς ἔ· λογικὸς εἶναι ἄνθρωπος· διότι οὐ πένης θέλει νὰ εἴπῃ πλούσιος, εὐγενής, ὠραῖος, καὶ πᾶν ἐπίθετον παρὰ τὸς τοῦ Πένης (ΡΚΒ')· ἄρα Τίς πλούσιος εἶναι ἄνθρωπος, Τίς εὐγενής εἶναι ἄνθρωπος κτ. ὡσαύτως οὐ λογικὸς θέλει νὰ εἴπῃ, ἄλογος, ἀναίσθητος, κτ. ἄρα οὐδὲν ἄλογον εἶναι ἄνθρωπος κτλ.

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Α΄.

ΜΕΡΟΣ Γ΄.

Περὶ Διάνοιας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τί εἶναι Διάνοια καὶ περὶ τοῦ ἐρμηνεύοντος αὐτὴν λόγου.

ΡΟΖ΄.

Τὸ ἔργον τοῦ Λόγου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀπὸ κρίσεως μεταβαίνει εἰς ἄλλην κρίσιν, ὀνομάζεται Διάνοια. Μεταβαίνει δὲ ἢ ἀμέσως, οἷον,

Πᾶς ἄνθρωπος θνητός

ἄρα καὶ, Τίς ἄνθρωπος θνητός

ἢ διὰ μεσιτευούσης ἄλλης κρίσεως, οἷον,

Πᾶς ἄνθρωπος θνητός

Σωκράτης εἶναι ἄνθρωπος

ἄρα καὶ Σωκράτης εἶναι θνητός.

ΡΟΗ΄. Εἶναι λοιπὸν δύο γένη Διανοίας. Διάνοια ἀμεστος καὶ Διάνοια ἑμμεστος, τῶν ὁποίων τὰ εἶδη θέλομεν ἰδίᾳ ἐκθέτειν ἐφεξῆς.

ΡΟΘ'. Πᾶσα διάνοια περιέχει ὕλην καὶ εἶδος· καὶ ὕλη μὲν εἶναι αἱ κρίσεις, ἐκ τῶν ὁποίων συναπαρτίζεται· εἶδος δὲ, ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὁποῖον συναπτεται εἰς τὸ νὰ παραχθῇ ἀπὸ τὰς δύο ἢ ἀπὸ τίνος μίαν ἄλλη τις κυρία καὶ ἀληθινή· εἰς πᾶσαν λοιπὸν διάνοιαν ἐμφιλοχωρεῖ παντοδαπότης, τὴν ὁποίαν συνδέει ὁ Λόγος εἰς ἐνότητα, ἡγουν τὰ παντοδαπὰ τὰ συνάπτει καὶ τὰ κάμνει ἐν, καὶ ἐπομένως εἰς πᾶσαν διάνοιαν ἐμφιλοχωρεῖ **Θέσεις, ἀντίθεσις, σύνθεσις.**

ΡΠ'. Ἐὰν ἐπιθεωρήσωμεν τὰ ἔργα τοῦ λόγου, ἰδέαν καὶ κρίσιν καὶ διάνοιαν, θέλομεν ἰδεῖν, ὅτι καθὼς εἰς καθὲν ἐπικράτει ἡ **Θέσις** καὶ **ἀντίθεσις** καὶ **σύνθεσις** (**NZ', PKB', ΡΟΘ'**), οὕτως ἐπικρατοῦν τὰ τρία ταῦτα καὶ εἰς τὰ τρία ὁμοῦ παραβαλλόμενα πρὸς ἄλληλα· διότι πᾶσα ἰδέα νοητόν τι παριστάνουσα, τὸ θέτει ὡς νοημένον· φαίνεται λοιπὸν εἰς τὴν ἰδέαν ἢ **Θέσις**· ἔπειτα ἐμποροῦν νὰ ἀντιπαραταχθῶσι δύο ἰδέαι, διὰ νὰ ἰδῶμεν εἶναι οἰκτεῖαι, ἢ ἀλλότριαι· καὶ εἰδῶ φαίνεται ἡ **ἀντίθεσις** τῶν ἰδεῶν, πρὶν μάθωμεν τὴν σχέσιν των· τελευταίου δὲ πολλαὶ κρίσεις συναπτόμεναι ἀποτελοῦσι τὴν διάνοιαν, ὅπου ἀναφαίνεται ἡ **σύνθεσις** τῶν τοῦ Λόγου ἔργων.

Σημείωσις. Αἱ τρεῖς αὗται στοιχεῖαί εἰσιν αἱ **Θέσις** καὶ **ἀντίθεσις** καὶ **σύνθεσις** εἶναι εἰς ὅλας τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ μέρη τῶν ἐπιστημῶν ἀναγκασιόταται. Οἱ ἀριθμοὶ γινώσκονται ἀπὸ τὴν **Θέσιν** καὶ **ἀντιθέσιν** καὶ **σύνθεσιν** τῆς μονάδος· $1 + 1 = 2$, $2 + 1 = 3$, $3 + 1 = 4$. Ὁλὴ ἡ ἀριθμητικὴ ἐπιστημὴ εἰς ταῦτα τὰ τρία· διότι εἰς τὴν **Πρόθεσιν**, **Ἀφαιρέσιν**, **Πολλαπλασιασμόν**, **Διαίρεσιν** εἶναι μὲν ὡς **Θέσις** καὶ **ἀντίθεσις**, οἱ συναπτέοι, ὁ μετῶν καὶ ὁ ἐλάττων τῆς ἀφαιρέσεως, οἱ δύνῃ παράγοντες, ὁ διαιρέτης καὶ ὁ διαιρετός· εἶναι δὲ **σύνθεσις** τὸ ἄθροισμα, ἡ διαφορὰ, ὁ παρα-

γόμενος, τὸ πηλίκον. Εἰς δὲ τὴν Γεωμετρικὴν ἢ γραμμὴν, τὸ σχῆμα καὶ ἡ ἀρχὴ παντὸς σχήματος, κατασκευάζεται ἐκ τῶν σημείων, καθὼς εἰς τὴν Ἀριθμητικὴν οἱ ἀριθμοὶ ἐκ τῶν μονάδων· διότι θέτομεν πρῶτον ἐν σημείον Α εἰς τὸν τόπον, ἔπειτα ἀντιθέτομεν εἰς αὐτὸ ἄλλο σημείον τὸ Β, καὶ τελευταῖον ἀγομεν τὴν γραμμὴν ὡς σύνθεσιν τῶν δύο τούτων σημείων Α——Β· βεβαιώνεται δὲ τὸ λεγόμενον καὶ ὁ ὁρισμὸς τῆς εὐθείας ὅτι εἶναι ἡ εὐλαχίστη ὁδὸς μεταξὺ δύο σημείων. Διὰ τῆς αὐτῆς δὲ τριπλῆς ἐργασίας γίνεται ἐκ τῶν γραμμῶν ἢ ἐπιφανείας, ἥτις εἶναι σύνθεσις μεταξὺ ἀντιθέτων γραμμῶν· καὶ ἐκ τῶν ἐπιφανείων τὸ σῶμα, τὸ ὅποιον εἶναι σύνθεσις μεταξὺ ἀντιθέτων ἐπιφανείων· Διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον ὁ τόπος ἔχει καὶ τρεῖς διαστάσεις, αἷτινες ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας ὡς θέσις καὶ ἀντιθέσις καὶ σύνθεσις· Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν χρόνον, μὲν ὅλον ὅτι ἔχει μίαν διάστασιν θεωρούμενος ὡς εὐθεῖα γραμμὴ, εὐρίσκονται τὰ τρία ταῦτα· καὶ θέσις μὲν εἶναι τὸ παρελθόν, ἀντιθέσις δὲ τὸ μέλλον, σύνθεσις δὲ τὸ παρόν. Παρὰ δὲ ταῦτα ἀποδέχθη (Κρηπ. φιλοσ. ΡΔ') ὅτι τρεῖς μὲν εἶναι αἱ φιλοσοφικαὶ δόξαι, Θετικὴ, ἀντιθετικὴ, συνθετικὴ· τρεῖς δὲ αἱ μέθοδοι, δογματικὴ = μὲ τὴν Θετικὴν, σκαπτικὴ = μὲ τὴν ἀντιθετικὴν, κριτικὴ = μὲ τὴν συνθετικὴν· εἰς δὲ τὴν αὐτὴν σχέσιν εὐρίσκονται καὶ αἱ τρεῖς δυνάμεις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τὸ αἰσθητικόν, τὸ νοητικόν, καὶ τὸ λογικόν, ἐνθα αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἀρχαὶ τοῦ λόγου εἶναι ἡ ἀνωτάτη σύνθεσις τῶν τριῶν ἐκείνων δυνάμεων (Κρηπ. φιλοσ. ΜΓ'). Ἀλλὰ ταῦτα μὲν παρεκβατικῶς τὸν ἐπὶ τῆς σημειώσεως ταύτης, διὰ νὰ δειξώμεν τὴν εἰς ὅλας μας τὰς ψυχικὰς ἐργασίας τριπλόην τῶν τρόπων τούτων τῆς θέσεως καὶ ἀντιθέσεως καὶ συνθέσεως.

ΡΠΑ'. Ἐκφερομένη δὲ διὰ προφορικῶν λόγων ἡ διάνοια ἢ γραφομένη ὀνομάζεται Ἐπιχειρήματα. Εἶναι δὲ ἐπιχειρήματα λόγος προφορικὸς ἢ γραπτὸς πειστικὸς ἀθλήλου καὶ ἀμφιβαλλομένης ἀποφάνσεως δι' ἀποφάνσεως ἢ ἀποφάνσεων ἄλλων γνωρίμων, καὶ ὁμολογουμένων· καὶ αἱ μὲν ὁμολογουμέναι καὶ γνωρίμαι ὀνομάζονται τὸ ἡγούμενον μέρος τοῦ

ἐπιχειρήματος· ἡ δὲ πεισυνμένη καὶ κατάσκευαζομένη, τὸ ἐ-
πόμενον. Εἰς τὸ προσκετεθὲν παράδειγμα ἡγούμενον μὲν εἴ-
ναι αἱ δύο ἀποφάνσεις, Πᾶς ἄνθρωπος θνητὸς, καὶ, Σωκράτης
εἶναι ἄνθρωπος· ἐπόμενον δὲ ἡ, Ἄρα Σωκράτης εἶναι θνητός.

ΡΠΒ'. Εἰδὼν δὲ τοῦ ἐπιχειρήματος εἶναι Συλλογισμὸς
καὶ Ἐπαγωγή καὶ Παράδειγμα, τὰ ὅποια θίλομεν ἐξετά-
σειν εὐθύς.

ΡΠΓ'. Ἀλλὰ πρὶν εἰπώμεν περὶ τῶν τριῶν τούτων ἐπι-
χειρημάτων, ἐπειδὴ ἡ διάνοια εἶναι ἢ ἄμεσος ἢ ἔμμεσος,
καὶ εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ ἀντιστοιχῇ λόγος προφορικὸς ἢ ἐπι-
χειρήμα διπλοῦν, ἡγουν ἄμεσον καὶ ἔμμεσον· ἀναγκαῖον
εἶναι νὰ προτάξωμεν τὰ ἄμεσα ταῦτα ἐπιχειρήματα, τὰ ὅ-
ποια λέγονται καὶ συλλογισμοὶ ἄμεσοι, καὶ στοιχειώδεις δὲ
οἱ αὐτοὶ καὶ ἀρχικοὶ καὶ διαβατικοί, ἐπειδὴ διαβαίνουσι
διὰ πολλῶν μερικωτέρων καὶ ἐφαρμόζονται εἰς αὐτοὺς, καὶ
εἶναι τρόπον τινὰ αἱ θεμελιώδεις ἀρχαί, κατὰ τὰς ὁποίας
ἐπιφέρονται τῶν διαφορῶν ἐπιχειρημάτων τὰ πορίσματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ ἁμέσων Συλλογισμῶν.

ΡΠΔ'.

Τοὺς εἰρημένους ἁμέσους συλλογισμοὺς, ἡγουν εἰς τοὺς
ὁποίους δὲν μεσολαβεῖ κρίσις δευτέρα διὰ νὰ γείνη συμπί-

ρασμα (ΡΠΔ'). ἔμποροῦμεν νὰ λάβωμεν ἀπὸ πέντε τόπους·
 Ἀπὸ τὸ πλάτος τῶν ἐννοιῶν (ΠΘ'). ἀπὸ τὸ βάθος (αὐτ.).
 ἀπὸ τῶν προτάσεων τὴν ἀντίθεσιν (ΡΞΔ'—ΡΞΗ'). ἀπὸ τὴν
 ἰσοδυναμίαν των (ΡΞΘ') καὶ ἀπὸ τὴν ἀντιτροπήν των (ΡΟΔ').

ΡΠΕ'. Ἐκ τοῦ πλάτους λοιπόν·

α'. Εἰς πᾶσαν πρότασιν, τῆς ὁποίας ὑποκείμενος ὅρος
 εἶναι καθόλου τις ἰδέα, ἔπονται ἀμέσως ὅλαι αἱ προτάσεις,
 τῶν ὁποίων ὑποκείμενοι ὅροι εἶναι μερικώτεροι μὲν, ὑπὸ δὲ
 τὴν καθόλου ἐκείνην ὑποτασσόμενοι, κατηγορούμενος δὲ ὁ
 αὐτός· οἶον.

Πᾶσα οὐσία αὐθύπαρκτος·

ἄρα καὶ πᾶν σῶμα αὐθύπαρκτον·

ἄρα καὶ πᾶν ζῶον αὐθύπαρκτον·

ἄρα καὶ πᾶς ἄνθρωπος αὐθύπαρκτος·

ἄρα καὶ ὁ Σωκράτης αὐθύπαρκτος.

β'. Εἰς πρότασιν, τῆς ὁποίας ὑποκείμενος μὲν ὅρος εἶναι
 κατώτερος, κατηγορούμενος δὲ ἀνώτερος, ἀκολουθοῦν ἀμέ-
 σως ὅλαι αἱ προτάσεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ τοῦ αὐτοῦ κατη-
 γοροῦσαι τὰ κατωτέρω διαζευκτικῶς, διότι ὁ κατηγορούμε-
 νος μερικεύεται (ΡΛΖ')· οἶον,

Ὁ Σωκράτης εἶναι οὐσία·

ἄρα εἶναι ἢ σῶμα ἢ ἄσώματον·

ἄρα εἶναι ἢ ἐμψυχον ἢ ἄψυχον·

ἄρα εἶναι ἢ ζῶον ἢ φυτὸν·

ἄρα εἶναι ἢ ἄνθρωπος ἢ κτῆνος.

Ἀποφατικῶς δὲ, διότι ὁ κατηγορούμενος εἶναι καθόλου,
 (ΡΛΖ') ἀκολουθοῦν καὶ χωρὶς διαζευξιν· οἶον, Ἡ δικαιοσύ-
 νη εἶναι οὐσία· λοιπὸν οὔτε σῶμα, οὔτε ἐμψυχον, οὔ-
 τε ζῶον, οὔτε ἄνθρωπος.

ΡΗΣ. Ἐκ δὲ τοῦ βάθους·

α'. Ἀπὸ πρότασιν, τῆς ὁπείας τὸ ὑποκείμενον εἶναι μερικὸν ἤγουν κατώτερον, συνάγονται ὅλαι αἱ κατηγοροῦσαι τὸ αὐτὸ κατὰ τῶν ἀνωτέρων μερικῶς λαμβανομένων, ἐπειδὴ περιέχονται τὰ ἀνωτέρω εἰς τὰ κατώτερα κατὰ βάθος (ΜΗ')· οἶον,

Ὁ Σωκράτης εἶναι φιλόσοφος

ἄρα καὶ τίς ἀνθρώπος·

ἄρα καὶ τί ζῶον κτλ.

β'. Εἰς πρότασιν, τῆς ὁπείας ὁ κατηγορούμενος ὅρος εἶναι μερικὸς καὶ κατώτερος, ἀκολουθοῦσιν ὅλαι αἱ κατὰ τοῦ αὐτοῦ κατηγοροῦσαι τὰ ἀνωτέρω· διότι τὸ κατηγορούμενον ἔχει ὅλον τὸ βάθος του· οἶον,

Σωκράτης εἶναι ἀνθρώπος·

ἄρα καὶ ζῶον·

ἄρα καὶ σῶμα·

ἄρα καὶ οὐσία.

γ'. Εἰς τὴν κατηγοροῦσαν τὸ ὅριστὸν ἀκολουθοῦσιν αἱ κατηγοροῦσαι τὴν διαφορὰν καὶ τὸ κατὰ τὸν τέταρτον τρόπον ἰδίον (ΟΒ', Σημ.), οἶον,

Σωκράτης εἶναι ἀνθρώπος·

ἄρα καὶ Λογικὸν ζῶον·

ἄρα καὶ δέπουν, καὶ γελασικόν.

δ'. Εἰς πρότασιν ἀποράσκειν τι ἐπικύπτει ἀμέσως αἱ τὸ αὐτὸ καὶ ὅπῃ τῶν ἀνωτέρω ἀποφάσκουσαι, ἕως οὗ πὺρ συναντηθῇ τι συνεπινοούμενον μετὰ τοῦ κατηγορουμένου· οἶον,

Σωκράτης δὲν εἶναι γραμμὴ·

ἄρα καὶ ὁ ἀνθρώπος δὲν εἶναι γραμμὴ·

καὶ τὸ ζῶον, καὶ τὸ σῶμα, ἕως τῆς οὐσίας·

εἰς δὲ τὴν, Σωκράτης δὲν εἶναι τετράπουν, ἀκολουθεῖ καὶ ἡ, Καὶ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι τετράπουν· ἀλλ' ὅχι καὶ ἡ, Καὶ τὸ ζῶον δὲν εἶναι τετράπουν· διότι τὸ ζῶον συνεπινοεῖται μὲ τὸ τετράπουν.

ε'. Εἰς τὴν ἀποφάσκουσαν ἀκολουθοῦν ἀμέσως αἱ ἀποφάσκουσαι τὰ ἀνώτερα τοῦ ἀποφατικῶς κατηγορηθέντος παρεκτός, εἶον καὶ ἐδῶ συναντηθῇ τι συνεπινοούμενον μὲ τὸ ὑποκείμενον· οἶον,

Ἡ γραμμὴ δὲν εἶναι ἄνθρωπος·

οὐδὲ ζῶον·

οὐδὲ σῶμα κτλ.

ἀλλ' εἰς τὴν, Ὁ λίθος δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἀκολουθεῖ μὲν καὶ ἡ, Οὐδὲ ζῶον, ἀλλ' ὅχι καὶ ἡ, Οὐδὲ σῶμα· διότι τοῦτο συνεπινοεῖται κατὰ βάθος εἰς τὸ λίθος·

ΡΠΗ'. Ἐκ δὲ τῆς ἀντιθέσεως.

α'. Εἰς ὕλην ἀναγκαίαν καὶ ἀδύνατον ἀπὸ τὴν θείου τῆς ἐναντίας συναγεται ἀμέσως ἡ ἄρσις τῆς ἐναντίας, οἶον

Πᾶς ἄνθρωπος λογικὸς·

ἄρα οὐχὶ Οὐδεὶς ἄνθρωπος λογικὸς·

καὶ, Οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀναίσθητος

ἄρα οὐχὶ Πᾶς ἄνθρωπος ἀναίσθητος·

εἰς δὲ ἐνδεχομένην ὕλην ἀπὸ ἄρσιν παρέπεται ἄρσις· οἶον,

οὐχὶ Πῶς ἄνθρωπος σοφὸς·

ἄρα οὐχὶ καὶ Οὐδεὶς ἄνθρωπος σοφὸς·

καὶ, οὐχὶ Οὐδεὶς ἄνθρωπος λευκὸς

ἄρα καὶ οὐχὶ Πᾶς ἄνθρωπος λευκός.

β'. Εἰς ὕλην ἀναγκαίαν καὶ ἀδύνατον ἀπὸ τὴν θείου τῆς ὑπεναντίας συναγεται τῆς ἄλλης ἡ ἄρσις· οἶον,

Τίς ἄνθρωπος γελασικὸς·

ὅρα οὐχὶ Οὐ πᾶς ἄνθρωπος γελαστικός·
εἰς δὲ ἐνδεχομένην, ἀπὸ τὴν θείων συνάγεται θείαις, οἶον,

Τίς ἄνθρωπος πένης

ἄρα Οὐ πᾶς ἄνθρωπος πένης

γ'. Εἰς ὁποιαδήποτε ὕλην ἀντιφασκούσης τινὸς ἡ θείας συνάγει τὴν ἄρσιν τῆς ἐτέρας, καὶ ἐξ ἐναντίας ἡ ἄρσις τὴν θείαν, ἐπειδὴ αὗται μῆτε συναληθεύουσι ποτὲ, μῆτε συμψεύδονται (ΡΕΖ').

ΠΠΘ'. Ἐκ δὲ τῆς ἰσοδυναμίας, ἡ μία πρότασις ἀκολουθεῖ ἀμέσως εἰς τὴν ἄλλην· διότι αἱ ἰσοδύναμοι ἀντικαθίστανται εὐκολώτατα ἀντὶ τῆς μιᾶς ἢ ἄλλης.

ΡΤΓ'. Τελευταῖον δὲ ἐκ τῆς ἀντιτροφῆς, ἡ ἀντιτροφέουσα ἀκολουθεῖ εἰς τὴν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐγενεῖτο ἡ ἀντιτροφή· διότι εἰς αὐτὰς εἶναι ἀπαραίτητον τὸ νὰ συναληθεύωσιν ἢ νὰ συμψεύδωνται (ΡΟΑ'). Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν ἀμέσων συλλογισμῶν, τοὺς ὁποίους ἄλλοι ὄχι ἀνοικτείως ἴσως ἀκολουθείας ὠνόμασαν προτάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Συλλογισμοῦ καὶ Ἐπαγωγῆς καὶ Παραδείγματος.

ΡΤΙΑ'.

Συλλογισμὸς κατ' Ἀριστοτέλην (Προτ. Ἀναλυτ. Βιβ. Α', Κεφ. α.) ἔστι λόγος, ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν, ἕτερόν τι τῶν

κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει τῷ ταῦτα εἶναι. Λέγεται δὲ συλλογισμός, διότι εἶναι συλλογὴ πολλῶν λόγων· τεθέντα δὲ ὀνομάζει τὰς προκειμένας προτάσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὰ ἡγούμενον αὐτοῦ μέρος (ΡΠΑ'). Ἐτερόν τι δὲ εἶναι τὸ ἐπόμενον μέρος (αὐτ.) τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται συμπεράσμα. Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν α', ὅτι αἱ προκειμέναι προτάσεις λέγονται τεθέντα, διότι πρέπει νὰ εἶναι ὁμολογούμεναι καὶ φανεραί· β', ὅτι τὸ συμπέρασμα συμβαίνει ἐξ ἀνάγκης, ἡγουν καὶ θέλωμεν καὶ ὅχι, πρέπει ἀναγκαίως νὰ δεχθῶμεν τὸ συμπέρασμα, ἀφ' οὗ δεχθῶμεν τὰς προτάσεις, ὡς πρέπει προδιαταχθείσας· τοῦτο δὲ σημαίνει καὶ τὸ, τῷ ταῦτα εἶναι, ἡγουν διότι προϋπετέθησαν ἐκεῖνα, ἐξ ἀνάγκης ἔπεται καὶ τοῦτο· οἶον,

Πᾶσα ἐπισήμη εἶναι ὠφέλιμος

Ἀλλαμὴν ἡ γεωμετρία εἶναι ἐπισήμη

Ἄρα ἡ γεωμετρία εἶναι ὠφέλιμος

ΡΤΙΒ'. Εἰς πάντα συλλογισμὸν παρατηροῦνται τρεῖς ὅροι, καθὼς εἰς τὸ παράδειγμά μας εἶναι οἱ ὅροι Ἐπισήμη, Γεωμετρία, Ὀφέλιμος· ἀπὸ τούτους οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὸ συμπέρασμα ὀνομάζονται ἄκρα· καὶ ἄκρον μετίζον εἶναι ὁ κατηγορούμενος (ὠφέλιμος)· ἄκρον δὲ ἔλαττον ὁ ὑποκείμενος (γεωμετρία)· ὁ δὲ τρίτος, ὅς τις ποτὲ δὲν εὐρίσκεται εἰς τὸ συμπέρασμα, ὀνομάζεται Μέσος· τοιοῦτος εἶναι ἐδῶ ὁ ὅρος Ἐπισήμη. Ἡ πρότασις, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι ἡνωμένος ὁ μέσος ὅρος μὲ τὸ μετίζον ἄκρον, ὀνομάζεται Μετίζων· ἡ δὲ, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι τὸ ἔλαττον, Ἐλάττων.

ΡΤΙΓ'. Ἡ μετίζων πρότασις ἐμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ ὡς γενικός της κανὼν, ἐκφαίνων γενικὴν τινα ιδιότητα τοῦ

ὑποκειμένου· ἡ δ' ἐλάττω μαρτυρεῖ, ὅτι εἰς τὸ γενικὸν ἐκείνης ὑποκειμένου ὑποτάσσεται καὶ ὑποκείμενον ἄλλο, καθὼς, φέρει εἰπεῖν, ἡ γεωμετρία· ἡ δὲ τρίτη, εἶναι τὸ συμπέρασμα (Ἐμπ. Ψυχ. ΡΞ).

ΡΥΙΑ. Λέγεται δὲ ὁ παρὰ τὰ ἄκρα ὅρος μέσος, ἐπειδὴ ἐκπληροῖ ἀληθῶς ἔργον μεσίτου· διότι ἐνύεται πρῶτον μὲ τὸ μείζον ἄκρον εἰς τὴν μείζονα πρότασιν· ἐνύεται ἔπειτα μὲ τὸ ἐλάττω εἰς τὴν ἐλάττωσαν· καὶ ἐνύει τελευταίου ταῦτα πρὸς ἀλλήλα εἰς τὸ συμπέρασμα, ὥς ἀγαθὸς μεσίτης. Ἐὰν δὲ ὁ μέσος συναφθῇ μὲν μὲ ἐν ἄκρον, ἀποχωρισθῇ δὲ ἀπὸ τοῦ ἄλλου δι' ἀποράσεως, ἀποχωρίζονται καὶ τὰ ἄκρα ἀπ' ἀλλήλων, καὶ τὸ συμπέρασμα γίνεται ἀποφατικόν· οἶον,

ἽΟυδὲν αὐτόφωτον εἶναι πλανήτης·

ἽΟ ἥλιος εἶναι αὐτόφωτος·

ἽΟ ἥλιος λοιπὸν δὲν εἶναι πλανήτης.

Σημείωσις· Δύο συλλογιστικὰ μέρη μεταχειρίζονται οἱ Διαλεκτικοὶ εἰς τὴν παλαιὰν γλώσσαν μας· τὸ ἀλλὰ μὲν εἰς τὴν ἐλάττωσαν πρότασιν, καὶ τὸ ἀρὰ εἰς τὸ συμπέρασμα, καθὼς ἴδμεν (ΡΥΙΑ). τὰ ὁποῖα εἶναι ἴσοι καλὸν νὰ φυλαχθῶσι καὶ εἰς τὴν νεωτέραν· ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὁμῶς ἀφένονται καὶ τὰ δύο διὰ συντομίαν.

ΡΥΙΕ. Ἐπισηρίζονται δὲ οἱ συλλογισμοὶ εἰς τοὺς ἐφεξῆς δύο λόγους.

α'. Τὸ κατὰ παντὸς τοῦ γένους ἢ τοῦ εἴδους λεγόμενον, λέγεται καὶ καθ' ἑκάστου ἀπὸ τὰ ὑπὸ τὸ γένος ὑπαγόμενα εἶδη, ἢ ἀπὸ τὰ ὑπὸ τὸ εἶδος ὑποτασσόμενα ἄτομα· ἢ, ἄλλως, χαρακτηρὶ χαρακτηρὸς εἶναι καὶ τοῦ νοητοῦ χαρακτήρ.

β'. Τὸ κατὰ μηδενὸς λεγόμενον, ἤγουν ἀπὸ παντὸς ἀποφασκόμενον, ἀποφάσκειται καὶ ἀπὸ τὰ εἰς τὸ γένος ἢ εἶδος ὑπαγόμενα εἶδη ἢ ἄτομα· ἢ, ἄλλως, χαρακτήρ διαμαχόμενος εἰς τὸν χαρακτήρα διαμάχεται καὶ εἰς τὸ νοητόν.

PTIS. Νοητὸν εἰς τὰς ἀνωτέρω εἰρημίνας ἀρχὰς εἶναι ὁ ὑποκείμενος τοῦ συμπεράσματος ὅρος· χαρακτήρ εἶναι ὁ κατηγορούμενος εἰς τὴν μέζονα πρότασιν, καθὼς εἰς τὸ προσκεθὲν (PTIA') παράδειγμα ὠφέλιμος· εὐρέσκεται δὲ χαρακτήρ τῆς ἐπιστήμης, ἣτις εἶναι χαρακτήρ τῆς Γεωμετρίας· λοιπὸν τὸ ὠφέλιμος εἶναι χαρακτήρ καὶ τῆς Γεωμετρίας. Τὸ δὲ δεῦτερον παράδειγμα (PTIA'') σαφηνίζει τὴν δευτέραν ἀρχὴν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ ὁ χαρακτήρ Πλανήτης διαμαχόμενος μὲ τὸν χαρακτήρα αὐτόφωτον, διαμάχεται καὶ μὲ τὸ νοητόν Ἥλιος, τοῦ ὁποίου χαρακτήρ εἶναι τὸ αὐτόφωτον. Κατανοεῖται δὲ ἐκ τούτων ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῶν συλλογισμῶν δὲν εἶναι κυρίως τίποτ' ἄλλο, εἰ μὴ ἡ ἀρχὴ τῆς σχετικῆς ταυτότητος (EB')· ἐκφράζεται δὲ αὕτη ἐπὶ τοῦ ἀποφατικοῦ συμπεράσματος οὕτω. Τὰ τρίτῳ τινὶ ἑτέρα καὶ ἀλλήλων ἑτέρα· φανερόν δὲ εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ τρίτον, ἤγουν ὁ μέσος ὅρος πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ὁ αὐτὸς (TIE') καὶ εἰς τὴν τοῦ ἐνὸς καὶ εἰς τὴν τοῦ ἄλλου ἑνωσιν, ἢ διάζευξιν.

PTIZ'. Ἐπειδὴ δὲ αἱ προτάσεις, ἐκ τῶν ὁποίων συμπληροῦνται ὁ συλλογισμὸς (PTIA') ἐμποροῦν νὰ εἶναι ἢ κατηγορικαὶ ἢ διαζευκτικαὶ ἢ ὑποθετικαὶ κατὰ σχίσιν Θεωρούμεναι (PAH')· φανερόν εἶναι, ὅτι καὶ ὁ συλλογισμὸς εἶναι τριῶν λογῶν, ἤγουν κατηγορικῶς, ὑποθετικῶς, δια-

ζευκτικός· ἀλλ' ἡμεῖς ἐνταῦθα καὶ εἰς τὸ ἐφεξῆς Κεφάλαιον λέγομεν περὶ μόνων τῶν κατηγορικῶν· τοὺς δὲ ἄλλους δύο, διὰ τὴν φαινομένην σύνθεσιν τῶν προτάσεων (PM5), τοὺς περικλείομεν εἰς τὸ περὶ συνθέτων συλλογισμῶν Κεφάλαιον.

ΡΤΙΗ'. Ἡ δὲ ἐπαγωγὴ εἶναι περτωτικός λόγος ἐναντίος τρόπου τινα μὲ τὸν συλλογισμόν· διότι ὁ μὲν συλλογισμὸς συμπεραίνει ἀπὸ τὰ καθόλου τὸ μερικόν· ἡ δὲ ἐπαγωγὴ ἀνατρέπει ἀπὸ τὰ μερικὰ εἰς τὰ καθόλου· ἢ, ὡς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ Τοπικά, εἶναι ἔφοδος ἀπὸ τῶν καθ' ἕκαστα ἐπὶ τὸ καθόλου. Παράδειγμα δὲ ἐπαγωγῆς ἐκθέτομεν τὸ ἐφεξῆς.

Κορώνη, Ἐλαφος, Ἐλέφας μακρόβια·

Κορώνη, Ἐλαφος, Ἐλέφας ἄχολα·

ἄρα Πᾶν ἄχολου μακρόβιον.

ΡΤΙΘ'. Λόγος δὲ τῆς ἐπαγωγῆς εἶναι, ὅτι ὅλα τὰ κατωτέρω συμπληροῦνσι τὸ ἀνώτερον, ἡγουν ὅλα τὰ ἄτομα τὸ εἶδος, καὶ ὅλα τὰ εἶδη τὸ γένος.

Σ'. Διαιρεῖται δὲ ἡ ἐπαγωγὴ εἰς πλήρη καὶ ἐλλιπῆ, καὶ πλήρης μὲν εἶναι, ἣτις ἀνελλιπῶς ἀπαριθμεῖ ὅλα τὰ εἶδη, ἢ ὅλα τὰ ἄτομα· καὶ ὅπου τοῦτο εἶναι δυνατόν, ἐπιχείρημα ἀσφαλέστερον παρὰ τὴν ἐπαγωγὴν ἄλλο δὲν γίνεται βέβαιον· χρήσιμος δὲ φαίνεται εἰς γένη μὲν ὀλιγοειδῆ, ὀλιγάριθμα δὲ εἶδη· οἷον,

Τὸ ἰσόπλευρον τρίγωνον, καὶ τὸ ἰσοσκελές,

καὶ τὸ σκαληνὸν ἔχει καθέν τὰς τρεῖς γωνίας

ἴσας δύο ὀρθῶν

ἄρα Πᾶν τρίγωνον

καὶ, Σελήνη, Ἑρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἄρης, Ζεὺς·

Κρόνος, Οὐρανός, Παλλὰς, Δήμητρα εἶναι ἑτε-
ρόφωτα,

ἄρα Πᾶς πλανήτης εἶναι ἑτερόφωτος.

ΣΑ'. Ἑλλειπῆς δὲ ἐπαγωγή εἶναι, ὅταν ἀπὸ τὰ πολ-
λὰ μερικὰ ἀριθμοῦσα ὀλίγα συμπεραίνει εἰς τὰ καθόλου
Βοῦς, καὶ ἵππος, καὶ λέων ἔμψυχα·

ἄρα Πᾶν ζῶον·

ἀλλ' εἰς τοιαύτην πέριεσαν, εἰ μὲν τὸ κατηγορούμενον
εἶναι χαρακτήρ ἀναγκαῖος, ἢ ἐπαγωγή εἶναι περιττή· διότι
τότε ἐμποροῦμεν κάλλιον νὰ μεταχειρισθῶμεν συλλογισμὸν·
εἰ δὲ εἶναι ἐνδεχόμενος, πολλάκις ἢ ἐπιφορὰ τοῦ συμπερά-
σματος εἶναι ἐπισφαλές· καὶ τοῦ συμπεράσματος τὸ
ἄρα πρέπει νὰ συνοδεύεται καὶ μὲ τὸ ἴσως.

ΣΒ'. Τὸ δὲ Παράδειγμα εἶναι ἐπιχείρημα συνάγον
ἐξ ὁμοίου μερικοῦ μερικὸν ἄλλο ὅμοιον· οἶον, Κλειάνθης
ἦτο πτωχός, καὶ φρεάντλης· ἀλλὰ φιλόπουνος γενόμενος,
ἀπέκτησε τὸν πλοῦτον τῆς σοφίας. Καὶ σὺ λοιπὸν, μ' ὅλον
ὅτι εἶσαι πτωχός, ἂν κοπιᾷσης, θέλεις ἐξ ἅπαντος ἀπο-
κτήσῃς τῆς σοφίας τὸν θησαυρὸν.

ΣΓ'. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης (Προτ. Ἀναλυτ. Β', κδ')
ὁρίζει τὸ παράδειγμα „λόγον, καθ' ὃν θάτερον τῶν ἄκρων
δείκνυται ἐνυπάρχειν τῷ μέσῳ δι' ὁμοίου τῷ τρίτῳ.“ Ὁ-
θεν γίνεται φανερόν, ὅτι τὸ παράδειγμα περιέχει τέσσαρας
ὅρους· ἐν ἄκρον (τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ μείζον)· τὸ μέσον,
τὸ ὅμοιον, καὶ τὸ μὲ τὸ ὁποῖον ἔχει ὁμοιότητα, ἡγουν
τὸ ἔλαττον.

ΣΔ'. Ἐπειδὴ δὲ ὁ συλλογισμὸς ἔχει τρεῖς ὅρους
(ΡΤΙΒ') φανερόν εἶναι, ὅτι τὸ παράδειγμα θέλει ἀναλυθῇ
εἰς δύο συλλογισμοὺς· οὕτω τὸ τοῦ φιλοσόφου. „Ἡ μάχη

τῶν Θηβαίων πρὸς Φωκεῖς, τοὺς ὁμόρους κακόν. Καὶ ἡ τῶν Ἀθηναίων ἄρα πρὸς Θηβαίους τοὺς σφίσιν ὁμόρους κακόν“ ἀναλύεται εἰς τοὺς ἐφεξῆς δύο συλλογισμούς.

Α' Ἡ μάχη ἡ πρὸς ὁμόρους κακόν·

Ἡ μάχη τῶν Ἀθηναίων πρὸς Θηβαίους μάχη ἣν πρὸς ὁμόρους·

Ἡ ἄρα τῶν Ἀθην. πρὸς Θηβ. μάχη κακόν·

Ἐπειτα διὰ τὰ ἀποδειχθῆ ἢ μείζων

Β' Ἡ Θηβαίων πρὸς Φωκεῖς μάχη κακόν·

Ἡ δὲ, μάχη ἣν πρὸς ὁμόρους·

Ἢ ἄρα πρὸς τοὺς ὁμόρους μάχη κακόν.

Εἰς τὸν Β' τοῦτον συλλογισμόν, ὅς τις εἶναι τὸ παράδειγμα, εἰδείχθη τὸ μείζων ἄκρου (τὸ κακόν) κατὰ τοῦ εἰς τὸν Α' συλλογισμόν μέσου (τῆς πρὸς τοὺς ὁμόρους μάχης) διὰ τετάρτου τινος ὅρου (ἡγουν διὰ τῆς τῶν Θηβαίων πρὸς Φωκεῖς μάχης) ὁμοίου μὲ τὸ τρίτον (ἡγουν τὸ εἰς τὸν Α' συλλογισμόν ἔλασσον ἄκρου) τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ τῶν Ἀθηναίων πρὸς Θηβαίους μάχη.

ΣΕ'. Ἐμπορεῖ τὰ ὀρισθῆ καὶ ἀπορατικῶς τὸ παράδειγμα „λόγος, καθ' ὃν θάτερον τῶν ἄκρων δεικνύται μὴ ἐνυπάρχειν τῷ μέσῳ διὰ τοῦ ἀνομοίου τῷ τρίτῳ“ οἶον, Ἡ μάχη τῶν Θηβαίων πρὸς Φωκεῖς τοὺς ὁμόρους κακόν· οὐκ ἄρα ἡ τῶν Ἀθηναίων πρὸς Λακεδαιμονίους τοὺς ὑπερορίους κακόν. Τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖ, καθὼς καὶ τὸ ἀνωτέρω, τὰ ἀναλυθῆ εἰς δύο συλλογισμούς.

ΣΣ'. Λόγος δὲ καὶ βάσις τοῦ παραδείγματος εἶναι, Ὅτι φυσικῶς φαίνεται εἰς μὲν τὰ ὅμοια ὅμοια, ἀνόμοια δὲ εἰς τὰ ἀνόμοια· ἡ ὁμοιότης δὲ ἐπισηρῆζεται πάντοτε εἰς ἀναλογίαν τινὰ, ἡγουν ὅτι Τί ἔχει

σχέσιν πρὸς τι, ὅποῖαν ἄλλο πρὸς ἄλλο· οἶον, Βασιλεὺς ἀγαθὸς εὐδαιμονίζει τοὺς ὑπηκόους· καὶ οἰκοδεσπότης λιγυρὸν βασιλεὺς τις ὢν τῶν οἰκετῶν του, εὐδαίμωνας τούτους κάμνει, ἂν εἶναι ἀγαθός· καὶ, Καθὼς οἰκοδεσπότης κακὸς εἶναι τῶν οἰκετῶν του δυσυχία, οὕτω καὶ βασιλεὺς, ὅς τις εἶναι ὡς μέγας τις οἰκοδεσπότης, καταφθείρει τὸν λαόν· διότι ἐδῶ ὑποτίθεται τὸν αὐτὸν λόγον ἔχων ὁ βασιλεὺς πρὸς τοὺς ὑπηκόους, τὸν ὅποιον ἔχει καὶ πατὴρ οἰκογενείας πρὸς τοὺς οἰκέτας του· διὰ τοῦτο ἀπὸ τοὺς νεωτέρους τὸ παραδειγμα ὀνομάζεται ἀναλογικὸς συλλογισμός.

ΣΖ'. Πρέπει δὲ νὰ προσέχωμεν πολὺ μὴ λαθόντες ἐκλάβωμεν ὡς ὅμοια τὰ ἀνόμοια, καὶ οὕτω περιπέσωμεν εἰς ἀπάτην. Εἶναι δὲ συχνὰ τὰ σφάλματα εἰς τὸ παραδειγμα, διότι ἐνυποκρύπτεται συχνάκις διαφορὰ καὶ εἰς τὰ νομιζόμενα ὅμοια· οἶον, Πέρυσιν ἐκκρατεύσας ἐνίκησα· ἄρα καὶ ἐφέτως· καὶ, Πλεύσας μὲ καράδιον ἐμπορικὸν ἐναυάγησα· ἄρα δὲν θέλω ναυαγῆσαι, εἰὰν πλεύσω μὲ πολεμικόν· ἀδέσβαια εἶναι καὶ τὰ διώ.

ΣΗ'. Εἰς τὸ παραδειγμα ἀνάγουσι καὶ τὴν παραβολὴν καὶ τὸν μῦθον· ἐκτὸς ὅτι ταῦτα πλάττουσι τὰς ὑποθέσεις, ἡ μὲν ἀνθρωπίνας πράξεις παραδειγματίζουσα· ὁ δὲ, καὶ εἰς τὰ ἄλογα καὶ οὐαίσθητα λόγον καὶ αἰσθησὶν μυθοπλασοῦσα πρὸς ἠθικὴν ὠφέλειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Περὶ σχημάτων καὶ τρόπων μεθοδικοῦ
συλλογισμοῦ.

ΣΘ'.

Σχῆμα συλλογισμοῦ ὀνομάζεται ἢ εἰς τὰς προτάσεις διάφορος τῶν ἄκρων μὲ τὸν μέσον ὅρου συναφεία· διότι ὁ μέσος ὅρος α) ἐμπορεῖ νὰ ὑπόκειται εἰς τὴν μείζονα καὶ νὰ κατηγορῇται εἰς τὴν ἐλάσσονα· β) νὰ κατηγορῇται καὶ εἰς τὰς δύο· γ) νὰ ὑπόκειται καὶ εἰς τὰς δύο· δ) νὰ κατηγορῇται εἰς τὴν μείζονα καὶ νὰ ὑπόκειται εἰς τὴν ἐλάσσονα. Ἐκ ταύτης δὲ τῆς τετραπλῆς συναφείας, προέρχονται τὰ τέσσαρα λεγόμενα συλλογιστικὰ σχήματα. Ἐξω **T** τὸ ὑποκείμενον ἄκρον τοῦ συμπεράσματος, καὶ **K** τὸ κατηγορούμενον, καὶ **M** ὁ μέσος ὅρος. Τὸ ἐφεξῆς λοιπὸν διάγραμμα δελεῖ παραστήσειν τὰ εἰρημμένα τέσσαρα σχήματα.

ΜΚ	ΚΜ	ΜΚ	ΚΜ
ΤΜ	ΤΜ	ΜΤ	ΜΤ
ΤΚ	ΤΚ	ΤΚ	ΤΚ

Παραδείγματα.

Α) Πᾶν ζῶον εἶναι ἐμψυχον·

Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι ζῶον·

Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι ἐμψυχον·

Β') Ουδείς λίθος εἶναι ζῶον·

Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι ζῶον·

Ουδείς ἄνθρωπος εἶναι λίθος·

Γ') Πᾶν ζῶον εἶναι ἔμψυχον·

Πᾶν ζῶον εἶναι οὐσία·

Τίς οὐσία εἶναι ἔμψυχος·

Δ') Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι ζῶον·

Πᾶν ζῶον εἶναι ἔμψυχον·

Τί ἔμψυχον εἶναι ἄνθρωπος·

Τὰ τέσσαρα ταῦτα σχήματα ἐξέφερε περιληπτικῶς ὁ Ἐυ-
γείνης μὲ τὸ ἐφεξῆς ἀδώνιον.

Ἦν δὲ κατ' ἄλλα·

Δίς κατὰ βῆτα·

Δίς δ' ὑπὸ γάμμα·

Καθ' ὑπὸ δέλτα.

ΣΓ, Τρόπος δὲ σχήματος εἶναι ἡ διάφορος παρα-
λλαγὴ τῶν προτάσεων κατὰτε ποσὸν καὶ ποιὸν. Τέσσαρες δὲ
εἶναι τοῦ πρώτου σχήματος οἱ συλλογιστικοὶ τρόποι σημαίνον-
μενοι μὲ τὰς τέσσαρας φωνὰς Γράμματα, Ἐγραψε,
Γραφίδι, Τεχνικός, εἰς τὰς ὁποίας τίποτ' ἄλλο
δὲν παρατηρεῖται, εἰ μὴ τὰ φωνήεντα α, ε, ι, ο· ἰδοὺ
παραδείγματα τῶν τρόπων τούτων·

Γραμ Πᾶν αἰσθητικὸν ζῶον·

μα Πᾶς ἵππος αἰσθητικὸν·

τα Πᾶς ἵππος ζῶον·

Ε Ουδείς ἵππος δέλπου·

γρα Πᾶν χρηματικὸν ἵππος·

ψε Ουδὲν χρηματικὸν δέλπου·

Γρα Πᾶς ἄνθρωπος γελασικός·
 ρι Τί ζῶν ἄνθρωπος·
 δι Τί ζῶν γελασικόν·
 τε 'Ουδείς λίθος ζῶν·
 χυι Τίς οὐσία λίθος·
 κος 'Ου πάντα οὐσία ζῶν.

ΣΙΑ'. Τοῦ δὲ δευτέρου, σχήματος τρόποι εἶναι τέσσαρες οἱ μὲ τὰς ἐφεξῆς φωνὰς ἐκδηλούμενοι· Ἄ ξ ε τ ε ,
 Ἄ λ ο γ ο υ ν , Ἐ ρ ρ α ψ ε , Μ έ τ ρ ι ο υ ν· Παραδείγματα δέ·

Α Πᾶς ὄνος τετράπους·
 ξε 'Ουδείς ὄρνις τετράπους·
 τε 'Ουδείς ὄρνις ὄνος·
 Α Πᾶς φιλόσοφος ἄνθρωπος·
 λο Οὐ πᾶν ζῶν ἄνθρωπος·
 γου Οὐ πᾶν ζῶν φιλόσοφος·
 Ερ 'Ουδείς λίθος ζῶν·
 ρα Πᾶς λύκος ζῶν·
 ψε 'Ουδείς λύκος λίθος·
 Με 'Ουδείς κόραξ λευκός·
 τρι Τί ζῶν λευκόν·
 ου 'Ου πᾶν ζῶν κόραξ.

ΣΙΒ'. Τοῦ δὲ τρίτου σχήματος τρόποι εἶναι ἑξ· ἄ-
 πασις, Ἰσάκις, Τέτασο, Ἀσπίδι, Φέρισον,
 Ὅμαλός.

Α Πᾶς βούς μυκάται·
 πα Πᾶς βούς ζῶν·
 σι Τί ζῶν μυκάται·

Τε Ὅυδεῖς κύκλος εὐθύγραμμος.
 τα Πᾶς κύκλος σχῆμα.
 σο Οὐ πᾶν σχῆμα εὐθύγραμμον.
 Ι Τίς ἄνθρωπος ἄφρων.
 σα Πᾶς ἄνθρωπος λογικός.
 κισ Τίς λογικός ἄφρων.
 Α Πᾶν ζῶον οὐσία.
 σπι Τί ζῶον ἔπταται.
 δι Τί ἐπτάμενον οὐσία.
 Φε Οὐδεῖς φίλος ἐπιζήμιος.
 ρε Τίς φίλος ἄνθρωπος.
 ςον Οὐ πᾶς ἄνθρωπος ἐπιζήμιος.
 Ο Οὐ πᾶς ἵππος τρέχει.
 μα Πᾶς ἵππος τετράπους.
 λος Οὐ πᾶν τετράπους τρέχει.

ΣΠ'. Τοῦ δὲ τετάρτου σχήματος τρόποι συλλογισ-
 κοὶ εἶναι πέντε. Πράγμασι, Λάβετε, Θέατρον,
 Πενιχρὸν, Ἰσασιν

Πραγ Πᾶν φυτὸν οὐσία.
 μα Πᾶσα οὐσία αὐθύπαρκτος.
 σι Τί αὐθύπαρκτον φυτὸν.
 Λα Πᾶς κύων ὑλακτεῖ.
 βε Οὐδὲν ὑλακτοῦν λογικόν.
 τε Οὐδὲν λογικὸν κύων.
 Θε Οὐδεῖς λίθος αἰσθητικός.
 α Πᾶν αἰσθητικὸν ζῶον.
 τρου Οὐ πᾶν ζῶον λίθος.

Πε . Οὐδὲν γάλα μέλαν·
 νε . Τί μέλαν οὐσία·
 χρον . Οὐ πᾶσα οὐσία γάλα·
 Ι . Τί δέπουν λογικόν·
 σα . Πᾶν λογικόν ἄνθρωπος·
 σι . Τίς ἄνθρωπος δέπουν.

ΣΙΑ'. Οὗτοι μὲν εἶναι οἱ τρόποι τῶν τεσσάρων συλ-
 λογιστικῶν σχημάτων, εἰς τοὺς ὁποίους προσέθεταν οἱ πρὸ ἡμῶν
 καὶ τρόπους ἄλλους ἀκαταλλήλους, ὀνομάζοντες τοὺς ὑπ' ἡμῶν
 ἐκτεθέτας καταλλήλους καὶ μεθ' ὁδοὺς. Ἐπισηρίζονται
 δὲ ὅλοι εἰς τὰς εἰρημένας ἀρχὰς (PTIS). Τὸ δὲ τέταρτον εἶναι
 σχεδὸν τὸ πρῶτον μὲ ἀντίστροφον τὴν θέσιν τῶν προτάσεων.

ΣΙΕ'. Θεωροῦνται δὲ κανόνες γενικοὶ μὲν ὅλων τῶν
 σχημάτων οἱ ἐφεξῆς.

α'. Καὶ αἱ δύο προτάσεις δὲν ἐμποροῦν εἰς κανὲν σχή-
 μα νὰ εἶναι ἀποφατικά· διότι, ἂν ὁ μέσος ὅρος ἀποχω-
 ρισθῇ καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα, δὲν μᾶς δίδει κανένα λόγον
 συνάψεως ἢ ἀποχωρίσεως αὐτῶν εἰς τὸ συμπέρασμα. Τοιοῦ-
 τοι ἄλογοι καὶ μηδὲν ὑγιεῖς λέγοντες συλλογισμοὶ εἶναι
 οἱ ἐφεξῆς·

Οὐδὲν ζῶον λεῖος·

Οὐδὲν ξύλον ζῶον·

Πᾶν ξύλον λεῖος·

Οὐδὲν ζῶον ἄψυχον·

Οὐδὲν βρέτας ζῶον·

Οὐδὲν βρέτας ἄψυχον.

Ἐὰν ποτε συνάγεται μὲν ὀρθὸν συμπέρασμα ἀπὸ δύο
 ἀποφατικῶν προτάσεων· ἄλλ' ἡ ὀρθότης του εἶναι κατὰ συμ-
 βεβηκός, καὶ ὅχι γεννωμένη ἀπὸ τὸς προκειμένας· οἷον,

Οὐδείς ἵππος ἵπταται·

Οὐδεμία ἄμαξα ἵππος·

Οὐδεμία ἄμαξα ἵπταται.

β'. Μία ἀπὸ τὰς δύο προτάσεις ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ εἶναι καθόλου· διότι ἐκ δύο μερικῶν τίποτε δὲν συνάγεται ὀρθὸν διὰ τοὺς ἐφεξῆς λόγους· αἱ δύο μερικαὶ προτάσεις εἶναι II, ἢ OO, ἢ IO, ἢ OI. Τὸ πρῶτον δὲν γίνεται, ἐπειδὴ ὁ μέσος ὅρος θέλει ληφθῆν διὰ φορὰς μερικός· ὅταν δὲ γείνη τοῦτο, ἐμπορεῖ ἄλλο νὰ σημαίνῃ εἰς τὴν μεζῶνα, καὶ ἄλλο, εἰς τὴν ἐλάσσονα, καὶ νὰ εἶναι οὕτω δύο μέσοι ἀνθ' ἑνός· ὁ δὲ συλλογισμὸς ἀπαιτεῖ ἓνα μέσον (PTIS)· ὅθεν τίποτ' ὀρθὸν δὲν συνάγει ὁ ἐφεξῆς συλλογισμὸς.

Τί μέλον ζῶον·

Τίς οἶνος μέλας·

Τίς οἶνος ζῶον.

Τὸ δεύτερον δὲν ἐμπορεῖ νὰ γείνη διὰ τὸν πρῶτον κανόνα. Τὸ τρίτον IO θέλει ἔχειν συμπέρασμα O διὰ τὸν ἐφεξῆς ἐκτεθησόμενον κανόνα. Τὸ ἄκρον λοιπὸν τῆς I, εἰ μὲν γείνη K (ΣΘ') εἰς τὸ συμπέρασμα, θέλει εἶσθαι καθόλου (ΡΑΖ'). Τοῦτο δὲ εἶναι ἄλογον, ἥγουν ὁ μέσος ὅρος νὰ μείσιτεύσῃ πρὸς μερικὸν, καὶ τὸ συμπέρασμα νὰ λάβῃ καθόλου τὸν K· εἰ δὲ γείνη T, θέλει εἶσθαι K τὸ ἄκρον τῆς O, καὶ εὐταυτῷ καθόλου, τὸ ἐπόμενον εἰς τὴν O, εἰ μὲν ἦτο T, ἦτο μερικὸν καὶ ὀλογία πάλιν ἢ αὐτὴ· εἰ δὲ K, ὁ M, ὡς T, ἦτο μερικός· ἦτο δὲ μερικός καὶ εἰς τὴν I. καὶ οὕτω θέλει εἶσθαι δις μερικός ὁ M, τὸ ἐπόμενον δὲν συγχωρεῖται, ὡς εἶπμεν. Τὰ αὐτὰ δὲ ἄτοπα ἐμπορεῖς νὰ εὕρῃς, καὶ εἰὰν ὑποθέσῃς τὸ τέταρτον, ἥγουν OI.

γ'. Ἐὰν εἶναι μία πρότασις ἀποφατική, καὶ τὸ συμπέρασμα θέλει γενῆν ἀποφατικόν· ἢ, καθὼς λέγουσιν οἱ Διαλεκτικοί, θέλει ἀκολουθήσῃν εἰς τὸ ἀσθενέστερον μέρος· ὁ κανὼν γίνεται φανερός, εἰς ἐνθυμηθῶμεν τὸ ἀξίωμα „Δύω, ἐκ τῶν ὁποῦν τὸ μὲν εἶναι μὲ τρίτου ταυτὸν, τὸ δὲ μὴ ταυτὸν, πρὸς ἄλληλα δὲν εἶναι ταυτά (P115).

δ'. Ἐὰν εἶναι μία πρότασις μερικὴ, καὶ τὸ συμπέρασμα θέλει γενῆν μερικόν, ἤγουν, ὡς πάλιν λέγουσιν οἱ διαλεκτικοί, θέλει ἀκολουθήσῃν εἰς τὸ χειρότερον μέρος· διότι, εἰς ὑποθετῇ καθόλου, θέλει εἶσθαι ἢ Α ἢ Ε. Εἰ μὲν εἶναι Α, θέλουν εἶσθαι καταφατικαὶ αἱ προτάσεις (Καν. γ')· ἢ δὲ μία τούτων ἐξ ὑποθέσεως εἶναι μερικὴ· ἢ λοιπὸν εἶναι ἢ μεῖζων ἢ ἢ ἐλάσσων· εἰ μὲν εἶναι ἢ μεῖζων, εἰς Τ τοῦ συμπεράσματος, ὡς καθόλου, εἶναι καὶ εἰς τὴν Ἐλάττωνα Γ· αὐτῆς δὲ Κ εἶναι ὁ Μ, καὶ μερικὸς ἐντάμα (ΡΛΖ). εἶναι καὶ εἰς τὴν μεῖζονα ὁ Μ μερικὸς· δις λοιπὸν μερικὸς ὁ Μ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσυγχώρητον. Εἰ δὲ εἶναι ἢ ἐλάττων μερικὴ, θέλει ἀποδειχθῆν, ὅτι ὁ Τ μερικὸς ὦν κατ' αὐτήν, λαμβάνεται καθόλου εἰς τὸ συμπέρασμα.

Εἰ δὲ εἶναι τὸ συμπέρασμα Ε, θέλουν εἶσθαι καὶ Τ, καὶ Κ καθόλου (ΡΛΖ)· καὶ ἢ μὲν μία θέλει εἶσθαι ἀποφατικὴ διὰ τὸν γ' κανόνα· μία δὲ διὰ τὴν ὑπόθεσιν μερικὴ· εἰ μὲν λοιπὸν εἶναι καταφατικὴ ἢ μερικὴ, τὸ μερικὸν ἄκρον της, θέλει εἶσθαι καθόλου εἰς τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄλογον, ὡς προείπαμεν. Εἰ δὲ εἶναι ἢ καθόλου καταφατικὴ, ὁ Κ, ὡς μερικὸς (ΡΛΖ) δὲν εἶναι τὸ ἄκρον, ἀλλὰ ὁ Μ· ὁ δὲ αὐτὸς Μ ἢ εἶναι Τ εἰς τὴν μερικὴν ἀποφατικὴν, καὶ εἶναι μερικὸς· καὶ ἀσυγχώρητον πρᾶγμα, διότι εἶναι μερικὸς καὶ εἰς τὴν ἄλλην· ἢ εἶναι μὲν Κ, ὁ δὲ Τ αὐτῆς μερικὸς ὦν, θέλει καθολικευθῆν εἰς τὸ

συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄτοπον. Ἴδου δὲ παραδείγματα ἀσυλλογίζων τοιούτων συλλογισμῶν.

Πᾶσα κορώνη ἄχολος·

Τί πτηνὸν κορώνη·

Πᾶν πτηνὸν ἄχολου·

Ἵουδὲν σῶμα αὐτοκίνητον·

Τίς οὐσία σῶμα·

Οὐδεμία οὐσία αὐτοκίνητος.

ΣΙ5. Ἴδιά δὲ τοῦ μὲν πρώτου σχήματος κανόνες εἶναι οἱ ἐφεξῆς.

α'. Ἡ μεῖζων νὰ εἶναι πάντοτε καθόλου· ἡ ἐλάττω πάντοτε καταφατική· τὸ συμπέρασμα ἀδιάφορον καὶ κατὰ ποσότητα καὶ κατὰ ποιότητα· διότι ὁ συλλογισμὸς οὗτος εἶναι ^{μκ}_{υμ} (ΣΘ')· ἐὰν λοιπὸν ἀποφάσκη ἡ ἐλάσσων, ἐξ ἀνάγκης τὸ μεῖζον ἄκρον θέλει εἶσθαι εἰς τὴν μεῖζονα μερικόν (ΣΙΕ'. καν. γ'. καὶ ΡΛΖ'). Ἐπειδὴ δὲ τὸ συμπέρασμα εἶναι ἀποφατικόν (ἀνωτ. καν. γ'), ὁ Κ θέλει εἶσθαι καθόλου, ὅς τις ἦτο μερικὸς εἰς τὴν μεῖζονα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄλογον. Πάλιν ἂν ἡ μεῖζων εἶναι μερική, ὁ Μ, ὡς Τ, θέλει εἶσθαι μερικὸς· μερικὸς δὲ καὶ εἰς τὴν ἐλάσσονα ὡς καταφατικὴν ἐξ ἀνάγκης· δις λοιπὸν μερικὸς, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσυγχώρητον.

Τί ζῶον ἄλογον·

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον·

Τίς ἄνθρωπος ἄλογον·

Οὐ πᾶν ζῶον λογικόν·

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον·

Οὐ πᾶς ἄνθρωπος λογικός.

ΣΙΖ'. Τοῦ δι' δευτέρου σχήματος κανόνες εἶναι.

α'. Μία τῶν προτάσεων νὰ εἶναι ἀποφατική· διότι, ἂν εἶναι καὶ αἱ δύο καταφατικαί, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰς δύο ὁ Μ εἶναι Κ (ΣΘ'), θέλει εἶσθαι δις μερικὸς, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσυγχώρητον

Ἐκ τούτου τοῦ κανόνος ἔπεται, ὅτι τοῦ δευτέρου σχήματος τὸ συμπέρασμα εἶναι πάντοτε ἀποφατικόν (ΡΙΕ' καν. γ').

β'. Ἡ μεῖζων πρότασις νὰ εἶναι πάντοτε καθόλου· διότι τὸ συμπέρασμα ὃν ἀποφατικὸν ἔχει τὸ μεῖζον ἄκρον καθόλου, τὸ ὁποῖον διὰ νὰ εἶναι καθόλου καὶ εἰς τὴν μεῖζονα, ὅπου ὑπόκειται, πρέπει ἡ μεῖζων νὰ εἶναι καθόλου (ΡΛΖ'). Ἐκ τῆς παραδόσεως τῶν κανόνων τούτων γίνονται τοιοῦται τιμαὶ συλλογισμαί.

Πᾶς ἄνθρωπος ζῶον·

Πᾶς ὄνος ζῶον·

Πᾶς ὄνος ἄνθρωπος·

Τί ζῶον σῶμα·

Πᾶς λίθος σῶμα·

Τίς λίθος ζῶον·

ΣΓΗ'. Τοῦ δι' τρίτου σχήματος κανόνες εἶναι.

α'. Νὰ εἶναι ἡ ἐλάττω πάντοτε καταφατική· διότι, ἂν εἶναι ἀποφατική, θέλει εἶσθαι καὶ τὸ συμπέρασμα ἀποφατικόν, τὸ ὁποῖον θέλει ἔχειν τὸν Κ καθόλου (ΡΛΖ')· ὁ δὲ αὐτὸς εἰς τὴν μεῖζονα καταφατικὴν οὖσαν ἐξ ἀνάγκης (ΣΙΕ' καν. α') κατηγορούμενος, ὡς ἀπαιτεῖ τὸ σχῆμα, θέλει εἶσθαι μερικὸς (ΣΙΕ' καν. β')

β'. Νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα πάντοτε μερικόν· διότι, ἂν εἶναι καθόλου, ὁ Γ θέλει εἶσθαι καθόλου (ΡΛΖ').

ὁ αὐτὸς δὲ εἰς τὴν ἐλάσσονα καταφάσκουσαν κατηγορούμενος ἦτο μερικὸς· πάλιν ἄτοπον. Ἀθετούμενοι δὲ οἱ κανόνες δίδουσι τοιοῦτους συλλογισμοίς.

Πᾶσα ἐλαία φυτὸν·

Οὐδεμία ἐλαία κυπάρισσος·

Οὐδεμία κυπάρισσος φυτὸν·

Πᾶς αἰθίοψ μέλας·

Πᾶς αἰθίοψ ἄνθρωπος·

Πᾶς ἄνθρωπος μέλας.

ΣΙΘ'. Τοῦ δὲ τετάρτου σχήματος κανόνες εἶναι οἱ ἐφεξῆς.

α'. Ὄταν ἡ ἐλάσσων καταφάσκη, νὰ εἶναι τὸ συμπέρασμα μερικόν· διότι τῆς ἐλάσσονος τὸ ἄκρον τὸ ἐλάττω, κατηγορούμενον εἶναι μερικόν· διὰ νὰ εἶναι μερικόν καὶ εἰς τὸ συμπέρασμα, πρέπει τὸ συμπέρασμα νὰ μερικευθῇ (ΡΑΖ').

β'. Ὄταν τὸ συμπέρασμα εἶναι ἀποφατικόν ἢ μείζων νὰ εἶναι καθόλου· διότι ὁ Γ τῆς μείζονος κατὰ τοῦτο τὸ σχῆμα (ΣΘ') εἶναι K τοῦ συμπεράσματος, ὅπου εἶναι διὰ τοῦτο καθόλου· διὰ νὰ μὴ εἶναι λοιπὸν μερικὸς εἰς τὴν μείζονα, πρέπει ἡ μείζων νὰ εἶναι καθόλου (ΡΑΖ').

γ'. Ὄταν ἡ μείζων καταφάσκη, ἡ ἐλάττω νὰ εἶναι καθόλου· διότι εἰς τοὺς τοιοῦτους συλλογισμοὺς ὁ M εἶναι μὲν K εἰς τὴν μείζονα, εἶναι δὲ Γ εἰς τὴν ἐλάσσονα· εἰς λοιπὸν ἢ μείζων εἶναι καταφατική, θέλει ἔχειν τὸν M μερικόν (ΡΑΖ'). θέλει εἶναι δὲ μερικὸς καὶ εἰς τὴν ἐλάσσονα, εἰς ὑποθετῇ μερικῇ, τὸ ὅποτον εἶναι ἀσυγχώρητον (ΣΙΕ'. καν. β'). Ἐκ δὲ τῆς τῶν κανόνων τούτων ἀθετήσεως γινώσκονται ἀνόητοι συλλογισμοί, ὅποιοι οἱ ἐφεξῆς.

Πᾶς ἰχθύς ζῶον·

Πᾶν ζῶον οὐσία·

Πᾶσα οὐσία ἰχθύς·

Οὐ πᾶν ζῶον λογικόν·

Πᾶν λογικόν ἄνθρωπος·

Οὐ πᾶς ἄνθρωπος ζῶον·

Πᾶς λίθος σῶμα·

Τί σῶμα βαδίζει·

Τί βαδίζειν λίθος·

ΣΚ'. Φανερόν δὲ εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὰ τέσσαρα σχήματα μένον τὸ Α', ἐπειδὴ ἔχει συμπεράσματα Α, Ε, Ι, Ο (ΣΓ'), εἶναι τὸ τελειότατον· καὶ ὅτι τᾶλλα εἶναι περιττά, καταλαμβάνει καθεὶς ἐκ τούτων· διότι πᾶν συμπέρασμα κατὰ τε ποσότητα καὶ ποιότητα θεωρούμενον ἐν ἐκ τῶν τεσσάρων τούτων ἐμπορεῖ νὰ εἶναι, καὶ ἄλλο μὴ δὲν, ἡγουν ἢ Α, ἢ Ε, ἢ Ι, ἢ Ο· καθὲν δὲ ἐκ τούτων ἐμπορεῖ, ὡς εἶναι φανερόν, νὰ συμπερανθῇ εἰς τὸ Α' σχῆμα. Τᾶλλα λοιπὸν εἶναι περιττά· διὰ τοῦτο μὴδὲ περὶ τῆς εἰς τὸ Α' ἀναγωγῆς των δὲν διαλαμβάνομεν, διὰ νὰ μὴ κατατρίβωμεν τῶν νέων τὴν ἐπιμίλειαν μὲ τὰ ἄχρηστα· ἀλλὰ καὶ ταῦτα εἶπαμεν μόνου διὰ νὰ μὴ πτωῶνται ἀκούοντες εἰς παλαιότερα σχολαστικά βιβλία δευτεροσχήμενας συλλογισμοὺς καὶ τριτοσχήμενας κτλ.

ΣΚΑ'. Ἐὰν δὲ ὡς ἀχρήστους καταλείπωμεν ὅλους τοὺς παρὰ τοὺς τοῦ Α' σχήματος, πλὴν πλείον ἀφίνομεν τοὺς ὀνομαζομένους ἀκαταλήλους (ΣΙΕ'), οἷτινες εἶναι οἱ τὴν τάξιν τῶν ὄρων, τὴν ὁποίαν ἀπεδώκαμεν εἰς καθὲν σχῆμα, μὴ φυλάττοντες κατὰ τὸ συμπέρασμα· ἀλλ' ἴσως

οἱ ὀνομαζόμενοι ἐκθετικοὶ συλλογισμοὶ δὲν πρέπει ν' ἀφαι-
θῶσι παντάπασιν.

ΣΚΒ'. Ἐκθετικοὶ ἢ ἀτομικοὶ συλλογισμοὶ
εἶναι, τῶν ὁποίων καὶ αἱ προτάσεις καὶ τὸ συμπέρασμα
εἰσὶν ἀτομικοὺς ἢ προσωπικοὺς ὅρους· τοιοῦτος
εἶναι ὁ ἐφεξῆς τοῦ πρώτου σχήματος.

Ὁ Πατὴρ τοῦ Ἀριστοτέλους ἦτο Ἰατρός.

Νικόμαχος ἦτο πατὴρ τοῦ Ἀριστοτέλους

ἄρα ὁ Νικόμαχος ἦτο Ἰατρός.

Ἐδῶ, εἰάν καὶ ὁ μέσος ὅρος εἶναι μερικός, ὅμως πάντοτε
σημαίνει τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον· καὶ δὲν ἀθετεῖται ὁ Κανὼν
(ΣΙΕ'. καν. β').

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Περὶ Ἐνθυμήματος καὶ Σωρείτου.

ΣΚΓ'.

Οἱ μὲν ἐκτεθέντες συλλογισμοὶ ὀνομάζονται μεθοδικοὶ καὶ
ὁμαλοί, ὡς φυλάττοντες τὴν ὁποίαν εἰς αὐτοὺς ἀπέδωκαν
οἱ Διαλεκτικοὶ τάξιν· οἱ δὲ μὴ φυλάττοντες τὴν τάξιν ταύ-
την ὀνομάζονται ἀμέθοδοι καὶ ἀνώμαλοι, οἵτινες δὲν εἶναι
ὀλιγωτέρας χρήσεως εἰς τοὺς φιλοσόφους, εἰάν μόνον ἀλη-
θεύωσι· φαίνεται δὲ μάλιστα ὀχληρὸν καὶ μειρακιῶδες νὰ ἐ-
πιτηδεύῃ τις τοὺς συλλογισμούς του, χωρὶς ἀνάγκης, κατὰ

τὰ ἀποδοθέντα σχήματα. Τοιοῦτοι εἶναι καὶ οἱ ἄμειστοι συλλογισμοὶ (ΡΠΔ' κτ.) καὶ πᾶς ὅστις δὲν φυλάττει τὴν εἰρημίνην, ὡς εἶπamen, τάξιν, καὶ ὅστις περιέχει τὸ συμπέρασμα, μὴδὲ δεικνύων ὅλως συλλογισμοῦ σχῆμα. π. χ. Ἀμελὴς ὢν, θελεις σερεθῆν, ὅσα ἀγαθὰ προξενεῖ εἰς ἄλλους ἢ ἐπιμέλεια. Ἀλλ' ὑπὲρ πάντας τοὺς τοιούτους χρησιμώτατοι εἶναι τὸ Ἐνθύμημα καὶ ὁ Σωρεῖτης.

ΣΚΔ'. Ἐμποροῦμεν δὲ νὰ θεωρήσωμεν τὸ ἐνθύμημα ἀπὸ τε τοῦ εἴδους, ἡγουν τῆς τοιᾶςδε διατάξεως τῶν προτάσεων, καὶ τῆς ὕλης, ἡγουν αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν συλλογιστικῶν μέσων.

ΣΚΕ'. Κατὰ τὸν πρῶτον τρόπον θεωρούμενον τὸ ἐνθύμημα εἶναι συλλογισμὸς ἀτελής, κατὰ μίαν ἐλλείπων πρότασιν, ὁποῖα αὖ τύχη σαφὲς, καὶ δυναμένη ὡς παραλείπεται εἰς τὸν νοῦν μας· διὰ τὸ ὁποῖον καὶ ὠνομάσθη Ἐνθύμημα, διότι ἐν θυμῷ, ἡγουν ἐν τῷ νοῖ, ἀφίνεται μία τις ἀπὸ τὰς προτάσεις.

Ἐυδαιμονίας πρόξενον ἡ ἀρετὴ·

Πρέπει λοιπὸν νὰ τὴν ἐπιμελώμεθα·

Αἱ ἐπιστῆμαι εἶναι φωτισικαὶ τοῦ νοῦς·

λοιπὸν καὶ ἡ γεωμετρία.

ΣΚΣ'. Ποία δὲ πρέπει νὰ ἀφίνεται, φανερόν εἶναι ὅτι μᾶς διδάσκει ἡ φύσις τῶν πραγμάτων· διότι ἡ φανερωτέρα πάντοτε κρίνεται περὶττή· ἀπὸ τὰ δύο παραδείγματα μᾶς τὸ πρῶτον ἀφῆκε τὴν μέζονα· τὸ δὲ δεύτερον τὴν ἐλάσσονα, καθὼς, εἴαν τις συμπληρώσῃ τοὺς συλλογισμοὺς, καταλαμύσκει φανερώτερα· χρήσιμος δὲ γίνεται ὁ συλλογισμὸς οὕτως καὶ εἰς τοὺς φιλοσόφους, ὅταν ζητῶσι τὴν βραχυλογίαν, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ρήτορας διώ-

κοντας καὶ τὸ καλὸν τοῦ λόγου, καὶ πολλάκις ἐμποδίζο-
μένους ἀπὸ τῆν ῥύμην τῆς ἐρμηνείας νὰ συλλογίζωνται
μεθοδικῶς.

ΣΚΖ'. Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον τρόπον, ἤγουν ὡς ἐκ
τῆς ὕλης (ΣΚΔ') θεωροῦντες ἄλλοι τὸ ἐνθύμημα ἐρίζου-
σι „συλλογισμὸν ἐξ εἰκότων καὶ σημείων κατασκευάζοντα
τὸ ζητούμενον.“

ΣΚΗ'. Εἰκότα μὲν εἶναι προτάσεις, τῶν ὁποίων
ἡ ἔννοια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀληθεύει· ψεύδεται δὲ κάπο-
τε· π. χ. ὁ εὐσεργετούμενος μνημονεύει τὴν χάριν. „Δὶς
ἐξαμαρτεῖν ταυτὸν οὐκ ὁνδρὸς σοφοῦ“ Οἱ υἱοὶ τιμῶσι τοὺς
γονεῖς· Οἱ υἱοὶ εὐλαβοῦνται τοὺς πρεσβυτέρους· οἱ λόγιοι
εἶναι πρᾶσι καὶ φιλόανθρωποι· ὁ κυβερνήτης διασώζει τὸ
πλοῖον· ὁ ἰατρὸς θεραπεύει τὸν πάσχοντα κτλ.

ΣΚΘ'. Σημεῖα δὲ, προτάσεις παριστάνουσαι τὴν αὐ-
τῶν πρὸς τὰ σημαίνόμενα σχέσιν. Ἀπὸ δὲ τὰ σημεῖα, τι-
νὰ μὲν εἶναι μερικώτερα παρὰ τὰ σημαινόμενα, π. χ. Ὁ
καπνὸς τοῦ πυρός· τινὰ δὲ γενικώτερα, οἶον, ἡ πυρρυσία-
σις τοῦ πυρετοῦ, καὶ τὸ ἐρύθημα τῆς αἰδοῦς· ἄλλα δὲ
εἶναι τῆς ἴσης ἐκτάσεως· οἶον τὸ γάλα τῆς συλλήψεως,
καὶ ἡ ἀναπνοὴ τῆς ζωῆς, τὰ ὅποια ὀνομάζονται καὶ τεκ-
μήρια (α).

ΣΛ'. Ἀπὸ τὰ εἰκότα λοιπὸν καὶ τὰ σημεῖα συνιζῶν-
ται ἐνθυμηματικοὶ συλλογισμοὶ οἱ ἐφεξῆς·

ἐξ εἰκότων

Ὁ διδάσκαλος σοφίζει·

Ὅστις ἔπαθεν, ἔμαθε·

ἐς· δὲ διδάσκαλός τις·

ἔπαθε δὲ·

ἄρα σοφίζει·

ἄρα καὶ ἔμαθε.

(α) Ἀριστοτ., Πητορ. Β:β. Α'. κεφ. Ε'.

ΣΛΑ'. Ἀπὸ δὲ σημείων, μερικῶν μὲν ὄντων, ὅταν ὑπόκειται τὸ σημεῖον, εἰς τὴν τούτου θέσιν ἐξ ἀνάγκης ἔπεται καταφατικῶς τὸ σημαίνόμενον· διότι τὰ μερικὰ συνεισάγουσι τὰ καθόλου (Ο'), π. χ.

Ὅς τις χορεύει, χαίρει

χορεύει δὲ· ἄρα χαίρει.

ἀνάπαλιν ὅμως ὅχι· διότι δὲν εἶναι ἀνάγκη ὁ χαίρων νὰ χορεύῃ πάντοτε. Ἀποφατικῶς δὲ, εἰς τὴν ἄρσιν τοῦ σημαινομένου ἀκολουθεῖ καὶ ἡ τοῦ σημείου· π. χ.

Ἀλλὰ δὲν χαίρει· ἄρα δὲν χορεύει·

ἀνάπαλιν ὅμως ὅχι· διότι δὲν εἶναι ἀναγκαῖον ὁ μὴ χορεύων μὴδὲ νὰ χαίρῃ.

ΣΛΒ'. Ἀπὸ δὲ γενικωτέρων σημείων, ὅταν κατηγορῇται τὸ σημεῖον, εἰς τὴν θέσιν τοῦ σημαινομένου, ὡς μερικωτέρου, συνάγεται καὶ ἡ τοῦ σημείου· π. χ.

Ὁ πυρέσων πνευσῖα·

Πυρέσσει δὲ· ἄρα πνευσῖα.

ἀλλ' ὅχι καὶ τὸ ἀνάπαλιν· διότι ἐνδέχεται νὰ πνευσῖα τις καὶ νὰ μὴ πυρέσῃ. Ἀποφατικῶς δὲ, μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ σημείου, συναπρόσκειται καὶ τὸ σημαίνόμενον· π. χ. Δὲν πνευσῖα· μὴδὲ πυρέσσει λοιπόν· ἀλλ' ὅχι καὶ ἀνάπαλιν· διότι δὲν εἶναι ἀνάγκη, ὅς τις δὲν πυρέσσει μὴδὲ νὰ πνευσῖα.

ΣΛΓ'. Ἀπὸ δὲ σημείων ἰσοπλατῶν, καὶ ἀντισημειωμένων, ὅποιον τύχῃ ὑποκείμενον ἢ κατηγορούμενον, καὶ καταφατικὸν καὶ ἀποφατικόν, ἐπιφέρεται ἀναγκαίως τὸ συμπέρασμα· διότι εἴαν τις ἀναπνέῃ, ζῇ· καὶ, εἴαν ζῇ, ἀναπνέει· καὶ εἴαν δὲν ἀναπνέῃ, οὐδὲ ζῇ, καὶ τ' ἀνάπαλιν.

ΣΛΔ'. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τῶν διαλεκτικῶν· οἱ δὲ ῥήτορες ἐνθυμήματα λέγουσι, καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐναντίων συμπεραίνοντα·

οἶον, Ἐὰν ἡ παιδεία εἶναι ἀγαθὸν, κακὸν βίβαια εἶναι ἢ κατὰ-
ρατος ἀμαθία· λέγουσι δὲ ἐνθυμήματα καὶ προτάσεις ἐνθυμη-
ματικὸν περιεχούσας συμπέρασμα. οἶον, Ὡς Ἕλλην πρέπει ν'
ἀγαπᾷ τὴν φιλοσοφίαν· ὡς δὲ Σκύθης, πρέπει νὰ εἶσαι ἀμαθὴς
καὶ θηριώδης. Ἀναλύονται δὲ αἱ προτάσεις αὗται εἰς τὰ ἐφεξῆς
ἐνθυμήματα, τῶν ὁποίων ἐλλείπουσιν αἱ μείζονες προτάσεις.
Εἶσαι Ἕλλην. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀγαπᾷ τὴν φιλοσοφίαν. Εἴ-
σαι Σκύθης· πρέπει λοιπὸν νὰ εἶσαι ἄγριος καὶ θηριώδης.

ΣΛΕ'. Σωρείτης δὲ εἶναι συλλογιστικὴ σειρά πολλῶν
προτάσεων, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἀρχηγέρας κατηγορούμενον
γίνεται τῆς δευτέρας ὑποκείμενον, καὶ ἐφεξῆς οὕτως, ἕως
οὗ τὸ πρῶτον ὑποκείμενον νὰ συναφῇ μὲ τὸ ἔσχατον κα-
τηγορούμενον· Ὀνομαζέται δὲ ἀπὸ τοὺς ῥήτορας σχῆμα
κλιμακωτὸν, μὲ τὸ νὰ χωρῶσι βαθμηδὸν οἱ τῆς σειράς
ὅροι. π. χ.

Τὸ Α εἶναι Β·

Τὸ Β εἶναι Γ·

Τὸ Γ εἶναι Δ·

Τὸ Δ εἶναι Ε·

ἄρα τὸ Α Ε

Ἡ, νὰ ἐφαρμόσωμεν τὸ τοῦ Σενέκα (Ἐπισ. 85.)

Ὁ Σώφρων εἶναι ἐγκρατής·

Ὁ ἐγκρατής εἶναι σταθερὸς·

Ὁ σταθερὸς εἶναι ἀτάραχος·

Ὁ ἀτάραχος εἶναι εὐθυμὸς·

Ὁ εὐθυμὸς εἶναι μακάριος·

Ὁ Σώφρων λοιπὸν εἶναι Μακάριος.

ΣΛΣ'. Ἀπὸ καταφατικὰς προτάσεις, καὶ ὁ Σωρεί-
της ἐπιφέρει καταφατικὸν συμπέρασμα· εἰάν δὲ μία τις εἴ-

210 ΠΕΡΙ ΕΝΟΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΣΩΡΕΙΤΟΣ.

ναι ἀποφατική, θέλει εἶσθαι καὶ τὸ συμπέρασμα ἀποφατικόν· π. χ·

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι σύνθετος·

τὸ σύνθετον δὲν εἶναι ἄλυτον·

τὸ ἄλυτον εἶναι ἀθάνατον·

Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀθάνατος.

ΣΑΖ'. Ἐκ μόνων ἀποφατικῶν προτάσεων, καὶ ἂν ἄλλως εἶναι ἀληθεῖς, συμπέρασμα δὲν γίνεται, καθὼς μηδ' ἐκ δύο ἀποφατικῶν συλλογισμός (ΡΞΕ'. καν. α'). π. χ.

Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι σῶμα·

τὸ σῶμα δὲν εἶναι ἀμερές·

τὸ ἀμερές δὲν ἀναλύεται·

τὸ δὲ, δὲν εἶναι ἀθόνατον·

Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ὀθόνατος.

Ἄλλ' εἰὼν οἱ κατηγορούμενοι ὅροι μεταβάλλονται ἀόριζως εἰς ὑποκειμένους, καὶ αἱ προτάσεις φαίνονται μόνον ἀποφατικαί, πραγματικῶς δὲ καταφάσκωσι· τότε ἐπιφέρεται ὀρθὸν συμπέρασμα· π. χ.

Ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι Σῶμα·

τὸ μὴ ὂν Σι δὲν ἔχει μέρη·

τὸ μὴ ἔχον μ· δὲν ἀναλ·

τὸ μὴ ἀναλ. δὲν ἀποθνήσκει

Ἡ ψυχὴ ἄρα δὲν ἀποθνήσκει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5.

Περὶ Συνθέτων συλλογισμῶν.

ΣΛΗ'.

ΣΥΜΠΛΕΚΤΙΚΟΣ.

Συλλογισμοὶ σύνθετοι λέγονται, τῶν ὁποίων αἱ προτάσεις εἶναι τοιαῦται (PM5). Πρῶτον λοιπὸν συλλογισμὸς σύνθετος εἶναι ὁ συμπλεκτικὸς, ὅστις συνίσταται ἐκ συμπλεκτικῶν προτάσεων· π. χ.

Σωκράτης καὶ Πλάτων ἦσαν Ἀριστοτέλους διδάσκαλοι·

ἀλλ' οὗτοι ἦσαν Ἀθηναῖοι·

Ἀθηναῖοι λοιπὸν ἦσαν οἱ Ἀρισ. διδάσκ.

ΣΛΘ'. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΣ. Λέγεται αἰτιολογικὸς, τοῦ ὁποῦν τὴν μίαν ἢ καὶ τὰς δύο προτάσεις δι' αἰτιολογίας κατασκευάζουσι προτάσεις ἄλλαι· π. χ.

Πᾶν αὐτὸν εἶναι ἀθάνατον· διότι ἀπλοῦν ὄν

δὲν ἔχει τινα ἐναντία, εἰς τὰ ὁποῖα γίνεται

μάχη, διὰ τὴν ὁποίαν συμβαίνει ἡ διάλυσις,

ἣτις εἶναι ὁ θάνατος·

Ἀλλ' ἡ ψυχὴ εἶναι αὐτὸς· διότι μεταβάλλει

ἑαυτὴν παντοίως, τὸ ὁποῖον εἶναι τῆς ὕλης ἀλλότριον·

λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος.

Σημείωσις. Ὁ αἰτιολογικὸς συλλογισμὸς εἶναι χρησιμώτατος εἰς

τὰς συγγραφάς, ὅπου τὸ νὰ συμπλέκη τις σειρὰς μεθοδικῶν συλλογισμῶν καὶ εἶναι καὶ νομίζεται ψυχρὸν καὶ ἀπειρόκαλον.

ΣΜ'. ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟΣ· ὅς τις εἶναι κατὰ τὸ φαινόμενον σύνθετος, καθὼς καὶ ἡ μείζων πρότασις του (PM⁵) ἔχει τὴν μείζονα πρότασιν διαζευκτικὴν (PM^Θ). π. χ.

Ἡ Γῆ κινεῖται, ἢ Ἡλιος·

ἀλλ' ὁ Ἡλιος δὲν κινεῖται·

ἄρα ἡ Γῆ.

ΣΜΑ'. Ἐὰν εἶναι δύο τὰ ἀμίσως διαζευγνύμενα, μετὴν θέσειν τοῦ ἐνὸς, ἀποφάσκειται τὸ ἄλλο· π. χ.

Ἡ κινεῖται,

ἢ ἡρεμεῖ·

κινεῖται δὲ·

ἡρεμεῖ δὲ·

λοιπὸν δὲν ἡρεμεῖ·

λοιπὸν δὲν κινεῖται.

ἢ ἀνάπαλιν, καταφατικῶς, μετὴν τοῦ ἐνὸς τὴν ἄρσιν· π. χ.

Δὲν κινεῖται·

δὲν ἡρεμεῖ·

λοιπὸν ἡρεμεῖ·

λοιπὸν κινεῖται.

ΣΜΒ'. Ἐὰν δὲ τὰ διαζευγνύμενα εἶναι τρία ἢ καὶ πλείότερα, ἢ μετὴν θέσειν ἐνὸς ἀναιροῦνται ὅλα τὰ ἄλλα π. χ.

Τὸ Κοβάλτιον εἶναι ἢ ζῶον ἢ φυτὸν ἢ ὀρυκτόν.

ἀλλ' εἶναι ὀρυκτόν·

ἄρα δὲν εἶναι μήτε φυτὸν μήτε ζῶον.

ἢ μετὴν ἄρσιν ἐνὸς, θέτνται τ' ἄλλα διαζευκτικῶς. π. χ.

Ἡ γωνία εἶναι ἢ ὀρθή ἢ ὀξεῖα ἢ ἀμβλεία

ἀλλὰ γωνία τις δὲν εἶναι ὀρθή·

ἄρα εἶναι ἢ ὀξεῖα ἢ ἀμβλεία.

ἔπειτα, ἀφ' οὗ ἐν ἐκ τῶν δύο λοιπῶν ἀναιρεθῇ, τὸ δευτέρον συναγίται ἀναγκάως. π. χ.

ἀλλὰ δὲν εἶναι μηδὲ ὀξεῖα

ἄρα εἶναι ἀμβλεία.

Ἐάν δὲ εἰς τὴν δευτέραν πρότασιν ἀναιρεθῶσιν ὅλα παρ' ἐν,
τὸ ἐν τούτῳ συμπεραίνεται καταφατικῶς. π. χ.

Ὁ Καρκίνος εἶναι ἢ πτηνόν, ἢ χερσαῖον, ἢ ἐνυδρον,
ἢ ἀμφίβιον.

ἀλλὰ δὲν εἶναι ἕτε πτηνόν, ἕτε χερσαῖον, ἕτε ἐνυδρον,
ἄρα εἶναι ἀμφίβιον.

ΣΜΓ'. Ἐλάττωμα δὲ τοῦ διαζευκτικοῦ συλλογισμοῦ
εἶναι νὰ μὴ ἀπαριθμηθῶσιν ὅλα τὰ μέλη τῆς διαζεύξεως ἐν-
τελῶς· φανερόν εἶναι τότε, ὅτι τὸ συμπέρασμα θέλει εἰ-
σθαι ἐσφαλμένον (ΡΜΘ' Σημ.).

ΣΜΔ'. ΤΠΟΘΕΤΙΚΟΣ. καὶ οὗτος εἶναι κατὰ τὸ φαι-
νόμενον σύνθετος (ΡΜΗ'. Σημ.).· συνίσταται δὲ ἀπὸ ὑπο-
θετικῆν τὴν μείζονα (ΡΜΖ')· κατηγορικὰς δὲ τὴν ἐλάσσονα
καὶ τὸ συμπέρασμα· ἢ ἀπὸ ὅλας ὑποθετικὰς· Παράδ. τοῦ Β.

Ἐὸν εἶναι κατὰ νόμον, εἶναι δίκαιον·

ἀλλ' ἐὰν εἶναι κατὰ λόγον, εἶναι καὶ κατὰ νόμον·
ἄρα ἐὸν εἶναι κατὰ λόγον, εἶναι καὶ δίκαιον.

Τοῦ δὲ πρώτου.

Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ἀνταμείβει τὴν ἀρετὴν
καὶ τιμωρεῖ τὴν κακίαν.

ἀλλ' εἶναι δίκαιος· ἄρα κτλ.

ΣΜΕ'. Ἡ δύναμις τοῦ ὑποθετικοῦ συλλογισμοῦ ἑξέκει
εἰς τὴν ὀρθὴν συνέπειαν τῆς ὑποθετικῆς προτάσεως. Ἐνθυ-
μούμενοι δὲ ὅτι τὰ μὲν μερικὰ συνεισάγουσι τὰ καθόλου,
ταῦτα δὲ συναναιροῦν ἐκεῖνα (Ο') ἐκφέρομεν δύο τύπους
ὑποθετικῶν συλλογισμῶν, τῶν εἰς θετικόν, τῶν δὲ εἰς ἕτερον
ἀποφατικόν· εἰς τὸν πρῶτον τίθεται κατὰ τὴν ἐλάσσονα

Τόμ. Β'.

Η

τὸ εἰς τὸ ἡγούμενον μέρος τῆς ὑποθετικῆς μεζουος μερικόν. π. χ.

Ἐὰν εἶναι ἄνθρωπος, εἶναι καὶ ζῶον.

εἶναι δὲ ἄνθρωπος· ἄρα καὶ ζῶον.

Κατὰ δὲ τὸν δεύτερον, ἀναιρεῖται τὸ ἐπόμενον· π. χ.

Ἐὰν εἶναι κύκλος, εἶναι καὶ σχῆμα.

ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο· ἄρα μὴδ' ἐκεῖνο.

ΣΜΣ. Ἐὰν δὲ τὸ ἡγούμενον καὶ τὸ ἐπόμενον εἶναι τῆς ἴσης ἐκτάσεως, ἡγουν ἰσόχρονα, γίνεται ἀδιάφορος καὶ ἡ συνεισαγωγή καὶ ἡ συναναίρεσις· π. χ.

Ἐὰν εἶναι λογικόν, εἶναι καὶ γελασικόν.

εἶναι δὲ λογικόν· ἢ, εἶναι δὲ γελασικόν

ἄρα καὶ γελασικόν· ἄρα καὶ λογικόν.

παρομοίως δὲ γίνεται καὶ ἡ συναναίρεσις· π. χ.

δὲν εἶναι λογικόν· δὲν εἶναι γελασικόν·

οὐδὲ γελασικόν· οὐδὲ λογικόν.

ΣΜΖ. Ὅταν τὸ ἐπόμενον ἔχῃ πρὸς τὸ κατηγορούμενόν του μεζονα λόγον παρ' ὅσον ἔχει τὸ ἡγούμενον πρὸς τὸ αὐτὸ, ὁ ὑποθετικὸς συλλογισμὸς συμπεραίνει θετικῶς ἀπὸ τοῦ ἥττον ἐπὶ τὸ μᾶλλον, ὡς λέγουσι, χώρων· π. χ.

Ἐάν τι εἰς ἀμβλυώττοντα εἶναι ὁρατὸν, πολὺ πλείον εἰς ὀξυδερχοῦντα.

εἶναι δὲ ὁρατὸν εἰς ἐμὲ ἀμβλυώττοντα.

Πολὺ λοιπὸν πλείον εἰς σὲ τὸν ὀξυδερχοῦντα.

ΣΜΗ. Ἐὰν δὲ τὸ ἐπόμενον ἔχῃ μικρότερον λόγον παρὰ τὸ ἡγούμενον, ὁ συλλογισμὸς τότε χωρεῖ ἀπὸ τοῦ μᾶλλον ἐπὶ τὸ ἥττον· π. χ.

Ἐάν τι μόλις καταλαμβάνῃ ὁ σοφὸς, πολὺ λείπει νὰ τὸ καταλαμβάνῃ ὁ ἀπαίδευτος.

ἀλλὰ τοῦ Γαλβανισμοῦ τὴν αἰτίαν μόλις καταλαμ-
βάνει ὁ σοφός·

οὐδόλως ἄρα ὁ ἀπαίδευτος.

ΡΜΘ'. Ἀλλ' εἰς τὴν ἐλάσσονα ἀντιγραφῶσιν οἱ
λόγοι, καὶ τεθῇ τὸ ἐπόμενον ἐναντίως παρὰ πρότερον, θέ-
λουν διασχηματισθῆν οἱ συλλογισμοὶ οὕτως·

Ἀλλ' εἰς σὲ τὸν ὀξυδερχοῦντα δὲν εἶναι ὁρατὸν·

πολὺ λείπει νὰ εἶναι εἰς ἐμέ· Καὶ

Ἀλλὰ τὸν γαλβανισμόν καταλαμβάνει καὶ ὁ ἀπαί-
δευτος·

ἄρα πολὺ πλείον ὁ σοφός.

ΣΝ'. ΔΙΔΗΜΜΑ. Ὑπομάζεται οὕτως ὁ ἐκ διμε-
ροῦς προτάσεως συνιστάμενος, εἰς τὸν ὑποῖον, ἀφ' οὗ προη-
γήθῃ διαίρεσις, τὸ ἀποδεικνύμενον εἰς τὰ μέρη, ἀποδεικ-
νύεται καὶ εἰς τὸ ὅλον· ἐμπορεῖ δὲ νὰ εἶναι καὶ τρίλημμα
καὶ τετράλημμα κτλ. κατὰ τὴν πληθὺν τῶν μερῶν τῆς μεί-
ζοτος προτάσεως. Εἶναι δὲ ἡ μεζῶν ἢ ὑποθετικὴ ἢ αἰτιο-
λογικὴ, τῆς ὁποίας τὸ ἐπόμενον ἢ ἡ αἰτιολογία εἶναι πρό-
τασις διαzeugνύουσα τὰ λήμματα· τὸ δὲ ὅλον ἀποφάσκει-
ται, ἢ γοῦν τὸ ἡγούμενον ἢ τὸ αἰτιολογούμενον, εἰς τὸ
συμπέρασμα, ἀφ' οὗ προαναριθρῶσιν εἰς τὴν ἐλάσσονα τὰ
μέρη τοῦ ἐπομένου ἢ τῆς αἰτιολογίας· π. χ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς ἀγνοῇ τὸ μέλλον, τὸ ἀγνοεῖ

ἢ διότι δὲν ἐμπορεῖ νὰ τὸ ἐξεύρῃ, ἢ διότι δὲν θέλει,
ἀλλ' εἶναι ψευδὲς καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ ἄλλο.

ἄρα ψευδὲς εἶναι ὅτι δὲν ἐξεύρει τὸ μέλλον.

αἰτιολογικῶς δὲ συμπεραίνει ὁ ἐφεξῆς συλλογισμὸς·

Εἶναι ὀφρανὸς· ἢ διότι ἀπέθανεν ὁ πατήρ του· ἢ

διότι ἡ μήτηρ του

ἀλλὰ ζῶσι καὶ οἱ δύο·

δὲν εἶναι λοιπὸν ὀρφανός·

ΣΝΑ'. Φανερόν δὲ εἶναι, ὅτι ἐπειδὴ τὸ συμπέρασμα ἀναιρεῖ τὴν μεζῶνα (άνωτ.), πρέπει τοῦτο νὰ εἶναι ἐκείνης ἐναντίον· καὶ εἰ μὲν ἐκείνη καταφάσκει, τοῦτο ὡς ἀποφάσκει· εἰ δ' ἀποφάσκει, νὰ καταφάσκει· παράδειγμα ἀποφατικοῦ ἡγουμένου εἰς τὴν μεζῶνα, καὶ καταφατικοῦ συμπεράσματος ἔχε τὸ ἐφεξῆς ἐκ τοῦ Συμβολικοῦ Λογισμοῦ.

Εἰ μὲν ἐκ — X — δὲν προήρχετο +, ἤθελε προελθεῖν ἡ —, ἢ ἄλλοτε

ἀλλὰ τὸ — γίνεται ἐκ — X +, ἢ ἐκ + X —.

ἄλλο δέ τι παρὰ τὸ — δὲν εἶναι, εἰμὴ τὸ +·

ἄρα ἐκ — X — προέρχεται +.

ΣΝΒ'. Διὰ νὰ εἶναι δὲ ἀσφαλές τὸ διλήμμα, πρέπει ἡ διάζευξις τῶν τοῦ ἐπομένου μερῶν, ἢ τῶν τῆς αἰτιολογίας νὰ εἶναι ἀμειλιπής· καὶ ἡ μὲν συνέπεια νὰ εἶναι ἀναγκαία, ἢ δὲ αἰτιολογία, ἀληθινή.

ΣΝΓ'. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΣ, τοῦ ὁποίου καὶ αἱ προτάσεις καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι συγκριτικά. π. χ.

$A > B$

$\Gamma > A$

ἄρα $\Gamma > B$

ΣΝΔ'. ΕΞΟΜΟΙΩΤΙΚΟΣ, ὁ ἔχων τὴν μεζῶνα ὁμοιωτικήν. π. χ.

Ἡ διδασχὴ εἰς τὴν ψυχὴν εἶναι ὡς ὁ ἄρτος εἰς τὸ σῶμα·

ἀλλὰ χωρὶς ἄρτου τὸ σῶμα ἐξασθενεῖ·

καὶ ἡ ψυχὴ λοιπὸν χωρὶς διδασχὴν·

ΣΝΕ'. ΑΝΑΦΟΡΙΚΟΣ, ὁποῖος ὁ ἐφεξῆς·

Ὅπου τιμῶνται τάγαθὰ, ἐκεῖ καὶ πληθύνονται·

Ἄλλ' εἰς τὴν Ἀγγλίαν τιμῶνται·

ἄρα πληθύνονται.

ΣΝΣ'. ΕΝΑΝΤΙΩΜΑΤΙΚΟΣ, ὁποῖος ὁ ἐφεξῆς·

Πᾶς ἄνθρωπος, ὅσον ἂν ὑποτεθῇ πεπαιδευμένος, ὅ-
μως ὑπόκειται εἰς ἀπάτην·

Ἀριστοτέλης μ' ὅλον ὅτι ἦτο σοφώτατος, ἀλλ' ὅ-
μως ἦτο ἄνθρωπος·

Ἄρα ὁ Ἀριστοτέλης κτλ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ συλλογισμῶν ἀποδεικτικοῦ καὶ ἀπα-
γωγικοῦ καὶ τοπικοῦ.

ΣΝΖ'.

Α'ποδεικτικὸς συλλογισμὸς ἢ ἀπόδειξις εἶναι εἶδος δια-
νοίας τὸ κράτιστον καὶ τιμιώτατον, χρήσιμον γινόμενον εἰς
τὰς ἐπιστήμας· ὥρισε δὲ τὸν συλλογισμὸν τοῦτον Ἀριστο-
τέλης ὅτι γίνεται· „Ἐξ ἀληθῶν καὶ πρώτων καὶ ἀμέσων
καὶ γνωριμωτέρων καὶ προτέρων καὶ αἰτιῶν τοῦ συμπερά-
σματος.“

ΣΝΗ'. Τοιούτους συλλογισμοὺς μεταχειρίζεται μάλι-
σα ἡ Μαθηματικὴ ἐπιστήμη ἀρχομένη ἀπὸ τὰ ἀξιώματα
καὶ τὰς ἄλλας ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουσι τὰς ἀπὸ τοῦ

Ἀριστοτέλην ζητουμένης ιδιότητος · καὶ τοιοῦτους πρέπει νὰ μεταχειρίζεται ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία, ὅσον δύναται, ἂν μέλλῃ νὰ συλλογίζεται ἀξίως τοῦ μεγαλοπρεπέστατου ὀνόματός της.

ΣΝΘ'. Πρέπει δὲ τὸ συμπέρασμα νὰ εἶναι ἀμέσως γνωμένον μὲ τὰς ἀμέσους ἀρχάς · κατ' ἄλλον τρόπον ἢ ἀποδείξεις δὲν ἔχει τὴν ἀκρίθειάν της · π. χ. εἰάν τις δειλῆσῃ ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ πόλου δὲν βλέπουν μὴτ' ἐπιτολὰς μὴτε δύσεις ἀστέρων, θέλει αὐτὸς ἐπιχειρήσει τὴν ἀπόδειξιν. Οἱ κάτοικοι τοῦ πόλου ἔχουσι καὶ τὸν ἰσημερινὸν καὶ τοὺς πόλους παραλλήλους · αἱ δὲ ἀστέρες φέρονται παραλλήλως πρὸς τὸν ὀρίζοντα καὶ τὸν ἰσημερινὸν κατὰ τὴν θέσιν ταύτην · φυλάττουσι λοιπὸν τὴν αὐτὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα · μὴτ' ἄρα ἐπιτέλλουσι, μὴτε δύνουσι.

ΣΞ'. Εἰάν τις ἀπαντήσῃ μὴ ἔχουσα τὸ γινώριμον, ἀνάγκη εἶναι νὰ προαποδειχθῇ μὲ ἄλλην ἀπόδειξιν · π. χ. ἡ προαποδοθεῖσα ἀπόδειξις εἶναι ἱκανὴ πρὸς τὸν ὀπωσθὺν γεωμετρήσαντα · πρὸς δὲ πάντῃ ἀγεωμέτρητον πρέπει πρῶτον ν' ἀποδειχθῇ Τί εἶναι σφαῖρα, Τί εἶναι ὀρίζων, Τί ἰσημερινός, Τί θέσις παράλληλος · καὶ προσέτι ὅτι κατὰ τοὺς πόλους ὁ ὀρίζων εἶναι μὲ τὸν ἰσημερινὸν παράλληλος · καὶ ἔπειτα νὰ γείνη ἡ τοῦ προκειμένου ἀπόδειξις.

ΣΞΑ'. Τοιαύτη δὲ ἀπόδειξις ὀνομάζεται Ἐκ τῶν προτέρων, ἥτις εἶναι πασῶν προτιμότερα, ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθῇ. Εἶναι δὲ καὶ ἄλλη, ἥτις ὀνομάζεται Ἐκ τῶν ὑστέρων, ἥγουν ἀποδεικνύουσα τὰ αἰτία, τὰ ὁποῖα εἶναι πρότερα, διὰ τῶν αἰτιατῶν, τὰ ὁποῖα εἶναι ὕστε-

ρα. Πρέπει δὲ νὰ προσέχωμεν διὰ νὰ μὴ αἰτιολογῶμεν ὅπως ἔτυχε τὰ ἀποτελέσματα· διότι ὅπου ἐνδέχεται νὰ εἶναι πολλὰ ἐνὸς ἀποτελέσματος αἰτίαι, ἀποδείξεις δὲν γίνονται· οὕτως, εἰν πρόκειται ν' ἀποδείξω ἐκ τῶν ὑψέρων τῆς γῆς τὸ σφαιροειδές, παρατηρῶ τὴν ἐκλείψαν τῆς Σελήνης, ὅπου τὸ κατεξοφωμένον μέρος, ἤγουν ἡ σκιά τῆς γῆς εἶναι κυκλική· ἐκ τούτου τοῦ ἀποτελέσματος συμπεραίνω, ὅτι ἐπειδὴ μόνον τὰ σρογγύλα σώματα κάμνουναι κυκλικὸς σκιάς, διὰ τοῦτο καὶ ἡ Γῆ εἶναι σρογγύλη. Ἄλλ' εἰν ἀπὸ οἰκίας ἐρείπια θέλω νὰ αἰτιολογήσω τὸν κρημνισμόν τῆς· ὅτι ἀνέμου βιαίου πρῶσαι τὴν ἐκρήμνισαν, ἡ ἀπόδειξις μου δὲν εἶναι ἀληθινή· διότι ἐνδέχεται μὲν καὶ τοῦτο, ἐνδέχεται δὲ καὶ σεισμὸς τῆς γῆς, ἐνδέχεται σάθρωσις αὐτῆς, νὰ ἔγεναν τῆς πτώσεως αἰτία.

ΣΞΒ'. Φανερόν δὲ εἶναι, ὅτι δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ διὰ τούτων τῶν ἀποδείξεων πᾶν ὅ,τι προσπίπτει εἰς τὴν γνῶσιν μας· διότι πολλῶν μὲν εἶναι δυσκατανόητα, ἡ ὅλως ὀκατανόητα τὰ αἰτία, πολλῶν δὲ δυσχερῶς γίνονται αἱ ἀπὸ τῶν αἰτιατῶν εἰς τὰ αἰτία ἀναδρομαί· διὰ τοῦτο σιμὰ τούτων τῶν ἀποδείξεων μεταχειρίζονται καὶ συλλογισμόν ἄλλον οἱ φιλόσοφοι, τὸν ἀπαγωγικόν, ἡ τὴν εἰς ἀδύνατον Ἀπαγωγὴν. Ταύτης δὲ τὸς οἰκίος εἶναι, ὅπου, ἀγνωστομένων τῶν αἰτίων, ὅμως πρέπει ν' ἀποδεχθῶμεν τὸ πρᾶγμα, ὡς οὔτως ἔχον. διὰ τὴν ἐκ τῆς ὑποθέσεως τοῦ ἐναντίου ἀκολουθεῖσαν ἢ ἀτοπίαν, ἢ ψεῦδος, ἢ ἀδυνατάν τι.

ΣΞΓ'. Συγκροτεῖται δὲ ἡ ἀπαγωγή διὰ τριῶν συλλογισμῶν, τοῦ μὲν Α' διαζευκτικοῦ, τοῦ δὲ Β' ὑποθετικοῦ, τοῦ δὲ Γ' κατηγορικοῦ, ὅς τις ἀποδεικνύει τοῦ Β' τὴν ὑπό-

θεσιν. οὕτως ἐμποροῦμεν ν' ἀποδείξωμεν ἀπαγωγικῶς τῆς σελήνης τὸ σκιερὸν.

Α' ἢ εἶναι διαφανῆς, ἢ σκιερὰ.

δὲν εἶναι δὲ διαφανῆς.

ἄρα εἶναι σκιερὰ.

Β' διότι, εἰν ἦτο διαφανὲς, ἔκλειψις

ἡλίου δὲν γίνετο.

γίνεται δὲ.

λοιπὸν δὲν εἶναι διαφανῆς, ἀλλὰ σκιερὰ.

Γ' Διότι ἀπὸ τὰ διαφανῆ διαβαίνει ἡ ἡλιακὴ ἀκτίς.

εἶναι δὲ καὶ ἡ Σελήνη διαφανῆς.

ἄρα τὴν διαπερᾶ ὁ ἥλιος.

Ἐὰν ἄρα εἶναι διαφανῆς ἡ σελήνη, ἔκλειψις δὲν

γίνεται, τὸ ὁποῖον εἶναι ψευδές.

Σημείωσις. Ἄλλὰ πάντοτε δὲν μεταχειρίζονται ταύτην τὴν διά-
ταξιν τοῦ ἀπαγωγικοῦ συλλογισμοῦ· διότι διὰ βραχυλογίαν ἐμπορεῖ
νὰ ἀθετηθῇ αὕτη ἡ ἀκρίβεια· τὸν ρηθέντα π. χ. συλλογισμὸν ἐμ-
πορεῖτε συντόμως νὰ ἐκθέσῃ οὕτως· ἡ σελήνη εἶναι σκιερὰ· διό-
τι ἐξ ἐναντίας ὑποθέσεως, ἤθελε τὴν διαχωρεῖν τὸ ἡλιακὸν φῶς, καὶ
δὲν ἤθελε γίνεσθαι ἡλιακὴ ἔκλειψις, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄτοπον.

ΣΞΔ'. Μὲ παρομοίας ἀποδείξεις βεβαιούνται πολλό-
τατα καὶ μαθηματικὰ καὶ παντοίας ἄλλης ἰδέας θεωρήμα-
τα· π. χ. ὁ Γεωμέτρης μὲν ἐμπορεῖ νὰ ἀποδείξῃ ἀπαγω-
γικῶς ὅτι ἡ διαγώνιος εἶναι ἀσύμμετρος μὲ τὴν πλευρὰν τοῦ
τετραγώνου οὕτως·

Α'. Ἡ εἶναι σύμμετρος, ἢ ἀσύμμετρος.

δὲν εἶναι δὲ σύμμετρος.

ἄρα εἶναι ἀσύμμετρος.

Β'. διότι ἂν εἶναι σύμμετρος, ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς

Θέλει εἶσθαι καὶ περιττὸς καὶ ἄρτιος·

ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο δυνατόν·

λοιπὸν δὲν εἶναι σύμμετρος.

Γ' Διότι ὁ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τετράγωνος ἀριθμὸς εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἡμισυν τοῦ τετραγώνου ἀριθμοῦ τοῦ ἀπὸ τῆς διαγωνίου· διότι τὸ ἀπὸ ταύτης τετράγωνον διπλασίου δείκνυται τοῦ ἀπ' ἐκείνης, κατὰ τὴν λεγομένην ἑκατόμβην· εἶναι δὲ ὁ μὲν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς (ὑποθεθείσης 3) περιττὸς 9

ὁ δὲ ἡμισυν τοῦ 16 (ὑποθεθείσης τῆς διαγωνίου 4) ἄρτιος 8

Ἐὰν λοιπὸν εἶναι σύμμετρος, ὁ αὐτὸς ἀριθμὸς θέλει εἶσθαι καὶ περιττὸς καὶ ἄρτιος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον·

ὁ δὲ Θεολόγος ἐμπορεῖ ν' ἀποδείξῃ ἀπαγωγικῶς τῆς ψυχῆς τὸ ἀθάνατον οὕτως·

Α' Ἡ εἶναι θνητὴ, ἢ ἀθάνατος·

ἀλλὰ δὲν εἶναι θνητὴ·

λοιπὸν εἶναι ἀθάνατος·

Β' διότι ἂν εἶναι θνητὴ, εἶναι ἄδικος ὁ Θεός·

ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄδικος·

λοιπὸν δὲν εἶναι θνητὴ.

Γ' Διότι, ὅς τις κριτὴς δὲν τιμωρεῖ τοὺς ἄδικους εἶναι ἄδικος·

Ὁ δὲ Θεὸς δὲν τιμωρεῖ τοὺς ἄδικους ἐνταῦθα·

Ἐὰν λοιπὸν ἡ ψυχὴ εἶναι θνητὴ, εἶναι

ἄδικος ὁ Θεός· τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδύνατον.

Με τοιοῦτους δὲ ἀπαγωγικοὺς συλλογισμοὺς ἀπεδείξαμεν

ὅλων σχεδὸν τῶν συλλογιστικῶν σχημάτων τοὺς κανόνας εἰς τὸ δευτέρον κεφάλαιον τοῦ παρόντος Μέρους.

ΣΞΕ'. Ἐκ δὲ τῆς ἐναντίας ὑποθέσεως πολλάκις συναγεται αὐτὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θελομεν· τότε ἡ ἀποδείξις δὲν εἶναι ἀπαγωγικὴ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀντιφάσκοντος, καὶ ἰσχυροτάτη, ὅπου δύναται νὰ γείνη, ὡς τρέπουσα τὸ βέλος κατὰ τοῦ βάλλοντος· οὕτως ἐμπορεῖται ν' ἀποδείξῃ τὴν σφαιροειδῆ τῶν σφαιρῶν τῆς θαλάσσης κύρτωσιν κατὰ τῶν μὴ δεχομένων αὐτήν. Ἄς μὴ εἶναι κυρτὰ· λοιπὸν δὲν ἀπέχουν ἐπίσης ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς· τὰ πλέον λοιπὸν ἀπέχοντα εἶναι ὑψηλότερα παρὰ τὰ ἀπέχοντα ὀλιγώτερον· ταῦτα δὲ φυσικῶς κινουῦνται κατὰ τῶν ταπεινοτέρων· οὕτω λοιπὸν λαμβάνουν ἴσην ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς γῆς ἀπόσασιν· λοιπὸν διασχηματίζονται σφαιροειδῶς.

ΣΞΣ'. Παρεκτός δὲ τῶν συλλογισμῶν τούτων, οἷτινες ἔχουσι χώραν εἰς τὰς ἐπιστήμας, εἶναι καὶ ἄλλος ὅς τις εἰς μὲν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν δὲ χρησιμεύει· παραλαμβάνεται δὲ εἰς τὰ ἀμφιβαλλόμενα, καὶ ἄλλως ὑπ' ἄλλου δοξαζόμενα καὶ πρὸς βεβαιούμενα. Ὀνομάζεται δὲ Γοπικὸς, ἐπειδὴ ἀπὸ τινων τόπων λαμβάνει τὰ μέσα τῆς ἀποδείξεως, ἀπὸ τὴν βίβλον, φέρει εἰπεῖν, τοῦ Ἀριστοτέλους, τοῦ Καρτεσίου κτ. ὁ αὐτὸς δὲ ὀνομάζεται καὶ Ἐνδοξος, ὡς ἀποδεικνύων κατὰ δόξαν τινος ἢ τινῶν φιλοσόφων οὐχὶ εἰς ὅλους ἀποδεκτὴν· καὶ Πιθανὸς δὲ, διότι προσπαθεῖ νὰ πείσῃ· καὶ Διαλεκτικὸς, ἐπειδὴ χρησιμεύει εἰς τοὺς περὶ τῶν διαφόρων δοξαζομένων διαλεγομένους.

ΣΞΖ'. Φανερόν εἶναι λοιπὸν, ὅτι οὗτοι οἱ συλλογισμοὶ δὲν ἔχουν χώραν ἄλλω πλὴν εἰς τὰ ἀμφιβαλλόμενα π. χ. ἄρα πάντα κινουῦνται; ἄρα πάντα ἡρεμεῦσι; Ἐν εἶναι

τὸ οὐ; ἢ πολλὰ τὸν ἀριθμὸν; μήπως κινεῖται ἡ Γῆ; μήπως ὁ ἥλιος; Καὶ εἰς πρακτικὰ δὲ θεωρήματα ὡσαύτως· Ἄρα θέλει γενῆν εἰρήνη, ἢ πόλεμος; Θέλει προκύψῃ ἡ δαίνα πολιτεία, ἢ θέλει μένῃ ἀμαθής καὶ δυσυχής; κτλ.

ΣΞΗ'. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ εἶδη τῆς ἀποδείξεως· πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν περὶ τούτων τὰ ἐφεξῆς. Α'. Νὰ μὴ ἀποδεικνύωμεν καὶ αὐτὰ τὰ δείξεως ἀνεπίδεκτα· λέγω δὲ ὅχι τὰς ἀρχάς, ἀλλὰ θεωρήματα δεικνύμενα μὲν, μὴ χρειαζόμενα δὲ δεῖξιν διὰ τὸ νὰ εἶναι ἐκ τῆς φύσεώς των εὐληπτοτάτη ἡ δεξις των. Τοιαῦται εἶναι πολλαὶ προτάσεις τῷ Ἐυκλείδου, ὅς τις π. χ. ὀγώνιζται· ἀποδείξῃ, ὅτι Παντὸς τριγώνου αἱ δύο τῶν πλευρῶν μείζους εἰσι τῆς λοιπῆς. Καὶ οἱ Μεταρυσικοὶ δὲ οὕτω περιττῶς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ταῦ Μηδενὸς εἶναι μηδὲν πορητικόν· καὶ τὸ μηδὲν δὲν ἔχει μηδεμίαν ἐνέργειαν μηδ' ἰδιότητα κτλ.

ΣΞΘ'. Β'. Αἱ ἀποδείξεις μας νὰ εἶναι σαφεῖς· δεῖται ἀσαφῆς ἀπόδειξις μηδ' εἶναι τοῦ ὀνόματος ἀξία.

ΣΟ'. Γ'. Νὰ μὴ τοδεικνύωμεν διὰ τοῦ ἐλέγχου· γίνεται δὲ τοῦτο, ὅταν ἀναιροῦντες τὸν τρόπον τῆς ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου, νομίζωμεν ὅτι ἀπεδείξαμεν τὴν γνώμην μας· διότι, ἂν ὁ ἐναντίος δὲν ἠδυνήθη, ἢ δὲν ἤξευρε νὰ ἀποδείξῃ τὸ δόγμα του, ὅχι διὰ τοῦτο εἶναι μὲν ἐκεῖνο ψευδές, εἶναι δὲ τὸ ἡμέτερον ὀληθές.

ΣΟΑ'. Δ'. Νὰ μὴ ἀποδεικνύωμεν κυκλικῶς· λέγονται δὲ κυκλικαὶ ἀποδείξεις, αἱ ἀποδεικνύουσαι τι διὰ τίνος, καὶ τοῦτο πάλιν δι' ἐκείνου· π. χ. Ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατος, διότι εἶναι αὐλός· εἶναι δὲ αὐλός, διότι εἶναι ἀθάνατος. Καὶ τὸ τοῦ Καρτεσίου· Ἰπάρχει Θεός, διότι πᾶς ἄνθρωπος ἔχει ἰδέαν Θεοῦ· ἔχομεν δὲ ἰδέαν

124 ΠΕΡΙ ΣΤΛΛ. ΑΠΟΔΕΙΞΤ. ΚΑΙ ΑΠΑΓ. ΚΑΙ ΤΟΠ.

Θεοῦ, διότι ὁ Θεὸς μᾶς τὴν ἐνέσπειρε, καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀληθινὸς, πρέπει καὶ ἡ ἰδέα μας αὕτη νὰ εἶναι ἀληθινή.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τῆς καθαρᾶς Λογικῆς ἱκανὰ εἶναι τὰ εἰρημμένα· μεταβαίνομεν δὲ τῶρα εἰς τὴν ἐφηρμοσμένην.

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑ Β΄.

Η

Ἐφηρμοσμένη Λογική.

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ.

ΣΟΒ΄.

Τὸ δεύτερον τῆς Λογικῆς Τμήμα, ἢ ἡ ἐφηρμοσμένη Λογική διδάσκει Πῶς νὰ μεταχειρίζομεθα τοὺς εἰς τὸ πρῶτον περὶ ἰδεῶν καὶ κρίσεων καὶ διανοίας ἀποδοθέντας κανόνας· καὶ ἐφαρμογὴ μὲν τούτων τῶν κανόνων γίνεται εὐθὺς ἀπὸ τοῦ οἱ νόμοι τοῦ διανοεῖσθαι μερικευθῶσιν εἰς παραδείγματα ἐκ τῆς ἐμπειρίας λαμβανόμενα· διότι ἡ καθαρότης τούτων ὑφίσταται εἰς τὸ γενικὸν καὶ ἀπροσδιόριστον, ὅσον εὐδέχεται· καὶ ἰδέας μὲν τὸ νοητὸν ἀπροσδιορίσως παριστάνεται, εἰὰν τὴν σημάσωμεν A · κρίσεως δὲ κατηγορικῆς μὲν τύπος γενικὸς καὶ ἀπροσδιόριστος εἶναι $A = B$, καὶ $A \rightarrow B$, διαζευκτικῆς δὲ, ἢ $A \vee B$, ὑποθετικῆς δὲ, εἰὰν εἶναι A , εἶναι καὶ B . Συλλογισμοῦ δὲ τύποι·

Κατηγορικῶ μὲν, διαζευκτικῶ δὲ, ὑποθετικῶ δὲ,

$$A = B$$

$$\vee A \vee B$$

$$\rightarrow \text{ἔστιν } A, \text{ καὶ } B$$

$$B \rightarrow A$$

$$\text{ἀλλ' εἶναι } A$$

$$\text{ἀλλ' ἔστιν } A,$$

$$A \rightarrow B$$

$$\text{ἀρα δὲν εἶναι } B \cdot \text{ ἀρα καὶ } B$$

καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν τοῦ συλλογισμοῦ ὡσαύτως, διὰ
 νὰ μὴ τὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ὅλα πάλιν χωρὶς ἀνάγκης. Φαί-
 νεται λοιπὸν, ὅτι εἰς τὸ πρὸ τούτου τμήμα δὲν ἐφυλάξαμεν
 πάντῃ καθαροὺς τοὺς κανόνας τοῦ καθαροῦ τῆς Λογικῆς
 μέρους· παρυσυτάξαμεν δὲ μὲ τὰς ἰδέας τοὺς ἐκδηλωτικοὺς
 αὐτῶν ὅρους, Σωκράτης, ἄνθρωπος, ζῶον, καὶ
 μετὰ τῶν κρίσεων τὰς προτάσεις, Σωκράτης εἶναι
 ἄνθρωπος κτ. καὶ μὲ τὰ εἶδη τῆς διανοίας τὰ εἶδη τὰ
 διαλεκτικά, τὰ πάντα ἐκ τῆς ἐμπειρίας λαμβανόμενα· καὶ
 κατὰ τοῦτο ἐμίξαμεν τὸ καθαρὸν μὲ τὸ ἐμπειρικόν· ἄλλ'
 ὅμως, ἐὰν σοχασθῶμεν, ὅτι δὲν ἠρευνήσαμεν παντάπασι
 τὴν ἐκ τῶν ἀντικειμένων ὕλην, ἂν οὕτως ἔχῃ ἢ ἄλλως,
 νομίζομεν ὅτι τὰ Σωκράτης καὶ ἄνθρωπος ἐξελά-
 θαμεν ὡς Α καὶ Β· καὶ οὕτω διατηρήσαντες ἀχράντους καὶ
 ἀμγυεῖς τοὺς ἀρχικοὺς νόμους τοῦ διανοεῖσθαι, λέγομεν ὅ-
 τι εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ ἐκείνη καταχρησικωτέρα.

ΣΟΓ'. Ἡ ἐφηρμοσμένη κυρίως Λογικὴ εἶναι μερίκει-
 ας τῶν καθόλου νόμων τοῦ Ἐγὼ εἰς διάφορα ἐπιστημῶν
 εἶδη (Κρηπ. Φιλοσ. ΡΛ'). Λογικῆς ἐφαρμογὴ λοιπὸν εὐ-
 ρίσκεται εἰς πᾶσαν ἀπλῶς ἐπιστήμην· διότι κρίνοντας εἰς
 πᾶσαν μίαν καὶ συλλογιζόμενοι, τίποτ' ἄλλο δὲν κάμνο-
 μεν, εἰ μὴ δίδομεν εἰς αὐτὴν τὸ εἶδος καὶ τὴν μορφήν
 τῆς συνεχείας καὶ ἀλληλουχίας τῶν ἀντικειμένων της· καὶ
 κατὰ τοῦτο ἡ Λογικὴ εἶναι ὄργανον εἰδικὸν ἀπάσης ἐπι-
 στήμης (ΙΑ, Σημ.).

ΣΟΔ'. Φανερόν εἶναι λοιπὸν ἐκ τούτων, ὅτι ἡ ἐφηρ-
 μοσμένη Λογικὴ δὲν εἶναι μέρος ἀναγκαίου τῆς φιλοσοφίας,
 (ΙΒ') ἀλλ' ἐμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐπίμετρον τῆς καθαρᾶς·
 καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ ὅρια αὐτῆς δύνανται νὰ περιγρα-

φθῶσιν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὁ μὲν τὴν ἐκτείνει περισσότερον, ὁ δὲ τὴν συσέλλει, καθὼς ἕκαστος σοχάζεται, ὅτι δύναται νὰ κάμῃ τὸ μέρος τοῦτο ὠφέλιμον ἢ ἀπλῶς εἰς πάντα ἀναγνώσῃ, ἢ ἰδιαίτερα εἰς τοὺς μαθητάς του.

ΣΟΕ'. Ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τὸ παρὸν τμήμα θέλομεν διαλάβειν Πρῶτον περὶ τῶν μέσων τοῦ ἀποφεύγειν τὴν ἀπάτην· διότι, ἐπειδὴ φύσει ὁ ἄνθρωπος εἶναι περιορισμένος καὶ κατὰ τὰς αἰσθητικὰς καὶ κατὰ τὰς νοητικὰς δυνάμεις του, πολλάκις ἐκλαμβάνει τὸ φαινόμενον ὡς πρᾶγμα, καὶ τὸ πρᾶγμα ὡς φαινόμενον, καὶ οὕτω πάσχει πάθος ψυχικὸν ἐλκενότερον παρὰ τὰ σωματικὰ πάθη, ὅσον ἡ πάσχουσα ψυχὴ ὑπερβαίνει τὸ σῶμα· χῶλαίνει εἰς τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας, καὶ τυφλῶται εἰς τὴν κατὰπτυσιν τοῦ πραγματικοῦ, καὶ κωφεύει εἰς τὴν ἀκοὴν τῆς γλυκυτάτης ἁρμονίας τῶν ὄντων, καὶ Τί δὲν πάσχει χαλεπὸν, ὅταν καταστήσῃ νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὴν φυσικὴν του κατάστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Θεοῦ δοθεὶς εἰς αὐτὸν λόγος ζητεῖ τὴν ἀλήθειαν· διὰ τοῦτο, ἂν εἴπῃς τὴν ἀπατωμένην ψυχὴν ἄρῶσον, τὸνομα τῶν εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς ἐφηρμοσμένης Λογικῆς κανόνων εἶναι κατάλληλον *Θεραπεία ψυχῆς* (ΙΑ, Σημ.).

ΣΟΣ'. Ἐπειδὴ δὲ νὰ γινώσκωμεν βεβαίως ὅλα εἶναι ἀδύνατον· διότι πολλὰ δὲν ὑποπίπτουν εἰς τὰς γνωστικὰς μας δυνάμεις ἀμέσως, οὐδὲ δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ἀκριβῶς πᾶν ὅ,τι εἶναι γνώσεως ἀντικείμενον, καὶ διὰ τοῦτο δοξάζομεν πολλάκις μετὰ πιθανότητος, ὅποτε δὲν δυνάμεθα νὰ ἐξεύρωμεν βεβαίως καὶ ἑναργῶς καὶ κατὰ σύνεσιν (Ἑρημ. φιλοσ. ΟΗ'—Π'). διὰ ταῦτα ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ ἐκθέσωμεν Δεύτερον Πῶς δυνάμεθα ἀπὸ τὴν δό-

ξαν να προσχωρήσωμεν εἰς τὴν εἰδῆσιν, καὶ ἀπὸ τὴν πιθανότητα νὰ πλησιάσωμεν εἰς τὴν σύνεσιν, καὶ βεβαίαν καταλήψαι, εἰς πολλὰ πράγματα, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται συχυότερα λόγος, μάλιστα μεταξὺ τῶν γραμματισμένων.

ΣΟΖ'. Τρίτου καὶ τελευταίου θέλομεν δαλαθεῖν Περὶ Μεθόδου· διότι εἰς πᾶσαν μάθησιν ἀναγκαίως ἀπαιτεῖται διδάσκαλος καὶ βιβλίον, ἢ μόνον βιβλίον, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποκτᾷ τὰς γνώσεις ὁ ἄνθρωπος· διὰ τὰ εἶναι δὲ ἡ μάθησις τελεσφόρος καὶ εὐκολος, ἀπαιτεῖται τρόπος τις δεξιὸς καὶ κατόλληλος τοῦ δέχεσθαι τὰς εἰσερχομένας εἰς αὐτὸν γνώσεις. Ὁ τρόπος οὗτος εἶναι ἡ μέθοδος, ἣτις ἀπαιτεῖται καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν βιβλίων καὶ εἰς τὴν ἀπὸ μέρους τῶν διδασκάλων ἐξήγησιν καὶ διδασχὴν τοῦ διδύγματος, καὶ εἰς τὴν ἀπὸ μέρους τοῦ μαθητῶν ἢ τοῦ ἀναγνώστου ἀκρόασιν τῶν μαθημάτων καὶ μελέτην τῶν συγγραμμάτων.

ΣΟΗ'. Διαιροῦμεν λοιπὸν καὶ τὴν ἐφηρμοσμένην Λογικὴν εἰς τρεῖς μέρη. Α'. Περὶ Ἀπάτης καὶ τῶν μέσων τοῦ νὰ τὴν ἀποφεύγωμεν. Β'. Περὶ Πιθανότητος καὶ Πῶς νὰ πλησιάσωμεν, ὅσον ἐνδέχεται, εἰς τὴν σύνεσιν καὶ βεβαιότητα. Γ'. Περὶ Μεθόδου, κατὰ τὴν ὁποίαν μεταδίδεται ἡ ἀλήθεια.

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'.

ΜΕΡΟΣ Α'.

Περὶ τῶν μέσων τῆς ἀποφυγῆς
τῆς ἀπάτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Περὶ ἀληθείας, καὶ βεβαιότητος, καὶ
ἀπάτης.

ΣΟΘ'.

Η ἀλήθεια δύναται νὰ θεωρηθῇ Λογικῶς καὶ Μεταφυσικῶς καὶ Αἰσθητικῶς καὶ Ἠθικῶς· καὶ Λογικὴ μὲν ἀλήθεια εἶναι τῶν ἰδεῶν καὶ ἐννοιῶν ἁρμονία (Α'). Μεταφυσικὴ δὲ, ἡ αὐτῶν τούτων ἁρμονία ἀναφερομένων πρὸς τὰ πράγματα· ἢ, ἁρμονία τῶν γνώσεων. Αἰσθητικὴ δὲ, ἡ ἐκτίμησις τῶν γνωστῶν, ὅσα προξενοῦσιν εὐαρίστησιν, καὶ ὅσα δυσαρίστησιν· Ἠθικὴ δὲ, ἡ συμφωνία τῶν λόγων πρὸς τὰς ἐννοίας.

ΣΠ'. Τετραπλοῦν εἶναι καὶ τὸ ἐναντίον τῆς ἀληθείας ψεῦδος. Λογικόν, ἀσυμφωνία καὶ ταραχὴ τῶν ἐννοιῶν καὶ

Τόμ. Β'.

Ι-

ιδεῶν. Μεταφυσικόν, διαφωνία τῶν αὐτῶν πρὸς τὰ γινώσκόμενα πράγματα. Αἰσθητικόν, ἀκρίσειά τῶν τῆς εὐρεσέσεως ἢ δυσαρεσέσεως παραιτίων ἀντικειμένων. Ἠθικόν, διαφωνία καὶ ἐναντιότης τῶν λεγομένων πρὸς τὰ νοούμενα. Καὶ τὸ μὲν Λογικόν καὶ μεταφυσικόν ψεῦδος πάσχουμεν οἱ ἄθλιοι πολλάκις χωρὶς νὰ θελώμεν· εἰς δὲ τὸ Αἰσθητικόν ὑπόκειται, ὅσοι δὲν ἐγύμνασαν τὴν αἰσθησίν των εἰς διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ αἰσχροῦ, τοῦ ὑψηλοῦ καὶ τοῦ χαμαὶ βαίοντος. Τὸ δὲ ἠθικόν εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν μας· διὰ τοῦτο τιμῶμεν τοὺς σληθινοὺς, καὶ πάντα ἐνάρτεον καὶ τίμιον σληθινὸν ἀνθρώπον ἀνυμᾶζομεν.

ΣΠΑ'. Ἡ λογικὴ λαμπρὸν ἀλήθεια, ἥτις εἶναι μάλιστα τῆς πραγματείας ταύτης ἔργον, καὶ τὸ ἐναντίον της ψεῦδος, ἐμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ καὶ εἰς τὰς ιδέας, καθὼς ὅτε ἐνσωτήνῃ ιδεάν μὲ τοὺς οἰκείους της χαρακτῆρας, ἢ μὲ ἐναντίους· καὶ εἰς τὰς κρίσεις, καθὼς ὅτε συνάπτω ἢ διαιρῶ ὀρθῶς, ἢ συνάπτω καὶ διαιρῶ τὰ μὴ συναπτόμενα ἢ μὴ διαιρούμενα· καὶ εἰς τοὺς συλλογισμοὺς, εἰς τὸν συλλογίζεσθαι κατὰ τοὺς προαποδοθέντας κανόνας, ἢ τοὺς ἀθετῶ.

ΣΠΒ'. Ἡ πληροφορία, τὴν ὁποίαν ἀποκτῶμεν μὲ ἀληθεῖς ιδέας καὶ κρίσεις καὶ συλλογισμοὺς, λέγεται βεβαιότης· διότι ἡ συνειδήσις μᾶς πληροφορεῖ τελείαν καὶ σταθεράν τοῦ νοουμένου τὴν ἀλήθειαν (Κρητ. φιλοσ. ΟΗ)· ἢ δὲ βεβαιότης αὕτη ἐκπηγάζεται ἢ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, ἢ ἐκ τοῦ ἀντικειμένου, ἢ ἐκ τῶν μέσων, ἡγοῦν τῶν λόγων, οἵτινες προξενουῦσιν εἰς τὴν ψυχὴν μας τὴν βεβαιότητα.

ΣΠΓ'. Ἡ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου βεβαιότης εἶναι γνῶμη εἰρηρὰ καὶ ἀμετάθετος τοῦ γινώσκοντος περὶ τι γνωσκόμενον. Μετὰ τὰ γνωσκόμενα δὲ συμφωνεῖ πάντοτε· διότι

ἦσαν ἄνθρωποι βεβαίως γινώσκοντες, ὅτι ὁ ἀῆρ εἶναι ἀπλοῦς· ἀλλ' οὗτος εὗρέθη σύνθετος. Περὶ τῶν αὐτῶν δὲν ἔχουσιν ὅλοι τὴν αὐτὴν βεβαιότητα· διότι ὁ μὲν εἶναι βέβαιος, ὅτι ἡ γῆ εἶναι κυρτὴ εἰς τὸν ἰσημερινόν, καὶ πεπεισμένη εἰς τοὺς πόλους· ἄλλος δὲ ὑπολαμβάνει ὡς ἰσως δυνατόν τὸ λεγόμενον· καὶ ἄλλος μὴδὲ ὑπομένει τὴν ἀκούσιν τῇ ἀλήθειαν ταύτην.

ΣΠΔ'. Ἡ δὲ κατὰ τὸ ὀντικείμενον βεβαιότης εἶναι τριπλῇ· Λογικῇ, κατὰ τὴν ὁποίαν παριστάνονται εἰς τὴν γυνῶσιν μας τὰ διὰ τοὺς οὐσιώδεις αὐτῶν χαρακτῆρας μήτε εἶναι καὶ ἄλλον τρόπον, μήτε νὰ νοηθῶσι δυνάμενα· π. χ. Τὸ ὅλον εἶναι ἴσον μὲ τὰ μέρη του· ὁ κύκλος εἶναι τρυγγύλος· τὸ τετράγωνον εἶναι τετράπλευρον· καὶ καθόλου νὰ εἶπω, τῶν ὁποίων ἡ ἐναντία νόησις φέρει εὐθύς τὴν ἀντίφασιν (ΝΘ'). Φυσικῇ, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ὄντα ἄλλως μὲν νὰ γένωσι διὰ τοὺς φυσικοὺς αὐτῶν θεσμούς δὲν δύνανται, ἄλλως δὲ νὰ τὰ μεταπλάσῃ ἡ φαντασία δὲν ἀδυνατεῖ (Εμπ. Ψυχ. ΡΔ'). Ἠθικῇ δὲ βεβαιότης εἶναι, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ὄντα ἐμποροῦν καὶ νὰ εἶναι καὶ νὰ νοηθῶσι κατ' ἄλλων τρόπων, χωρὶς νὰ μεταβαλθῇ νόμος τις φυσικός· εἶναι ὅμως βέβαια, ἢ διότι ἔγιναν, ἢ διότι εἶναι, ἢ διότι μέλλουσιν νὰ γένωσιν· οἶον, ὅτι ἐδημαγωγῆσε ποτὲ τὰς Ἀθήνας ὁ Περικλῆς· ὅτι πολλοὶ κατὰ τὸ παρὸν περιπατοῦσιν· ὅτι ἀπὸ τὰς τρυγηθησομένας σαφυλὰς μέρος μὲν θέλομεν φάγειν, μέρος δὲ θέλομεν πατήσκειν εἰς σκεύασιν κρασοῦ. Ἡ ἠθικὴ αὕτη βεβαιότης ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἱστορικῇ.

ΣΠΕ'. Ἡ δὲ κατὰ τὰ μέσα βεβαιότης θεμελιώνεται εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅσα βεβαιόνουσιν τὸ ἀποδεικνύμενον.

Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν τρόπον βέβαιαι εἶναι αἱ ἀκριβέσταται ἀποδείξεις· αἰσθητήρια ἀμέμπτως καὶ κανονικῶς κινούμενα· ἰδέα ἐναργής· κρίσις ἀναγκαίως συνάπτουσα τὸ κατηγορούμενον μὲ τὸ ὑποκείμενον· διάνοια ἐκ τοιούτων κρίσεων συνάγουσα τὸ συμπέρασμα· διότι ἐκ τοιούτων μέσων κάμμία ὑπόψια δὲν μένει, ὅτι τὰ γνωσκόμενα οὕτως ἔχουσι, καὶ ὅχι ἄλλως.

ΣΠΕ'. Ὅταν τὰ μέσα δὲν εἶναι βέβαια, ἀλλ' εἶναι συλλογισμοὶ ψευδώνυμοι, αἰσθητήρια ἀτάκτως κινούμενα, κρίσις παραφερομένη ὑπὸ τῆς φαντασίας καὶ τῶν παθῶν καὶ τῶν προλήψεων· τότε ἢ ἐκ τοῦ ὑποκειμένου ἔννοια μὴ συμφωνοῦσα μὲ τὸ ἀντικείμενον, εἶναι ἔννοια ὅχι ἔντος, ἀλλὰ φαινομένου· ὅταν δὲ ὁ νοῦς παραφερθῇ ἀπὸ τὸ φαινόμενον τοῦτο, καὶ τὸ ἐκλάβῃ ὡς ὄν, τότε λέγεται, ὅτι ἀπατᾷται.

ΣΠΖ'. Ἀπάτη λοιπὸν εἶναι διαστροφὴ κρίσεως ἐκδεχομένη καὶ πιεζοῦσα τὸ φαινόμενον, ὡς ἀληθινόν· π. χ. ἄνθρωπος δειλὸς βλέπων τὴν νύκτα ἀνδριάντα, τὸν ἐκλαμβάνει ὡς ἀληθινὸν ἄνθρωπον· ἀκούων δὲ ψευδῆ τινα, καὶ καὶ μὴ μεταχειριζόμενος τοὺς ὀρθοὺς κανόνας τοῦ συλλογίζεσθαι, τὰ πιεεῖ ὡς ἀληθῆ.

ΣΠΗ'. Ἡ ἀπάτη εἶναι κατὰ πολλοὺς τρόπους βλαβερά εἰς τὸν ἄνθρωπον, μάλιστα δὲ, ὅταν τὸν ἐκτραχηλίῃ νὰ ὑπολάβῃ τὸ μὲν κακὸν ὡς ἀγαθόν, τὸ δὲ βλαβερὸν ὡς ὠφέλιμον· χωρὶς δὲ νὰ μάθωμεν τὰς πηγὰς, ὅθεν ἀναβρύουσιν αἱ ἀπάται, ἀδύνατον εἶναι νὰ τὰς ἀποφύγωμεν· διὰ τοῦτο θέλομεν ἐκθέσειν ἐνταῦθα τὰς ἀξιολογωτέρας ἀρχάς της, δεικνύοντες ἐν ταυτῷ καὶ Πῶς νὰ τὰς ἀποφεύγωμεν.

ΣΠΘ'. Μᾶς ἀπατῶσι λοιπὸν, εἰάν καὶ εἰς τοὺς χρό-

νους μας ὀλιγώτερον, ὅχι ὁμῶς οὐδαμῶς, οἱ Σοφισταί, αἱ αἰσθήσεις, ἡ φαντασία, ἡ μνήμη, ἡ ἀπροσεξία, τὰ πάθη, ἡ γλῶσσα, αἱ προλήψεις· περὶ τῶν ὁποίων καθενὸς θέλουμεν διαλάβειν, ὅσον δυνατόν ἀκριβῶς καὶ συντόμως, εἰς τὰ ἐφεξῆς Κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ Σοφισμάτων καὶ τῆς αὐτῶν ἀνατροπῆς.

ΣΤΓ΄.

Σόφισμα εἶναι συλλογισμὸς ψευδὴς ἐκ προτάσεων ἀληθινῶν μὲν καθ' ἑαυτὰς, διὰ δὲ τῆς ἀκανονίζου αὐτῶν ἐπιπλοκῆς ψευδὲς συναγουσῶν τὸ συμπέρασμα· Συμβαίνει δὲ ἢ ἀκουσίως, ὅποτε δὲν κατανοεῖ τις τοὺς συλλογιστικούς κανόνας· ἢ ἐξεπίτηδες, ὅταν τις κακοήθως τοὺς παραμορφώσῃ· καὶ ἐκείνο μὲν λέγεται Παράλογισμός. Τοῦτα δὲ τὸ κυρίως σόφισμα, διὰ τοῦ ἀποίου ἐπεχειροῦν οἱ παλαιοὶ Σοφισταί καὶ ἀπατήσωσι τοὺς διαλεγομένους, καὶ πολλοὶ ἀπατεῶνες δὲν διαλείπουσι καὶ μέχρι τῆς σήμερον καὶ τὸ μεταχειρίζονται κατὰ μέρος, καταπτοῦντες τοὺς ἄκραιότερους πρὸς ἰδίαν αὐτῶν κενοδοξίαν καὶ πλεονεξίαν.

ΣΤΙΑ΄. Τρία δὲ σοφίσματος εἶδη εἶναι· τὸ κατὰ τὴν ἀθέτησιν τῶν συλλογιστικῶν κανόνων· τὸ ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς λέξεως γεννώμενον· καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἀπατηλῶς κατασκευαζομένων.

ΣΤΙΒ'. Ἐκ τῆς ἀρετῆσεως τῶν συλλογιστικῶν κανόνων συλλογισμοὶ συνίστανται ὅποιοι οἱ ἐφεξῆς·

Τί μέλαν εἶναι ζῶον·

Τίς οἶνος εἶναι μέλας·

Τίς οἶνος εἶναι ζῶον·

Καί, "Αν εἶναι ἄνθρωπος, εἶναι καὶ ζῶον·

'Αλλ' εἶναι ζῶον· δὲν εἶναι ἄνθρωπος·

ἄρα εἶναι ἄνθρωπος· ἄρα δὲν εἶναι ζῶον.

καὶ ἄλλοι παραπλήσιοι γευνώμενοι παρὰ τοὺς κανόνους.

ΣΤΙΓ'. Τῶν δὲ κατὰ τὴν λέξιν σοφισμάτων εἶδη εἶναι.

α'. Τὸ ἐξ ὁμωνυμίας· π. χ.

Πᾶς ταῦρος μυκάται·

"Ορος τι εἶναι ταῦρος·

ἄρα ὄρος τι μυκάται.

β'. Ἐκ τῆς ὀρθογραφίας, ἥ διὰ τὴν διαφορὰν τοῦ τόνου· π. χ. Τυρὸς ἀπὸ γάλα, καὶ Τύρος πόλις Φοινίκης· ἥ διὰ τὴν διαφορὰν τῶν φωνηέντων· π. χ. Πυρὸς ὁ σίτος, καὶ πηρὸς ὁ τυφλός.

γ'. Ἐκ τοῦ σχήματος· π. χ. τὸ τύπτειν φανερόν· ἐνέργειαν· ἄρα καὶ τὸ πέπτειν.

δ'. Ἐξ ἀμφιβολίας· ἥ διὰ τὴν λέξιν κατὰ διάφορον ἀνάγνωσιν διαφόρως ἐλαμβανομένην· π. χ. 'Αυλητρίς πέπτωκε, τὸ ὅποιον σημαίνει καὶ 'Αυλὴν τρίς πέπτωκε, καὶ αὐλητριά τις πέπτωκεν· ἥ δὲ ἀμφίβολον αἰτιατικὴν εἰς ἀπαρεμφατικὸν λόγον παραλαμβανομένην· π. χ.

Φημί σε Αἰακίδην Ῥωμαίους ὀλέσαι ἔξειν.

ε'. Ἐκ τῆς συνθέσεως καὶ διαίρεσεως. Τὸ μὲν ἐκ διαίρεσεως γίνεται, ὅταν τις, ἐπειδὴ δύω ἐνέργειαι κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον δὲν

γίνονται, ἐπιχειρῇ νὰ συμπεράνῃ, ὅτι ἐλλείπει καὶ ἡ δύναμις τῆς μιᾶς ἐνεργείας· π. χ. Κῶν εἰς σιωπῶν δὲν ἐμπορεῖ ἐν ταυτῷ καὶ νὰ ὁμιλῇ· ἄρα ὁ σιωπῶν ποτὲ δὲν ὁμιλεῖ· τὸ δὲ ἐκ συνηθείας γίνεται ἐξ ἐναντίας, ὅταν τις ἐκ δύο ἐναντίων δυνάμεων ἐπιχειρῇ νὰ ἀποδείξῃ ἐν ταυτῷ καὶ δύο ἐνεργείας· π. χ. ὁ περιπατῶν ἐμπορεῖ νὰ καθῇ· ἄρα ὁ αὐτὸς καὶ περιπατεῖ καὶ κάθεται.

ζ'. Ἐκ τῆς ἀντιφάσεως· ὅταν τις τὰ κατ' ἄλλο καὶ ἄλλοτε ἀντιφάσκοντα εἰς τ' αὐτὸ καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀναγκάζεται νὰ συμπεράνῃ· π. χ. Ὁ Ἀθόψ εἶναι καὶ μέλας καὶ λευκός, διότι εἶναι μαῦρος τὸ δέριμα, καὶ ἄσπρος τὰ ὀδόντια.

ΣΤΙΔ'. Τῶν δὲ ἀπὸ τὰ πράγματα κατασκευαζομένων σοφισμάτων

α'. Εἶναι τὸ ἐκ τῶν ὄρων τεχνικῶς καὶ φυσικῶς λαμβανομένων (ΡΚΓ')· π. χ.

Ἄνθρωπος εἶναι εἶδος·

Ὁ Πλάτων εἶναι ἄνθρωπος·

ἄρα εἶναι εἶδος.

παρόμοιον εἶναι καὶ τὸ τοῦ Χρυσίππου.

Ὅτι λαλεῖς ἐκβαίνει ἀπὸ τὸ ζόμα σου·

Ἀμαξαν λαλεῖς·

Ἀμαξα λοιπὸν ἐκβαίνει ἀπὸ τὸ ζόμα σου.

β'. Τὸ διὰ τὸ συμψεδικός, ἔγουν ὅταν τὸ δι' ἄλλην αἰτίαν συμβᾶν συμπεραίνωμεν, ὡς συμβᾶν καθ' ἑαυτό· π. χ. Ὁ Νεσόριος ἦτο αἵρετικός· αὐτὸς δὲ οὗτος ἦτο πεπαιδευμένος· ἄρα ὁ πεπαιδευμένος γίνεται αἵρετικός. Καὶ εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς τούτους χρόνους· Βολταῖρος ἦτο σοφός· ὁ αὐτὸς δὲ καὶ δυσσεβής· ἄρα ὁ σοφὸς γίνεται δυσσε-

βής· Ἀλλοίμενον! πόσοι οὕτως ἢ κατ' ἄγνοιαν ἀπατῶνται, ἢ θεληματικῶς ἀπατῶσι τοὺς ἀπλουδέρους, σκοποῦν ἔχοντες οἱ κακόφρονες καὶ δυσσεβεῖς νὰ ἀποδιώξωσι τὴν φιλοσοφίαν!

γ'. Ὅταν ἀπὸ τὸ κατὰτι συμπεραίνῃ τις τὸ ἀπλῶς· τοιαῦτα εἶναι· Ὁ Αἰθίοψ μέλας· ἄρα καὶ κατὰ τοὺς ὁδόντας· ἢ ἐκ τοῦ ἀορίζου τὸ ὠρισμένον· π. χ. Ἄνθρωπος εἶναι εἰς Ἀθήνας· ἄρα καὶ ὁ Ξέρξης· ἢ ὅταν, ὅσα ἐπιδέχονται ἐξαίρεσιν, ἐκφέρῃ τις χωρὶς ἐξαίρεσιν· π. χ. Πειθασθε τοῖς ἡγουμένοις· ἄρα καὶ ὅταν ἀνόητοι ὄντες μᾶς προσῶζουν νὰ μὲνωμεν ἀμαθεῖς.

δ'. Ὅταν ἐκ τοῦ μέρους συνάγῃ τις τὸ ὅλον, καὶ ἐκ τοῦ Ποτε τὸ Πάντοτε. π. χ. Ἑλλήν ἐψεύσθη· λοιπὸν πᾶς Ἑλλήν ψεύξης· Προεῖπε τις ποτέτι καὶ ἡλῆθευσε· λοιπὸν πάντοτε θέλει ἀληθεύειν· Ἀπὸ ἱατροῦ τινος θεραπείαν ἀπέθανεν ἀσθενής· τίποτε λοιπὸν δὲν ἐξεύρει ὁ ἱατρός· Γραῦς τις ἐθεράπευσε ψωριῶντα· πάντα λοιπὸν τὰ τοιαῦτα πάθῃ θεραπεία· Βαβαί! πόσον ἐπιπολάζει ἡ ἀπάτη αὕτη εἰς τὰς ἡμέρας μας, μάλιστα κατὰ ταύτην τὴν πόλιν!

ε'. Τὸ ἐκ τῆς ἀτελοῦς ἐξαριθμήσεως. π. χ. Ὁ φυλακωμένος ἢ ἔφυγεν, ἢ ἐβίασε τοὺς φύλακας, ἢ ἐδώροδόκησε τοὺς κριτάς.

ς'. Τὸ αἰτεῖσθαι τὸ ἐν ἀρχῇ· εἶναι δὲ τοῦτο νὰ λαμβάνῃ τις ὡς μέσον δείξενος μὲ ἄλλας λέξεις αὐτὸ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ζητεῖ νὰ ἀποδείξῃ, π. χ. Τὰ σώματα πέπτου κατὰ γῆς· διότι τὰ σώματα φέρονται εἰς τῆς γῆς τὸ κέντρον· ἐδῶ ζητεῖται Διὰ τί πέπτου, ἡγοῦν Διὰ τί φέρονται εἰς τῆς γῆς τὸ κέντρον τὰ σώματα· καὶ, Ἡ ψυχὴ εἰ-

ναι ἀθάνατος, διότι εἶναι ἄφθαρτος. Τίποτε δὲν διαφέρει τὸ ἄφθαρτον ἀπὸ τὸ ἀθάνατον.

ζ. Τὸ νὰ λαμβάνη τις τὸ μὴ αἷτιον ὡς αἷτιον. π. χ. Οἱ μεθύοντες ἀσχημονοῦσιν· ἄρα ὁ οἶνος κακός· καί, Σοφοί τινες ἐξέπεσαν εἰς ἀθρησκείαν· ἄρα ἡ σοφία ἀθρησκείας πρόξενος· Φωτιά ἐφάνη εἰς τάφον· ἄρα εἶναι μορμόλυξ, ἢ βρουκόλακος· καὶ ἄλλα παρομοίως αἰτιολογούμενα ἐμπορεῖ τις ὡς ἀκούσῃ καὶ ἀπὸ γυναικας μωροῦς, καὶ μωρότερα ἀκόμη ἀνδράρια.

η. Τὸ παρὰ τὴν ἀγνοίαν τοῦ ἐλέγχου· Ὅταν ὁ ἀναιρῶν τε ἐλέγχῃ ἄλλο παρὰ τὸ προκείμενον. π. χ. Ὅταν τις θέλων νὰ ἐλέγξῃ ὡς ψευδῇ τὴν φημιζομένην ἀνδρείαν τῶν Γαλατῶν, τοὺς κατηγορῇ, ὅτι δὲν ἀφίνουσιν ἡσυχον τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι ἀκαταστάτως μεταβάλλουσι γνώμην πάντοτε, τῶρα μὲν δημοκρατίαν, τῶρα δὲ μοναρχίαν τιμῶντες καὶ ἐναγκαλιζόμενοι.

θ. Τὸ παρὰ τὴν ἀπὸ γένους εἰς γένος μετάστασιν. π. χ. ὅταν τις ἀπὸ τὰ ἀφηρημένα συμπερσίνῃ τὰ συγκεκριμένα, καὶ ἀπὸ τὰ καθόλου νοοῦμενα μεταβαίνῃ εἰς τὸ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὑπάρχουσι τοιαῦτα πραγματικῶς.

ι. Τὸ παρὰ τὸ τὰς πολλὰς ἐρωτήσεις μίαν ποιεῖν. π. χ. Τὸ μέλι καὶ ἡ χολὴ γλυκύ;

ια. Τὸ παρὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἐρωτήματος· ὅταν τις προϋποθέτῃ τὸ εἰς τὸ ὅποῖον θελεῖ νὰ ἐλέγξῃ τινα ἐνδεχόμενον· π. χ. Ἐπαυσας νὰ ἀτακτῆς; ἀκόμη ἀμελεῖς τὰ μαθήματα; φανερόν εἶναι ὅτι ἐκείνου μὲν προϋποθέτει ἄτακτον· τοῦτον δὲ, ἀμελή.

ιβ. Τὸ ἐκ τοῦ ἐναντίου συνημμένου· π. χ. Ἄν γράφω, κινῶ τοὺς δακτύλους· λοιπὸν ἂν δὲν γράφω, δὲν τοὺς κινῶ.

ΣΤΙΕ'. Τὰ ἐπισημότερα λοιπὸν εἶδη τῶν σοφισμάτων ταῦτα καὶ τοιαῦτα εἶναι· πρὸς τὰ ὅποια, μ' ὅλον ὅτι τὰ πολλὰ εἶναι κατ' ἑαυτὰ συζέλεγκτα, ἀντιτάσσομεν τὰ ἀνατρεπτικὰ αὐτῶν μέσα ἐφεξῆς κατὰ πᾶν εἶδος τῶν ἐκτεθέντων σοφισμάτων.

ΣΤΙΣ'. Εἰς τὰ γεννώμενα ἐκ τῆς παραβάσεως τῶν συλλογιστικῶν κανόνων σοφίσματα ἀντιτάσσομεν αὐτοὺς τοὺς κανόνας. Τὰ γραφθέντα γὰρ εἰπεῖν εἰς **ΣΤΙΒ'** ἀναιροῦμεν τὸ μὲν πρῶτον διὰ τοῦ ἐκτεθέντος κανόνος (**ΣΙΕ'**)· τὸ δὲ δεύτερον διὰ τοῦ (**ΣΜΓ'**), καὶ ἄλλα παρόμοια διὰ τῶν καταλλήλων κανόνων.

ΣΤΙΖ'. Τὰ δὲ κατὰ τὴν λέξιν σοφίσματα (**ΣΤΙΓ'**)· ἀνατρέπομεν διὰ τῶν ἐφεξῆς ἀντιστοιχούντων εἰς ἑκάστην μέσων.

α'. Διὰ τὴν ὁμωνυμίαν ὁ μέσος ὅρος σημαίνει ἄλλο εἰς τὴν μεζονα καὶ ἄλλο εἰς τὴν ἐλάσσονα.

β'. Ὡσαύτως λαμβάνονται δύο μέσοι ὅροι.

γ'. Δεῖν εἶναι ὅλα ἐνεργητικὰ ῥήματα, ὅσα λήγουσιν εἰς εν.

δ'. Πρέπει νὰ ζητήσωμεν τὴν λύσιν τῆς ἀμφιβολίας.

ε'. Εἰς μὲν τὸ ἐκ τῆς διαίρεσιως ἀπαντῶμεν, ὅτι δὲν δύναται τις νὰ ἐνεργῇ διπλᾶς καὶ ἐναντίας ἐνεργείας κατὰ τὸ αὐτό, ὅχι δὲ ὅτι δὲν δύναται νὰ ἔχῃ καὶ τὰς δύο δυνάμεις· ἐξ ἐναντίας δὲ εἰς τὸ ἐκ τῆς συνθέσεως ὅτι ἔχει μὲν τις δύο ἐναντίας δυνάμεις κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐνεργούς.

ς'. Εἶναι μὲν λευκὸς ὁ αἰθίοψ, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ὁδόντας μόνον· εἰς δὲ τὸ δέρμα, ὅπου εἶναι ἡ μελαίνα δὲν εἶναι ἐνταυτῷ καὶ ἡ λευκότης.

ΣΤΗ'. Τὰ δὲ ἀπὸ τῶν πραγμάτων σοφίσματα ἐπιλύομεν ἐφεξῆς οὕτως.

α'. Εἶναι μὲν ὁ ἄνθρωπος εἶδος τεχνικῶς· εἶναι δὲ ὁ Πλάτων ἄνθρωπος φυσικῶς (ΡΚΓ')· ὁ ὅρος λοιπὸν ὁ μέσος ἐγινε διπλοῦς.

β'. Εἰς τὴν σοφίαν εἶναι συμβεβηκὸς ἢ ἀφαιρεῖς, ὅχι οὐσιώδους ιδιότης, ἥτις εἶναι ἡ θεοσίδεια.

γ'. Ἐκ τοῦ κατὰ τι τὸ ἀπλῶς, καὶ ἐκ τοῦ ἀόριστου τὸ ὠρισμένον κτλ. μὴδ' οἱ μαινόμενοι σχεδὸν συμπεραίνουσι.

δ'. Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τὸ μέρος εἰς τὸ ὅλον.

ε'. Νὰ συμπληρωθῇ ἡ ἐξαριθμησις· διότι δύναται ὁ κατὰδικος νὰ ἀπολυθῇ καὶ ὡς φανεῖς ἀθῶος.

ς'. Ὅ,τι ζητῶ νὰ μὲ ἀποδείξῃς, τοῦτο προβάλλεις ὡς ἀποδείξεως μέσον· διότι δὲν διαφέρουν πλὴν κατὰ τὴν λέξιν.

ζ'. Ἄλλη εἶναι αἰτία· ὅ,τι δὲ λέγεις εἶναι μωρία.

η'. Ἄλλα ἤθελες νὰ δείξῃς, καὶ ἄλλο ἐπεχείρησας.

θ'. Ἀπὸ τὰ ἀναπλάσματα τῆς φαντασίας μόνον αἱ τρεῖς συμπεραίνουσι τὴν πραγματικὴν τῶν ὑπαρξιν.

ι'. Ἐρώτησον χωριστὰ περὶ καθενός.

ια'. Ἐποθέτεις τὸ πρῶγμα διὰ νὰ τὸ μάθῃς· ἐνδέχεται ὅμως ἡ ὑπόθεσίς σου νὰ μὴ εἶναι ἀληθινή.

ιβ'. Τὸ γράφειν καὶ κινεῖν τοὺς δακτυλοὺς δὲν εἶναι ἰσόζυρα· διὰ τοῦτο τὸ ἐναντίον συνημμένον παραλόγως συμπεραίνεται (ΣΜΕ', ΣΜΣ').

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τε σοφισμάτων καὶ τῆς αὐτῶν ἀνατροπῆς· μεταβαίνομεν δὲ εἰς ἄλλας ἀπάτης αἰτίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Αἰσθήσεως καὶ φαντασίας ἀπάται καὶ τὰ
κατ' αὐτῶν ἀντίδοτα.

ΣΤΙΘ'.

Η αἰσθησις μᾶς παρисяνει συχνάκις ἐσφαλμένα τὰ ἐκτὸς
ἡμῶν ἀντικείμενα πράγματα· αἰτίαι δὲ εἶναι·

α'. Τὰ αἰσθητήρια δὲν εἶναι πάντοτε ἐπέσης εὐτονα·
ὅταν τὰ ὀμμάτια, ἢ τὰ αὐτιά κτλ. εἶναι ἀσθενῇ, ἀκούεις
βόμβους ἢ βλέπεις οὕτω τὰ ἀντικείμενα, ὅποια εἰς τοὺς
ἄλλους εἶναι ἀνεπαίσθητα· καὶ ἡ γεῦσις τοῦ ἀσθενοῦς παρ-
ισύει πικρὰ τὰ βρώματα· ἀπατῶμεθα λοιπὸν, ἂν τὰ ἐκλά-
βωμεν ὡς ἀληθῶς τοιαῦτα. Καὶ ἡ ψυχρότης ἢ ἡ θερμότης
τοῦ ἰδίου ἡμῶν σώματος γίνεται αἰτία νὰ αἰσθανώμεθα τὴν
κρᾶσιν τοῦ αἵρος καὶ ἄλλων ἐξωτερικῶν σωμάτων κατ' ἄλ-
λον πρὶν τρόπον παρὰ ἄλλοτε.

β'. Πρὸς δὲ ἡ ἰσχυρωτέρα προηγουμένη ἐξασθεῖζει τὴν
ἐπομένην. Ὅς τις. π. γ. ἤκουσε καλὴν καὶ τερπνὴν μελω-
δίαν, ὅπως οὖν κατωτέραν ἀκούων ὀλίγον ὕστερα, τὴν ἐκ-
λαμβάνει κακὴν καὶ ἀηδῆ. Ἐξερχόμενός τις ἀπὸ τοῦ λου-
τρῶν, ἢ ἰσχυρῶς θερμασμένου οἴκημα, αἰσθάνεται τὸν ἀ-
τμοσφαιρικὸν αἶρα παρ' ὅπου εἶναι ψυχρότερον. Ἐδῶ ἀνῆ-
κουσι καὶ αἱ ἐκ συνηθείας ἀπάται τῶν αἰσθήσεων. Ὅς τις
π. γ. ἐσυνῆθισε νὰ τρώγῃ πυρὰ καὶ ἰσχυρὰ φαγητά· ὅς τις

πολὺν καιρὸν ἔζησεν εἰς πλῆθος λαμπρῶν καὶ τερπνῶν θεαμάτων ἀμβλύνονται τούτου τὰ αἰσθητήρια, καὶ μήτε τὰ φσγητὰ ἔχουσι δι' αὐτὸν τὴν δυνάμει των, μήτε κατώτερα θεάματα, ἂν καὶ ἄλλως ὅχι ποταπὰ, εἶναι πλείον δι' αὐτὸν καλὰ.

γ'. Ὅταν τὰ τῶν ἀντικειμένων ἀποσήματα εἶναι πολλὰ μεγάλα ἢ παρὰ πολὺ μικρὰ, ἢ αἰσθησις τὰ ἀντιλαμβάνεται ἐσφαλμένως· οὕτω πύργος τετρούωνος μακρόθεν φαίνεται τρογγύλος· ἀπὸ ὑψηλοτέρου πύργου φαίνονται οἰκάτω περιπατοῦντες σπιθαμιαῖοι· ἡ ὁμίλια τοῦ μακρόθεν ὁμιλοῦντος ἀνθρώπου καταλαμβάνεται διαφόρως.

δ. Τὰ μίσα τῆς αἰσθήσεως, καθὼς εἶναι φῶς καὶ ἀήρ εἰς τὴν ὄρασιν καὶ εἰς τὴν ἀκοήν, γίνονται ἀπάτης καὶ αὐτὰ πρόξενα· διότι παραλλαγαὶ μὲν ἀνέμων μεγαλύνουσιν ἢ σμικρύνουσι τοὺς ἤχους· καὶ ἀντανάκλασις ἀέρος μεταφέρει ἀφ' ἐνὸς μέρους εἰς ἄλλο τὴν φωνήν, παρὰ καθὼς ἤθελε φερεῖν, ἂν δὲν ἀντενακλᾶτο ὁ ἀήρ· ὁμίχλη δὲ καὶ συνεφώδης καιρὸς παραμορφάζουσι τῶν ὀρατῶν τὰς εἰκόνας.

τ'. Πρὸς δὲ ταύτας τὰς ἀπάτας πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν τοὺς ἐφεξῆς ἀνατρεπτικούς των κανόνας.

α'. Ὅπόταν αἰσθημα ἀντιφάσκη εἰς ἄλλας βεβαιὰς πείρας καὶ ἀληθείας, φανερόν εἶναι ὅτι τὸ αἰσθημα εἶναι ψευδὲς φαινόμενον· εἶναι ἀλήθεια, φέρ' εἰπεῖν, ἀναντιρρήτος, ὅτι εἰς ὅποιον ἀνθρώπου ἐμπεχθῇ μάχαιρα, τὸν αἵματόνει καὶ πολλάκις τὸν φονεῖ· εἰάν ἴδῃς τὸ ἐναντίον, ἔξευρε ὅτι εἶναι ψευδὲς τὸ φαινόμενον.

β'. Εἰς ἀτυνειθίλους καὶ παραδόξους παρατηρήσεις εὐθύς νὰ δώσης προσοχήν εἰς τῶν αἰσθητηρίων τὴν κατάστασιν, μή πως ἔχει τὸ φαινόμενον τὴν ἀρχὴν του πλείον εἰς πάθος τι αὐτῶν, παρὰ εἰς αὐτὰ τὰ ἀντικείμενα.

γ'. Πρέπει νὰ δίδωμεν πολλήν προσοχήν εἰς τὰ αἰσθητὰ, καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν πολλάκις τὴν παρατήρησίν των.

δ'. Νὰ ἐρωτῶμεν καὶ ἄλλους, ἂν λαμβάνωσι τὴν αὐτὴν ἀπὸ τὰ αὐτὰ αἰσθητὰ προσβολήν.

ε'. Ἐὰν εἶναι δυνατόν, νὰ ἀλλάσσωμεν τὴν θέσιν τῶν παρατηρουμένων, ὅταν εἶναι πολλὰ σιμὰ, ἢ πολλὰ μακρὰν ἀφ' ἑμῶν.

ς'. Πολλὰ ἀξιόλογον εἶναι καὶ ἀναγκαῖον νὰ διατηρῶμεν ὑγιὰ τὰ αἰσθητήριά μας ὡς διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ἀμετρίαν τῶν βρωμάτων καὶ ποτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἡδονῶν· τὴν πολλὴν ξενοχωρεῖται τῶν ὁμμάτων κατὰ τὰς μελέτας· ὅλας τὰς ἀφορμὰς, ὅσαι εὐνῶνται νὰ μᾶς διαφθείρῃσι κἀνὲν ἀπὸ τὰ αἰσθητήριά μας.

ζ'. Διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ γυμνάσεως ἐνδυναμίζονται τὰ αἰσθητήρια, καὶ φυλάττονται ἀπὸ τὰς σπάτας· διὰ τοῦτο ὁ ζωγράφος μὲ ἐν βλέμμα ἐμπορεῖ εὐκόλως νὰ διακρίνῃ τὰς σχέσεις τῶν πλησίον καὶ τῶν μακρὰν, τοῦ φωτὸς καὶ τῆς σκιᾶς· ὁ ἔμπειρος μουσικὸς καταλαμβάνει καὶ τὰς λεπτοτάτας τῶν τόνων παραλλαγὰς. Πολλοὶ ἄγριοι καὶ βλέπουν καὶ ἀκούουσιν ὀξύτατα, ἐπειδὴ ἐπιμελῶς ἐγύμνασαν ἐκ νεότητος καὶ τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἀκοήν των.

Πρόσθετες εἰς τοὺς κανόνας τούτους καὶ τοὺς ἐκτεθέντας εἰς ἄλλο μέρος (Ἐμπ. Ψυχ. ΤΙΒ') περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως.

ΤΑ'. Ἐμπορεῖ δὲ καὶ ἡ φαντασία νὰ γεννήσῃ ὅχι ὀλίγας ἀπάτας· κυριώτεραι εἶναι αἱ ἐφεξῆς·

α'. Τὰ φαντάσματα πολλάκις γίνονται τόσον ἰσχυρὰ, ὅσον εἶναι τὰ αἰσθητά· τότε αἱ εἰκόνες τῆς φαντασίας

ἐκλαμβάνονται ὡς ἀληθινὰ πράγματα. Πόσοι δὲν ἴδαν σκιὰς νεκρῶν, δαιμόνων ἐπιδρομας, μορμόλucas, χοιχειώματα, ἄλλα τοιαῦτα ἐμφόβου καὶ δρασιωτάτης φαντασίας ἀναπλάσματα!

β'. Πολλὰκις νοθεύει ἡ φαντασία τὴν ἀληθινὴν τῆς αἰσθήσεως προσβολὴν ἢ μεγαλύνουσα ἢ μικρύνουσα τὰ πράγματα. "Όταν π. χ. φαντάζεται τις τινα ὡς ἐχθρόν του, ἐμπορεῖ οὐκ εὐθυνοῦν τινα ὁμιλίαν ἢ πρᾶξιν του νὰ τὴν ἐκλάβῃ ὡς περιῦδρισικὴν· ἄλλος φανταζόμενος ὅτι εἶναι ἀσθενὴς, μικρὰν τῆς ὑγείας του ταραχὴν ἐκλαμβάνει θανατηφόρον, καὶ ἀφανίζεται ἀπὸ τὴν λύπην του. "Αἰλλος δὲ ἐλπίζων πολὺ εἰς τὰς δυνάμεις του, φαντάζεται τοῦ ἐχθρόν του ἀφ' οὗ εἶναι πολὺ ἀσθενέστερον.

γ'. Συχνόκις δὲ ὅμοια τινα πράγματα ἐκλαμβάνει ὡς τὰ αὐτά. Προσώπου χαρακτήρ ὅμοιος μὲ ἄλλον τινα κάμνει τὴν φαντασίαν νὰ παραφερθῇ καὶ νὰ ἐκλάβῃ τὸν διέτερον ἄνθρωπον ἀντὶ τοῦ πρώτου.

ΤΒ'. Κανόνες δὲ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς φαντασίας ἀπατῶν εἶναι οἱ ἐρςῆς.

α'. Ἀρόθως μεταχειριζόμενος τὴν αἰσθησιν κατ' ἐπαναλήψιν οὐκαλυπτεις τῆς φαντασίας τὴν ἀπάτην.

β'. Δρασικὴ καὶ ἄτακτος φαντασία πρέπει παιδιόθεν νὰ χαλιναγωγηθῇ διὰ νὰ ὑποτάσσεται εἰς τοῦ ὀρθοῦ λόγου τὴν κυριότητα· διότι κατ' ἄλλον τρόπον ἐμπορεῖ εὐκόλως νὰ γεννηθῇ ἐντεῦθεν φανητισμὸς, ἀδυναμία τοῦ λόγου διαρκῆς, καὶ ὁρμὴ εἰς μωρὰς δοξασίας. Ἐπίμονοι δὲ καὶ σπουδαῖαι τοῦ νοὸς ἀσχαλίαι. π. χ. μελέτη τῶν Μαθηματικῶν, τῆς ἀληθινῆς ἱστορίας, τῆς φιλοσοφίας, εἶναι τὰ εὐτυχέστατα μέτα διὰ νὰ ὀξύνῃ τις τὸν νοῦν του καὶ νὰ τὸν

πλουτίσῃ μὲ τοιαύτας ιδέας, διὰ τῶν ὁποίων μαραίνεται
τὸ ὑπερβολικὸν πῦρ τῆς θερμῆς φαντασίας.

γ'. Κάποτε ζέκει ἔμπροσθεν τῆς φαντασίας τινῶν ἀν-
θρώπων ιδέα τις τόσον ζαθερά, ὥς εἰς αὐτὴν πάντοτε ἀ-
σχιλῶνται, καὶ ποτέ τιν δὲν ἔμποροῦν νὰ τὴν ἀποβάλωσιν,
εἶν μάλιστα τὴν ἐπιθυμῶσιν· ἡ αἰτία τοιαύτης τραγικῆς κα-
ταστάσεως τῆς φαντασίας πολλάκις εὐρίσκεται εἰς τὸ σῶμα·
τότε εἶναι ἀναγκαῖα κίνησις συχνή, ἀγαθὴ διαίτα, καὶ ὅσα
χρήσιμα ἔμποροῦν νὰ ὠφελήσωσι τὸ σῶμα διοριζόμενα ὑπὸ
ἐμπείρους ἰατρούς. Ἀλλ' εἰν ἡ αἰτία εἶναι τῆς ἀνατροφῆς,
καὶ πολυχρηνοῦ εἰς ἐρημίας διατριβῆς, καὶ προσηλώσεως
τῆς φαντασίας εἰς ιδέας τινάς κτλ. τότε ἀσφαλές ἐστιν ἡ Θερα-
πεία εἶναι τὸ νὰ διασκεδάξῃ τὸν καιρὸν εἰς ἄλλας ἐνασχो-
λήσεις καὶ σπουδαίας καὶ εὐφροσύνους· διὰ τούτων τῶν
μέσων ἔμπροσθεν νὰ ἐκπεριδεθῇ κατ' ὀλίγον ἡ ψυχὴ, καὶ νὰ
ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὰς ἐπιμόνους ταύτας καὶ βλαβεράς τῆς
φαντασίας ιδέας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Μνήμης καὶ προσοχῆς ἀπάται, καὶ οἱ κατ'
αὐτῶν κανόνες.

ΤΓ'.

Πολλῶν ἀνθρώπων ἡ μνήμη εἶναι ἀσθενὴς καὶ περιορι-
σμένη. Ἡ αἰτία αὕτη ἐμποδίζει πολλαχῶς τὰς ἐνεργείας
τοῦ νοῦς, καὶ προξενεῖ ἀπάτας.

α'. Πολλὰ ἐμοῦ συνηροισμένοι ἐννοιαὶ ἢ παντελῶς λησιμονοῦνται, ἢ δὲν δύναται ὁ τοῦτο πάσχων νὰ τὰς ἐνθυμηθῇ τότε, ὅπου εἶναι ἀνάγκη νὰ κρίνῃ περὶ τινος ὑποθέσεως· ὅταν τις π. χ. θίλῃ νὰ κρίνῃ περὶ τῶν αἰτίων καὶ ἀποτελεσμάτων συμβεβηκότος τινός, ἐλησμόνησεν τὰ κυριώτερα μέρη τῆς συνεχείας τοῦ διηγήματος, ἀδύνατον εἶναι νὰ κάμῃ ὀρθὴν περὶ τούτου κρίσιν.

β'. Πολλάκις δὲ διάφοροι ἐννοιαὶ συγχέονται εἰς τὴν μνήμην· π. χ. ὀνόματα ἀνδρῶν, ἐποχαί, τόποι, ἀριθμοί, συμβάματα κτλ. Ἐκ δὲ τῆς συγχύσεως ταύτης συμβαίνει πολλάκις καὶ ζῴσις, καὶ ἔχθρα, καὶ ἀτιμία εἰς τὸν ἐπιλήζονα.

ΤΔ'. Κανόνες δὲ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ μνημονικοῦ προερχομένων ἀπατῶν εἶναι.

α'. Νὰ γυμνάσωμεν ἐπιμελῶς τὴν δύναμιν τοῦ μνημονικοῦ ἐκ νεότητος· καὶ νὰ μὴ ἀμελήσωμεν τὴν γύμνασιν ταύτην εἰς τοὺς ἐφεξῆς χρόνους.

β'. Ἐντάμα μὲ τοῦ μνημονικοῦ τὴν γύμνασιν πρέπει νὰ συγγυμνάζωμεν καὶ τὸν νοῦν. Εἶναι πολλὰ βλαβερόν νὰ ἀπομνημονεύωμεν πράγματα, τὰ ὅποια δὲν καταλαμβάνομεν· τοῦτο πάσχουσιν οἱ ἑλληνικὰ τεμάχια συγγραφέων ἀπομνημονεύοντες παῖδες εἰς σχολεῖα κακομέθοδα, ἢ ὀνόματα ἀσυνάρτητα καὶ καμμίαν μὴ συνδέοντα ἐννοίαν· Ἡ ἀσχολία τῆς μνήμης, ὅταν εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τοῦ νοός τὴν ἀσχολίαν, τότε γιννᾷ τὸν ἀξιώλογον τῆς προκοπῆς καρπὸν· ἄλλως εἶναι ἐλευθριωτάτη εἰς τὸν πολῦτιμον τῆς παιδείας χρόνον, καὶ εἰς τὴν ἀκμὴν τῶν διανοητικῶν τῆς ψυχῆς δυνάμευν.

γ'. Ὅταν κηροῖζωμεν ιδίας, πρέπει νὰ βάλλωμεν τὸν
Τόμ. Β'. Κ

νοῦν εἰς τὰς ἀξιολογωτέρας, διὰ νὰ μὴ διαφεύγωσιν ἐκὼς ἀπὸ τὴν μνήμην μας.

δ'. Νὰ βάλλωμεν εὐταξίαν εἰς ὅσα θέλομεν νὰ ἐνθυμώμεθα· διότι μὴδ' ἐμπορεῖ τις νὰ εἴπῃ Πόσον ὠφέλει ἡ τάξις εἰς τὸ νὰ εἶναι εὐμνημόνευτα τὰ πράγματα. Εἰς τοὺς κανόνας τούτους πρότερος καὶ τοὺς ἀλλαχοῦ (Ἐμπ. Ψυχολ. PMZ) ἐκτεθέντας πρὸς τὴν τοῦ μνημονικοῦ ἐνδυνάμωσιν.

TE'. Προσοχὴ ψυχῆς εἶναι προσπάθεις αὐτῆς εἰς τὸ ἀπὸ πολλὰς προβαλλομένας ἐννοίας νὰ κατανοήσῃ μίαν τινα ἢ πλείοτέρας τελειότερα καὶ εὐκρινέστερα (Ἐμπ. Ψυχ. PNA)· ἀλλ' ἀπὸ ἔφρεσιν ἢ διάστροφον τῆς προσοχῆς χρῆσιν ἐμποροῦν νὰ προξενηθῶσιν πολλαὶ ἀπάται.

α'. Ὅταν πολλὰ ἐντάμα ἀντικείμενα ἐπενεργῶσιν εἰς τὰ αἰσθητήριά μας, θέλοντες συχνάκις νὰ συλλάβωμεν πολλὰς διὰ μιᾶς, καὶ ἐνὸς δὲν λαμβάνομεν ἐναργῇ καὶ καθαρᾷ ἔννοιαν· ὅταν π. χ. εἰς μέγαν σύλλυγον συνομιλοῦντων πολλῶν προσώπων, βάλλοντες τὸ αὐτίον ἐντάμα εἰς πολλὰς περὶ διαφορῶν ὑποθέσεων ὁμιλίας, τίποτ' ἐξ αὐτῶν σχεδόν δὲν καταλαμβάνομεν.

β'. Ὅταν ἀπὸ πολλὰς προσβολὰς ὀλιγωτέρου τις λόγου ἀξία προσβάλλῃ ἰσχυρῶς, διαφθείρεται ἡ εἰς τὰ ἀξιολογωτέτερα προσοχή· οὕτω π. χ. πολλοὶ δὲν προσέχουν εἰς τὴν ἔννοιαν ὁμιλίας τινος, ὅσον εἰς τὰς λέξεις τῆς ὁμιλίας, εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ λαλοῦντος, καὶ ἄλλας ἐξωτερικὰς περιστάσεις.

γ'. Προσοχὴ ἰσχυρῶς καὶ εἰς πολλὴν ὥραν ξυνοχωρηθεῖσα, τελευταῖον ἀποκάμνει, καὶ δὲν δύναται νὰ ἐνεργήσῃ εἰς τὰς προσβολάς.

δ'. Πολλοὶ δὲ ἀποκόμνουν καὶ ἀπὸ τὰς καθημερινὰς

καὶ ὁμοιοειδεις προσβολάς· καὶ διὰ τοῦτο παραβλέπουμεν τὸ νέον καὶ ἀξιόλογον, τὸ ὁποῖον ἡμῶν ἴσως νὰ εὐρωσιν εἰς αὐτάς.

ΤΣ. Κανόνες δὲ εἰς ἀποφυγὴν τούτων εἶναι.

α'. Πρέπει μάλιστα νὰ φυλαττώμεθα ἀπὸ τὸν ῥευσματισμὸν, καὶ τὸ, νὰ εἴπω οὕτως, εἰς διάφορα μέρη βόσκημα τοῦ νοῦς μας.

β'. Δὲν πρέπει τὴν προσοχὴν μῆτε εἰς πολλὰ πράγματα νὰ μερίζωμεν, μῆτε ἐπὶ πολὺ νὰ τὴν προσηλόνωμεν εἰς ἓν· καὶ τὰ δύο βλάπτουσι, καὶ ἐμποδίζουσι τοῦ συλλογίζεσθαι τὴν πρόδον.

γ'. Πρέπει νὰ συνειθισθῶμεν μετὰ σπουδῆς νὰ διακρίνωμεν τὰς ἀξιολόγους ἐννοίας ἀπὸ τὰς μὴ τοιαύτας. Ὑπάρχουσι τόσων πολλὰ καὶ ἀξιόλογα καὶ νόσιμα καὶ ὠφέλιμα πράγματα, τῶν ὁποίων ἡ θεωρία καὶ ἐξέτασις εὐλόγει ἐνεργητικώτατα καὶ τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν μας, ὥς εἶναι ἀσυγχώρητος ἀφροσύνη ἀφίνοντες ταῦτα νὰ προσέχωμεν εἰς τὰ μηδενὸς λόγου ἄξια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ τῆς ἀπὸ τὰ πάθη ἀπάτης καὶ τῶν κατ' αὐτῆς κανόνων.

ΤΖ'.

Τὰ πάθη γίνονται πολλῶν καὶ μεγάλων ἀπατῶν αἰτία, ἐπειδὴ ἐπισκοτεῖουσι τὸ συλλογιστικὸν μέρος τοῦ νοῦς, καὶ τὸ παραφέρουσιν, ὅπου ῥέπουσι καὶ αἱ ὁρμαί των.

α'. Ἀποσείουσι καὶ ἐξισῶσι τὴν προσοχὴν ἀπὸ τοῦ κυριώτερου καὶ οὐσιωδέστερου μέρους, περὶ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἐπισυναχθῇ ὅλη τῆς σκέψεως ἡ δύναμις· ἡ φαντασία πυρρνεταὶ καὶ παραδίδει μὲν ὅ,τι ἦτο ἀναγκαῖον εἰς ὀρθὴν κρίσιν, ἀντικαμδάνεται δὲ πᾶν τὸ κατακρημνίζον εἰς ἀκρίβειαν καὶ ἀσυλλογισίαν· ὁ δὲ λόγος σιωπᾷ καὶ παρασύρεται εἰς τὸ νὰ κάμνῃ μονομερεῖς καὶ ψευδεῖς συλλογισμούς.

β'. Ἐκ τούτου προέρχεται νὰ ἐκλαμβάνῃ ὁ ἐμπαθὴς τὸ καλὸν ὡς ἀληθινόν, τὸ ὠφέλιμον ὡς ἀγαθόν, τὸ ἐπιθυμητὸν ὡς πιθανόν, τὸ μέλλον ἀγαθὸν πολλὰ τερπνόν, τὸ ἀγῆδες τρομερόν, τὸν περὶ ἑαυτοῦ ἔπαινον μέγαν, καὶ τὸν καθ' ἑτέρων ψέγον δίκαιον· διότι πάντοτε βλέπει τὰ πράγματα μονομερῶς, καὶ ἀπ' ἐκείνην μόνου τὴν ὄψιν, ἣτις καθυδύνει τὴν φιλαυτίαν του.

γ'. Ἐῖναι ἄνθρωποι, οἳ τινες κατ' αὐτὴν τὴν σύμῃν, ὅταν ὀργίζωνται, μισῶσι, φθονῶσι, κατατρέχουσι, νομιζοῦν ὅτι τὰ κάμνουσιν ἔλα μὲ ἡσυχίαν καὶ ἀταραξίαν. Τοῦτο τὸ ἦθος εἶναι βλαβερώτατον· διότι, ὅς τις γνωρίζει τὴν κατ' ἑαυτοῦ, προσέχει πάντοτε εἰς ἑαυτὸν, καὶ δὲν πιεῖται τὰς κρίσεις του πρὶν βεβαιωθῇ, ὅτι κοθητύχασεν ἀπὸ τὰς κινήσεις τοῦ πάθους· ἀλλ' οἱ πρῶτοι ἀμαρτάνουσι μεγάλα, διὰ τὰ ὁποῖα μετανοοῦν, ἀφ' οὗ παρέλθῃ τὸ πάθος.

δ'. Ἐχθραὶ μᾶς κάμνουσιν καὶ καλὰς γνώμας νὰ ἐκλαμβάνωμεν ὡς οὐτιδανὰς· φιλεῖται δὲ, καὶ τὰς κακὰς νὰ ἐκτιμῶμεν ὡς χρηστὰς καὶ ὠφελίμους.

ΤΗ'. Κανόνες δὲ κατὰ τούτων εἶναι.

α'. Τὰς εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν παθῶν γινόμενας κρί-

εις πρέπει νὰ μὴ ἀποδεχώμεθα ὡς ἀπαιίτους, ἕως αὐτὰς νὰ τὰς ἐξετάσωμεν ἀπαθῶς καὶ σπουδαίως.

β. Πολλὰ ἀξείλογον εἶναι, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐξαίφνης κατακυριεύοντα ἡμᾶς παθῇ, νὰ καθιλαρυνώμεθα, ὅσον εἶναι δυνατὸν γρήγορα, καὶ νὰ θεωρῶμεν τὰ πράγματα κατὰ τὴν ἀληθινὴν αὐτῶν ἀξίαν.

γ. Διὰ τοῦτο πρέπει, εὐθὺς ἀποὺ καταλάβωμεν ἐφορμῶντα τὰ πάθη, νὰ τὰ προῦπαντῶμεν· νὰ προσπαθῶμεν δι' ἐπιμελοῦς ἡμῶν αὐτῶν ἐρεῖνης καὶ ἐξετάσεως νὰ γνωρίζωμεν τὰς κλίσεις καὶ ἐπιθυμίας μας· νὰ παρατηρῶμεν ὅλλους ἀνθρώπους καταταραυνουμένους ἀπὸ τὰ αὐτὰ πάθη· διότι εἰς τοὺς χαρακτῆρας, κινήματα, ὄψιν, λόγια κτλ. τῶν ἄλλων, ἐμποροῦμεν νὰ μάθωμεν τὰ γνωρίσματα παντὸς πάθους, καὶ νὰ ὠφεληθῶμεν ἀπ' αὐτά.

δ. Νὰ ἔχωμεν πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν πάντοτε πρέπει νὰ ἀναζοῦνῶμεν καὶ νὰ ἐνδυναμόνῶμεν· ξεῖρᾶ καὶ ἀσφαλῆ τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας δόγματα, μὲ τὰ ὁποῖα πρέπει ὅσον τὸ δυνατόν σύγκαιρα νὰ οἰκειουώμεθα, εἶναι τὰ ἐξαίρετα προφυλακτικὰ κατὰ τῶν σφαλμάτων, εἰς ὅσα ἐμποροῦν νὰ μᾶς κρημνίσωσι πάθη ἔχθρας καὶ φιλίας.

ε. Πανταχοῦ, ὅπου δὲν πρέπει νὰ πιεσῶμεν τὰς ἰδίας ἡμῶν κρίσεις ὡς νοθευμένας ἀπὸ παθῶν μεσολάβησιν, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ προσκαλῶμεν τὴν συμβουλὴν ἀνθρώπων ἄλλων φρονίμων καὶ ἀδιαφόρων πρὸς τὰ πάθη μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5.

Περὶ τῶν ἐκ τῆς γλώσσης γεννημένων ἀπα-
 τῶν, καὶ τῶν εἰς ἀποφυγὴν αὐτῶν ἀναγ-
 καίων κανόνων.

ΤΘ.

Η γλῶσσα εἶναι τὸ μόνον προτόγμα τοῦ ἀνθρώπου, κα-
 τὰ τὸ ὅτι οὗτος ὑπερέχει ὅλα τ' ἄλλα δημιουργήματα· αὐτὴ
 μέγλη δύναται καὶ συντρέξῃ ὁπωσοῦν καὶ καὶ συναπείσῃ με-
 τὰν νόον εἰς ὅλας τοὺς πορείας· αὐτὴ εἴηγεῖ τὰ διανοη-
 ματα ἡμεῶν καὶ τὰς βουλὰς μετὰς λέξεις, τὰς ὁποίας ἐ-
 φηγοῦμεν ὁ ἄνθρωπος· μετὰύτας συμπλέκει ἐνέδας καὶ κρί-
 σεως, καὶ ἐκ τούτων ἐκβάλλει ἀναριθμήτους συλλογισμούς,
 τοὺς ὁποίους χωρὶς αὐτῆς ἥτο οὐ δύναται καὶ φηλοεχέυσθαι.

ΤΙ. Ἀλλ' εἴ αὐτῆς τῆς γλώσσης ἐκπηδεῖσθαι αἱ, αὐ-
 θόσας ἐμπροσθε καὶ νοήσῃ τας, προμεθεώτεται ἀνάστα. Διὰ τοῦ-
 το διὰ τῶν ἀπίαν τῆν γλῶσσαν καὶ καλῆς καὶ χείρας
 ἀπὸ τοῦ. Ἀρξάντες κατὰ τὸ παρὸν ὅσας ἀπάτας ἐμπροσθὺν
 οὗ αὐτῆς καὶ μετὰ προξενήσωνται οἱ ἀπατῶντες, ὃν οὖν ἐχῶ-
 μεν τὰ ἀμμάτμας ὁποῦκα, καὶ ὅσα κακὰ ἐπροξενήσωνται
 οὗ αὐτῆς εἰς τὸν κόσμον κατὰ προαίρεσιν, σπυριτοῦμεν ἐ-
 νῶν, ὅσα προξενήσονται ἀπὸ τῆν φύσιν αὐτῆς τῆς γλῶσσης
 καὶ τῆν ἐκκλήνμας περὶ αὐτῆν ἀκρίβειαν.

α. Χρειαζέται πλῆθὺς καρπὸς καὶ πλῆθος κόσμος καὶ μάθη-
 τας ὁπωσοῦν ὁρῶντες μέλαντα γλῶσσαν, καὶ καὶ τῆν μετὰ-

χειρίζεται ἤγουν νὰ τὴν λαλῇ καὶ νὰ τὴν γράφῃ καθὼς πρέπει· αὕτη εἶναι ἡ κυριωτέρα αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ πλειότεροι ἄνθρωποι ἔχουσι τόσον πολλὰ ἀδιορίστους καὶ συγκεχυμένας ἐννοίας.

β'. Ἡ δυσκολία εἶναι ἀσυγκρίτως πλειότερα, ὅταν τις ἀγωνίζεται νὰ μάθῃ γλῶσσαν, ἣτις ἔπαυσε νὰ λαλῇται· καὶ ἀκόμη πλειότερα, ὅταν τὴν ἀγνωῶσι καὶ οἱ διδάσκοντες αὐτοί, καὶ μεταχειρίζονται μυρίας ἀτάπους μεθόδους σκεπαστικάς τῆς ἀμαθείας τῶν.

γ'. Γενικῶς αἱ γλῶσσαι δὲν ἐξισοῦνται μὲ τὰ σημαινόμενα πράγματα, ἀλλὰ ξεροῦνται πολλὰ ὀνόματα. Καὶ αἱ πλουσιώταται αὐταὶ πάσχουσιν ἐνδεῖαν ὀνομάτων εἰς ἀναριθμητά πράγματα αἰσθητὰ, νοητὰ, πάθη, παραλλαγὰς παθῶν, διαθέσεων, παθημάτων. Οἱ μέγιστοι ποιεῖται καὶ ῥήτορες, καὶ πᾶς ὅς τις θέλει νὰ περιγράψῃ τι ἐντελῶς, αἰσθάνονται τὴν ἑλλειψιν τῶν ἀναγκαίων ἐκφράσεων εἰς τὰς γλώσσας. Ἡ αὕτη δὲ ἡ ἐνδεῖα τῶν γλωσσῶν γίνεται συχναῖς αἰτίαι, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἐκροατὴς ἢ ἀναγνώστης συλλαμβάνει ἐπταισμένας ἢ συγκεχυμένας ἰδέας.

δ'. Πολλαὶ λέξεις εἶναι πολυσήμαντοι, καθὼς νοῦς, δεινός, ἀναιρῶ κτλ· ἐμποροῦν λοιπὸν νὰ γεννηθῶσιν ἀπάται, ὁπόταν ἄλλως μὲν ὁ λέγων, ἄλλως δὲ ὁ ἀκούων ἐκλαμβάνῃ τὴν αὐτὴν λέξιν.

ε'. Πολλῶν λέξεων ἡ σημασία εἶναι ἀπροσδιόριστος, καὶ ἄλλοτε μὲν ἐκτείνεται εἰς πλειότερον, ἄλλοτε δὲ εἰς ὀλιγώτερον μέρος· οἶον, Πᾶς ἄνθρωπος εἶναι λογικός. Πάντες οἱ ἄνθρωποι τὸν ἐθαύμασαν· τὸ δεύτερον Πᾶς δὲν σημαίνει τὸ ὁποῖον τὸ πρῶτον· ἀλλ' εἶναι ἀντὶ τοῦ Οἱ πλείους.

ς. Πολλὰ λέξεις φαίνονται μὲν ταυτοσημαντοί, κυρίως ὁμῶς δὲν εἶναι τοιαῦται· π. χ. σῶμα καὶ κορμός· ὑπάρχω καὶ εἶμι· βλέπω καὶ θεωῖμαι κτλ.

ζ. Συνειθίζουσι τινὲς νὰ μεταχειρίζονται ξένας τινὰς λέξεις, καὶ εἰς τὴν κοινὴν τῆς γλώσσης ταῦ λαλοῦντος ἐθνους ἰδιόγητα ἀιαρμολογοῦσιν· π. χ. Ἴδοιμι, ἀντὶ τοῦ Ἄμποτε νὰ ἴδω· Ὀψομαι, ἀντὶ τοῦ Θέλω ἰδεῖν· ἢ σκοτεινὰς τινὰς καὶ ἀκατανόητους· π. χ. ἀνεκτὸν, ἀντὶ ὑποφερτὸν· ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, ἀντὶ εἰς πᾶσαν· ἢ ἀμφοδύλους, ὁποίας ἔπρεπε νὰ περιέχωσιν οἱ σκοτεινοὶ τῆς Πυθίας χρησμοί, τοιοῦτον εἶναι τὸ Πόντος, ἀντὶ Κόπος· Ξένον ἀντὶ Παράξενον κτλ.

η. Μεταχειρίζονται τινὲς ὑπὲρ τὸ μέτρον φράσεις μεταφορικὰς, αἱ ἵποισι ἀσχολοῦσι μὲν τὴν φαντασίαν, πολλάκις δὲ εἰς τὸν νοῦν δίδουσιν ἀορίστους καὶ συγκεχυμένας ἐννοίας· π. χ. Ἀπόζει θαυμασῶς Σωκρατικὴν αὐδὴν· τρέφει τὴν ψυχὴν μὲ ἀκήρατα βρώματα, καὶ παχύνει τὴν διάνοιαν ἐξαστός· καὶ ἄλλας τοιαύτας πλεον μωρολογίας παρὰ τροπολογίας. Ἴτεποτε δὲν κερδαίνει ἡ ἀλήθεια, ὅταν, ἐνῷ ἀπαιτεῖται νὰ ἐξετασθῶσιν ἐπιμελῶς οἱ λόγοι της καὶ νὰ ἐξηγηθῶσι καθαρῶς, ὁ λέγων ἀγρονέζεται ἀπειροκάλως νὰ κινήσῃ εἰς τὸν ἀκούοντα πάθημα. Πολλὰ δὲ πλανᾶται, ὅς τις τοιαύτην διὰ παθημάτων κίνησιν ἐκλαμβάινει ὡς ἀληθινήν τοῦ νοὸς πληροφορίαν.

ΤΙΑ. Οτι δὲ πρέπει νὰ περιπατήσωμεν τὴν ἐναντίαν τῶν εἰρημέων ὁδὸν διὰ τὴν ἀποφύγωμεν τὴν ἀπάτην, εἶναι φανερόν.

α'. Λοιπὸν πρέπει μὲ πολλὴν σπουδὴν καὶ μὲ μέγαν ζῆλον νὰ μαυρίζωμεν, ὅσον δυνατόν ἐντελῶς τὴν γλῶσ-

σαν μας, νομίζοντες ὄνειδός μας ἀσυγχώρητον, ἀφ' οὗ ἐ-
πλάσθημεν ἀπὸ τῶν Θεῶν λογικοί, νὰ γινώμεθα ἀλογοί
διὰ τὴν ἀμέλειαν καὶ ἀμάθειαν τῆς γλώττης μας· με τοῦ-
του τοῦ τρόπου οὔτε ν' ἀπατηθῶμεν θείοντες ἐμποροῦ-
μεν ποτὲ, οὔτ' ἀπατῶμεν τοὺς ἀκρατοὺς μας.

β'. Ἀφ' οὗ χρέοντινα ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν παλαιὰν
Ἑλληνικὴν, νὰ γυμναζώμεθα εἰς τὴν κοινῶς λαλουμένην
γλῶτταν, φέροντες εἰς αὐτὴν ὅσα κάλλη ἐμπορεῖ νὰ δεχθῇ
ἀπ' ἐκείνην· νὰ παραιτῶμεν δὲ τὸ νὰ λαλῶμεν ἢ νὰ γρά-
φωμεν τὴν παλαιὰν, ἐνθυμούμενοι, ὅτι δὲν ζῶμεν εἰς τοὺς
χρόνους τῶν Πεισιπρατιδῶν μηδ' εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλ-
κιτιάδου καὶ Περικλέους, ἀλλ' εἰς τοὺς χρόνους, ἔτε ἔλαθε
μορφὴν ἄλλην καὶ ἕλην εἰς πολλὰ ἐκείνης διάφορον ἢ γλῶσ-
σας· καὶ καθὼς τὰ νομίσματα τῶν τότε χρόνων εἶναι
ἄχρηστα τώρα εἰς συναλλαγὰς· οὕτω καὶ ἐκείνη ἢ γλῶσ-
σα εἶναι ἄχρηστος εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον.

γ'. Τὴν ἔνδειαν τῆς γλώττης νὰ προσπαθῶμεν, ὅσον
δυνάμεθα, ν' ἀναπληρῶμεν με τὴν σαφένειαν.

δ'. Τὰς πολυσημάντους λέξεις νὰ προσδιορίζωμεν διὰ
τῶν γειτονουσῶν λέξεων· π. χ. ἡ Πυθία ἀναιρεῖ, ἡ-
γουν χρησιμοδοτεῖ· ἡ διοίκητις ἀναιρεῖ τοὺς κακούργους,
ἡγουν ἀφανίζει· καὶ, δεινὴ νόσος, ἡγουν φθοροποιός·
Δεινὸς νὰ εἴπῃ, ἡγουν ἔμπειρος· καὶ εἰς ἄλλας περι-
στάσεις ὁμοίως νὰ μηχανώμεθα τὸν προσδιορισμὸν τῆς
σημασίας διὰ τῶν παραλαμβανομένων προσδιοριστικῶν λέ-
ξεων.

ε'. Ὡσαύτως θείλομεν πράξειν καὶ εἰς τὰς ἀοριζαινοῦ-
σας κατὰ τὴν σημασίαν λέξεις.

ς'. Μανθάνοντες τὰς δυνάμεις τῶν λέξεων (α', β').

να μὴ μεταχειρίζομεθα, πλὴν τὰς προσφυσίς καὶ ἀρμοδίας
να σημάνωσι τὰς ἐννοίας μας · π. χ. Βλέπω, ὅταν
σκοπὸν ἔχω να φανερώσω, ὅτι ἀντιλαμβάνομαί τι διὰ τῆς
ὁράσεως · Θεῶμαι δὲ ἢ θεωρῶ, ὅταν σκοπὸν ἔχω να φα-
νερώσω τὸ βαρβαροτουρκισι λεγόμενον σεργιανίζω τι.

ζ. Ἀνοησία εἶναι, ἀφένοντες ὅσα εἶναι δεκτὰ εἰς τὴν
γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, να μεταχειρίζομεθα τὰ ἀσυνεθίς
καὶ δυσκατάληπτα · Διὰ τοῦτο μὴ εἶπης · ἴδοιμι · ἀλλ' ἄμ-
ποτε να ἴδω · μηδὲ, δῆλον, ἀλλὰ φανερόν · μηδὲ,
ἐπιτρέπει, ἀλλὰ συγχωρεῖ. Καὶ γενικῶς να εἴπω
ἀπόφευγε, ὡς μύλυσμα μιὰρὸν καὶ ἀνατρεπτικὸν τῆς τοῦ
γένους ὑπάρξεως τὸν κατάρατον τραγελαφισμόν, τὸν ὁ-
ποῖον ὠνόμασε μακαρονισμόν ὁ Κοραῆς · ἀλλοῦ συγ-
χωρημένη δὲν εἶναι ἡ ἀγνώστου λέξεως μεταχειρίσις,
εἰμὴ ὅπου ἡ συνήθεια αὐτ' αὐτῆς ἔχει βάρβαρον τινα καὶ
ξένον, ἢ καὶ δὲν ἔχει κῆμμένον.

η'. Αἱ μεταφῶραι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἄμεστοι σημασίαι
τῶν πραγμάτων ἀλλ' ἔμμεστοι, καὶ τρόπου τινα εἰκόνες εἰ-
κόνων, πρέπει σπανίως να εἶναι εἰς μεταχειρίσειν ἀπὸ τοῦς
ρήτορας, καὶ κατὰ πλεον ἀπὸ τοῦς ποιητὰς · ὅς τις δὲ
συντάσσει διδακτικὰ βιβλία, ἢ σκοπὸν ἔχει να ἐξηγήσῃ
ἀπλῶς εἰς τοῦς ἄλλους τὰς ἰδέας του, τόσον ὀλίγον εἶ-
ναι συγχωρημένον να τὰς μεταχειρίζεται, ὅσον ἀνὴρ τέ-
λειος να καταγίνεται εἰς νηπίων παιγνίδια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ Πρόληψεως καὶ Συναρπαγῆς καὶ τῆς
αὐτῶν Θεραπείας.

ΤΙΒ'.

Πρόληψις εἶναι τὸ χειρότερον ἀφ' ὅλα τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ καὶ δυσκόλως ὀποδᾶλλεται. Εἶναι δὲ πρόληψις ἀπόφανσις τῆς ψυχῆς ἀθλῶς προκυριευμένης περί τι δοξάζειν, καὶ χωρὶς λόγους προδισμευμένης, ὥς πᾶν ἄλλο ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀποφάνσεως τῆς φαίνεται ψευδὲς καὶ ἀνυπαρκτον.

ΤΙΓ'. Αἱ πρόληψεις εἶναι τὰ μέγιστα ἐμπόδια τοῦ νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ, ὡς ἀρχοειδείς καὶ θεμελιώδεις ἀπάται, γεννῶσι καὶ ἄλλας πολλοτάτας, καὶ δυσκολώτατα ἐξαφανίζονται. Πολὺ δὲ κατεξουσιάζουσι τοὺς ἀνθρώπους· διότι πολλαὶ ἀπ' αὐτὰς προσλαμβάνονται εἰς τὴν νεότητα, ὅταν ἡ κριτικὴ τοῦ ἀνθρώπου δύναμις εἶναι κατὰ πολλὰ ἀδύνατος. Ἐμφυτεύονται δὲ εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων ἀπὸ παιδαγωγοῦς, διδασκάλους, συγγενεῖς, καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια ἀγαπῶσι, πρόσωπα.

ΤΙΔ'. Ὅσον δὲ πολυχρονιωτέρα εἶναι ἡ πρόληψις, τόσον βαθυτέρα σερεῖνεται αἱ ρίζαι τῆς βαρυτάτης δὲ καὶ δυσκολωτάτης εἶναι, ὅταν θεμελιούνται εἰς ἰσχυρὰς κλίσεις καὶ ἐπιθυμίας μας· ὅταν π. χ. ὁ ἀκρατὴς καὶ ἀκόλαστος πιεσῇ, ὅτι τὸ πάθος τοῦ καμμῖαν δὲν ἐπιφέρει βλάβην εἰς

τὴν ὑγίειαν του· ὅταν ὁ ἀλαζὼν πεισῇ, ὅτι τὰ προτερήματα του καὶνὸς δὲν εἶναι δεύτερα· ὅταν ὁ φιλόπατρις νομίῃ, ὅτι καμμιᾶς πόλειως δὲν εἶναι κατωτέρα εἰς τὴν εὐγένειαν ἢ πατρίς του· διὰ τοῦτο πάντοτε εἶναι σημεῖον ἐμβριθοῦς καὶ σταθερᾶς ψυχῆς, καὶ φιλαλήθους, καὶ εὐγενοῦς τῷ ὄντι χαρακτῆρος, ὅταν τις δυνήθῃ νὰ ἀπορρίψῃ τὰς προλήψεις του, καὶ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὰς ριζωμένας κλίσεις του.

ΤΙΕ'. Αἱ δὲ συνηθέστεραι προλήψεις εἶναι αἱ ἑφεξῆς.

α'. Προλήψεις κατὰ μίμησιν. Πολλοὶ δοξάζουσι καὶ ὁμιλοῦσι κατὰ μίμησιν, ὅτι ἀκούουσιν ἄλλους δοξάζοντας καὶ ὁμιλοῦντας· εἶναι τρόπου τινα ἰσχυρὸς λόγος νὰ ὑπολαμβάνουσιν ὡς ἀληθινὸν καὶ καλόν, ὅτι νομίζουσιν οἱ πολλοὶ ὡς τοιούτου. Ἐκ τούτου προήλθεν ἡ πρόληψις· Ὅτι κάμνει ὁλος ὁ κόσμος εἶναι ὀρθόν.

β'. Πρόληψις ἀπὸ συνηθείαν· Συνειθισθεὶς πολὺν τις χρόνον νὰ συλλογίζεται κατὰ τινα τρόπον, δὲν ἐμπορεῖ εὐκόλως νὰ μεταβάλλῃ τὸν τρόπον τοῦτον· καὶ ὅτι τίς ἀπὸ νηπιότητος ἀπεδέχθη ὡς ἀληθινόν, καὶ ὅταν ὠριμάσῃ ἡ ἡλικία του, δὲν δύναται νὰ τὸ καθυποβάλλῃ εἰς κρίσιν, νομίζων τοῦτο ὡς ὀρθότερον παρὰ τὸ ἐναντίον, διότι ἔφθασεν ἤδη πολὺν καιρὸν νὰ τὸ ἐκλάβῃ ὡς ὀρθόν. Ἀυξάνουσι δὲ καὶ ἐνδυναμύνουσι τὴν ἐκ συνηθείας πρόληψιν τύποι τινές, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐκτελοῦνται συνηθῶς τὰ ἔθιμα· καὶ λόγια λαμβανόμενα ἀπ' ἀνδρας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀποδίδεται τὸ ἀξιόπιστον· καὶ κανόνες, κατὰ τοὺς ὁποίους ἀνατρεφόμεθα· καὶ παροιμίαι, εἰς τὰς ὁποίας περιέχεται τὸ λαοῦ ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία.

γ'. Πρόληψις ἀπὸ τὴν ὑπόληψιν τῶν προσ-

ὧπων, ἡγουν πρεσβυτέρων ἢ ἀξιολογωτέρων ἀνδρῶν. Πιστεύουσι τινὲς ὅτι εἶναι ἀξία καὶ ὀρθὰ ὅσα ἐγραψεν ἡ εἶπεν ὁδεῖν διότι εἶναι ἐνδοξος, ἡ παλαιὸς τὴν ἡλικίαν, χωρὶς νὰ τὰ βασανίσῃ μετὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν κρίσιν.

δ. Προλήψεις ἐκ τῆς ἐποχῆς τῶν χρόνων· διότι τινὲς μὲν μόνον τὰ ἀρχαῖα νομίζοντες ὀρθὰ καὶ ἀληθινὰ, καταφρονουσιν ὡς οὐδενὸς λόγου ἀξία πᾶν νεωτέρου νοῦς γέννημα· ἄλλοι δὲ πάλιν προσηλονόμενοι ὅλοι εἰς τὰ νεώτερα, καταγελῶσι τὰ παλαιὰ ὡς ἀτελῆ καὶ νηπιώδη καὶ μηδὲν ἀξίου λόγου τινος περιέχοντα.

ε. Προλήψεις ἀπὸ συμφατρισμοῦ, προσήλωσιν εἰς ἡθῃ, εἶθῃ, δόξας, δόγματα ἔθνους, τινὸς, θρησκευτικὰς αἱρεσεις, κλίσιν ἢ ἀποσροφὴν κατὰ τινων ἀνθρώπων, πραγμάτων, γινόμενα χωρὶς τοῦ λόγου τὴν κρίσιν.

ς. Προλήψεις ἀπὸ φιλαυτίαν. Εἶναι τινὲς τόσου προκατειλημμένοι ἀπὸ τὰς ἰδίας ἑαυτῶν θεωρίας καὶ κρίσεις, ὥς κριτήριον τῆς ἀληθείας τῶν κρίσεων, τὰς ὁποίας κάμνουσιν ἄλλοι, ἔχουσι τὴν πρὸς τὰς ἰδικὰς τινας συμφωνίαν· ἄλλοι πάλιν ἐντρέπονται διὰ τοῦτο νὰ ὁμολογήσωσι τὰ σφάλματα καὶ τὰς ἀπάτας τινας, ἐπειδὴ μετὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην συνεκφέρεται καὶ ὁμολογία προϋπαρξάσης ἀγνοίας, τὸ ὅποιον πειράζει τὴν φιλαυτίαν των· διὰ τοῦτο ζητοῦν νὰ τοὺς δίδωσιν οἱ ἄλλοι τὰ δίκαια. Ἐκ τοῦτου γινώσκονται αἱ μακραὶ φιλονεικίαι, τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιλογίας, ἡ κριτῶν ζήτησις, ἡ μεγάλη ἐπιθυμία νὰ γένωσιν ἐπίσημοι καὶ ὀνόμαστοι διὰ παραδόξων τινῶν καὶ ἀνηκούσων πράξεων.

ζ'. Ἐδὼ τελευταῖον ἐμποροῦμεν νὰ συναζώμεν εἰδὴ τινὰ ἐπιπολαζουσῶν προλήψεων.

Ὅς τις κατάρθωσεν ἐπιχειρήματι, εἶναι φρόνιμος·

Ὅς τις εἶναι πτωχὸς καὶ δυσυχὴς, εἶναι ἀνόητος·

Ὁ δυσυχὴς εἶναι ἄξιος τῆς δυσυχίας του·

Ὅ,τι λέγουν ἀμαθεῖς ἄνθρωποι, εἶναι ψευδές·

Ὅ,τι λέγουν οἱ πεπαιδευμένοι, εἶναι ἀληθές·

Ὅς τις μᾶς κολακεύει, εἶναι γνωστὸς ἄνθρωπος·

Ὅς τις μᾶς ἐναντιοῦνται, εἶναι αὐθάδης καὶ ἀνόητος·

Ὁ πλούσιος εἶναι καλοκάγαθος καὶ τίμιος.

Πρέπει νὰ προτιμῶμεν τὰ σπάνια παρὰ τὰ κοινὰ καὶ συνεισισμένα.

Ὅ,τι γίνεται κατὰ τοὺς νεωτάτους τρόπους, εἶναι καλύτερον παρὰ πᾶν ἄλλο.

Ὅς τις ἔζησε πολὺν χρόνον, εἶναι φρονιμώτερος παρὰ τοὺς νεωτέρους.

Κακὸς εἶναι, ὅς τις πράττει τι ἐναντίου μου.

Τὸ ὠφέλιμον μόνον εἶναι ἠθικῶς ἀγαθόν.

Ἡ εὐφρόσυτος κοινωνία καὶ συναναστροφή εἶναι τιμιωτέρα καὶ προκριτωτέρα παρὰ τὴν μὴ εὐφρόσυτον, εἰὰν καὶ αὕτη ἤθελεν ὑπερέχειν εἰς πολλὰ ἐκείνην.

Σημείωσις. Πᾶσα ἡλικία, πᾶν γένος, πᾶσα τύχη ἔχουσι τὰς θύλας των προλήψεις· οὕτω· π. χ. πεπαιδευμένος, ἀμαθής, ἄρχων, γεωργός, πλοῖσιος, πόνης, πραγματευτής, νέος, γέρον, ἀνὴρ, γυνὴ ἔχουσι καθεὶς τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν προλήψεις.

ΤΙΣ. Μ' ὅλον ὅτι οἱ κανόνες πρὸς ἐξολόθρευσιν τῶν προλήψεων ἀποδίδονται πολλὰ φανερώς ἀπ' αὐτὰς τὰς αἰτίας των· μ' ὅλον τοῦτο δι' εὐκολίαν πλειοτέραν τῶν

πρωτοπείρων, ταίτομεν αὐτοὺς ἀντιείχως ἕνα πρὸς μίαν τῶν κυριωτέρων αἰτίων των.

α'. Πρέπει νὰ νομίζωμεν αἰσχροὺν νὰ πράττωμεν ἢ νὰ λέγωμεν ὅτι βλέπομεν ἄλλους πράττοντας καὶ λέγοντας, χωρὶς νὰ τὰ δοκιμάσωμεν καὶ ἡμεῖς μὲ τὴν ἰδίαν μας κρίσιν, ἂν εἶναι ἀληθινὰ ἢ καλὰ· καθὼς βλέπομεν μὲ τὰ ὁμμάτιά μας, καὶ ἀκούομεν μὲ τὰ αὐτιά μας· οὕτω πρέπει νὰ νοῶμεν καὶ μὲ τὸν ἰδίου μας νοῦν, καὶ νὰ μὴ κρίνωμεν κατὰ μίμησιν· πρέπει νὰ ἐλεῶμεν τοὺς ἀνθρώπους, ὅσοι αὐτὶ νὰ νοῶσιν αὐτοὶ περιπατοῦν ὡς τυφλοὶ εἰς τὰ ἔχνη τῶν νοημάτων ἄλλων ἀνθρώπων· τοιοῦτοι ἀνθρωποὶ ἐμποροῦν νὰ ὀνομασθῶσιν ἴσως προσφυῶς προσάνθρωποι· καὶ ἀλλοζίμονον εἰς τὸν κόσμον, ἐὼν ἦσαν ὅλοι τοιοῦτοι. Ἀναγκαιοτάτων λοιπὸν εἶναι νὰ συνειθίζωμεν τοὺς νέους νὰ συλλογίζονται καθ' ἑαυτοὺς, καὶ οὕτω νὰ πρῶττωσιν ἢ νὰ λέγωσιν, ὅσα αὐτὸς ὁ νοῦς των ὑπαγορεύει ὡς ἀληθινὰ καὶ καλὰ, ἀποφεύγοντες καθ' ὅλας τὰς δυνάμεις τὸ εἰς τοὺς χρόνους μας παντάπασιν ἄχρηστον. Αὐτὸς ἔφα.

β'. Δυσκολωτάτη εἶναι ἡ ἀποβολὴ τῆς κατὰ συνήθειαν προλήψεως. Ἐδῶ χρειάζεται ὁ ὀρθὸς λόγος νὰ βάλλῃ ὅλας του τὰς δυνάμεις, ὡς Ἡρακλῆς, καὶ μὲ τὸ ῥόπαλον τῆς φιλοσοφίας νὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοιοῦτου καὶ τοσοῦτου θηρίου· ἢ νὰ εἶπῃ καλῆτερα, πρέπει νὰ προσέχωμεν τὰ παιδία ἀπ' αὐτὰ των τὰ σπάργανα νὰ μὴ περιπίσωσιν εἰς προλήψεις τοιαύτας. Τὸ πᾶν κρίνεται ἀπὸ τὴν ἀγωγὴν καὶ παιδείαν· διὰ τοῦτο οἱ καλοὶ καὶ εὐμέθοδοι καὶ ἀπρόληπτοι διδάσκαλοι καὶ παιδαγωγοὶ, μὴδ' ἐμπορεῖτε νὰ εἴπη, Πόσου εἶναι ἄξιοι λόγου. Διὰ τοῦτο ὁ Φίλιππος ἔχαιρε πλέον ὅτι ὁ υἱὸς του ἐγεννήθη εἰς τὰς ἡμέρας τοῦ

κλεινοτάτου Ἀριστοτέλους, παρὰ διὰ τὴν γέννησιν τοῦ υἱοῦ του. Ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἀποδεικτικῶς τῆς κατὰ συνήθειαν προλήψεως ἐμποροῦν νὰ χρησιμεύσωσιν ὅλοι οἱ περὶ ἀγωγῆς καλοὶ λόγοι, ὁποῖον ἀναγινώσκομεν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν τοῦ Πλουτάρχου.

γ'. Τὴν εἰς εὐδοξία πρόσωπα πέσειν δὲν ἐμποροῦμεν νὰ εἰπώμεν καθολικῶς πρόληψιν· ἀλλὰ διαιροῦντες, εἰν μὲν τὰ πράγματα ζηρεῖζονται ἐπάνω πειραμάτων καὶ παρατηρήσεων, τὰ ὅποια ἕκαμον ὁδοὶ τέρμοι καὶ ἀξιόπιστοι, πιστεύοντες τα δὲν κρινόμεθα προλήψεως τινος ὑπεύθυνος· ἐπειδὴ μὴ δυνάμεναι νὰ δοκιμάσωμεν ὅλα, καὶ ἐνδεχόμενον νὰ σφαλῶμεν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ νοός μας, ἀναγκασίως παραλαμβάνομεν τὴν ὁδηγίαν ἀξιόπιστων ἀνδρῶν, οἳ τινες ἐδοκίμασαν ἄλλος ἄλλο. Ἐάν δὲ εἶναι αἱ γνώσεις λογικαί, ἤγουν ἐκπηγάζουσιν ἀμέσως ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον, ὁποῖαι εἶναι αἱ μεταφυσικαὶ καὶ αἱ μαθηματικαί, νὰ πιστεύωμεν τὰς δόξας ἄλλων χωρὶς ἰδικήν μας ἐξέτασιν, εἶναι τρομερώτατη πρόληψις· διότι αὗται ἔχουσιν ὁμόθυμον τὴν δύναμιν των· κατ' αὐτὰς δὲν ζητεῖται „Τίς εἶπε τοῦτο,“ ἀλλὰ „Τί εἶπεν οὗτος.“

δ'. Τοὺς παλαιοὺς πρέπει νὰ τιμῶμεν ὡς ὁδηγούς μας καὶ διδασκάλους· διότι εἰν δὲν ἦσαν Πυθαγόραι καὶ Πλάτωναί καὶ Ἀριστοτέλεις, μηδὲ Νεϋτῶνες ἐγίνοντο καὶ Καρτέσιοι καὶ Λεῖβνίτσιοι· νὰ νομίζωμεν ὅμως ἀπαιτούς ἐκείνους, καὶ τοὺς νεωτέρους σφαλλόντας, εἶναι πρόληψις δεινὴ, ἥτις προσηλύνει εἰς μόνους ἐκείνους τὴν κοινὴν ποντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀλήθειαν. Εἰς πράγματα μόλις, τὰ ὅποια ἐπιδέχονται ἀνέξιν καὶ ἐξόπλωσιν, βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν χρόνον ἔγινον πολλὰ οἱ νεώτεροι ἀπὸ τοὺς

παλαιούς τελειότεροι· ἀλλ' ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος εὐρίσκων τι εἰς τοὺς παλαιούς ἀνέλπισεν διὰ τὸν χρόνον, ἢ θέλων νὰ ἐπιδεικνύῃ φιλολογίαν καὶ μεγάλην ἀνάγνωσιν, διὰ τὴν ὁποίαν ἐξήντηλθε πολλὰ ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὴν μελέτην, ἢ φθονῶν τοὺς συγχρόνους του, ὥς μὴ δυνάμενος νὰ ἐξισωθῇ μὲ αὐτοὺς, ἐκθειάζει τοὺς παλαιούς, καὶ καταφρονεῖ τοὺς νεωτέρους, ἐκείνους μὲν τιμῶν ὡς παντεπιστήμονας, τοὺτους δ' ἐξευτελεῖ ὡς ἀμαθιστάτους. Προσοχῆς λοιπὸν μεγάλης καὶ προφυλακῆς ἔχουσι χρεῖαν οἱ νέοι μὴ υποπέσωσιν εἰς τοιαύτην ἄνοϊαν· ἀλλὰ νὰ νομίζωσι τὰ ἀγαθὰ ἀγαθὰ, καὶ τὰ ἀληθινὰ ἀληθινὰ, εἴαν τε ὑπὸ παλαιῶν, εἴαν τε ὑπὸ νεωτέρων ἦθελαν εἶσθαι λεγόμενα.

ε'. Πρέπει νὰ σπουδάζωμεν ἀκριβῶς τὴν ἀνθρωπολογίαν, μανθάνοντες εἰς πόσα πάθη καὶ πόσας ἀσθενείας ὑπόκειται τὸ ζῶον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται ἄνθρωπος· καὶ οὕτω θέλουμεν ἀπαλλαχθῆν ἀπὸ πολλοτάτας προλήψεις· πρέπει νὰ παρατηρῶμεν Πόσον μεγάλην δύναμιν ἔχουν εἰς διάπλασιν καὶ διαμόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τε νοῦν καὶ ἦθος ὁργανισμοὶ σώματος, καὶ κρᾶσις καὶ κλίματα καὶ ὁγῶγαι καὶ πολ:τεῖαι καὶ θρησκεῖαι καὶ χρόνος κτλ. Ἀυτὴ ἡ μελέτη μᾶς χορηγεῖ ἱκανὴν ὕλην διὰ νὰ πλάσωμεν, ὡς πρέπει τὸν νοῦν μας, καὶ μᾶς διδάσκει νὰ διακρίνωμεν τοὺς βυθοὺς καὶ κρημνοὺς τῆς ἀπάτης, ἔμπροσθεν τῶν ὁποίων ἰσάμενοι: κινδυνεύομεν καθ' ὧραν.

ς'. Ἀγάπη εἰλικρινῆς πρὸς τὴν ἀρετὴν ἐμπορεῖ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰς προλήψεις τῆς φιλαυτίας. Ὅλοι ἔχομεν τὰς αὐτὰς αἰσθήσεις, τὴν αὐτὴν ψυχὴν, τὴν αὐτὴν συλλογιστικὴν δύναμιν· πῶς λοιπὸν νὰ θέλῃ νὰ μὴ νοῇ καὶ ἄλλος λόγος τι ἄξιον; Ὅλοι κυριεύομεθα ἀπὸ πάθη, ὅλων

μας αἱ δυνάμεις εἶναι περιορισμέναι καὶ πεπερασμέναι. Πῶς λοιπὸν ἐγὼ μόνος νὰ εἶμαι ἐξηρημένως ὡς ἄπταιστος; Πρέπει μάλιστα νὰ καυχώμεθα εἰς ἕξοχον τινα φρόνησιν καὶ ἀνδρείαν, μὲ τὴν ὁποίαν καὶ τὰ ἴδια ἡμῶν πάθη καὶ σφάλματα δυνάμεθα νὰ ὁμολογῶμεν εἰλικρινῶς, καὶ ἄλλων νὰ ἐπαυῶμεν τὰς ἀρετὰς καὶ ὑπεροχὰς τῶν.

Ζ'. Ἀφ' ὅσα εἶπαμεν εἰς τοὺς ἀνωτέρω κανόνας εὐκόλως διαλύονται καὶ αἱ προλήψεις, ὅσαι εἶναι σημειωμέναι εἰς τὸν ζ' τρόπον· διότι οὔτε ὁ φρόνιμος πάντοτε κατορθώνει, καὶ πολλοὶ πτωχοὶ εἶναι φρόνιμοι· καὶ πολλοὶ ἀναξίως δυστυχεῦσι· οὔτε οἱ ἀμαθεῖς λέγουσι πάντοτε ψεύματα, οὔτ' οἱ πεπαιδευμένοι ἀληθεύουσι πάντοτε κτλ.

Σημείωσις Α'. Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι πολλὰι προλήψεις εἶναι ἀναμύγματα ἀληθείας καὶ ψεύδους, καθὼς γίνεται φανερόν ἀφ' ὅσα εἶπαμεν ἔως ἐδῶ. π. χ. οἱ πεπαιδευμένοι ὁμιλοῦσι τὴν ἀλήθειαν· τοῦτο περιέχει τὴν ἀλήθειαν, ὅτι οἱ ἄνδρες οὗτοι ἔμαθαν ὑπὲρ τοῦ ἀπαιδευτοῦ τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὴν ὁμιλοῦσιν, ἢ καὶν πρέπει νὰ τὴν ὁμιλοῦσιν· ψευδὲς εἶναι ὁμῶς, ὅτι ἔμαθαν πᾶσαν ἀλήθειαν, ἢ ὅτι ἐξ ἁπαντος καὶ ὁμιλοῦσι τὴν ἀλήθειαν. Πολλὰκι λοιπὸν εἰς τὰς προλήψεις δὲν ἀπαιτεῖται ἄλλο, εἰμὴ διπλῆσις καὶ διὰ κρισις ἀκρίβειος τῆς ἀληθείας ἀπὸ τοῦ ψεύδους, καὶ ἀπόδοσις τοῦ λόγου, διὰ τὸν ὁποῖον τοῦτο μὲν ἀληθεύει, ψεύδεται δ' ἄκρυν.

Σημείωσις Β'. Ἄξιον δὲ εἶναι νὰ παρατηρήσωμεν μετὰ τοῦ σοφοῦ Παντίου (α), ὅτι ὁ ἀμαθὴς ἄνθρωπος ἔχει πρόληψιν εἰς τὴν παιδείαν ὡς πάντα ἐξακριβόνουσαν· ὁ δὲ πεπαιδευμένος ἔχει τοιαύτην πρόληψιν διὰ τὴν κοινὴν νοῦν· διότι ἀφ' οὗ οὗτος, διατρέξας τὸν ἐπιστημὴν τὸ γάδιον, δὲν ἀναπαυθῇ, ὅσον ἐρόθει, ἀπὸ τοῦ κόπου του, συλλαμβάνει τελευταῖον δυσπιστίαν κατὰ τῆς παιδείας, καὶ μάλιστα εἰς μεταφυσικὰς τινας ἐννοίας· καὶ ἐπειδὴ πιστεύει, ὅτι καὶν κρύπτεται ἡ ἀλήθεια, προσπαθεῖ νὰ τὴν εὑρῇ εἰς τὸν κοινὸν νοῦν, ἀφ' οὗ ματαίως τὴν ἐζήτησεν εἰς τὰς ἐπιστήμας· ἀλλ'

(α) Λογικ. Σελ. 122, ἐκδ. τοῦ Κανιγσβέργ, 1800.

ἡ ἐλπίς αὕτη εἶναι ἀπατηλοτάτη· διότι εἰς κἀκλήσερμένη ψυχὴ δὲν ἡδυνήθη νὰ καταλάβῃ τινα πράγματα, πολὺ ὀλιγώτερον θάλας δυνηθῇ ἡ ἀκλήσερτος! εἰς μεταφυσικὰς μάχιας ἀληθείας αἱ μαρτυραὶ τοῦ ὅχλου εἶναι ἀσυγχώρητοι, ἐπειδὴ δὲν ἐμποροῦν ν' ἀποδῶσι τι ἀφηρημένον· ἀλλ' εἰς τὴν ἠθικὴν, ὅπου οἱ κανόνες εἶναι κατὰ σύγκρισιν ἀσφαλέςτεροι καὶ ἰσχυρώτεροι, ἐμποροῦν νὰ συγχωρηθῶσι καὶ τοῦ κανόνος μαρτυραί.

ΤΙΖ'. Παρεκτός δὲ τῶν εἰρημίνων τούτων ὅλων ἀτιῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας πάσχομεν τὴν ἀπάτην, δεῖν εἶναι σμικροτάτη ἀπάτης αἰτία ἡ ὁρμὴ, τὴν ὁποίαν ἔχομεν εἰς τὸ νὰ κρίνωμεν τάχιςα περὶ παντὸς πράγματος. Ἐκ τῆς αἰτίας ταύτης προέρχεται τὸ νὰ ἐκλαμβάνωμεν πολλάκις ἀμυδράς καὶ συγκεχυμένας ἰδέας ὡς εὐκρινεῖς καὶ καθαρὰς, καὶ μερικὰς κρίσεις ὡς γενικὰς καὶ καθολικὰς, καὶ τὸ ἀμφιβαλλόμενον ὡς βέβαιον καὶ ἀναντιρρήτον· ὀνομάζουσι δὲ τοῦτο Συναρπαγὴν.

ΤΙΗ'. Διὰ νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν συναρπαγὴν πρέπει ἡσύχως καὶ ὑπομονητικῶς νὰ συλλαμβάνωμεν καθαρὰς ἐννοίας τῶν πραγμάτων· καὶ ἀφ' οὗ ἀδιάσως τὰς συλλάβωμεν, νὰ κρίνωμεν περὶ αὐτῶν μὲ τὴν ἀπαιτουμένην προσοχὴν, καὶ νὰ συλλογιζώμεθα δὲ παρομοίως. Πρέπει δὲ νὰ φυλαττώμεθα πολὺ, ὅποτε ἀκούοντες πρότασιν τινα δὲν καταλαμβάνομεν τοὺς λόγους τῆς ἀληθείας τῆς, νὰ μὴ ἀποφασίζωμεν εὐθύς, ὅτι εἶναι ψευδής· διότι καὶ τοῦτο εἶναι συναρπαγὴ, καὶ συναρπαγὴ πολλὰ ἀναξία τῆς κρίσεως, τὴν ὁποίαν ἀπαιτεῖ ἡ φιλοσοφία.

Περὶ μὲν λοιπὸν τῆς βεβαίας ἀληθείας, καὶ Πῶς νὰ ἀποφεύγωμεν τὰ ἐπιφέροντα αὐτ' αὐτῆς τὴν ἀπάτην ἱκανὰ εἶναι τὰ εἰρημμένα.

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Περὶ Πιθανότητος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τί εἶναι πιθανότης, καὶ περὶ διαφορῶν αὐτῆς
βαθμῶν.

ΤΙΘ'.

Αὐτὴ τῆς βεβαιότητος συχνάκις ἔχομεν πιθανότητα ἥτις δὲν ἔχει τὴν ἐκείνης σαθερότητα, ἀλλὰ θεωρουμένη μὲν ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, εἶναι δόξα, ἡγουν ὑπόληψις καθ' ὑποθέσεις τινας, ὅχι ἐλευθέρα ἀπὸ φόβου καὶ ὑποψίας τοῦ ψεύδους· ἐκ δὲ τῶν μέσων, ἢ διὰ λόγων τινῶν πλειοτέρων ἢ ὀλιγωτέρων, ἀσθενεσέρων ἢ εὐσθενεσέρων, ὅχι ὁμῶς ἱκανῶν νὰ προξενήσωσιν ἀληθείας ἐντελῇ συνείδησιν, προξενουμένη εἰς τὴν ψυχὴν κατὰς αἰσῖς (Κρηπ. φιλοσ. Π').

ΤΚ'. Ἐξετάζοντες δὲ τὴν πιθανότητα, πρέπει νὰ ἔχωμεν κάποιον σαθερὸν μέτρον, μὲ τὸ ὁποῖον νὰ τὴν παραβάλλωμεν· τοῦτο δὲ εἶναι ἡ βεβαιότης· ὅταν λοιπὸν παραβάλλοντες τὴν πιθανότητα μὲ τὴν βεβαιότητα εὐρίσκωμεν

πλειότεραν ἢ ὀλιγώτεραν προσέγγισιν, κρίνομεν τότε τὸ πρᾶγμα περισσύτερον ἢ ὀλιγώτερον πιθανόν.

ΤΚΑ'. Αἰτιοῦνται δὲ εἰς πᾶσαν πιθανότητα· α'. νὰ εἶναι τὸ πιθανὸν δυνατόν, ἤγουν νὰ μὴ περιέχῃ ἀντίφασιν· β'. Νὰ τὸ ἀποδεικνύωσι καὶ ἁποιοὶ λόγοι πιθανόν· διότι τὸ ἀπλῶς δυνατόν δὲν ἐμπορεῖ ποτὶ νὰ εἶναι πιθανόν· γ'. Νὰ μὴ συγχέσται μὲ τὸ ἐνδοξον· διότι ταῦτο εἶναι, τὸ ὁποῖον νομίζουσιν ἄλλοι, ἤγουν ἐκλαμβάνουσιν ἄλλοι καὶ ὅχι ἡμεῖς ὡς πιθανόν· δ'. νὰ διαφέρει ἀπὸ τὸ δυνατόν τῆς φαντασίας (Ἐμπ. Ψυχ. ΡΕ').

ΤΚΒ'. Ἐμποροῦμεν δὲ ἀπὸ τῆς βεβαιότητος, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐξεύρομεν ἀδιεξάκτως τὸ παριζανόμενον (ΣΠΓ') ἕως τῆς ἀγνοίας, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν καταλαμβάνομεν τίποτε, νὰ νοήσωμεν μεταξὺ πολλοὺς βαθμοὺς, οἱ ὁποῖοι μᾶς ὁδηγοῦσιν ἀπὸ τὴν ἀγνοίαν εἰς τὴν βεβαίαν γνῶσιν· οἱ βαθμοὶ οὗτοι τίποτε δὲν εἶναι, πλὴν λόγοι τινὲς προσεγγιστικοὶ εἰς τὴν ἀλήθειαν.

ΤΚΓ'. Ὅταν οἱ λόγοι οὗτοι εἶναι καὶ ἴσοι καὶ ἴσαν-
τίοι, καὶ ἐπίσης δυνατόι, πιθανὴν γνῶσιν δὲν προξενούσι·
π. χ. ἂν προβληθῇ. Τίνα γράμματα κρύπτω εἰς τὴν χεῖρα
μου, φωνήεντα μὲν κατὰ τὴν φύσιν, δύο δὲ κατὰ τὸ εἶ-
δος, ἰσόχρονα δὲ κατὰ τὴν δύναμιν; δὲν ἐμπορεῖς νὰ εἴ-
πῃς, ὅτι εἶναι τὰ βραχέα, ἢ τὰ μακρά. Τὸ δὲ τοιοῦτον ὁ-
νομάζεται ὅχι πιθανότης, ἀλλὰ θετική ἀμφισβασία· διό-
τι λέγεται καὶ ἀποφατική, ὅπου δὲν εὐρίσκεται κανεὶς
λόγος· π. χ. ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀξέρων περιττὸς εἶναι ἢ ἄρ-
τιος; (Κρηπ. φιλοσοφ. ΤΙΘ').

ΤΚΔ'. Οἱ λόγοι τῆς πιθανότητος εἶναι ἢ ὁμοειδεῖς
ἢ ἑτεροειδεῖς· εἰ μὲν εἶναι τὸ πρῶτον, πρέπει νὰ ἀριθ-

μῶνται· εἰ δὲ τὸ δεύτερον, νὰ ζυγίζωνται, ἤγουν νὰ ἐκτιμῶνται κατὰ τὴν δύναμιν· καὶ ἐκεῖνο μὲν συμβαίνει εἰς μαθηματικὰς πιθανολογίας καὶ ἡ πιθανότης λέγεται *Μαθηματικὴ*· τοῦτο δὲ εἰς φιλοσοφικὰς εἰκονολογίας καὶ ἡ πιθανότης λέγεται *δυναμικὴ* (Κρηπ. φιλοσ. ΤΙΗ)· ἀλλὰ περὶ τῶν δευτέρων, μὴ ὅλον ὅτι ἐλαλήθησαν πολλὰ ἀπὸ πολλοὺς, ὀλίγον ὠφέλησαν τοὺς, ὅσους δὲν ἐπροέκισεν ἡ φύσις μὴ ὁρατικὴν κρίσιν· διότι εἰν ἡ σχέσις τῆς πιθανότητος πρὸς τὴν βεβαιότητα δὲν μετρήται μαθηματικῶς, καὶ οὐκ οὐκ δὲν ἐμπορεῖ νὰ βοηθήσῃ· λέγομεν λοιπὸν ὀλίγα τινα περὶ τῶν πρώτων παραλαμβάνοντες παραδείγματα τὰ ἀφ' ὅσα ἐμσταχειρίσθη ἀπὸ τὸν Γραβεζάνου ὁ Εὐγένιος (α).

ΤΚΕ'. Ὅταν λοιπὸν εἶναι φανερὸν τὸ βέβαιον, καὶ ὁ λόγος τοῦ πιθανοῦ πρὸς ἐκεῖνο θέλει φανερωθῆν· π. χ. εἰν προδληθῇ νὰ λάβω χωρὶς νὰ βλέπω, εἰν ἀπὸ τοὺς δεκά ἀριθμητικούς χαρακτῆρας τοὺς ἀπὸ τῆς μονάδος ἀρχομένους καὶ τελευτῶντας εἰς τὴν δεκάδα, θέλει εἶσθαι βέβαιον ὅτι ἐξ ἅπαντος θέλω τὸν λάβειν· ἀλλ' εἰν ζητηθῇ νὰ εἶναι ὁ ἀριθμὸς περιττός, τὸ πρᾶγμα θέλει μεταπίσειν εἰς τὸ πιθανόν, καὶ ὁ λόγος τούτου πρὸς τὸ βέβαιον θέλει εἶσθαι:: 5 : 10· διότι 10 μὲν εἶναι ὅλοι, πέντε δὲ οἱ περιττοί· εἰν δὲ ζητηθῇ καὶ νὰ εἶναι ὁ τρία, τὸ πιθανὸν θέλει εἶσθαι:: 1 : 10, ἤγουν δεκατημόριον τοῦ βεβαίου, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἑλλείπον εἰνέα δεκατημόρια.

ΤΚΣ. Συγκρίνοντες πολλὰ πιθανὰ, εἰνέσκομεν καὶ τοὺς πρὸς ἀλλήλα λόγους καὶ τὸν πρὸς τὸ βέβαιον· π. χ.

(α) Εὐγενίου Λογ. §. σπβ'. — §. σπδ'.

ἐὰν πρόσληθῇ νὰ κτυπήσω μὲ κῖβον ἕνα ἀπὸ τοὺς ὑποση-
μειουμένους 36 ἀριθμούς (α), θέλει εἶσθαι τὸ βέβαιον
 $\frac{3}{8}=1$. ἐὰν δὲ ζητηθῇ νὰ κτυπήσω ἕνα ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ,
τὸ πιθανὸν εἶναι $\frac{3}{8}=\frac{1}{8}$, ἔλλειπον ἀπὸ τὸ βέβαιον $\frac{1}{8}$. τὸ
δὲ νὰ κτυπήσω τὸν 6, εἶναι $\frac{1}{8}$, ὡσαύτως καὶ τὸ τὸν 8.
τὸ δὲ νὰ κτυπήσω τὸν 7 πρὸς τὸ νὰ κτυπήσω τὸν 3 θέ-
λει ἔχειν λόγους :: $\frac{3}{8} : \frac{1}{8} :: \frac{1}{8} : \frac{1}{8}$. ἤγουν τὸ πρῶ-
τον πιθανὸν εἶναι τριπλάσιον τοῦ δευτέρου· καὶ ἔπρεπεν,
ἐὰν δύο βάλλωσι σέχημα, ὁ μὲν ζητῶν τὸν 7 νὰ κατα-
θῇ τρία, ὁ δὲ τὸν 3, νὰ καταθῇ 1, διὰ νὰ μὴ εἶναι
γελασμέυος κανεὶς.

ΤΚΖ'. Ἐὰν εἰς πόλιν δέκα χιλιάδων κατοίκων ἀπο-
θνήσκῃ εἰς χρόνον διωρισμένου, φέρ' εἰπεῖν, εἰς διάστημα
μηνὸς τὸ ἑκατοσημόριον, τὸ πιθανὸν ὅτι γνωστός μας τις
ἐμπόρει νὰ ἀποθάνῃ εἰς ἑνὶ αὐτοῦ διάστημα εἶναι $\frac{1}{2}$, ὅτι
δὲ θέλει ζῆσαι, $\frac{1}{2}$.

ΤΚΗ'. Πρέπει δὲ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι πολλάκις πιθα-
νολογία τις διαφθείρεται ἀπὸ περιζήσεις. π.χ. εἰς ταραχὴν
τινα ἐφουεύθη τις μὲ σπαθίον· εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι ἐξ
τινὲς ἔσυραν σπαθία, ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Καλλίας·
τὸ πιθανὸν λοιπὸν, ὅτι οὗτος εἶναι ὁ φονεὺς ἐκτιμᾶται $\frac{1}{2}$.
ἀλλ' εἶναι φανερόν καὶ ὅτι ὁ φονεὺς ἦτο μαυρομάλλης.

(α)	7.	6.	5.	4.	3.	2.
	8.	7.	6.	5.	4.	3.
	9.	8.	7.	6.	5.	4.
	10.	9.	8.	7.	6.	5.
	11.	10.	9.	8.	7.	6.
	12.	11.	10.	9.	8.	7.

εἰ μὲν λοιπὸν ὁ Καλλίας εἶναι ξανθὸς, δι' αὐτὸν ἡ πιθανολογία δὲν ἔχει τὸν τόπον τῆς· εἰ δὲ μόνος αὐτὸς εἶναι μαυρομάλλης, τὸ πιθανὸν γίνεται βέβαιον· εἰ δὲ εἶναι ὅλοι μαυρομάλλαι, θέλει εἶσθαι τὸ πρῶτον πιθανὸν $\frac{1}{2}$.

ΤΚΘ'. Κῆποτε δὲ πιθανότης μία κρέμαται ἀπὸ ἄλλην, καὶ ὀλιγοσεύει ἡ δυνάμεις τῆς. π. χ. Ὁ Μενεκλῆς μετὰ εὐνεία ἄλλων ἐσυμφώνησε νὰ ταξε:δεύσῃ μὲ καράβιον· ἐπιθάται δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ τέλος τοῦ ταξειδίου 7· Πρέπει μ' αὐτοὺς νὰ συγκαταριθμῶμεν καὶ τὸν Μενεκλῆν; Εἶχε δὲ τὸ καρσίδιον ἐπιθάτας τοὺς πάντας διακοσίους· ἐκ τούτων δὲ ἑκατὸν πεντήκοντα ἐκθάντες εἰς ξηρὰν που, καὶ ἐνωθέντες μὲ ἄλλους 250 συνεκοότησαν κατ' ἐχθρῶν μάχην, καὶ μόνον τριάκοντα διατώγησαν, οἱ δὲ ἄλλοι ἔπεσαν. Τί ἄραγε ἐμποροῦμεν νὰ πιθανολογήσωμεν περὶ Μενεκλέους;

Α'. ὅτι ἐμβῆκεν εἰς τὸ καράβιον καὶ οὗτος, τὸ πιθανὸν εἶναι $\frac{1}{10}$.

Β'. ὅτι ἐμβάντα τὸν ἐξαπέσειλαν εἰς μάχην, $\frac{3}{4}$.

Γ'. ὅτι εἰς τὴν μάχην ἐφουεῖθη, $\frac{3}{4}$. Τὸ δὲ ὅλον πιθανὸν εὐρίσκεται, μὲ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν μερικῶν πιθανοτήτων, $\frac{7}{10} \cdot \frac{3}{4}$, περίπου $\frac{1}{2}$.

ΤΔ'. Καὶ τοιοῦτοι μὲν εἶναι τῆς πιθανολογίας οἱ κανόνες, ὅταν οἱ λόγοι εἶναι ἀρίμητοί, χρήσιμοι εἰς τὴν μάχην καὶ εἰς ἄλλα σιχηματικὰ παιγνίδια (Κρη.π. φιλοσ. ΤΙΗ')· ἀλλ' ὅταν πρέπη νὰ ἐξετασθῶσι καὶ κατὰ τὴν ποιότητα, δυσκόλως ἐμποροῦμεν νὰ πιθανολογήσωμεν, ὡς εἶπαμεν (ΤΚΔ')· Ἀρσ' γι. π.ίχ. ἀπὸ φαρμάκιου ἀπέθανεν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος; διότι ἀπέθανε μετὰ τὸ συμπόσιον· ἀκαίρως καὶ δυνατός· ἐξ ἄγρυ· προσκοίτωσε πολλοὺς ἰδιούτους· ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατόν του ἐπεθύμουν νὰ βασιλεύσῃ

κτλ. ἀλλὰ φαίνεται, ὅτι δὲν ἐφρονεῦθη μὲ φαρμάκιον· διότι τὸν ἡγάπων πολὺ οἱ Μακεδόνες, καὶ τὸν ἐπέυθησαν πικρῶς· δὲν ἦσαν ἀσφαλεῖς εἰς ξένην χώραν νὰ χάσωσι τὸν ἐξεύρουτα νὰ νικᾷ καὶ νὰ ἐξουσιάζῃ· ὁ δολοφονητὴς ἤθελε τέλος πάντων φανερωθῇ κτλ. Ἀλλὰ καταλαμβάνει καθείς, ὅτι εἰς τὰ τοιαῦτα ὁ ἀριθμὸς τῶν λόγων εἶναι σχεδὸν μηδεμίποτε ὡς πρὸς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ βάρους καθενός. Περὶ μὲν λοιπὸν τῶν διαφορῶν τῆς πιθανολογίας βαθμῶν ἱκανὰ εἶναι ταῦτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ διαφορῶν εἰδῶν κριτικῆς, καὶ μάλιστα Πῶς πρέπει νὰ κρίνωμεν τὰς ἐννοίας τῶν παλαιῶν συγγραφέων.

ΤΛΑ΄.

Εἰς τὰς πιθανολογίας εἶναι ἀναγκαῖα ἡ κρίσις διὰ νὰ ἀποδεχώμεθα τὴν πλησιεστέραν εἰς τὸ ἀληθές πιθανότητα. Καὶ ἐκ τούτου προῆλθεν ἡ κριτικὴ τέχνη, ἥτις εἶναι μέθοδος τοῦ τί πρέπει νὰ φρονώμεν καὶ νὰ σοχαζώμεθα εἰς τὰ ὅπως οὖν ἄδηλα καὶ ἀμφίβολα, διάτινων φαινομένων ἢ δεδομένων, διδακτικῇ.

ΤΛΒ΄. Εἶδη δὲ ταύτης εἶναι Συμβολικὴ, Λογικὴ, Πραγματικὴ· καὶ ἡ μὲν πρώτη σπουδάζει νὰ συμπεράνῃ τὰ δηλούμενα διὰ τινῶν σημείων· ἡ δὲ δευτέρα ἀπὸ τὰς λέξεις καὶ τοὺς κειμένους ὅρους τεχνολογεῖ τὸ ὀρθὸν τοῦ

λόγου εἰς διάφορα συγγραμμάτων εἶδη· ἡ δὲ Πραγματικὴ ἐρευνᾷ τὰ νοηθέντα ὑπ' ἄλλων, ἢ πραχθέντα, ἢ γινόμενα, ἢ μέλλοντα· ἀλλὰ τὰ μὲν τῶν δύο πρώτων κριτικῶν εἶδη ἀφύοντες εἰς ἄλλας πραγματείας, διαλαμβάνομεν ἐδῶ περὶ τῆς Πραγματικῆς, ὡς ἀναγκασιότατης εἰς τῶν ἐπιστημῶν τὴν διδασκαλίαν.

ΤΑΓ'. Τῆς Πραγματικῆς κριτικῆς εἶδη ἀριθμοῦνται πέντε. Ἑρμηνευτικὴ· Ἱστορικὴ· Πολιτικὴ· Πρακτικὴ· Φυσικὴ. Καὶ περὶ μὲν τῆς πρώτης θείλομεν εὐθὺς εἰπεῖν εἰς τὸ παρὸν κεφάλαιον. Περὶ δὲ τῶν ἄλλων θείλομεν διαλάβειν ἐφεξῆς.

ΤΑΔ'. Ἑρμηνευτικὴ τέχνη εἶναι ἡ καταγινομένη εἰς ἄλλων, μάλιστα δὲ παλαιότερων συγγράμματα διὰ τὰ εὐρὴ τὸ γνησίον νόημα, ἢ τὸ ὡς ἔγγιστα τοῦ γνησίου. Ὅς τις δὲ ἐπιχειρεῖ τὰ ἐρμηνεύσῃ σύγγραμμα, ἢ μέρος συγγράμματος πρέπει τὰ φυλάξῃ ἀκριδῶς τοὺς ἐφεξῆς κανόνας.

α'. Νὰ ἐξεύρῃ ἀκριδῶς τὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶναι γραμμένον τὸ σύγγραμμα· καὶ εἰς ἐρμηνεύων τὸ μεταφράζῃ εἰς ἄλλην, πρέπει καὶ ταύτην τὰ ἐξεύρῃ ἐπίσης, ἢ τὰ εἰπω ὀρθότερον, ἀκριδέστερα παρὰ ἐκείνην.

β'. Τὸ ἐρμηνευόμενον σύγγραμμα τὰ τὸ ἔχει εἰς τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς συνεγράφη γλῶσσαν, καὶ ὅχι μεταφρασμένου εἰς ἄλλην· διότι εἰς τὰς μεταφράσεις γίνονται πάντοτε παραλλαγαὶ καὶ παρατροπαὶ τῶν νοημάτων· καὶ ἀπὸ παραλλαγῶν μεταπίπτουν ὁ ἐρμηνεὺς εἰς παραλλαγὰς κινδυνεύει τὰ χάσῃ τὴν γνησίαν ἔννοιαν.

γ'. Νὰ ἔχῃ τὴν ψυχὴν του καθαρὰν ἀπὸ παν φιλίας ἢ ἐχθρας πρὸς τὸν συγγραφεῖα πάθος· διότι οἱ τοιοῦτοι

ἀποδίδουσιν εἰς τοὺς συγγραφεῖς ἄλλας παρὰ τὰς ἰδικὰς τῶν γνώμας καὶ κρίσεις.

δ'. Νὰ ἐξεύρῃ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐζητεῖ ὁ συγγραφεὺς· τὰ ἦθη, καὶ ἔθη, καὶ θρησκείαν, καὶ πολιτείαν, εἰς τὰ ὅποια ἀνεντάφη· καὶ τὴν ἰσορίαν τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου κατὰγεται.

ε'. Τὸ νόημα χωρέων τινῶν ἐξετάζων πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν ὅλον τὸ σύγγραμμα· καὶ νὰ τὰ παραξάιλη μὲ τὰ πρότερον εἰρημέυα, καὶ μὲ τὰ ὕστερον λεχθησόμενα, τῶν ὁποίων ἡ συνέχεια συμβάλλει πρὸς ἐξήγησιν τοῦ προκειμένου· ἀλλὰ νὰ τὰ συγκρίνῃ καὶ μὲ ἄλλους τόπους, ὅθεν ἐμπορεῖ νὰ ἐπαρθῇ κάποια σαφήνεια· διότι πολλάκις ὁ συγγραφεὺς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐξηγεῖ ἄλλοῦ καθαρώτερα.

ς'. Ἀπὸ τὴν κυρίαν σημασίαν τῶν ὀνομάτων νὰ μὴ ἀναχωρῇ εὐκόλως εἰς τὴν μεταφορικὴν, εἰν δὲν ἀναγκασθῇ ἀπὸ τὴν ἔννοιαν νὰ ὑποθέσῃ τὸν συγγραφεῖα ὅτι ὠμίλησε μεταφορικῶς· μὴδ' ἐμφάσεις τινὰς νὰ φαντάζεται χωρὶς τινος ἀνάγκης, ὅπου καὶ ἀνεμφάτως ἡ ἔννοια διασώζεται· ἀλλὰ μὴδ' εὐκόλως νὰ ἐπιπλήττῃ τὸν συγγραφεῖα, ὥς πάντῃ ἀκατανόητα ἢ ἀντιφατικὰ τινὰ συγγράψαντα.

ζ'. Ἐάν τι ἀναφέρηται ἀπὸ ἰσορίαν, ἢ παρωδῆται τι ποιητικόν, ἢ παροιμιακόν, ἢ τι ἐκ συγγραμμάτων τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, τὸ ὁποῖον ἐκεῖ περιέγραψεν ἐπιμελῶς, χωρὶς νὰ ἐξακριβώσῃ ταῦτα, ἀδύνατον εἶναι νὰ καταλάβῃ τὸ προκειμένου νόημα.

η'. Νὰ συγκρίνῃ τὴν ἔννοιαν μὲ ὅσα ἔγραψαν περὶ τῆς αὐτῆς ὕλης παραλλήλως ἄλλοι· διότι ἐνδέχεται νὰ εἴπῃ καθαρώτερα ἄλλος, ὅτι οὗτος ἐξέφερε σκοτεινόν.

θ'. Νὰ ἐξεύρῃ ἀκριβῶς τὴν ὕλην, περὶ τῆς ὁποίας

πραγματεύεται ὁ συγγραφεὺς· καὶ οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ εἴ-
τε προηγείται τῆς ὕλης, καθὼς εἶναι τὰ μαθηματικὰ εἰς
τὴν φυσικὴν καὶ ἀστρονομίαν.

ε'. Ὅταν χωρίον τι εἴναι παντάπασιν ἀκατάληπτον,
ἐμπορεῖ νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ καίποιαν διόρθωσιν· ἀλλ' αἱ διορ-
θώσεις πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογοι μὲ τὰ φρονήματα καὶ μὲ
τὸν χαρακτήρα τοῦ λόγου, τὸν ὁποῖον συνήθως μεταχει-
ρίζεται ὁ συγγραφεὺς.

ια'. Ἐὰν ἀνάγκη τὸ ζητήσῃ νὰ ἐλεγχθῇ ὁ συγγραφεὺς
ὡς ψευδόμενος ἢ ἀντιφάσκων, πρέπει ὁ ἐρμηνευτὴς νὰ τὸ
κόμωι μετὰ πολλὴν προσοχὴν καὶ σκέψιν καὶ μὲ μεγάλην
κοσμιότητα· καὶ τὰ μὲν μὴ ὀρθῶς εἰρημένα νὰ ἐλέγχῃ,
αὐτὸν δὲ τὸν εἰπόντα μήτε νὰ λοιδορῇ μήτε νὰ καταφρο-
νῇ· διότι ὁ ἀνθρώπων εἶναι τὸ ἀμαρτάνειν.

ΤΛΕ'. Βοηθήματα δὲ τῆς ἐρμηνευτικῆς τέχνης εἶναι·
καλὰ λεξικά, συγγράμματα περὶ τῶν ἔθων καὶ ἡθῶν καὶ τῆς
πολιτείας τοῦ ἔθνους, μὲ τὸ ὁποῖον συνέζησεν ὁ συγγρα-
φεὺς, ὑπομνήματα, χειρόγραφα διάφορα διὰ σύγκρισιν τῶν
διαφόρων γραφῶν κτ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ νοθεύσεως τῶν συγγραμμάτων, καὶ
Πῶς νὰ εὐρίσκωμεν τὴν γνησιότητά των.

ΤΛΣ'.

Πολλὰ δὲ συγγράμματα τῶν παλαιῶν ἔπαθον ὀλίκῳς ἢ

κατὰ μέρος νοθεύαν· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὑποσρῶσωμεν ἐφεξῆς, ὅσα αἷτια συντρέχουσιν εἰς τὸ νὰ νοθευθῶσι παλαιὰ συγγράμματα, καὶ τοὺς κανόνας, κατὰ τοὺς ὁποίους πιθανῶς ἐμπορεῖ σύγγραμμα νὰ κριθῇ ὡς γνήσιόν τινος συγγραφίως.

ΤΑΖ'. Αἷτια λοιπὸν νοθεύσεως ἐμποροῦν νὰ ἀποδοθῶσι τὰ ἐφεξῆς.

α'. Ἀμίλεια τῶν βιβλιογράφων· διότι πολλοὶ βιαζόμενοι παρῆδαν συχνάκις τινα ἀπὸ τὰ παλαιὰ χειρόγραφα, ἢ ἐμεταχειρίσθησαν συντετμημένας γραφάς, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐδιαδίδοντο ἐφεξῆς καθαρὰ· ἐκ τούτου διεφθάρθη εἰς πολλὰ τὸ κείμενον.

β'. Ἀμάθεια τῶν βιβλιογράφων· διότι συχνάκις παλαιοῦ συγγραφίως ἀντιγραφή ἐδίδετο εἰς τὰ μοναστήρια ὡς ἱκανοποιήσεις πρὸς ἀμαρτάνοντάς τι μοναχοὺς, οἱ ὁποῖοι, μὴ ἐξεύρουτες τὴν ἐλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν, εὐκολώτατα περιέπιπταν εἰς σφάλματα γράφοντες ἄλλ' αὐτ' ἄλλων.

γ'. Σημειώσεις γραμμέναι εἰς τὸ περιθώριον τοῦ βιβλίου ἀπὸ τὸν ἀντιγραφέα, ἢ κύριόν του, ἀνέμειχθησαν εἰς τὸ μέτεπειτα μὲ τὸ κείμενον ἀπ' ἄλλους ἀμαθεσέρους καὶ ἀκρίτους ἀντιγραφεῖς.

δ'. Πολλὰ χωρία παλαιῶν συγγραφέων ἐνοθεύθησαν ἐξεπίτηδες· διότι πολλοὶ προληπτικοὶ ἀντιγραφεῖς ἐπρόσθεσαν ἐπὶ ταυτοῦ ἢ ἐξῆλειψάν τι, τὸ ὁποῖον ἔδοξέ τι ἢ κατέτρεχε τὴν γνώμην των, ἢ αἵρεσιν τινὸς αἵρεσιάρχου φίλου ἢ ἐχθροῦ των.

ε'. Ἡ πολυκαιρία ἔκαμε δυσανάγνωστα πολλὰ συγγράμματα, τὰ ὁποῖα ἢ παραρρίφθεντα εὐρωτίασαν καὶ ἐσά-

πῆσαν, ἢ ἐκάησαν κατὰ μέρη, ἢ ἀμεληθέντα ἐσκεπάζθησαν ἀπὸ κονιορτῶν, καὶ συνεχώσθησαν μὲ τὸ χαρτίον, ἢ καπνιζόμενα κατὰ τὸ συνεχές ἐκιτρίνισαν, καὶ συνεζοφώθησαν.

ΤΑΗ'. Διὰ τὰ ἀποδοθῆ δεῶς γνησίου σύγγραμμα εἰς τινα συγγραφεῖα, πρέπει νὰ κρατῶσι τὰ ἐφεξῆς.

α'. Οἱ σύγγραφοι ἢ μικρὸν μετὰ τὸν συγγραφεῖα ζήσαντες συγγραφεῖς νὰ ἀποδίδωσιν εἰς αὐτὸν τὸ πόνημα, ἢ καὶ νὰ μνημενεύσωσι μέρη τοῦτου εἰς τὰ ἰδικάτων συγγράμματα· εἰάν δὲ ἐκεῖνοι ἐσιώπησαν παντάπασι, νεώτατοι δὲ τινες προσπαθοῦν ν' ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὴν συγγραφὴν τοῦ βιβλίου, πρέπει εὐλόγως νὰ ὑποπιτεύωμεν νοθείαν, καὶ ψευδεπιγραφὴν.

β'. Ἐὰν ὁ χαρακτήρ καὶ ἡ ὕψις τοῦ λόγου καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐρμηνείας συμφωνοῦσιν ἀκριβῶς μὲ τὸν χαρακτήρα ἄλλων ὁμολογουμένως γνησίων συγγραμμάτων τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως.

γ'. Ἐὰν δὲν περιέχῃ τὸ σύγγραμμά τι τοιοῦτον, ὁποῦν ἀντιφάσκει εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, καὶ εἰς βεβαιωτάτας διηγήσεις.

δ'. Ἐὰν δὲν περιέχῃ τι, τὸ ὁποῦν ἐπενοήθη, ἢ ἐπράχθη πολὺ μεταγενέστερον τοῦ συγγραφέως.

ε'. Ἐὰν δὲν περιέχῃ προφανῶς ἀντιφάσκοντα μὲ ἄλλα, τὰ ὁποῖα εἶπεν εἰς ἄλλο τοῦ πόνιμα ὁ συγγραφεὺς, ἐκτὸς εἰάν δοξάζων πρότερον ἀλλέως τὸ πρῶγμα, μετεμελήθη ἔπειτα, καὶ ἄλλαξε γνώμην.

ΤΛΘ'. Ἀνακρίνων δὲ τὴν γνησιότητα τόπων μερικῶν συγγράμματος τινος πρέπει νὰ φυλάξῃ ὁ Κριτικὸς ἀκριβῶς τοὺς ἐφεξῆς κανόνας.

α'. Πρέπει νὰ συγκρίνῃ πολλὰ παλαιὰ χειρόγραφα· εἰς δὲ τὰ παλαιότερα νὰ δίδῃ τὴν πλείοτέραν πρίν.

β'. Πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἀκριδῶς καὶ τοὺς ἰδαίτερους χαρακτήρας τῆς χρονικῆς ἐποχῆς, καὶ τοὺς χαρακτήρας αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως, διὰ νὰ ἀποδώσῃ πιθανῶς τῆς νοθεύσεως τὰ αἷτια.

γ'. Ἐπειδὴ τὰ ἀντίγραφα πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς μάρτυρες, ἐμποροῦν κανόνες τιεῖς, ἀφ' ὧσους ἐφεξῆς θέλομεν ἐκθέσειν περὶ ἀξιολογίας μαρτύρων νὰ ἐφαρμοσθῶσιν καὶ εἰς αὐτά.

Σημείωσις. Διὰ πολυχρονίου καὶ ἐπιμελοῦς συγκρίσεως παλαιῶν χειρογράφων, καὶ συναθροίσεως διαφόρων γραφῶν, καὶ εὐρέσεως του πιθανῶς ὀρθοῦ κατὰ τοὺς ἀποδεθέντας κανόνας, ἀποκτὰ κατ' ὀλίγον ὁ κριτικὸς τοιαύτην ἔξιν εἰς τὴν ἐρμηνευτικὴν τέχνην, ὥςθ' δὲν ἀπαιτᾶται πλέον εὐκόλως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Πῶς νὰ μαυθάνωμεν πιθανῶς τὴν ἀλήθειαν τῶν μαρτυρουμένων διὰ ζόματος, ἢ ἰσορουμένων εἰς τὰ συγγράμματα.

ΤΜ'.

Επειδὴ εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον νὰ ἐξεύρωμεν ὅλα ἐξ ἰδί-
ας ἡμῶν ἐμπειρίας, ἀνάγκη εἶναι νὰ μαυθάνωμεν πολλὰ
καὶ ἀπ' ἄλλους· ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ μᾶς ἀπατιῶσι διηγούμε-
νοι ὅτι θέλῳσι, πρέπει νὰ μεταχειρισθῶμεν εἰς τοῦτο τὴν

λεγομένην Ἱστορικὴν κριτικὴν, ἥτις εἶναι τέχνη ἐξετάζουσα τὴν ἀλήθειαν τῶν διὰ σώματος ἢ συγγραφῆς λεγομένων ἀπ' ἄλλους μαρτυριῶν· τὰς μαρτυρίας ταύτας ἐμποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν πίσιν ἱστορικὴν.

ΤΜΑ'. Ἐπισηρᾷται δὲ ἡ ἱστορικὴ πίσις εἰς τὰς ἐφεξῆς φυσικὰς ἀρχάς.

α'. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι τὰς αὐτὰς αἰσθήσεις, καὶ τὴν αὐτὴν εἰς τὸ νὰ παρατηρῶσι θύναμιν, εἰὰν ἰδιαίτεραί τινες περιστάσεις δύνανται ἐμποδίζωσι.

β'. Ἐχουσι τὴν αὐτὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὴν ἀλήθειαν, εἰὰν δὲν τοὺς ἐμποδίζωσι προλήψεις, πάθη, κλίσεις κτ. Ἐὰν λοιπὸν μάρτυς ἔχῃ τέλειον τὸ ἀξιόπιστον, δύναται τόσον εἰς πληροφориάν, ὅσον καὶ ἡ ἰδία ἡμῶν αὐτῶν ἐμπειρία, καὶ μᾶς δέδεικε τὴν ἱστορικὴν λεγομένην βεβαιότητα (ΣΠΔ). Ἐξ ἐναντίας δὲ, εἶναι ὑποπτος καὶ τόσον πλειότερον, ὅσον πλειότεροι ἀξιοπιστίας λόγοι τοῦ ἐλλείπουσι.

ΤΜΒ'. Ὅστις ἀνακρίνει μαρτυρίας, πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὅχι μόνον τὰς δυσκολίας, ὅσαι ἀπαντῶσιν εἰς πειρασμούς, ἀλλὰ νὰ ἔχῃ καὶ ἱκανὴν κρίσιν εἰς τὸ νὰ ἐκτιμᾷ τὰς μαρτυρίας καὶ τὴν εἰς ταύτας ἐπιτηδειότητα καὶ εὐαισθησίαν τοῦ μάρτυρος μὲ κανόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους νὰ διορίζῃ τῆς ἀξιοπιστίας τὸν βαθμόν. Πρέπει νὰ εἶναι μῆτε εὐκολόπιστος, ὥστε πᾶσαν μαρτυρίαν νὰ ἀποδέχεται ἀνεξέταστον· ἀλλὰ μῆτε τόσον ὑποπτος καὶ δυσκολόπιστος, ὥστε νὰ καταφρονῇ πᾶσαν ἱστορικὴν πίσιν, καὶ μόνον νὰ πισεύῃ, ὅσα αὐτὸς μὲ ἰδίαν του πείραν ἐδοκίμασε.

Σημείωσις. Εἰς λογικῆς ἀληθείας, τῶν ὁποίων τοὺς λόγους ἐμ-
ποροῦμεν καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ ἐξατάσῃμεν, ἡ μαρτυρία τῶν ἄλλων
τίποτε δὲν πρέπει νὰ ἰσχύῃ πρὸς πληροφάνειαν μας· οἱ μάρτυρες πρέ-
πει νὰ παραλαμβάνωνται εἰς παρατηρηθέντα πράγματα, τὰ ὁποῖα
ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα μῆτε μὲ τὴν αἴσθησιν, μῆτε μὲ τὸν λόγον
νὰ ἀνακρίνωμεν. Ἐξαίρουνται ὅμως καί ποτε μαθηματικαὶ τινες ἀ-
ποδείξεις γενόμεναι ἀπ' ἀνδρας ἐπισήμους, εἰς τὰς ὁποίας βέβαια
δὲν δύναται νὰ συμβῇ τί σφάλμα.

ΤΜΓ'. Κανόνες δὲ, μὲ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἐκ-
τιμῶνται αἱ μαρτυρίαι, εἶναι οἱ ἑφεξῆς.

α'. Ἡ διήγησις νὰ μὴ περιέχῃ ἀντιφατικὰς περιστάσεις,
ἡρουν ἀναιρουμένας τὴν μίαν ἀπὸ τὴν ἄλλην.

β'. Μόνον πράγματα, ὅχι ὅμως καὶ συμπεράσματα,
τὰ ὁποῖα κάμνουσιν οἱ μάρτυρες ἐκ τῶν πραγμάτων, νὰ
ἀποδεχώμεθα.

γ'. Ἐὰν τὰ ἱσορούμενα φυλάττωσι πρὸς ἄλληλα συνέ-
χειαν, καὶ βεβαιώνωνται πολλάκις ἀπὸ τὸν ἱσοροῦντα, μὴ-
δὲ ἀντιφάσκωσιν εἰς διηγήσεις ἄλλων ἀξιολόγων ἀνδρῶν,
κερδαίνουσι πολὺ πρὸς ἀξιοπιστίαν.

δ'. Ὁ μάρτυς δὲν εἶναι ὑποπτος, εἰάν εἶναι γνωστὴ
ἡ εὐληκρίειά του, ἡ φιλαληθείά του, καὶ ἡ κριτικὴ του
δύναμις.

ε'. Ἐὰν εὐρίσκετο εἰς πράγματα, ὅθεν ἠδύνατο ἀδιά-
σως νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς περιστάσεις, ὅ-
θεν ἠμπόρει ἢ ἔπρεπε νὰ ἐξεύρῃ ἀναγκαίως, ὅσα μᾶς διη-
γεῖται.

ς'. Ἐὰν δὲν ἐμπορῇ νὰ εὐρεθῇ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν
ἠναγκάσθη ὁ ἱσορῶν νὰ εἴπῃ ψεύματα.

ζ'. Ἐὰν εἰς τὸν τρόπον τῆς διηγήσεως φανερόνῃ ἀγά-
πην εἰς τὴν τιμιότητα καὶ δικαιοσύνην· καὶ εἰάν μεταχει-

ρίζεται γλώσσαν ἀπλήν, ἀνεπιτηδεύτον, εἰλικρινή· καὶ ὅχι παίζουσαν καὶ πανηγυρικὴν, ἀπὸ τῆν ὁποίαν ἐμποροῦμεν νὰ ὑποπτεύσωμεν, ἥ ὅτι γυμνάσματα τερπνὰ ἔγραψε σοφιστικῶς ὁ συγγραφεὺς, ἥ ἀνελευθέρους καὶ δουλοπρεπεῖς καταλακείας συνέταξε πρὸς τινα τῶν μεγάλων λεγομένων ἀνδρῶν.

η'. Ἐὰν μὴδ' αὐτὸς ὁ γράφων σιωπᾷ τὰς περιστάσεις, αἵτινες ἠδύναντο νὰ τὸν κινήσωσι νὰ εἴπῃ τοῦτο ἢ νὰ καταφερθῇ κατὰ τινος.

θ'. Πρέπει νὰ εἴμεθα βέβαιοι περὶ τοῦ μάρτυρος ὅτι εἶχεν ἱκανὴν ἐπιτηδειότητα καὶ κρίσιν νὰ κάμῃ παρατηρήσεις εἰς τὰ ἰσορροϋμένα πράγματα.

ι'. Ὅταν πολλοὶ συγχρόνως γράψωσιν σορίαν ἱπερὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ μεταγενέστερος ἄλλος γράφων περὶ τῆς αὐτῆς διηγήθῃ τι, τὸ ὁποῖον ἐκεῖνοι ἐσιώπησαν, δὲν εἶναι πίστεως ἄξιος.

ια'. Ἐὰν δὲ ἀπὸ τοὺς πολλοὺς συγχρόνους εἰς διηγήθῃ τι, τὸ ὁποῖον αὐτὸς μόνος, ὡς τῶν πραγμάτων μέτοχος ἤξευρεν· οἱ δὲ ἄλλοι, ὡς μακρὰν ἀπὸ τὰ γενόμενα ὄντες, δὲν τὸ ἔμαθαν, μὴδὲ τὸ ἐδιηγήθησαν· δὲν πρέπει νὰ ὀπορρίψωμεν ὡς ψευδῇ τὴν μαρτυρίαν του, εἰὰν μάλιστα εἶναι ἀξιόπιστος.

ιβ'. Ἀλλ' εἰὰν τοῦ μαρτυροῦντος τὸ ἦθος εἶναι γνωστὸν, ὡς ψεύστου τινὸς καὶ ἀπατεῶνος· ἢ, εἰὰν εἶναι φανερόν, ὅτι φόβος, ἐλπίδες, σέβας, αἰσχροκέρδεια, μίσος, φατριασμός πρὸς ἔθνος ἢ αἵρεσιν, ἢ κλίσις πρὸς παραδοξολογίαν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἀποχωρήσῃ μὲν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, νὰ προσηλωθῇ δὲ εἰς τὸ ψεῦδος· πρέπει νὰ φυλαττώμεθα μεγάλως νὰ μὴ δίδωμεν μὴδὲ τὴν παραμικρὰν εἰς τοῦτον πίσιν.

ιγ'. Ἐὰν εἶναι περὶ φυσικοῦ τινος συμβαίματος ἢ πειράματος ἢ μαρτυρία, πρέπει νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ὁ μάρτυς εἶχεν ἀκριβῶς ὅλας τὰς ἀναγκαίας προηγηματικὰς τοῦτου γνώσεις, ἐγνώριζεν ὅλας τὰς περιστάσεις τοῦ πειράματος, ἤξευρε νὰ μεταχειρισθῇ τὰ εἰς τοῦτο ἀναγκαίως ἀπαιτούμενα ὄργανα. Ἐυκολύνει δὲ ταύτην μας τὴν ἀνάκρισιν ὁ μάρτυς, εἰς περιγράφῃ τὰς πείρας τοῦ περιστατικῶς καὶ ἀκριβῶς καὶ εὐκρινῶς.

ιδ'. Ὅταν πολλοὶ ἐντόμα αὐτόπται τοῦ ἱσορουμένου μάρτυρες βεβαιώσωσι τὸ γενόμενον, καὶ ἡ μαρτυρία των δὲν ἀνῆρέθῃ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους των, αὐξάνει πολὺ τὸ ἀξιόπιστον· προϋποθέτομεν ὅμως, ὅτι δὲν ἐμποδίζουσι τὴν ἀλήθειαν φανητισμὸς ἢ προλήψεις.

ιε'. Ὅτι ἐμπορεῖ νὰ παρατηρηθῇ μὲ τὰς κοινὰς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους δυνάμεις, εἰς τὰ τοιαῦτα ἐμποροῦν νὰ παραληφθῶσι μάρτυρες ἐπίσης καὶ ἀπαιδευτοὶ καὶ παιδευμένοι ἄνθρωποι.

ις'. Οἱ ἅμεσοι μάρτυρες εἶναι ἀποδεκτότεροι παρὰ οἱ ἔμμεσοι. Τὸ δὲ ἀξιόπιστον τῶν δευτέρων ὀλιγοσέει πάντοτε ἀναλόγως μὲ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐχρημάτισαν ὕστεροι τοῦ πράγματος, ἢ μακρὰν τοῦ τόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον συνέβη τὸ ἱσορούμενον.

ιζ'. Ἀπλῶς φήμη, χωρὶς νὰ ἐπιστηρίζεται εἰς ἀπὸ ζῴματος μαρτυρίαν, ἢ ἐκ συγγραφῆς τινὸς, δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ παντάπασιν τὸ ἀξιόπιστον.

ιη'. Μάρτυς, ὃς τις ὁμολογεῖ, ὅτι εἶδεν αὐτὸς τὸ πρᾶγμα, καὶ ὅτι καὶ ἄλλοι ὁμοῦ, οἳ τινες ὕστερον ἐλθόντες θέλουν τοῦ συμμαρτυρήσειν τὰ αὐτά· καὶ ὃς τις δι' ἑσχυρίζεται ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα· εἰς δὲ εἶναι τὸ ἐναντίον·

βάλλει ζοίχημα νὰ ζημιωθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο· ὁ τοιοῦτος, εἰν δὲν εἶναι ἀνόητος, ἢ, τὸ ὅποῖον εἶναι χειρότερον, φανησιώδης τις, πρέπει νὰ ἀπολαμβάνῃ τὸ ἀξιόπιστον.

ιθ'. Πρὸ πάντων δὲ καὶ ὑπὲρ πάντα πρέπει νὰ παρατηρῶμεν ἀκριδῶς, ἂν τὰ ἐσορούμενα πράγματα εἶναι δυνατά· διότι, γενικῶς νὰ εἴπω, πᾶν ὅ,τι οὔτε μὲ τοὺς φυσικοὺς κανόνας συμφωνεῖ, οὔτε μὲ τὸν ὀρθὸν λόγον συναῖδει, οὔτε ἀναλογεῖ μὲ τὴν τοῦ ἀνθρώπου καρδίαν, ἤγουν τὴν φυσικὴν του κλίσιν καὶ ἐπιθυμίαν, πρέπει, χωρὶς φόβου, νὰ τὸ κηρύττωμεν ὡς μυθώδες, καὶ νὰ τὸ ἀποδιώκωμεν εἰς τὸ κυνὸσαργες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ Πολιτικῆς ἐπικρίσεως.

ΤΜΔ΄.

Πολιτικὴ ἐπικρισις ἢ κριτικὴ ὀνομάζεται, διὰ τῆς ὁποίας ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν περιστάσεων ἐξετάζονται αἱ διαφοροὶ ῥοπαὶ καὶ κλίσεις τῶν ἀνθρώπων, μὲ τοὺς ὁποίους ἀνάγκη εἶναι νὰ συνανασρεφώμεθα, πιθανῶς κρινόμεναι ποῖαι τινες εἶναι κατὰ τὴν φύσιν· ὀνομάζεται δὲ οὕτως, ἐπειδὴ τὴν μεταχειρίζονται οἱ πολιτευόμενοι.

ΤΜΕ΄. Ἐξετάζοντες δὲ τὰς διαθέσεις καὶ κλίσεις τῶν ἀνθρώπων, εὐρίσκομεν τινὰς ἀναφερομένας κοινῶς εἰς πόλεις καὶ χώρας καὶ ἔθνη· διότι δὲν εἶναι πόλεις, δὲν εἶναι ἔθνος, τὸ ὅποῖον δὲν ἔχει τὰς ἰδιαιτέρας κλίσεις καὶ δια-

θείσεις, καθὼς ἐσυνειθίσθη ἀπὸ τοὺς νόμους, καὶ ἔθιμα, τὰ εἰς καθέν ἰδιάζοντα· ἄλλας δὲ εὐρίσκομεν μερικὰς εἰς καθένα ἄνθρωπον κατὰ τὴν ἡλικίαν, καὶ τύχην, καὶ τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς του δυνάμεις.

TMΣ'. Αἱ δὲ κλίσεις καὶ ἀποστροφαι τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν τὰ ἡθῆ των, κρίνονται ἀπὸ τὰς πράξεις των, ὡς ἀπὸ τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ αἷτια. Ἀπὸ δὲ τὰς πράξεις τινὲς μὲν εἶναι κοινῶς προσαγμέναι εἰς πᾶν ἔθνος καὶ πᾶσαν χώραν· π. χ. Θεὸν σέβεσθαι, φίλους εὐεργετεῖν, γονεῖς τιμᾶν κτλ. ἄλλαι δὲ ἄλλως διορίζονται εἰς τοῦτο καὶ ἄλλως εἰς ἄλλο ἔθνος, καὶ ἄλλην χώραν· διότι τὸ ὁποῖον νομίζει δίκαιον αὕτη ἡ χώρα, ἄλλη τὸ σποφασίζει ἀδικον κτλ. τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ζυγίζωμεν ἐπιμελῶς μὲ τὴν ζυγαρίαν τοῦ ὀρθοῦ λόγου, διὰ νὰ εὐρίσκωμεν Τίνα τὰ μεταξὺ τούτων καλὰ, καὶ Τίνα τὰ ἀποτρόπαια· ἄλλα δὲ εἶναι ἀδιάφορα καὶ ἄμεμπτα· π. χ. διαφοραὶ χαιρετισμῶν τρόποι, διάφορα ἐνδύματα κτλ. τὰ ὁποῖα κἄνεις φρόνιμος δὲν πρέπει νὰ μέμφεται.

TMΖ'. Τῶν δὲ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπων τὰ ἡθῆ καὶ αἱ κλίσεις κρίνονται ἀπὸ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις, καὶ ἀπὸ τὴν ἡλικίαν, καὶ ἀπὸ τὴν τύχην· καὶ δυνάμεις μὲν ψυχικὰς λέγω ἀγχνύουσαν καὶ κρίσιν καὶ μνήμην· ἡλικίαν δὲ, νεότητα καὶ ἀκμὴν καὶ γῆρας· τύχην δὲ, εὐγένειαν, πλοῦτον, ἢ τάναντία.

TMΗ'. Οἱ μὲν λοιπὸν ἀγχνύουσες εἶναι ἐφευρετικοὶ διαφορῶν μέσων· διὰ τοῦτο κἄποτε γίνονται κατορθωτικοί· πρόχειροί· ἐπιχειρηματικοί· τοῦ δυνατοῦ πλέον παρὰ τοῦ ὄντος ζηταστικοί· ὁξεῖς νὰ νοήσῃσι τὸ τυχόν, ὅχι ὅμως νὰ καταλάβωσιν εὐκλεα καὶ τὸ ἀκόλουθον, ἢ τὸ ἐναντίον·

εὐέλπιδες, εὐσπάτητοι, ἐπιπολαιογνώμονες, προπετεῖς·
εὐκίνητοι κατὰ τὸν νοῦν, ἀλλ' ὅχι εὐήθεις· πλαστικοί, μι-
μητικοί, πιθανοί· σκῶπται, εὐτράπελοι· εὐδοκιμοῦντες
εἰς ποιητικὴν, μυθολογίαν κτ.

ΤΜΘ'. Οἱ δὲ κατὰ κρίσιν ἐξέχοντες, εἶναι σύννοες,
σκεπτικοί, ὀριτικοί, διαιρετικοί, ἀκριβολόγοι, τάξεως ἀρί-
στης διαιτητικοί, ὑποπτοι· διὰ τοῦτο καὶ δυσσπάτητοι· δὲν
εἶναι γρήγοροι εἰς τὸ νὰ νοῶσιν, ἀλλὰ βραδεῖς ὄντες ἐπι-
τυγχάνουσιν ἀρίστα· πολυπράγμονες, δοκιμαστικοί· διορθω-
τικοί καὶ ἑαυτῶν καὶ ἄλλων· ἐπιτνύδουσι διὰ ἐπισήμας,
καὶ διὰ ἐπέκρισιν βαθυτέρων θεωρημάτων.

ΤΝ'. Οἱ δὲ μνημονικοί, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σεσημέ-
νοι ἀγχίνουσι καὶ κρίσιν, εἶναι ζωώδεις, καὶ βραδύνουτες, καὶ
ἀμβλείαις εἰς τὸ κρίνειν· πολυμαθεῖς ἐμποροῦν τὰ γινώσκουσιν,
ἀκριτοι ὅμως καὶ ἀνωφελεῖς. Ἐὰν δὲ ἔχουσιν καὶ ἀγχίνου-
σιν, γίνονται ἀδύλεστοι καὶ λογοποιοί· ἔχοντες δὲ καὶ κρί-
σιν, πρᾶγμα εἰς αὐτοὺς σπανιώτατον, γίνονται ἔμπειροι,
φρόνιμοι, εὐγλωττοι, ἱστορικοί, γενεαλόγοι, γεωγράφοι,
καὶ γλώσσας πολλὰς μαθαίνουσιν εὐκολώτατα.

ΤΝΑ'. Ἐκ δὲ τῆς διαφόρου ἡλικίας καὶ τύχης ἥθη
διάφορα εὐρίσκονται τὰ ἐφεξῆς, καθὼς ἀρίστα μᾶς τὰ περιέ-
γραψεν ὁ Ἀριστοτέλης (Ῥήτορ. Βιβ. Β. κεφ. ιβ' καὶ ἐφεξῆς.)

α'. Οἱ μὲν Νῆοι ἐπιθυμητικοί· εὐμετάβολοι πρὸς τὰς
ἐπιθυμίας καὶ ἀψήκοροι· θυμικοί, φιλότιμοι, φιλόνοιχοι·
ἀφιλόργυροι· ὅχι κακὸν θέεις, ἀλλ' εὐήθεις· εὐπῆστοι, εὐέλ-
πιδες, εὐσπάτητοι· θυμώδεις, ἀνδρεῖοι, αἰσχυνητοί·
μεγαλόψυχοι, φιλόκαλοι, ὅχι φιλοκερδεῖς· φιλόφιλοι,
φιλέταιροι· καθ' ὅλα ὑπερβολικοί· ὅλα φαντάζονται καὶ
δι᾽ ὀχρεῖζονται ὅτι ἐξεύρουσιν· ἐλεητικοί, φιλογέλωτες,

εὐτράπελοι· ἀδικοῦσι πρὸς καταφρόνησιν, ὅλλ' ὅχι πρὸς βλάβην.

β'. Οἱ δὲ πρεσβύτεροι καθ' ὅλα ἀμφισβητοῦσι καὶ δι-
σάξουσι διὰ τὸ νὰ ἐξηπατηθῇσαν καὶ ἔσφαλαι πολλά· κα-
κοήθεις, ἄπειροι, ὑποπτοι, καὶ εἰς φιλίαν καὶ εἰς μῖσος
δυσκίνητοι· μικρόψυχοι, ἀνελεύθεροι, δειλοὶ, φιλόζωοι,
φιλαίτιοι· ζῶσι ζητοῦντες πάντοτε τὸ συμφέρον πλεόν
παρὰ τὸ καλόν· ἀναίσχυντοι, δυσέλπιδες· μετὴν μνήμην
πλεόν ζῶντες παρὰ μετὴν ἐλπίδα· ἀδόλυσχοι, οὐτ' ἐπι-
θυμητικοὶ, οὔτε κατὰ τὰς ἐπιθυμίας πρακτικοὶ, ἀλλὰ κα-
τὰ τὸ κέρδος· διὰ τοῦτο φαίνονται σώφρονες· ἀδικοῦσι
πλεόν διὰ κακουργίαν παρὰ διὰ ὕβριν· ἐλεητικοὶ ὅχι κα-
θὼς οἱ νέοι διὰ φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ δι' ἀσθένειαν· ὀδυρ-
τικοὶ, ὅχι εὐτράπελοι, οὐδὲ φιλογέλωτες.

γ'. Οἱ δὲ ἀκμάζοντες, οὔτε ὑπερβαρῆροῦσιν, οὔτε φο-
βοῦνται πολλά· οὔτε εἰς ὅλα πιεσέουσιν, οὔτε εἰς ὅλα ἀ-
πιεσῶσιν· οὔτε μόνον τὸ καλὸν ζητοῦσιν, οὔτε μόνον τὸ
συμφέρον, ἀλλὰ καὶ τὰ δύο· οὐτ' ἀνελεύθεροι εἶναι, οὐτ'
ἄσωτοι, ἀλλὰ τι μέσον τούτων· παρομοίως ἔχουσι καὶ κα-
τὰ τὸν θυμὸν καὶ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν. Σώφρονες μὲ ἀν-
δρείαν, ἀνδρεῖοι δὲ μὲ σωφροσύνην. Νὰ εἶπω δὲ συντό-
μως, ἡ ἀκμὴ ἀποφεύγει καὶ τῆς νεότητος καὶ τοῦ γήρως
τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἐλλείψεις· περιπατεῖ δὲ τὴν τούτων μέ-
σην ὁδὸν ἐκλέγουσα ὅσα καλὰ καὶ ὠφέλιμα ἔχουσιν αἱ δύο
ἐκεῖναι ἡλικίαι.

ΤΝΒ'. Ἀπὸ δὲ τῆς τύχης· οἱ μὲν εὐγενεῖς εἶναι φι-
λότιμοι, καταφρονητικοὶ, ἀλαζονικοί· οἱ δὲ πλούσιοι, ὕ-
βριςται, ὑπερήφανοι, τρυφηλοὶ, σέλοικοι, ὑνόητοι· οἱ
δὲ νεόπλουτοι ἀκόμη πλεόν· ἀδικήματα δὲ κάμνουν ὅχι

διὰ κακουργίαν, ἀλλὰ δι' ὕβριν καὶ ἀκράσιαν. Οἱ δὲ δυνατοὶ εἶναι φιλοτιμότεροι καὶ γενναϊότεροι κατὰ τὰ ἥθη παρὰ τοὺς πλουσίους καὶ σοβαρώτεροι· μεγαλαδικοὶ· εἰὰν δὲ εἶναι καὶ εὐτεκναι, ὑπερφηανότεροι καὶ ἀνστητότεροι γίνονται διὰ τὴν εὐτυχίαν. Ἐχρυσαι δὲ ἐν ἀγαθόν, ὅτι σπουδάζουσιν πηλὰ εἰς τιμὴν τῶν θείων, πιστεύοντες ὅτι ὁ Θεὸς τῶν φυλάττει τὴν εὐτυχίαν.

ΤΝΓ'. Προσθέτουςι δέ τινες καὶ τὴν ἀπὸ τὰ σωματικά σημεῖα πιθανολογίαν τῶν τοῦ ἀνθρώπου χαρακτήρων, τὴν ὅποιαν ἐνομάζουσιν φυσιογνωμίαν, μ' ὅλον ὅτι δὲν εἶναι πολλὰ βεβαία ἢ ἀπὸ τούτων εἰκαστολογία· ἀλλ' ἔγραψαν πολλοὶ καὶ νεώτεροι καὶ παλαιοὶ φυσιογνωμονικά, καθὼς καὶ ὁ Ἀριστοτελής. π. γ. (καθὼς ἐκεῖνος φυσιογνωμονεῖ), ἀνθρώπος μικρομελής, ἰσχυρὸς, μικρόμματος, μικροπρόσωπος, εἶναι πάντοτε μικροψυχος· καὶ οὕτως τὸ ἀπὸ τοῦ ὀμφαλοῦ μέχρι τοῦ στήθους μέρος εἶναι μεγαλύτερον παρὰ τὸ αὐτὸθεν ἕως τοῦ αὐχένος, φάγος εἶναι ὁ ἀνθρώπος καὶ ἀναίσθητος· καὶ ὁ ἐξώφθαλμος εἶναι ἀδίστατος· ὁ δὲ κοιλόφθαλμος, κακοῦργος κτλ. Τοιαύτη τις ὑπῆρξεν εἰς τὰς ἡμέρας μας ἡ θρυλληθεῖσα τοῦ ἐκ Βιέννης περιφήμου Γαλλέου κρυσσοσκοπία.

ΤΝΔ'. Εἰς ταῦτα δὲ τὰ διαγνωστικά πρόσθετες καὶ ὅσα μὲ συντομίαν εἶπαμεν ἄλλου περὶ τῶν διαφορῶν τοῦ ἀνθρώπου κράσεων (Ἐμπ. Ψυχολ. ΣΖ).

ΤΝΕ'. Τοὺς δὲ τῶν διαφορῶν κακιῶν χαρακτήρας, ὅς τις θέλει πιθανῶς νὰ καταλάβῃ, τὸν σέλλομεν νὰ διαβάσῃ τὸ ἀθάνατον πόνημα τοῦ Θεοφράστου, Ἠθικαὶ χαρακτῆρες ἐπιγραφόμενον.

ΤΝΣ'. Ἐκ δὲ τῶν εἰρημέων ἕως ἐδῶ εὐκόλως πᾶς

τις καταλαμβάνει, ὅτι ἤθητινα ἢ ἐξ ὁμοίων συνδρομῆς ἐνδυναμούνται πλέον, ἢ ἐξ ἐναντίων ἐξασθενούσι καὶ φθείρονται· διότι ἄνθρωπος ἐξέχων κατὰ τὴν κρίσιν (TMΘ'), εἰν εἶναι ὁ αὐτὸς καὶ γέρον (TNA', β'), πολὺ περισσότερον, θέλει εἶσθαι δυσαπάτητος· ἄλλος δὲ διὰ μὲν νεότητά εἶναι ὑβρισκὸς, διὰ δὲ πτωχείαν εἶναι δεῖλός καὶ ἄτολμος· φανερόν λοιπὸν εἶναι ὅτι καὶ τὸ ὑβρισκόν του ἥθος ταπεινύεται, καὶ τὸ ἄτολμόν του ὀλιγοσεύει. Ὡσαύτως δὲ συμβαίνει καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Περὶ Πρακτικῆς ἐπικρίσεως.

TNZ'.

Πρακτικὴ ἐπικρίσις ἢ κριτικὴ ὀνομάζεται, τῆς ὁποίας ἔργον εἶναι νὰ προγινώσκῃ πιθανῶς ἀπό τινα φαινόμενα ἢ διδόμενα τὰς μελλούσας νὰ γένωσιν εἰς τὴν Φύσιν μεταβολὰς, ἢ πράξεων τὰς ἐκβάσεις, εἰν μέλλωσι νὰ γένωσιν εὐτυχεῖς, ἢ μὴ τοιαῦται· χρησιμεύει λοιπὸν αὕτη πολὺ εἰς ὁπόσας τῶν ὅσα πρέπει νὰ πράξωμεν· διὰ τοῦτο ὠνομάσθη καὶ πρακτικὴ.

TNH'. Ἀπὸ τὰ μέλλοντα λοιπὸν ἄλλα μὲν εἶναι φυσικά· ἄλλα δὲ ἠθικά. Καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα τινα μὲν συμβαίνουσι κατὰ νόμους ἀπαραβάτους, τοὺς ὁποίους οἱ ἀκριδῶς ἐξεύροντες, προλέγουσι τὰς ἐκβάσεις των μὲ τὴν ἀκριβολογίαν, ὥς μὴ κατὰ λεπτόν ὥρας δὲν ἀποτυγχάνουσι τὴν ἀλήθειαν.

Τοιαῦται εἶναι ἡλέου καὶ σελήνης ἐκλείψεις, ἄσρων ἐπιτο-
λαι, καὶ ἀπλῶς ὅσα ἐξηκριθώσιν ἡ Ἀστρονομία. Τινὰ δὲ
εἶναι ἀόριστα, τῶν ἐπείων δὲν γνωρίζομεν ἀκριθῶς τὸ αἷτιον.
π. χ. Θέλου ἐντυχῆσαι αἱ σταφυλαί; ψυχρὸς θέλει γενῆν
ὁ χειμὼν; καὶ ὅσα τοιαῦτα. Τὰ δὲ ἠθικὰ πάντοτε σχεδὸν
ἔχουσιν ἀμφιδόλους τὰς ἐκβάσεις, καὶ διὰ τοῦτο ἐνδεχομέ-
νας καὶ ἀσθεδαίους τὰς προρρήσεις. π. χ. Θέλω ἐντυχῆ-
σαι εἰς τὴν πραγματείαν; Θέλει νικῆσαι ὁ πολεμῶν; κτ.

ΤΝΘ. Μ' ὅλον τοῦτο καὶ ταῦτα δὲν ἔπαυσαν οἱ ἄν-
θρωποι νὰ ἐξετάζωσι προσπαθοῦντες πάντοτε νὰ φανερώσω-
σι καὶ ὅσα τὸ μέλλον ἔχει σκεπασμένα μὲ πολλὰ καὶ σκο-
τεινὰ τὰ παραπεισμάτα. ἀλλ' ἐκ σημείων τινῶν ἀγωνί-
ζονται νὰ προσυμπεράνωσιν ὅσα ἡ φύσις καὶ ὅσα ἡ θέλησις
καὶ ἡ τύχη τῶν ἀνθρώπων ἀπαύτως ἐνεργοῦσι.

ΤΞ. Τῶν μελλόντων λοιπὸν φυσικῶν τὴν ἐκβάσιν
προσπαθεῦσι πάντοτε νὰ προῖδωσιν ἀπὸ τὰ φαινόμενα, τὰ
ὅποια εἶναι πάντοτε ἡ αἰτίων ἀποτελέσματα, ἡ ἀποτελε-
σμάτων αἷτια, καὶ ἐπισηρίζονται εἰς ἀναλογικοὺς συλλογι-
σμοὺς (ΣΣ'), διὰ τῶν ὁποίων συμπεραίνομεν πιθανῶς τὰ
ὅμοια ἀπὸ τῶν ὁμοίων. διότι εἰς τὴν φύσιν κρατοῦσι νό-
μοι τινὲς σταθεροί, διὰ τοὺς ὁποίους αἱ αὐταὶ αἰτίαι γεν-
νῶσι τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, καὶ τὰ αὐτὰ αἰτιατὰ ἀνα-
φέρνται πρὸς τὰς αὐτὰς ἢ τὰς ἰσοδυνάμους αἰτίας. Διὰ
τοῦτο οἱ πολλὰ τῆς φύσεως ἔργα θεωρήσαντες καὶ ἐξετά-
σαντες, πολλὰ πιθανῶς καὶ πλησιέστατα τῆς ἀληθείας προ-
γνώσκουσι πολλὰ καὶ προλέγουσι. π. χ. ἐκ τῶν ἀλλοιώ-
σεων τοῦ βαρομέτρου προλέγουσι πολλάκις τὰς τῆς ἀτ-
μοσφαίρας μεταβολάς. ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διαθέ-
σεως τῶν καιρῶν, τὸ μετὰ ταῦτα ὑγιεινὸν ἢ νοσῶδες ταῦ

χρόνου· καὶ ἀπὸ διαφορῶν συμπτωμάτων τοῦ πάσχοντος προβλέπουσιν οἱ Ἱατρικοὶ τὴν ὑγίαν ἢ τὸν θάνατον.

ΤΕΑ'. Χρειαζέται δὲ μεγάλη προσοχὴ εἰς διάκρισιν τῶν φαινόμενων, ἃν μελλή τις νὰ μὴ ἀποπλανηθῇ πολὺ μακρὸν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν· διότι τὰ φαινόμενα εἶναι ὡς εἴπαμεν ἀνωτέρω, ἢ αἰτία ἢ αἰτιατὰ (λέγω δὲ τοῦτο ἐννοῶν ἐπίσημα τινα φαινόμενα, εἰς τὰ ὅποια προσηλύνομεν τὴν προσοχήν μας· διότι ἄλλῶς πᾶν φαινόμενον εἶναι αἰτία τούτου), καὶ πολὺ διαφέρει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι τοῦτο εἶναι ἐκ τούτου, ἢ τοῦτο θέλει γενῆν αἴτιον ἐκείνου· ἀλλὰ καὶ τὰ αἰτία πολλάκις ἀνατρέπονται ὑπ' ἄλλων αἰτίων, καὶ χάνουσι τὸ ὅποιον ἔμελλαν νὰ γεννήσωσιν ἀποτελεσμα· π. χ. Συννεφεία τοῦ οὐρανοῦ εἶναι αἰτίου βροχῆς· ἀλλ' ἄνεμος σφοδρὸς πνέων διασκορπίζει τὴν νοτιάδα, καὶ ἐμποδίζει τὴν ἐλπίζομένην βροχήν.

ΤΕΒ'. Προλέγουσι πολλοὶ καὶ τὰ μέλλοντα νὰ γίνωσιν εἰς τὸν πολιτικὸν ἢ ἠθικὸν κόσμον· ἀλλὰ προσπατεῖται εἰς αὐτοὺς ἢ τῶν πραγμάτων, διὰ τὰ ὅποια γίνεται ὁ λόγος, ἀκριδῆς γνώσις· ἤγουν νὰ εἶναι ἔμπειροι τῶν πολεμικῶν καὶ κατὰ θεωρίαν καὶ κατὰ πράξιν, ἃν ὁ λόγος εἶναι περὶ πολεμικῶν ἐκβάσεων· τῶν ἐμπορικῶν, εἴαν τι ζητῆται τοιοῦτον κτ. διότι, εἴαν καὶ οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα δεινοὶ πολλάκις ἀποτυγχάνωσι τὴν ἀλήθειαν, τί πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν ἀπὸ ἀμαθεῖς καὶ ἀπαιδεύτους;

ΤΕΓ'. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρέπει νὰ σημειώσωμεν σιμὰ τῶν ἄλλων, ὅτι, ὅταν αἱ προρρήσεις ἀνατρέφωνται εἰς ἰδέας ἡμῶν ὑποθέσεις, δὲν γινόμεθα τόσον ἐπιτυχηκοὶ τῆς διαγνωσεως τοῦ μέλλοντος· διότι ἢ ἐλπίδες μᾶς κάμνουν ὑπὲρ τὸ πρέπον νὰ θαρρῶμεν, ἢ φόβοι μᾶς κατατυραν-

νοῦσι, καὶ μᾶς κάμνουσι ὑποπτότατα τὰ ἐλίγην τινα ὑποψίαν περιέχοντα· καὶ οὕτω καὶ διὰ τὰ δύο αἷτια γινώμεθα σφαλερώτατοι κριταὶ τῶν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναφερομένων ὑποθέσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Περὶ φυσικῆς ἐπικρίσεως.

ΤΕΔ΄.

Φυσικὴ ἐπικρίσις ἢ κριτικὴ εἶναι, ἣτις ἐξετάζει περὶ αὐτῶν τὰ αἷτια, καὶ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον συμβαίνει τοῖς τὰ διάφορα φαινόμενα, ἡγουν αἱ μεταβολαὶ εἰς τὰ σώματα. Ἐπισηρῆζεται δὲ εἰς ὀρθὰς παρατηρήσεις καὶ πειράματα.

ΤΕΕ΄. Παρατηρήσεις μὲν εἶναι ἀπλὴ θεωρία τῶν φαινομένων, παριςανόμενων καθ' ἑαυτὰ, χωρὶς τινος ἰδικῆς μας συνεργείας. Παρατηροῦμεν δὲ τὰ πράγματα εἰς τὸν κόσμον μὲ σκοπὸν νὰ τὰ συνάψωμεν πρὸς ἄλληλα μὲ τοὺς συλλογιστικοὺς ἡμῶν κανόνας, πληθύνοντες ἐντάμα καὶ σαφηνίζοντες τὰς γνώσεις μας. Πειράματα δὲ κάμνομεν ἐξεπίτηδες, διὰ νὰ μάθωμεν ἀκριδέστερον τὴν φύσιν τινῶν ὑποκειμένων, καὶ διὰ νὰ ἀνακαλύψωμεν τοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ὑπόκεινται κανόνας· μεταβάλλομεν δὲ παντοίως κατ' αὐτὰ τὸ ἐξεταζόμενον σῶμα, ἡγουν τὸ συντρίβομεν, τὸ διαλύομεν, τὸ πυρόνομεν κτλ.

Σημείωσις. Εἰς τὰς παρατηρήσεις ἀφίνομεν τὰ πράγματα, καθὼς εἶναι· οὕτω παρατηροῦσιν οἱ ἀερονόμοι τοὺς ἀέρας· οἱ φυσικοὶ τὰ φυτὰ, τὰ ζῶα, τὰς παλιρροίας, τὰς μεταβολὰς τῶν καιρῶν κτλ. Εἰς δὲ τὰ πειράματα συνεισφέρομεν καὶ τὸ παρ' ἡμῶν αὐτῶν· οὕτως ὁ χημικὸς διὰ πειραμάτων ἀναρρύνει τὰ στοιχεῖα τῶν ὀρυκτῶν, τῶν φυτῶν, τῶν ζῴων· καὶ ἄλλος φυσικὸς ζητεῖ νὰ εὕρῃ τὰς ιδιότη-
τας τῆς ηλεκτρικῆς ὕλης διὰ διαφορῶν ὀργάνων· τὴν βαρύτητα τοῦ ἀέρος διὰ τῆς πνευματικῆς ἀντλίας, καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

ΤΕΣ'. Οὔτε παρατηρήσεως οὔτε πειράματος πᾶν εἶ-
δος ἔμπορεῖ νὰ κάμῃ ὁ τυχὼν ἄνθρωπος. Τὰ πλεονέστερα μάλιστα ἐκτελεεὶ φιλόανθρωπος καὶ φιλόμουσος διοίκησις, ἥ-
τις ἔμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ τὴν ἐξουσίαν τῆς, εἰς τὸ νὰ δίδῃ προσαγὰς τῆς μεταχειρίσεως τούτου καὶ ἀποχῆς ἐκεί-
νου πρὸς ὠφέλειαν τῶν κοπιᾶζόντων ὑπηκόων τῆς, νὰ κη-
ρύττῃ βραβεῖα, νὰ μισθώσῃ περιηγητὰς καὶ τεχνίτας, νὰ ἐξοδεύῃ πολλὰ ἄλλα πρὸς φωτισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εὐδαιμονίαν τοῦ λαοῦ τῆς. Ἀλλὰ καὶ ἑταιρίαι τινεὶ φιλο-
λογικαὶ καὶ ἔμπορικαὶ (ὅποιαι μάλιστα εἶναι αἱ τῶν Ἁγ-
γλων) ἔχουν μέσα, ὅποια εἰν εὐρίσκονται εἰς τοὺς κατὰ
μέρος ἀνθρώπους. Τοιούτων ἀποπειρῶν ἔργα γίνονται τα-
ξιθεῖον εὐρέσεις, πειράματα πρὸς αὐξήσιν τοῦ ἐμπορίου,
τῆς γεωργίας, τῶν τεχνῶν, τῶν ἐπιστημῶν κτλ. Ἀλλὰ καὶ
πᾶς τις ἄνθρωπος καθ' ἑαυτὸν ἔμπορεῖ νὰ κάμῃ ὠφέλιμα
εὐρήματα, εἰὰν ἀσχολῇται ἐπιμελῶς εἰς τὸ ἔργον τσου, καὶ
μεταχειρίζεται κρίσιν νοῦς, ὅσον πρέπει. Καθεὶς τεχνίτης,
πραγματευτῆς, γεωργὸς, κυνηγὸς, καραδοκῦριος, βοσκὸς
ἔχει πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ μέρος τῆς φύσεως. Κανενὸς λοι-
ποῦ δὲν ἐλλείπουσιν ἀφορμαὶ νὰ κάμῃ ὠφελιμωτάτας πα-
ρατηρήσεις καὶ εὐρέσεις. Ἡ ἱστορία μάλιστα μᾶς διηγεῖται

ὅτι ὠφέλιμα τινὰ εὐρήματα ἔγειναν καὶ ὁπὸ ἀπαιδεύτους ἀνθρώπους.

ΤΞΖ'. Ἐπειδὴ δὲ περὶ εὐρημάτων ὁ λόγος, ὅς εἰπωμεν ἔμπαρόδως ἐλέγα αἷτια, διὰ τῶν ὁποίων ἀνακαλύπτονται νέα εὐρήματα.

α'. Το συκτέδηκὸς ὁδηγεῖ πολλάκις τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὠφέλιμα εὐρήματα, ὁποῖον, π. χ. εἶναι τὸ εὐρημα τῆς πυρίου κύσεως, τοῦ νεωστὶ κατὰ τὴν Ἀγγλίαν εὐρεθέντος δαμυλισμοῦ, καὶ πολλῶν ἄλλων ἱατρικῶν φαρμάκων.

β'. Φιλοπονία καὶ ἐνασχόλησις εἰς προβλήματα τινα προτεθέντα ὅπ' ἀκαδημίας, μεγάλους ἀνδρας, ἢ μεγάλας ἐταιρίας· οὕτως ἔδωκαν αἷτια εὐρέσεως παντοίων ἱατρικῶν, κατασκευῆς πολλῶν ὀργάνων, καταμετρήσεως μήκους τόπων θαλασσίων καὶ ἄλλων ὠφελίμων ἀληθειῶν τὰ προβλήματα.

γ'. Ἐξετάσεις μὲ πολὺν νοῦν γενόμεναι εἰς τὰς ιδιότητας, δυνάμεις, ἐνεργείας, μεταβολὰς τῶν πραγμάτων· οὕτως ἔγειναν αἱ μεγάλας εὐρέσεις Λεῖθουτίου, Νεϋτωνος, Ἐρσκέλου, Λαβοσιέρου, Δαυΐου καὶ ἄλλων μεγάλων ἀνδρῶν εἰς τὰ τὴν μαθηματικὴν καὶ εἰς τὴν φυσικὴν.

δ'. Φαντασία καὶ μνημονικὸν συντελοῦσι πολὺ εἰς ἀνακάλυψιν νέων ἀληθειῶν, ἐνῶ εἰς ἀφορμὰς τινὰς ἀναπολοῦνται προδοκασμένα τινα πράγματα, καὶ διὰ συγκρίσεως καὶ συλλογισμοῦ ἀναπηγάξουσι νέα εὐρήματα. Ὅς τις ἀπέκτησεν ἱκανὸν θησαυρὸν μελετῶν τὴν ἱστορίαν, τὴν γεωγραφίαν, τὴν φυσικὴν ἱστορίαν, τὴν μαθηματικὴν, ἀναγνώσεις περιηγήσεων, θέλει εὐρεῖν βέβαια καιρὸν συγκρίναι τὰς ἀρχηγέρας μὲ νέας ἰδέας νὰ ἀνακαλύψῃ ὠφέλιμον τι εὐρημα. Ἀλλὰ τοιαύτας ἀφορμὰς εἰς μάτην θέλει ζητήσῃ

ἀμαθὴς καὶ ἀπαιδευτος ἄνθρωπος· διότι εἶναι μόνων τῶν πεπαιδευμένων ἴδιαι.

ΤΞΗ'. Ὅς τις δὲ ἀγαπᾷ τὰ κάμνη παρατηρήσεις ἢ πειράματα, πρὸ πάντων ἔχει ἀνάγκην τὰ εἶναι ὑγιᾶ τὰ αἰσθητήριά του, ἐπειδὴ τούτων εἶναι ἀντιληπτικὴ ἢ αἰσθησις. Καὶ λοιπὸν διὰ τὰ γίνονται ἄμεμπτα τὰ πειράματα του, ἐξ ἀνάγκης πρῶτον ἀπ' ὅλα πρέπει τὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν αἰσθησίν του τοὺς προαποδοθέντας κανόνας (ΣΤΙΘ'). Μετέπειτα ἰδιαιτέρως πρέπει τὰ φυλάττει μὲ ἀκρίδειαν τοὺς ἐφεξῆς.

α'. Ἡ προπαρασκευὴ εἰς τὰς τοιαύτας ἀσχολίας ἀπαιτεῖ ἱκανοὺς κόπους καὶ μεγάλην ἀσκησιν. Ὅς τις παρατηρῶν ἀγαπᾷ τὰ εὖρη τίποτε χρήσιμον εἰς ὕλην τινα, πρέπει τὰ ἐξεύρη ἀρχήτερα μὲ τίνα μέσα συνοδεύεται ἐπιτηδεύει παρατηρητής. Ἐὰν χρειάζονται ἀναγκαιῶς διὰ τὰς παρατηρήσεις καὶ τὰ πειράματα του ὄργανα, πρέπει τὰ ἐξεύρη τὰ μέρη των, τὴν συναρμογὴν των, τὴν χρῆσιν των, τὰς ἀρετάς, τὰ ἐλαττώματά των· τὰ ἐμπορῇ τὰ τὰ διαλύη καὶ ἀποχωρίζῃ ἀπ' ἀλλήλων, τὰ τὰ καθαίρῃ, τὰ τὰ συναρμολογῇ πάλιν, τὰ τὰ ἐπισκευάζῃ, τὰ τὰ βελτιόνη· ἂν εἶναι ἀνάγκη, τὰ κατασκευάζῃ αὐτὸς καλῆτερα. Πρέπει τὰ γνωρίζῃ ἐντελῶς τὰ παρατηρούμενα, καὶ τὸν σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον τὰ παρατηρεῖ. Νὰ ἀποκτήσῃ ἕξιν εἰς τὴν ὀρθὴν τῶν ὀργάνων μεταχείρισιν· συχνάκις δὲ πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖα ἀνδρὸς ἐμπείρου καὶ ἐπιτηδεύου ὁδηγία καὶ διδασκαλία.

β'. Ἐνῷ παρατηρεῖ ἢ κάμνει τὸ πείραμα, πρέπει τὰ προσέχῃ ἐπιμελῶς καὶ ἀκριβῶς καὶ τὰς μικροτάτας περιστάσεις, καὶ τὰ μεταχειρίζεται καὶ μεγάλην ὑπομονὴν. Βία

καὶ αἰετία προξενούσι πολλὰ σφάλματα καὶ δίδουν ἀφορμὰς εἰς ψευδεῖς συλλογισμούς. Διὰ τοῦτο καλὸν εἶναι νὰ σημειοῦν ἀκριδῶς ὅλα τὰ συμβαίνοντα, καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνη, ἂν εἶναι δυνατόν, πολλάκις τὸ πείραμα. Ὁ παρατηρητὴς πρέπει νὰ ἔχῃ ἀγχίνοιαν καὶ νὰ μεταχειρίζεται ὀρθῶς τὰς γνώσεις του εἰς τὰς προκυπτούσας περιπτώσεις, καὶ ἀνωφελῶς διαβαίνουσιν νὰ μὴ ἀφύνη καμμίαν σιγμὴν, ἥτις συχνάκις παρέρχεται ταχέως, καὶ δὲν ἐπανέρχεται πλέον. Κλίσις εἰς τὰ παρατηρούμενα, φιλομάθεια, ἀγάπη τῆς εὐταξίας, ἐλευθερία ἀπὸ προλήψεις καὶ πάθη, ὑγιὲς κρίσις, ὁξύνοια εἶναι ἀπαραίτητοι ἰδιότητες ἀγαθοῦ καὶ ἐμπείρου παρατηρητοῦ.

γ'. Μετὰ ταῦτα αἱ γενόμεναι παρατηρήσεις καὶ τὰ πραχθέντα πειράματα πρέπει νὰ συγκριθῶσι μὲ τὰ ἀρχήτερα, καὶ ἐὰν διαφέρωσι κατὰ τὰ ἀποτελέσματα πρέπει νὰ ἐπαναληθῶσι συχνότερα. Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις εἶναι ἀναπόφευκτα καὶ ἑλλείμματα, πρέπει καὶ ταῦτα νὰ λογαριάζονται.

ΤΕΘ'. Εἰς δὲ τὰ, ἐπάνω τῶν ὁποίων γίνονται παρατηρήσεις καὶ πειράματα, σημειοῦμεν ὡς ἀναγκαῖα τὰ ἐφεξῆς.

α'. Αἱ ἰδιότητες πράγματος αἱ παρατηρούμεναι εἰς ὅλας τὰς μεταβολάς του, ὅσας πάσχει ἢ διὰ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως ἢ διὰ τῆς τέχνης τῶν ἀνθρώπων πάντοτε, εἶναι οὐσιώδη μέρη τοῦ πράγματος.

β'. Πρέπει νὰ παρατηροῦμεν τὰς αἰτίας τῶν μεταβολῶν, καὶ τὰς ἐνεργείας, ὅσαι φαίνονται εἰς τὰ πειράματα, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς ἐφεξῆς ἀρχάς. Ἡ αὐτὴ αἰτία κάμνει πάντοτε τὰς αὐτὰς ἐνεργείας, ὅταν εἶναι τὰ αὐτὰ περιστα-

τικά. Ἐάν διάφορα πράγματα ἔχωσι τὰς αὐτὰς ἐνεργείας, ὁ λόγος εὐρίσκεται εἰς ιδιότητα, τὴν ὅποιαν ἔχουσι κοινὴν. Ἐάν ὅμοιαι αἰτίαι ἀποτελῶσι διαφόρους ἐνεργείας, προέρχεται τοῦτο ἀπὸ ιδιότητος, διὰ τὰς ὁποίας αἱ φαινόμεναι ὅμοιαι αἰτίαι εἶναι ἀληθῶς διάφοροι. Ἐλλείμματα δὲ τούτων τῶν ἀρχῶν εἶναι. Ἐάν τις ἐνέργειάν τινα ἐκλαμβάνῃ ὡς ἀποτέλεσμα συμβεβηκότος, τὸ ὅποιον ἠκολούθησε μὲν ὀλίγον ἀρχήτερον ἢ κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, δὲν ἔχει ὅμως καμμίαν σχέσιν πρὸς τὴν προκειμένην ἐνέργειαν. Ἐάν ἀποδίδῃ τις ὅλον τὸ ἀποτέλεσμα εἰς μίαν αἰτίαν, ἐνῷ συνέδραμαν καὶ ἄλλα συναίτια. Ἐάν ἀπὸ αἰτίαν τινα προσμένη πάντοτε ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια ἔγινον κατὰ τινὰς περιστάσεις, καὶ δὲν ἐμποροῦν πλέον νὰ γένωσι διὰ τὴν ἐκείνων ἀπουσίαν. Ἐάν τις ἐκ προλήψεως ἐκλαμβάνῃ ψευδῇ τινα ὡς ἀληθινήν αἰτίαν.

γ. Ἀμοιβαία συνδρομὴ διαφόρων πραγμάτων συντελεῖ πολλάκις εἰς τὸ νὰ φανῇ αὕτη ἢ ἐκείνη ἢ παρατήρησις καθὼς χωρισμὸς μὲν δύο τινῶν ἀσάτων ἀφανίζει τινα φαινόμενα. ἐνωσις δὲ αὐτῶν τὰ ἀποκαθιστᾷ πάλιν.

δ. Πρὸ πάντων δὲ τὰ παρατηρούμενα πράγματα πρέπει γενικῶς νὰ ἀπευθύνωμεν εἰς σκοπὸν τινα καὶ τέλος, καὶ μάλιστα πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐδῶ ὁ φυσικὸς, ὁ χημικὸς, ὁ ἱατρὸς ἔχουσιν εὐρυχωρότατον ζῆδιον διὰ νὰ γυμνάσῃ τὴν ὀξύνοιά των, καὶ νὰ ἀναδείξῃαι τὰ εὐρήματά των χρήσιμα καὶ ἐπωφελῆ εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν.

ΛΟΓΙΚΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ Β'

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Περὶ Μεθόδου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τί εἶναι Μέθοδος καὶ παντοῖα αὐτῆς εἶδη.

ΤΟ'.

Πᾶσα γνῶσις καὶ πᾶν γνῶσεων σύστημα πρέπει νὰ φυλάττῃ κανόνας· διότι τὸ ἀκανόνιστον εἶναι ἄλογον· ὅταν λοιπὸν τοὺς κανόνας τούτους διάτάττωμεν ὡς πρέπει κατὰ τὸ πρότερον καὶ ὕστερον εἰς τὰς γνῶσεις μας, λέγομεν τότε ὅτι μεταχειριζόμεθα μέθοδον· χωρὶς μέθοδον ἀδύνατον εἶναι νὰ κατασταθῇ ἁρμονία τῶν ἐννοιῶν καὶ γνῶσεων· ὁ κανὼν ἐκφράζει πάντοτε ἐνότητά, εἰς τὴν ὁποίαν καθιπύγεται παντοδαπότης. Συναρμολογεῖ λοιπὸν καὶ συνενώνει ὁ κανὼν τὰ παντοδαπά· καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος ἀπαιτεῖ πάντοτε ἁρμονίαν (Κρηπ. φιλοσ. ΚΖ')· ἀπαιτεῖ ἄρα μέθοδον εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν ἐννοιῶν καὶ γνῶσεών μας.

ΤΟΑ'. Πολλοὶ δὲ τὴν μέθοδον κατατάττουσιν εἰς τὴν καθαρὰν Λογικὴν, ὡς μέρος ἐκείνης οὐσιώδες· ἀλλ'

ἔπειδ' ἂν τρία τινα εἶναι τὰ ἔργα τοῦ Λόγου (Ἑμπ. Ψυχ. ΡΝΖ) νοεῖν, καὶ κρίνειν, καὶ συλλογίζεσθαι· Τρία μέρη ἐξ ὅπαντός εἶναι τῆς καθαρᾶς Λογικῆς· τὸ δὲ περὶ Μεθόδου, εἶναι Λογικὴ τέχνη, τῆς ὁποίας τόπου ἄλλον (ἐκτός ἐὰν τὴν πραγματευθῶμεν χωριστὰ) δεῦν εὐρίσκομεν εἰμὲν εἰς τὴν ἐφηρμοσμένην ὡς μέρος αὐτῆς, ὅπου ἡ ἐφαρμογὴ τῆς καθαρᾶς μᾶς χορηγεῖ πολλὰ εἶδη μεθόδου.

ΤΟΒ'. Ἡ μέθοδος ἡ διατάσσει ἐντι μέρος γνώσεων· ἡ πολλὰ ὁμοῦ μέρη προδιατεταγμένα μερικῶς συναρμολογεῖ καὶ συνάπτει εἰς ἓν· ἐκεῖ μὲν ἀποτελεῖ τὴν ὑλικήν· εἰδῶ δὲ τὴν εἰδικὴν ἐπιστήμην (Ἑρηπ. Φίλοσ. ΠΔ').

ΤΟΓ'. Εἶναι λοιπὸν ἡ μέθοδος ἡ ἀπλὴ ἡ σύνθετος· καὶ ἡ μὲν πρώτη διατάσσει ἐντι μέρος τῆς Λογικῆς, οἷον ὁρισμούς, διαιρέσεις, συλλογισμούς κτλ. ἡ δὲ σύνθετος περιεργάζεται ὁλόκληρον ζήτημα, ὁλόκληρον βιβλίον, ὁλόκληρον ἐπιστήμην κτλ. λέγομεν δὲ πρῶτον περὶ τῶν ἀπλῶν, ἔπειτα περὶ τῶν συνθέτων μεθόδων.

Μέθοδος ὁρισμῶν.

ΤΟΔ'. Ὅστις μέλλῃ νὰ κάμῃ ὁρισμὸν γνωριστικόν (ΡΖ) ἡ χαρακτηριστικόν, ὡς θεωρήσῃ πρῶτον τὸ ὁρίζον, ἂν ὑπάρχῃ· ἔπειτα ὡς ἀποδιώξῃ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ὅλα τὰ συμβεβηκότα· καὶ ὡς κρατήσῃ τὰ ἀπαραιτήτως εἰς αὐτὸ νοούμενα· καὶ διὰ τούτων, ὡς οὐσιωδῶν, ὡς ἐκφράσῃ τὸν οὐσιωδὸν ὁρισμὸν· π. χ. Κύκλος εἶναι σχῆμα γραπτόμενον ἐπάνω σανίδος ἢ χαρτίου ἢ τῆς γῆς μετὰ χρῶμα πράσινον ἢ κόκκινον ἢ μαῦρον ἢ ἄλλο τι, ἢ καὶ μετὰ τὴν χάραξιν τοῦ ὑποκειμένου ἐπιπέδου· ἄλλοτε κατασκευαζόμενος μέγας, ἄλλοτε μικρός· εἶναι δὲ τοιοῦτος, ὥς περιέχεται μὲν ἀπὸ

μίαν γραμμὴν ὀνομαζομένην περιφέρειαν, εἰς αὐτὴν δὲ αἱ ἀπὸ τινος ἐντὸς αὐτοῦ κειμένου σημείου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται κέντρον, ὅλαι αἱ ἀγόμεναι εὐθεῖαι εἶναι ἰσάλληλοι. Ἀπὸ τῶν κύκλου λοιπὸν ἄρξαι μὲ τὴν φαντασίαν ὅλα τὰ συμβεβηκότα, ἥγουν τὸ ὅτι γράφεται ἐπὶ σανίδος ἢ χαρτίου κτ. τὸ μὲ χροῶμα πράσινον ἢ μαῦρον κτ. τὸ ὅτι μέγας ἢ μικρός· κρατήσας δὲ μόνον τὰ ἀπαραίτητα, λέγε, Κύκλος εἶναι σχῆμα καμπύλου ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιφῆρεια καλουμένης περιεχόμενον, πρὸς τὴν ὁποῖαν πᾶσαι αἱ ἀπὸ τοῦ μέσου σημείου, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται κέντρον, προσπίπτουσιν εὐθεῖαι εἶναι ἰσάλληλοι.

ΤΟΕ'. Θέλων δὲ νὰ κάμῃς γενετικὸν ὄρισμόν, ἄρξαι καὶ τὰ συμβεβηκότα καὶ τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα, καὶ παραλαβε μόνον τὰ ποιητικὰ τοῦ ὁριστοῦ αἷτια. τοιοῦτου ὁρισμοῦ παράδειγμα ἐξεθέσαμεν περὶ τοῦ κύκλου (ΡΕ').

ΤΟΣ'. Πολλάκις δὲ συμπιπτουσιν οἱ δύο ὁρίσμοι ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ὀριζομένου πράγματος. π. χ. Ἐυθύγραμμος γωνία εἶναι ἡ περιεχομένη ὑπὸ δύο εὐθειῶν συνερχομένων καθ' ἓν σημεῖον ἐπὶ ἐπιπέδου τινος· ἐδῶ εἶναι φανερόν, ὅτι καὶ οἱ χαρακτῆρες καὶ τὰ αἷτια τῆς γωνίας ἀπεδόθησαν· ὅσοις δὲ τὰ αἷτια ἀγνοοῦνται καὶ ἡ φύσις τοῦ ὁριστοῦ, τότε μόνον οἱ ὑπογραφικοὶ ὁρίσμοι ἐξ ἀνάγκης παραλαμβάνονται (ΡΙ').

Μέθοδος Διαρίσεων.

ΤΟΖ'. Ὅταν θέλῃς νὰ διαρίσῃς (ΡΙ'), πρέπει νὰ προσαρμόσῃς τὸ καθολικῶς νοούμενον διαιρετὸν εἰς τὰ μερικὰ ὑποκείμενα, συγκρίνων καὶ συνενόων (τὸ ἐναντίον τοῦ ὁρισμοῦ) ὅλα τὰ κατὰ συμβεβηκὸς νοούμενα· διότι ἀ-

πὸ τὴν τοῦτων διαφορὰν ἢ ἐναντιότητα προκύπτει ἡ διαί-
ρεσις· π. χ. ἀπὸ τοὺς κύκλους οἱ μὲν εἶναι μεγάλοι, οἱ
δὲ μικροί· καὶ οἱ μὲν γράφονται ἐπὶ χαρτίου, οἱ δὲ ἐ-
πάνω σανίδος κτλ.

ΤΟΗ'. Πολλάκις δὲ ἡ διαίρεσις ἐκπηγάζει ἀπὸ τὰ
εἰς τὸν ὅρισμὸν παραλαμβανόμενα γνωρίσματα· π. χ. Τρί-
γωνου εἶναι σχῆμα ὑπὸ τριῶν εὐθειῶν περιεχόμενον, καὶ
τρῖς γωνίας περιέχον· ἀπὸ μὲν τὸ γνώρισμα τῶν τριῶν
εὐθειῶν ἐκπηγάζει ἡ διαίρεσις· Τὸ τρίγωνον διαιρεῖται εἰς
ισόπλευρον καὶ ἰσοσκελὲς καὶ σκαληνόν· ἀπὸ δὲ τῶν γωνιῶν·
Τὸ τρίγωνον διαιρεῖται εἰς ἄμβλυγώνιον, καὶ ὀρθογώνιον,
καὶ ὀξυγώνιον.

Μέθοδος Ἀξιωμάτων.

ΤΟΘ'. Ἀξίωμα εἶναι ἀπόφανσις καθ' ἑαυτὴν φανερά·
(ΡΜΒ') ἔχει δὲ τὴν ἐνέργειαν, ἢ διότι ταυτίζονται οἱ
δύο ὅροι, ἢ διότι ὁ εἰς περιέχεται εἰς τὸν ἄλλον· π. χ.
Καθεὺν εἶναι ὅ,τι εἶναι· Τὸ ὅλον ἔχει μέρη· Τὸ μέρος εἶναι
παρὰ τὸ ὅλον μικρότερον· διότι εἰς καθεὺν ἀπὸ τὰ ἀξιώ-
ματα ταῦτα ὁ νοῦς βλέπει ἐξ ἑαυτοῦ τὴν ἀλήθειαν· καὶ
εἰς ὑποθετῇ τὸ ἐναντίον, φαίνεται εὐθὺς νοῦς ἀνόητος, κα-
ταντῶν εἰς ἀντίφασιν, ὥτις εἶναι τὸ πρῶτον καὶ κυριώ-
τατον τῆς ἀληθείας κριτήριον (ΞΕ').

ΤΗ'. Εἰς τὰ ἐκ τοῦ ταυτισμοῦ ἀξιώματα ἐμποροῦν
νὰ ἀναφερθῶσιν ὅλαι αἱ ταυτολογούσαι ἢ ἰσοδυναμοῦσαι
προτάσεις (ΡΛΓ'). Εἰς δὲ τὰ ἀξιώματα, ὅπου εἰς ὅρος
περιέχεται εἰς τὸν ἄλλον, ὅλαι αἱ ἐννοηματικαὶ (Ἐμπ. Ψυχ.
ΡΞΓ'. Σημ. Α') τῶν ὁποίων ἡ ἀλήθεια προφθάνει πάντα
συλλογισμόν τοῦ νοός· π. χ. Τὸ ὅλον ἔχει μέρη.

ΤΠΑ. Ἀπὸ δὲ τὰς ἐποπτικὰς κρίσεις (Ἐμπ. Ψυχολ. ΡΞΓ'. Σημ. Α') ἀξιώματα δὲν ἐμποροῦμεν νὰ λάβωμεν· μ' ὅλον ὅτι πολλάκις αἱ κρίσεις εἶναι βεβαιόταται· π. χ. Τὸ γάλα εἶναι λευκόν· διότι οὔτε ταυτίζονται οἱ ὄροι, οὔτε ἐννοηματικῶς καταλαμβάνεται ἡ τοῦ ἐνὸς εἰς τοῦ ἄλλου περιοχή· ἀλλὰ μ' ὅλον τοῦτο καὶ ἀπὸ ταύτας γίνονται ἀρχαί τινες ἀξιώσεις, ὅταν θέλωμεν νὰ σημάνωμεν ὅτι τοιοῦτον τι αἰσθανόμεθα, καὶ ὅχι τίποτε πλεον· π. χ. ἀξιῶ ὅτι τὸ γάλα εἶναι λευκόν, δὲν τὸ ἐκλαμβάνω ἄλλως, εἰμὴ, ὅτι αἰσθάνομαι διὰ τῆς ὁράσεως ὡς λευκόν τὸ γάλα, καὶ ὡς τοιοῦτον τὸ ὁμολογῶ βεβαίως, εἰν δὲν μ' ἀπατῶσιν αἱ αἰσθήσεις.

ΤΠΒ. Τὰς δὲ ἀξιωματικὰς ἀποφάνσεις ἐμποροῦμεν νὰ λαμβάνωμεν ἀπὸ τοὺς ὁρισμούς· π. χ. ἀπὸ τὸν, Τρίγωνον εἶναι σχῆμα ὑπὸ τριῶν πλευρῶν περιεχόμενον καὶ τρεῖς γωνίας περιέχον.

Ἀξιῶ Α'. ἀπὸ τὸ γένος καὶ τὸ ὅρισόν, ὅτι τὸ τρίγωνον εἶναι σχῆμα.

Ἀξιῶ Β'. ἀπὸ τὸ ὅρισόν καὶ ἀπὸ τὴν διαφορὰν, ὅτι τὸ τρίγωνον περιέχεται ὑπὸ τριῶν πλευρῶν.

Ἀξιῶ Γ'. ἀπὸ τὴν διαφορὰν καὶ ἀπὸ τὸ γένος, ὅτι τὸ ὑπὸ τριῶν πλευρῶν περιεχόμενον εἶναι σχῆμα.

ΤΠΓ. Καὶ ἀπὸ τῆς διαιρέσεως δὲ τριῶν εἰδῶν ἀξιώματα ἐμποροῦμεν νὰ λάβωμεν.

α'. Κατηγοροῦντες εἰς καθὲν διαιρέσεως μέρος τὸ γένος, ὅτι τὸ ἀμβλυγώνιον εἶναι τρίγωνον, τὸ ὀξυγώνιον εἶναι τρίγωνον, τὸ ὀρθογώνιον εἶναι τρίγωνον.

β'. Ἀποφάσκοντες τὸ ἑτεροειδές ἀπὸ τὸ ἑτεροειδές, ὅτι τὸ ὀξυγώνιον δὲν εἶναι ἀμβλυγώνιον, καὶ ὅτι τὸ ἀμ-

βλυγώνιον δὲν εἶναι ὀξυγώνιον, ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τοῦ ὀρθογωνίου παραβαλλομένου πρὸς τὰ ἄλλα.

ΤΠΔ'. Πρότασιν πᾶσαν μερικὴν, προσδιοριζομένην αἰτιολογικῶς ὡς ἐκ τοῦ ὑποκειμένου, ἔμποροῦμεν νὰ ἐκλάβωμεν ὡς ἀξιωματικὴν καθολικῶς· π. χ. Πᾶς φιλόσοφος, ὅστις δὲν ζῇ συμφώνως μὲ τὸ ἐπάγγελμά του, εἶναι μεμπτός. Πᾶς ἄνθρωπος, ὅστις σερεῖται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, εἶναι πένης κτλ.

Μέθοδος Αἰτημάτων.

ΤΠΕ'. Τὰ δὲ αἰτήματα, ὡς πρακτικαὶ προτάσεις λαμβάνονται ἀπὸ τὸν γενετικὸν ὁρισμόν· οὕτως οἱ Γεωμέτραι δὲν αἰτοῦσιν, Ἀπὸ ποντὸς σημείου ἐπὶ πᾶν σημεῖον εὐθεῖαν ἀγαγεῖν, ἐκ τοῦ γνωριστικοῦ αὐτῆς ὁρισμοῦ, ὅτι εἶναι ἡ ἐλαχίστη τῶν τὰ αὐτὰ πέρατα ἔχουσών, ἀλλ' ἐκ τοῦ γενετικοῦ, ὅτι σημεῖον ἀπαρεγκλίτως κινηθεὶν γενοῦν εὐθεῖαν· ὁμοίως καὶ τό: Παντὶ κέντρῳ καὶ διαστήματι κύκλου γράφειν, αἰτοῦσαι ἀπὸ τὸν γενετικὸν (ταῦ κύκλου ὁρισμόν (PE)).

Μέθοδος Θεωρημάτων καὶ Προβλημάτων.

ΤΠΣ'. Τὸ Θεώρημα καὶ τὸ πρόβλημα, καθὸ διάφορα τὴν φύσιν (PMΓ') ἐπιζητοῦσιν εἰς ἐκθεσιν καὶ μέθοδον διάφορον τὸ ἓν ἀπὸ τὸ ἄλλο· διότι εἰς τὸ πρῶτον ζητοῦνται τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδεικνύεται προκειμένη ἀλήθεια καὶ ζητούμενη· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, ζητεῖται καὶ νὰ κατασκευασθῇ καὶ νὰ ἀποδειχθῇ τις ἀλήθεια.

ΤΠΖ'. Τῶν δὲ Θεωρημάτων καὶ τῶν προβλημάτων ἡ διασκευὴ γίνεται διὰ τῶν Ἀρχῶν. Ἀρχαὶ δὲ εἶναι αἱ αἰ-

σθητικαὶ ἀντιλήψεις, καὶ πείραι, καὶ ὁρισμοί, καὶ διαί-
ρίσεις, καὶ ὀξιώματα, καὶ αἰτήματα, περὶ τῶν ὁποίων
εἶπαμεν ἀνωτέρω· διότι ἐντός τούτων τῶν ἀρχῶν περιέ-
χονται κατὰ δύναμιν ὅλα τὰ προβλήματα καὶ θεωρήματα
πάσης ἐπιστήμης.

ΤΠΗ'. Ἄς λάβωμεν δὲ παραδείγματα τῶν λεγομένων
ἐν πρόβλημα καὶ ἐν θεωρήμα.

Ἄς εἶναι δὲ πρόβλημα ἡ πρώτη πρότασις τοῦ πρώτου
βιβλίου τοῦ Εὐκλείδου, ἥγουν

„Ἐπὶ τῆς δοθείσης εὐθείας τρίγωνον ἰσοπλευρον συστή-
σασθαι.“

Τοῦτο λοιπὸν κατασκευάζεται μὲν διὰ τῶν αἰτημάτων
„Κέντρω καὶ διαστήματι παντὶ κύκλον γράψαι, καὶ „Ἀπὸ
παντὸς σημείου ἐπὶ πᾶν σημῖον εὐθεῖαν ἐπιζευξαι.“ Ἀπο-
δεικνύεται δὲ ἀπὸ τῶν τοῦ κύκλου ὁρισμῶν, εἰς τὸν ὁποῖον
παριστάνονται ἰσάλληλοι αἱ ἀκτῖνες τοῦ.

ΤΠΘ'. Παράδειγμα δὲ θεωρημάτων ἄς λάβωμεν ἐκ
τοῦ Συμβολικοῦ Λογισμοῦ τὸ ἐφεξῆς.

„Τὸ ἀπὸ παντὸς ὀρθογώνου ποσὸς τετράγωνον περιέχει
τὸ ἀπὸ τοῦ πρώτου ὄρου τετράγωνον καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ δευ-
τέρου, καὶ τὸ δις γινόμενον ὑπὸ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευ-
τέρου.“

Τοῦτο μόνον δεῖξιν χρειάζεται, οὐχὶ δὲ κατασκευάσιν·
διότι ἀφ' οὗ πολλαπλασιασθῇ ἐφ' ἑαυτὸ τὸ ὀρθόγυμνον, φαί-
νεται ὅτι περιέχει τὰ εἰρημμένα μέρη π. χ. $(a+5) \times (a+5)$
 $= aa + 2a5 + 55$.

Μέθοδος τῶν ἀποδείξεων ἀναλυτικῆς καὶ
συνθετικῆς.

ΤΠΙ'. Δύο λογῶν εἶναι αἱ ἀποδείξεις· διότι ἡ ἀρ-

χνοῦν ἀπὸ τὰ μέσα τῆςδείξεως καὶ χωροῦσιν εἰς αὐτὸ τὸ ἀποδεικνυόμενον, ἢ ἀπὸ τούτου εἰς ἐκεῖνα· καὶ ἡ μὲν πρώτη λέγεται ἀναλυτικὴ, ἡ δὲ δευτέρα συνθετικὴ ἀπόδειξις. Ὡς λάβωμεν παράδειγμα καὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἀποδείξεως τὸ εἰρημένον ἀπὸ δυωνύμου τετραγώνων (ΤΠΘ)· διότι, ἔταν τὸ θεώρημα τοῦτο ἐκτεθῇ, καθὼς ἐξετέθη ἐκεῖ, ἡ ἀπόδειξις ἀρχομένη ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ δεικνυομένου καὶ τελευτῶσα εἰς τὴν δείξιν, λέγεται συνθετικὴ· ἀλλ' εἰαν ἀρχὴ γείνη ἀπὸ τὰ μέσα τῆς ἀποδείξεως, ἤγουν εἰαν πρώτου πολλαπλασιασθῇ τὸ α+β ἐπὶ τὸ α+β καὶ παραχθῇ τὸ αα+2αβ+ββ, καὶ ὡς συμπέρασμα τῆς πράξεως ἀντηγνεσθῇ τελευταῖον τὸ θεώρημα· Ἄρα παντὸς ἀπὸ δυωνύμου πεσῶν τετραγώνου τὸ πρῶτον μέρος εἶναι τὸ τετράγωνον τὸ ἀπὸ τοῦ πρώτου ὄρου κτλ. ἡ ἀπόδειξις αὕτη λέγεται ἀναλυτικὴ.

ΤΤΙΑ'. Ἡ μὲν συνθετικὴ ἀπόδειξις φιλοτεχνεῖται πάντοτε, ὅταν διὰ τῶν καθόλου ἀποδεικνύωνται τὰ μερικώτερα· οἷον, Πᾶς ἄνθρωπος Λογικὸς· ἄρα καὶ ὁ Σωκράτης· λέγεται δὲ αὕτη καὶ ἀπόδειξις κατὰ πρὸ ὁδον· ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν καθόλου προβαίνομεν εἰς τὰ μερικὰ· ἡ δὲ ἀναλυτικὴ παραλαμβάνεται, ὅταν ἐκ τῶν μερικῶν ἀποδεικνύωνται τὰ καθόλου. π. χ. ὁ Σωκράτης, καὶ ὁ Πλάτων, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης κτλ. εἶναι λογικοί· ἄρα Πᾶς ἄνθρωπος· λέγεται δὲ καὶ ἀπόδειξις κατ' ἄν ὁδον, ἐπειδὴ ἀντιτρέχομεν δι' αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἐν μέρει εἰς τὰ γενικώτερα· φανερόν δὲ γίνεταί ἐκ τούτων, ὅτι πᾶς μὲν κατηγορικὸς συλλογισμὸς (ΡΤΙΑ') εἶναι συνθετικὴ ἀπόδειξις· πᾶσα δὲ ἐπαγωγή (ΡΤΙΗ') εἶναι ἀναλυτικὴ.

ΤΤΙΒ'. Αἱ ἀποδείξεις εἰς ὁλόκληρον τινα ἐπισήμην ἔμπορουν νὰ γίνωνται ἄλλοτε μὲν συνθετικοί, ἄλλοτε δὲ ἀ-

ναλυτικαί, κατὰ τὴν χρείαν τοῦ εἰς δεῖξιν προκειμένου· φαίνεται ὅμως χρησιμώτερα μὲν διὰ τοὺς ἀρχαρίους ἡ συνθετική, ὑψηλότερα δὲ καὶ τερπνοτέρα διὰ τοὺς γυμνασμένους καὶ προβεβηκότας ἡ ἀναλυτική· διότι τὰ μερικά εἶναι γνωριμώτερα παρὰ τὰ καθόλου· καὶ τὰ σύνθετα παρὰ τὰ ἀπλά· τὰ δεύτερα εὐρίσκομεν πάντοτε διὰ τῶν πρώτων μὴ πολὺν ἀγῶνα καὶ κόπον τῶν ψυχικῶν μας δυνάμεων· διὰ τοῦτο ἡ ἀναλυτικὴ μέθοδος ὀνομάζεται καὶ εὐρετική· Ὅλη δὲ ἡ ἐπισημὴ ἀρμοδιώτατα καὶ καταλληλότερα πρέπει νὰ ἐκτίθεται συνθετικῶς, ὡς θέλομεν εἰπεῖν ἐφεξῆς· εἰς δὲ τὰ μέρη της πρέπει ὁ συγγραφεὺς νὰ παραλαμβάνῃ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην ἀπόδειξιν κατὰ τὴν χρείαν τῆς εὐκαταληψίας.

ΤΤΙΓ'. Ἐὰν δὲ ἐξετάσωμεν καὶ τοὺς δύο συλλογισμοὺς ἀπειδεικτικὸν ἐκ τῶν προτέρων, καὶ ἀποδεικτικὸν ἐκ τῶν ὑσέρων (ΣΝΖ', ΣΞΑ')· ἐπειδὴ ὁ μὲν ἀποδεικνύει τὸ αἰτιατὸν διὰ τῶν αἰτίων, ὁ δὲ τὰν ἀπαλιν, τὸ αἴτιον διὰ τῶν αἰτιατῶν· καὶ τὰ μὲν αἰτιατὰ εἶναι γνώριμα καὶ πρόδηλα, τὰ δὲ αἴτια ἄγνωστα καὶ ἀφανῆ· δικαίως ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ὁ μὲν πρῶτος συνθετικὴ, ὁ δὲ δεύτερος ἀναλυτικὴ ἀπόδειξις· καὶ ὁ μὲν κατὰ πρόοδον, ὁ δὲ κατ' ἀντροδον. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὸν μὲν ἐκ τῶν προτέρων ὀνομάζει ἀπόδειξιν τοῦ ΔΙΟΤΙ, τὸν δὲ ἐκ τῶν ὑσέρων, τοῦ ΟΤΙ, ἐπειδὴ ὁ μὲν αἰτιολογεῖ τὸ αἰτιατὸν διὰ τοῦ αἰτίου, ὁ δὲ διαβεβαιώνει τὸ αἴτιον ἐκ τοῦ αἰτιατοῦ (Ἀριστοτ. Ἑρμ. Ἀναλυτ. Α', Κεφ. Ι'. Β', Κεφ. ΙΑ').

ΤΤΙΔ'. Καὶ αἱ μὲν ὅπλαί μέθοδοι σχεδὸν αἴται εἶναι καὶ τοιαῦται· θέλομεν δὲ ἐφεξῆς εἰπεῖν περὶ συνθετικῶν, περικλείοντες μίαντινα εἰς ἓν κεφάλαιον, καὶ φυ-

λόττοντες πανταχοῦ, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀρχῆς ἐσοχάσθημεν
συντομίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Μέθοδος τοῦ ἐπωφελῶς ἀναγινώσκειν τῶν
ἄλλων τὰ συγγράμματα.

ΤΤΙΕ΄.

Διὰ τῆς ἀναγνώσεως καταλαμβάνομεν ὅσα ἄνδρες σοφοὶ
ἐπιμελῶς συγγράψαντες διέδωκαν εἰς τοὺς ἄλλους, ἣ πα-
ρίπεμψαν εἰς τὰς ἐπερχομένας γενικὰς, πολύτιμα καὶ κάλ-
λιστα κειμήλια· χωρὶς δὲ ταύτης ἠθέλαμεν ὀφνοεῖν τὰ τῶν
ἄλλων εὐρήματα ἢ νοήματα, καὶ ἠθέλαμεν μένειν εἰς τὰς
ἀπλᾶς ἡμῶν καὶ μονομερεῖς γνώσεις, ὅσας δι' ἰδίᾳς ἡμῶν
ἐπιπόνου καὶ ἐπιμελοῦς σκέψεως καὶ ἀπκήσεως ἀπεκτήσαμεν
ὀλίγας καὶ ἀμυδράς. Ἀλλ' εἰς τὰ βιβλία εὐρίσκομεν θησαυ-
ροὺς πολυτέμους νέων ἰδεῶν, διδασκόμεθα νὰ ἀποβάλλω-
μεν τὰς ἀπάτας μας, καὶ διορθόνομεν τὸν τρόπον τοῦ νὰ
νοῶμεν ὀρθῶς καὶ ἀπταισῶς, ὅσα πρότερον τυχὸν ἐνοοῦ-
μεν ἐναντίως. Ἀγαθοὶ συγγραφεῖς καταβάλλουσι καὶ πόνον
πολὺν καὶ χρόνον μακρὸν εἰς τὸ νὰ ἐκθέσωσιν ὅσα ἐδιδάχ-
θησαν ἀπ' ἄλλους, ἢ εὗρηκαν ἐξ ἑαυτῶν, καὶ μᾶς χαρί-
ζουσιν λαμπρὰ καὶ ἐξεργασμένα φιλοπυνήματα περὶ πραγ-
μάτων, τὰ ὁποῖα μῆτε χρόνον μῆτε τρόπον ἴσως εἶχαμεν
νὰ ἐξετάσωμεν καθ' ἑαυτοὺς.

ΤΤΙΣ. Ἀλλὰ διὰ τὰ μὴ γένηται ματαία τῶν πολυτέμων τούτων κειμηλίων ἢ ἐξέτασις καὶ ἔρευνα, ἀνάγκη εἶναι νὰ ἔχωσι μέθοδόν τινα καὶ τάξιν οἱ ἀναγινώσκοντες· τὴν δὲ μέθοδον ταύτην περικλείομεν εἰς τοὺς ἐφεξῆς κανόνας.

α. Πρέπει καθεὶς νὰ ἔχῃ σκοπὸν ἰδίου καὶ ἐπάγγελμα σπουδῆς, εἰς τὸ ὁποῖον νὰ καταγίνεται, εἴαν καὶ ἀκόμη ἡ δυσυχία τοῦ γένους μας δὲν διέκρινε τὰ τῶν πεπαιδευμένων ἐπαγγέλματα· καὶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ὁ ἀναγινώσκων βιβλία τοιαῦτα, ὅποια ἀπαιτεῖ τὸ ἐπάγγελμά του· ὁ ἱατρὸς λόγου χάριν, ἱατρικά· ὁ νομικὸς, νομικά· ὁ ἱερεὺς, θεολογικά· ὁ ἀστρονόμος, ἀστρονομικά. Τὰ δὲ παρὰ τὸ ἐπάγγελμά του, δὲν τοῦ ἐμποδίζονται, ἐφ' ὅσον δὲν τὸν ἐμποδίζουσιν ἀπὸ τοῦ κύριου ἔργου του, ἀλλὰ τοῦ γίνονται τρόπον τινα ἀνάπαυσις καὶ διόχυσις εἰς τοὺς κόπους του.

β. Πρέπει διὰ τοῦτο νὰ μάθῃ ἐξαιρέτως νὰ διακρίνῃ καὶ ὁ ἀποκτῇ τοὺς ἀξιολόγους συγγραφεῖς, ὅσοι ἔγραψαν περὶ τῆς εἰς τὴν ὁποίαν καταγίνεται ὑποθέσεως· ὅς τις, λ. χ. ἀγαπᾷ νὰ γένηται ἀγαθὸς ἐλληνιστής, πρέπει νὰ μάθῃ, ὅτι Ὅμηρος, καὶ Ἡρόδοτος, καὶ Θουκυδίδης, καὶ Δημοσθένης, καὶ οἱ τῆς χρυσῆς λεγομένης ἡλικίας συγγραφεῖς θέλουν τοῦ γένειν οὐδὲν ἀπλανεῖς, ἀλλ' ὅχι Λιβάνιοι καὶ Συνέσιοι, καὶ μὰ Δία Πτωχοπρόδρομοι καὶ Τσέτσοι καὶ ἄλλοι, ὅσοι ἔγραψαν εἰς τῆς γλώσσης τὴν παρακμὴν· οἱ εἰς τὴν Ἀστρονομίαν ἀσχολούμενοι, πρέπει νὰ μελετῶσιν ἐκ τῶν νεωτέρων Καίλλου καὶ Λαλάνδου τὰ συγγράμματα κτλ.

γ. Ἐπειδὴ οἱ πρωτόπειροι δὲν ἐξεύρουσι τίνας εἶναι οἱ ἄριστοι συγγραφεῖς, πρέπει νὰ συμβουλευώνται εἰδήμονας ὄντας, οἵτινες θέλουν τοὺς δείξειν τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ

δὲν θέλουν τοὺς ἀφήσειν νὰ χάσωσι τὸν καιρὸν εἰς ἀναγνώσειν τῶν ἀκρήτων, ἢ ὀλίγης τιμῆς ἀξίων· ὁ χρόνος μίλις, κατὰ τὸν ὁποῖον ζῶμεν, ἐγέννησεν εἰς τὴν Ἑυρώπην καὶ γενεὰ καθ' ἑκάστην τόσα βιβλία, ὥς' ἀνάγκη εἶναι μεταξὺ αὐτῶν νὰ εἶναι ὀλίγα τὸν ἀριθμὸν τὰ ἀξιόλογα· καθὼς καὶ ἡ ἀρετὴ εἶναι πρᾶγμα σπάνιον. Διὰ τοῦτο, ὡς εἶπα, πρέπει εἰς ἐκλογὴν τῶν βιβλίων, νὰ ἐρωτῶμεν τοὺς πρεσβυτέρους ἡμῶν καὶ σοφωτέρους.

δ. Δὲν εἶναι καλὸν ν' ἀναγνώσκη τις πολλὰ ταχέως καὶ κατεσπευσμένως, μηδὲ πολὺ μέρος τοῦ συγγράμματος εἰς ὀλίγον καιρὸν, χωρὶς νὰ ἐξετάζη καὶ νὰ ἀνευρίσκη κατὰ βάθος τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀναγνώσματος, νὰ ὠφεληται ἀπ' αὐτὴν, ὅσον πρέπει, καὶ νὰ διατάσῃ ὀρθῶς τὰ ἀναγνωσθέντα· μέτρον δὲ ἀναγνώσεως εἰς καθένα πρέπει νὰ εἶναι τοῦ νοός του ἡ δεκτικότης· καὶ παράδειγμα τούτου προσφύεσται νὰ εἶναι ὁ σόμαχος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ φρονίμως καὶ εὐτάκτως διατῶμενοι ἐνθέτουσιν, ὅσα εὐκόλως χωνεύει βρώματα, ἀπεχόμενοι ἀπὸ τὴν ἀμετρίαν.

ε. Χρηστὰ καὶ ἀξιόλογα βιβλία πρέπει νὰ διαβάζονται συχνάκις. Κατὰ πρῶτον ἐμπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νὰ διαβάτῃ βιβλίον χρηστὸν ἐπιπολαίως, διὰ νὰ συλλάβῃ γενικὴν τιμὰ τῶν γραφομένων ἔννοιαν· τὴν δευτέραν φοράν πρέπει νὰ τὸ ἀναγνώσῃ βραδέως καὶ προσεκτικῶς· προλόγους καὶ εἰσαγωγικοὺς λόγους δὲν πρέπει νὰ παραδράμῃ, διὰ νὰ πληρογορηθῇ τὴν διάταξιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ συγγραφείως.

ς. Ἐὰν εἶναι ἐπιστημονικῆς ὕλης περιεκτικὸν τὸ βιβλίον, πρέπει εἰς πᾶν θεώρημα καὶ εἰς πᾶσαν πρότασιν νὰ χρονοτριβῇ, ἕως οὗ νὰ πληρογορηθῇ ἐντελῶς τὰ λεγόμενα· ἀπαντήσας δέ τι, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ καταλάβῃ

μετὰ πολλὴν σκέψιν καὶ προσοχὴν, ὥς τὸ σημειώσῃ καὶ αἱ ἀναδελφεαὶ δι' ἄλλου καιρὸν τὴν θεωρίαν του· διότι πολλάκις ὁ νοῦς εὐρίσκεται ἑαυτοῦ νοητικώτερος, καὶ ὅ,τι τῶρα δὲν καταλαμβάνει, ἐμπορεῖ εὐκόλως νὰ ἐννοήσῃ ἄλλην ὥραν· ἀλλ' εἰὰν πολλάκις συναντήσῃ τὴν αὐτὴν δυσκολίαν, πρέπει νὰ προσεβῇ εἰλικρινῶς εἰς ἄλλου βοήθειαν, καὶ νὰ ζητήσῃ τοῦ λεγομένου τὴν ἐξήγησιν, χωρὶς νὰ συσταθῇ ἢ μικροπρεπέσας νὰ ἐντραπῇ, διότι βοηθεῖται ἀπ' ἄλλου· τουναντίον μάλιστα νὰ αἰσχύνωνται πρέπει, ἔσοι δυνάμενοι νὰ βοηθηθῶσι ἀπ' ὅλλους, προκρίνουσι καὶ πλανῶνται εἰς τὴν ἄγνοιαν δι' ἀλαζονικὴν τὴν διάθεσιν.

ζ. Ὁφελιμώτατον εἶναι νὰ γράφητις περίληψιν τῶν ἀξιολογωτέρων τῆς βίβλου· διότι μὲ τοῦτο τὸ μέσον καθαρίζονται καὶ λαμπρύνονται τοῦ ἀναγνώστου αἱ ἰδέαι· ὅ,τι δὲν ἐκατάλαβεν ἐντελῶς ἀπὸ τῆς ψιλῆς ἀνάγνωσιν, ἐμπορεῖ καὶ τοῦτο νὰ καταλάβῃ τελειότερα, ἐνῶ ἀγωνίζεται νὰ τὸ γράψῃ.

η'. Μέρητινα τοῦ ἀναγνωσθέντος καὶ κατανοηθέντος βιβλίου ἐμπορεῖ νὰ ἐκθῇ διὰ γραφίδος λεπτομερέστερα· καὶ παραβάλλων τὰ σχεδίασμα τοῦτο μὲ τὴν βίβλον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπῆρε τὰς ἀφορμὰς, νὰ μάθῃ εἰάν τι ἔσφαλεν, ἢ ἐκατώρθωσε τὸν σκοπὸν του.

θ. Νὰ ἀναγνώσκῃ τοὺς συγγραφεῖς ἀπαθῶς, χωρὶς φιλίας, ἢ ἔχθραν κατ' αὐτῶν, καὶ νὰ μὴ τοὺς κρίνῃ, μηδὲ νὰ τοὺς κατακρίνῃ χωρὶς νὰ εὕρῃ τοὺς ἀπαιτούμενους λόγους μὲ μεγάλην προσοχὴν.

ι. Μεταβολὴ τῶν ἀναγνώσεων εἶναι ἀναγκαία. Μετὰ σπουδαίας καὶ σοβαρᾶς ἀναγνώσεως, πρέπει ν' ἀνοίγῃ τις καὶ βιβλία χαρίεντα, διὰ νὰ ἐλαφρύνεται ἀπὸ τὸ βάρος,

καὶ νὰ ἐνδυναμόνται εἰς νέων κόπων μελέτης σπουδαίας βάσασιν.

α'. Νὰ ἐκλέγῃ τὰς ὥρας τῆς μελέτης· φαίνεται δὲ ὅτι αἱ νυκτεριναὶ εἶναι προτιμότεραι παρὰ τὰς τῆς ἡμέρας· διὰ τοῦτο ἐλέχθη καὶ τὸ „Ἐν νυκτὶ βουλὴ τοῖς σοφοῖσι γίνεται.“ Ἡ σιωπὴ τῆς νυκτὸς προσηλώνει τὸν μελετῶντα εἰς τὰ νοήματα, καὶ τὸν κάμνει νὰ χρονοτριβῇ, ὅσον πρέπει, εἰς μέρη δυσληπτότερα, καὶ νὰ ἐπαναμελετᾷ τὰ ἀναγνωσθέντα.

ΤΤΙΖ'. Καὶ ταῦτα μὲν γενικῶς περὶ ἀναγνώσεως καὶ μελέτης ὁποιουδήποτε συγγράμματος· ὑποσυνάπτομεν δὲ τινα εἰδικώτερον περὶ μελέτης καὶ εὐρέσεως ζητήματος ἀγνωστομένου ἢ ὑπὸ πάντων ἢ ὑπὸ τινων, ἐξ ἁπαντος ὅμως ἀπὸ τὸν μελετῶντα.

α'. Νὰ πολυπραγμονηθῇ ἀκριδῶς τὸ ζήτημα πανταχόθεν, διὰ νὰ ἐξεύρωμεν Ποίαν τινα ἐννοιαν περιέχει· π. χ. τὸ τῶν γεωμετρῶν „τὴν δοθεῖσαν γωνίαν τριχοτομῆσαι.“ πρέπει νὰ προσδιορισθῇ, ἂν ἡ γωνία εἶναι εὐθύγραμμος, ἢ καμπυλόγραμμος· ἂν ζητῆται διατομὴ εἰς τρία μέρη ἴσα, ἢ λόγου τινα ἔχοντα τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο· ἂν ζητῆται νὰ γείνη ἡ διατομὴ μηχανικῶς, ἢ κατὰ γεωμετρικὰς κατασκευὰς καὶ ἀποδείξεις, κτλ.

β'. Ἄν εἶναι τὸ ζήτημα σύνθετον ὡς ἀναλυθῇ εἰς ἀπλούερα· ταῦτα δὲ νὰ διαταχθῶσιν οὕτως, ὥς νὰ χρησιμεύῃ τὸ ἓν εἰς τοῦ ἄλλου τὴν λύσιν· π. χ. Λίθος ἀφεθείς ἀπὸ τῆς Σελήνης μετὰ πόσου χρόνου παρέλκεται θέλει φθάσειν εἰς τὴν Γῆν; Τὸ ζήτημα τοῦτο ἀναλύεται εἰς τὰ ἐφεξῆς τέσσαρα· Α'. Τίνες εἶναι οἱ νόμοι, κατὰ τοὺς ὁποίους εἰς τὴν Γῆν μας καταφέρονται τὰ βαρέα σώματα· Β'. Νὰ λάβωμεν

μέτρου τοῦ διαστήματος, τὸ ὁποῖον ἐμπορεῖ νὰ διατρέξῃ σῶμα εἰς ταυτὸν χρόνον· Γ'. Νὰ εὕρωμεν πόσον εἶναι τὸ μεταξὺ γῆς καὶ σελήνης διάστημα· Δ'. Πόση εἶναι τῆς γῆ- νης ἀτμοσφαῖρας ἡ ἀντίστασις, καὶ πόση ἡ τῆς Σελήνης, εἰὰν ἔχῃ κ' ἐκαύνη ἀτμοσφαῖραν. Ἐκ δὲ τῆς λύσεως τούτων τῶν τεσσάρων, εὐρίσκεται τὸ ὅλον ζήτημα.

γ'. Ἀφ' οὗ ἐξετάσῃς τὸ ζήτημα, ὥς εἴπαμεν εἰς τὸν α' κανόνα, καὶ τὸ ἀναλύσῃς, ἂν εἶναι σύνθετον εἰς τὰ ἀ- πλούστερα, σημειώσῃς το με εὐταξίαν ἐπάνω χαρτίου· εἰὰν δὲ εἶναι γεωμετρικόν, πρέπει νὰ σημειογραφῇς καὶ τὰ ἀ- παιτούμενα σχήματα.

δ'. Νὰ εὕρῃς τὸ γένος τοῦ ζητήματος· Γένη δὲ ζητη- μάτων εἶναι τέσσαρα. Εἰ εἰς· Τί εἰς· Ὅποῖον εἰς· Διὰ τί εἰς. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον λέγεται ζήτημα ὑπάρξεως· τὸ δεύ- τερον, οὐσίας· τὸ τρίτον, ποιότητος· τὸ τέταρτον, αἰτίας.

ε'. Ἀφ' οὗ ταῦτα προδιαθέσῃς, ἄρχισε τὴν ἔρευναν τοῦ ζητήματος, με κρίσιν, με συλλογισμὸν, με παρατήρη- σιν, με πείραν, ἕως οὗ νὰ εὕρῃς τὸ ποθούμενον.

ς'. Ἀφ' οὗ καθ' ὅλους τοὺς κανόνας τούτους οἰκονο- μήσας τὴν μελέτην σου δὲν δυνηθῇς νὰ λύσῃς τὸ ζήτημα· μηδὲ, μετὰ πάλιν καὶ πολλοῖς ἐπαναληφθεῖσιν σπουδῇ, δὲν κατορθώσῃς τίποτε, ὁμολόγησε καθαρῶς, ὅτι δὲν δύ- νασται νὰ τὸ λύσῃς, καὶ ζῆτει με φιλοσοφικὴν καὶ ταπεινώ- φρονα γνώμην τῶν καλῶτέρων σου τὴν βοήθειαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Μεθόδου τοῦ ἀκροᾶσθαι διδασκάλων
μαθήματα.

ΤΤΙΗ'.

Η ἀπὸ σώματος διδασχὴ ἔχει πολλὰ προτερήματα ὑπὲρ τὴν εἰς τὰ συγγράμματα γενομένην μελέτην · οἱ τύποι τῆς εἶναι καὶ μεγαλήτεροι καὶ βαθύτεροι εἰς τῶν μαθητῶν τὰς καρδίας παρὰ τοὺς, ὅσους προσλαμβάνουσι δι' ἀπλῆς μελέτης · πρέπει λοιπὸν ν' ἀποδώσωμεν μέθοδον εἰς ὀλίγους τινὰς κανόνας, κατὰ τοὺς ὁποίους ὁ μαθητὴς ν' ἀκροᾶται ἐπωφελῶς τὰ μαθήματα ἀπὸ σώματος τοῦ διδασκάλου.

ΤΤΙΘ'. Πρὸ πάντων, ἐνθυμούμενος τὸ „Χρόνου φρίδου“ καὶ ὅτι αἱ μαθήσεις μὲν εἶναι πολλόταται, ὁ δὲ χρόνος τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς βραχύτατος.

α'. Πρέπει, ὅν ἀγαπᾷ νὰ ὠφεληθῇ ἀπὸ διδασκαλίαν νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς ἓν ἢ δύο μαθήματα · ἀλλ' ἀφ' οὗ σοικειωθῇ ἱκανῶς εἰς τὴν πατρικὴν του γλῶσσαν (Τὸ δὲ ἱκανῶς λέγω, τὸ νὰ καταλαμβάνῃ τῶν λέξεων τὰς σημασίας καὶ νὰ μὴ ζητῇ τότε τῶν πλειοτέρων τὴν ἀπὸ τὰ λεξικά διασάφηναι, ἀλλ' ὅχι νὰ προσμεῖνῃ πρῶτον νὰ γείνῃ ἑλληνιστὴς ἀκριβέστατος, καὶ τότε νὰ ἐπιχειρήσῃ τῆς φιλοσοφίας τὴν σπουδὴν · διότι μὴδ' εἶναι δυνατόν χωρὶς τῆς φιλοσοφίας νὰ κατανοήσῃ τις τὰ βάθη ὁποιασδήποτε γλώσσης) νὰ ὁρμήσῃ ἡρώϊκῶς εἰς τριῶν ἢ καὶ τεσσάρων ἐντάμα ἐπιστημῶν ἀκρόασιν.

β'. Τῶν δὲ ἐπισημῶν τούτων ὡς ἀκροασθῆναι τὰ σοιχειωδέστερα· ἀλλὰ νὰ μὴ ζητῇ ἀπὸ τὸ σχολεῖον ἀπάσης ἐπισήμης τὴν ἀκριβολογίαν παντὸς μέρους της, καὶ τὴν ἀνέχουσιν ὅλων τῶν ζητημάτων της· διότι εἰς τοῦτο μὴδ' ὁ πᾶς αἰὼν ἐμπορεῖ νὰ τοῦ ἐξαρκίσῃ· πρέπει νὰ ἔχῃ εἰς τὸν νοῦν του τὸ σοφὸν τοῦ Πλουτάρχου λόγιον, ὅτι ὁ νοῦς δὲν χρειάζεται πλήρωσιν, ὡς ἀγγεῖον, ἀλλ' ὡς ὕλη ὑπέκκαυμα, καὶ ἔναυσμα (α), καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ λάβῃ τῶν εἰς τὴν σχολὴν παραδιδόμενων ἐπισημῶν τὰ σοιχειωδέστερα, καὶ ἀρχικώτερα· καὶ ἔπειτα νὰ προσδῶρίσῃ τὸν ἑαυτοῦν τοῦ εἰς μίαν τινα ἐπισήμην, τὸ ὁποῖον ὁ νέος δὲν ἐμπορεῖ νὰ κάμῃ πρὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του, καθὼς ἄριστα τὸ ἐπαρτήρησεν ὁ Κάντιος (β).

γ'. Πρὶν ὑπάγῃ εἰς τοῦ μαθήματος τὴν ἀκρόασιν νὰ ἀναγινώσκῃ, τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ ἐξηγηθῇ μέρος, δις καὶ τρίς, νὰ τὸ περιεργασθῇ παντοίως, νὰ προσπαθήσῃ νὰ καταλάβῃ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ πλεῖστον, καὶ νὰ σημειώσῃ τὰ δυσκατάληπτα μέρη.

δ'. Ἐνῶ γίνεται τοῦ μαθήματος ἡ ἐξήγησις ἀπαιτεῖται εἰς τὸν μαθητὴν προσοχὴ ἐκτενὴς καὶ ἀνύστακτος· καὶ εἰπὼ συντόμως, πρέπει νὰ γίνῃται ὅλος νοῦς εἰς ἀντίληψιν καὶ ἀκριθεῖς κατανοήσιν τῶν λεγομένων. Νὰ ἔχῃ δὲ μεθ' ἑαυτοῦ μελανοδοχεῖον καὶ κάλαμον νὰ σημειῶνῃ γρηγορώτατα γενικὰς τινας ἰδέας, νέους σοχασμοὺς τοῦ διδασκαλοῦ, ὀνόματα ἀναφερομένων συγγραφέων, ἐποχὰς, ἀριθμοὺς,

(α) Περί τοῦ ἀκούειν.

(β) Εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Λογικῆς τευ Σελίδι 57, ἐκδόσεως ὑπὸ Ἰαισχήου (Jätsche), 1800 ἐν Καινιγσδεργίῳ.

παραδείγματα, διαιρέσεις κτλ. ἀλλ' ὅλα ταῦτα μὲ τὴν σπουδαίαν καὶ ταχύτητα, ὥστε νὰ μὴ παρακούῃ καὶ ἀμφιβολῶς καταλαμβάνῃ καὶ ἐν ἀπὸ τὰ διδασκόμενα.

δ. Μετὰ τοῦ μαθήματος τὴν ἐξήγησιν ἀναγκαίως πρέπει νὰ μελετήσῃ τὸ ἐξηγηθὲν μέρος μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ βιβλίου, εἰς τὸ ὁποῖον ἔγινεν ἡ ἐξήγησις· μετέπειτα δὲν εἶναι ἄχρηστον νὰ κάμῃ καὶ περίληψιν ἑγγράφου τοῦ ἑρμηνευθέντος μέρους. Εἰς τὸ τέλος κεφαλαίου ἢ τμήματος ἢ βιβλίου νὰ ἐπιδραμεύῃ ἐπιμελέστατα ἀκόμη φοράν μίαν ὅλην τὴν ὑπόθεσιν.

ε. Ἐξαιρέτως ὠφέλιμον εἶναι, εἰαν περὶ τῆς ἐξηγουμένης καὶ ἑρμηνευομένης ὑποθέσεως συνομιλῇ συχνάκις ἢ μὲ τὸν διδάσκαλον αὐτὸν, ἢ μὲ ἄλλους ἀγαθοὺς καὶ σοφοὺς φίλους του. Ἐκ ταύτης τῆς συνομιλίας εὐρίσκει ἀφορμὴν ἀπορίας μὲν καὶ ἀμφιβολίας νὰ ἐπιλύῃ, σκοτεῖν δὲ τινα καὶ συγκεχυμένα εἰς τὴν ἐννοίαν του νὰ λαμπρύνῃ καὶ νὰ καθαρίσῃ.

ζ. Πρέπει δὲ γενικῶς ὁ μαθητὴς νὰ ἔχῃ νοῦν ἡσυχον καὶ ἀτάραχον, τρόπον εὐπειθῆ καὶ εὐάγωγον· νὰ ἐρωτᾷ μετ' αἰδοῦς καὶ χωρὶς ὑπουλότητος, νὰ ἀποκρίνεται ἀκομπάσως καὶ ταπεινοφρόνως· γλῶσσαν νὰ ἔχῃ ἀφιλόνηκον καὶ λογομαχιῶν ἐλευθέραν· εἶνα σκοπὸν νὰ ἀποσλέπῃ, τῶν ἐπισημῶν τὴν ἀπόκτησιν, καὶ τὴν κατὰ τε θεωρίαν καὶ πράξιν τῆς φιλοσοφίας εἰλικρινεστάτην θέραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Περὶ Μεθόδου τοῦ ἢ διὰ συγγραφῆς ἐκδέ-
τειν, ἢ ἀπὸ εἰκόματος διδάσκειν πᾶν μάθη-
μα, μάλιστα δὲ ἐπισημονικόν.

Γ΄.

Οἱ τινες ἐπιχειροῦν καὶ διδάξῃ ἄλλους, ἐπιχειροῦν καὶ φωτίσῃ
ἐσκοτισμένας ψυχὰς· τὸ ἔργον τοῦ εἶναι τῷ οὗτοι θέτον καὶ
μεγαλοπρεπές· ὅσον δὲ εἶναι μέγα, τόσον χρειάζεται καὶ
μεγάλη ἡ φροντίς διὰ καὶ γίνεται καθὼς πρέπει, τὸ ὅποῖον
θέλει καὶ εἶπῃ ἀληθῶς ψυχῶν φωτιστικόν. Πρέπει λοιπὸν
καὶ ἐκθέσωμεν μέθον διδασκαλίας, ὅχι καὶ διδάξωμεν δι'
αὐτῆς σοφοὺς διδασκάλους. Πῶς ἔχουν καὶ κάμνωσι τὸ ἐε-
ρόντων καθήκον, τὸ ὅποῖον ἐξεύρουσι κάλλιον ἀπὸ ἡμῶν,
ἀλλὰ καὶ θώσωμεν νόξιν εἰς τοὺς μέλλοντας καὶ γείνωσι δι-
δάσκαλοι. Πῶς πρέπει καὶ πράττωσιν ἀληθῶς τὸ ἔργον των.

ΤΑ΄. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διδασκαλία γίνεται ἢ διὰ συγγρα-
φῆς μόνον, ἢ καὶ ἀπὸ εἰκόματος, ἢ καὶ διὰ τῶν δύο καλὸν
εἶναι καὶ ἐκθέσωμεν πρῶτον τοὺς κανόνας, κατὰ τοὺς ὁποί-
ους συγγράφονται βιβλία ἐπισημονικά, καὶ ἔπειτα τοὺς,
κατὰ τοὺς ὁποίους διδάσκονται.

Α΄. Πρέπει εἰς τὴν ὅλην πραγματείαν καὶ μεταχειρισθῇ
τὴν Συνθετικὴν μέθον, ἡγοῦν ἀπὸ τὰ καθολικά καὶ
μεταβαίνει εἰς τὰ κατὰ μέρος· αὕτη εἶναι ἡ μόνη ἀξία τοῦ
ὀνόματος ἐπισημονικῆ συγγραφῆς· ἀπ' οὗ δὲ τὴν ὑποσώ-

ση καθολικῶς εἰς τὸ ὅμμα τῶν ἀναγνώσων του, πρέπει νὰ διαιρέσῃ τὴν πραγματείαν εἰς μέρη, τῶν ὁποίων καθέν νὰ περιέχῃ ἓν τι ἀπὸ τῆς ἐπισήμης τὰ μέρη· ταῦτα δὲ νὰ διατάξῃ οὕτως, ὥς νὰ προηγούμεναι μὲν τὰ εὐληπτότερα, καὶ ἀκολουθῶσι δὲ τὰ δυσληπτότερα, καὶ τὰ ὅποια ἐρμηνεύονται δι' ἐκείνων.

β'. Νὰ μὴ ἐμβιβάσῃ καὶ ἐν νόημα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὴν ἀναχέειρας ἐπισήμην.

γ'. Ἐὰν δὲ εἴναι τι ἀναγκαῖον πρὸς διασαφήσιν τῶν ἐφεξῆς ῥηθισμένων, πρέπει ὡς λήμμα, ἢ σημειώσιν νὰ τὸ ἐκθέσῃ σαφῆστα καὶ συντομώτατα.

δ'. Νὰ μὴ ἐπιθεικτικῶς ἀκαίρως μὲ πολλὰς παλλῶν καὶ παλαιῶν καὶ νεωτέρων σημειώσεις καὶ μαρτυρίας, παρεκτός εἰναι ἀνάγκη νὰ δείξῃ ποῦ ποτε τὴν πηγὴν, ὅθεν ἤντησεν ἕνιοί τινα· ἀλλὰ συχνάκις νὰ ὑποσημειώσῃ ὅτι τούτο καὶ Ἑυριπίδης, καὶ Ὅμηρος, καὶ Πλάτων, καὶ Φιλόπονος, καὶ Λεϊδινίσιος τυχὸν, καὶ ἄλλος ἔκρινεν, εἶναι παιδαριώδης φιλοτιμία, καὶ φορτικὴ εἰς τοὺς νέους, οἵτινες καιρὸν ἄλλο νὰ μάθωσι δεῦν ἔχουν, εἰμὲν τὸ ἐρμηνεύμενον μάθημα.

ε'. Εἰς καθέν ἀπὸ τὰ ζητούμενα νὰ προτάσῃ εὐμεθόδως τὰς ἀπαιτούμενας ἀρχάς, ἡγούν ὁρισμούς, διαιρέσεις, ἀξιώματα, αἰτήματα, κατὰ τὴν χρείαν τῶν, ὅσα μέλλουν νὰ δειχθῶσι· ἔπειτα νὰ ὑποσυνάπτῃ τὰ θεωρήματα μὲ ἀπόδειξιν τὴν ἀκριβεστάτην, καὶ κατασκευαστικὴν, καὶ ἐκ τούτων νὰ συνάγῃ τὰ πορίσματα ἀδείασα, καὶ οὕτως προβαλλόμενα.

ς'. Νὰ διατηρῇ τὴν προσήκουσαν φυσικὴν τάξιν εἰς τὰς εἰρημένους ταύτας ἀρχάς· ἀλλὰ διὰ τὴν εὐκαταληψίαν

εἶναι συγχωρημένου καὶ τὴν μεταβάλλη ὁπωσοῦν, ἤγουν ἄλλοτε καὶ προτάσῃ διαιρέσεις ἀπὸ τοὺς ὁρισμούς, ἄλλοτε καὶ ἀπὸ τὰ δύο καὶ προκαταβάλλη ἀξιώματα ἢ αἰτήματα, φροντίζων πλείοτερον διὰ τὴν σαφήνειαν παρὰ διὰ τὴν ἀσαφῆ τάξιν.

ζ. Να μὴ ἀποδεικνύητε ὑπὲρ ὅσον ἀπαιτεῖ τοῦ δεικνυμένου ἢ φύσις, ἤγουν ἂν ἀποδεικνύεται τι πιθανῶς καὶ μὴ διίσχυρίζεται, ὅτι τὸ ἀπέδειξε βεβαίως, ἢ ἂν ἀποδεικνύεται τι εὐρογγύλου, καὶ μὴ διίσχυρίζεται, ὅτι εἶναι καὶ ἀκριβοῦς σφαῖρα.

η. Να μὴ ταυτολογῇ, μηδὲ καὶ περιττολογῇ, ἀλλὰ καὶ ἐκφράξῃ τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἀνάγκης, παρεκτός εἰναι τοῦ ποτε χρήσιμον καὶ ἀνακεφαλαιώσῃ τὰ προειρημένα μὲ συνομιλίαν.

θ. Να ἀναπτύσῃ πολλάκις τὴν ἔννοιαν μὲ παραδείγματα. Τὸ δὲ παράδειγμα καὶ εἶναι προσφύεσταιον, καὶ ἐπαρμένον ἀπὸ πραγματείας γνωστὰς εἰς τοὺς ἀναγνώσας· διότι κατ' ἄλλον τρόπον ἔμπορεῖ καὶ συσκήσῃ τοῦ νοῦν παρὰ καὶ τοῦ λαμπρύνῃ.

ι. Να μεταχειρίζεται ἐρμηνείαν λόγου ἀφελῆ, ἀπλήν, εὐκατάληπτον, ἐλευθέραν ἀπὸ περιττὰς μεταφορὰς, καὶ ποιητικὰς παρωδίας. Τοῦτο δὲ θέλει κατορθώσῃ, εἰναι φροντίζῃ πλέον διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀναγνώσων, παρὰ καὶ λόγῳ θύξαν καὶ καὶ „ἥς οὐδὲν ἀβλιώτερον“ κατὰ τὸν εἰπόμενον.

ΙΒ'. Καὶ οὕτω μὲν ἄς εἶναι ὅροι γενεαὶ καὶ κανόνες ὕψιστης συγγραφῆς ἐπιστημονικῶν βιβλίων· εἶναι δὲ καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια μόνη ἢ τριῖς καὶ ἢ κοίσις τοῦ συγγραφέως ἔμπορεῖ καὶ διατάξῃ, καὶ καὶ ἀκριβολογίᾳ πλέον,

παρὰ κανόνες πυκνοὶ καὶ περὶ μερικῶν τινῶν παρατηρήσεων διαλαμδάνοντες. Λέγομεν δὲ τῶρα τοὺς κανόνας, ὅσους χρεώσεται νὰ διατηρῇ ὁ ἀπὸ ζήματος διδάσκων.

α. Νὰ κάμνη τὴν ἐξήγησιν εὐκαταληπτοτάτην καὶ καθαρωτάτην, ἐρμηνεύων τὰς θεωρίας μετ' προσφυέστατα παραδείγματα.

β. Ὁ, τι μίλλει νὰ διδάξῃ, νὰ προσπαθῇ πρῶτον αὐτὸς νὰ τὸ καταλαμδύῃ ἐντελέστατα.

γ. Νὰ προσίχῃ μάλιστα εἰς τὰ ἀξιολογώτατα τοῦ μαθήματος, καὶ ἐκεῖνα καὶ νὰ ἐξηγῇ καὶ νὰ συνιζῇ, ὅσον δύναται, πρὸς τοὺς μαθητάς του.

δ. Νὰ φροντίξῃ τῶν μαθητῶν τὴν δεκτικότητά καὶ νὰ κάμνη τὸ μάθημα ἀνάλογον μετὰ τὰς δυνάμεις των.

ε. Νὰ μὴ ἐκβαίνῃ χωρὶς ἀνάγκην ἀπὸ τὴν συνειθισμένην ὁμιλίαν, ἀλλὰ νὰ διδῇ προσοχὴν εἰς τὸ νὰ ἐκφράζεται καθαρώτατα καὶ σαφέστατα.

ς. Νὰ κάμνη τὰς ἀποδείξεις, ὅσον εἶναι δυνατόν συντομῶς, καὶ ἰσχυρῶς. Καὶ εἰς τὸ βιβλίον του πολλάκις τύχωσιν ἀποδείξεις μακραι, ἔχει τὴν ἄδειαν νὰ κάμῃ ἄλλας συντομωτέρας.

ζ. Νὰ τοὺς ὀδηγῇ μετὰ τὸ βιβλίον του ἀπὸ παραγράφου εἰς παράγραφον, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀποπλανᾶται ἀκαίρως, φιλοτιμούμενος ἀστοχάστως νὰ δεικνύῃ τάχα τὴν ὑπερδᾶλλουσαν πολυμαθειάν του, καὶ νὰ ἐκβαίνῃ ἀπὸ τὴν ἀκολουθίαν τῶν γεγραμμένων, συγχέων οὕτω καὶ ταραττων τὸν πρωτόπειρον μαθητὴν του.

η. Μεταξὺ τῶν παραγράφων τοῦ βιβλίου του ἐμπορεῖ νὰ προσθέτῃ ἱστορικὸν χρήσιμον πρὸς τὸ διδασκόμενον μάθημα, ἢ νεωσι ἀνακαλυφθῆν, τὸ ἀποῖον ἠγνοεῖτο, ὅταν ἐξέδιδε τὴν βίβλιν του.

θ'. Εἰς φύλαξιν τοῦ ἡ κανόνος πρέπει ν' ἀναγινώσκη τὰ ἀξιολογώτερα συγγράμματα, ὅσα διαλαμβάνουσι περὶ τῆς ὕλης του, καὶ ν' ἀποκτᾷ τὰ νεωστὶ τυπονόμενα, καὶ ἐπαινούμενα ὑπὸ τῶν κριτικῶν· ἀλλ' εἰς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ περιοδικόν τι σύγγραμμα φιλολογικόν, ὅπου ἀνακρίνονται τὰ καθ' ἡμέραν ἐκδιδόμενα βιβλία.

ί'. Νὰ λαμβάνῃ συχνάκις ἀπόπειραν τῶν μαθητῶν του, εἴαν τὰ διδασκόμενα καταλαμβάνωσιν ἐντελῶς, ἐξετάζων καὶ βασανίζων αὐτοὺς παντοίως.

ια'. Νὰ μὴ τοὺς συγχωρῇ νὰ διαβάζωσι πολλὰ συγγράμματα ἀντιδοξούντων μάλιστα συγγραφέων περὶ τοῦ προκειμένου. Εἰς τοῦτο ἐμποροῦν νὰ χασημερῶσιν, ἀφ' οὗ διδαχθῶσι τὰ στοιχειώδη των μαθήματα.

ιβ'. Νὰ τοὺς πείθῃ μετὰ λόγου, ἀλλὰ νὰ μὴ τοὺς ἀπατᾷ μὲ τὸ ἀξιωματικόν του, ἢ μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ δεινός ἢ τοῦ δεινός φιλοσόφου· διότι τὸ Αὐτὸς ἔφα, ποτὲ μὲν δὲν ἐπαινέθη, τῶρα δὲ καταφρονεῖται ὡς ἀνδραπαδισικόν τοῦ ἐλευθέρου νοῦς τοῦ ἀνθρώπου.

ιγ'. Μήτε νὰ συμπαίξῃ μετὰ τῶν μαθητῶν, μήτε σοβαρῶς νὰ τοὺς ἀποδιώκῃ θέλουτας νὰ λάβωσι λύσιν ἀπορουμένου τινος, ἀλλὰ ν' ἀκούῃ μὲ εὐμένειαν καὶ πατρικὴν ἀγάπην τὰ ἐρωτήματά των, καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ διδῇ τὴν πρὸςφυᾶ των ἐξήγησιν.

ιδ'. Ἐπειδὴ τίποτε σχεδὸν δὲν ἀξίζει ἡ φιλοσοφικὴ γυνῶσις τῶν πραγμάτων, χωρὶς τὴν ἠθικὴν, πρέπει πάντοτε καὶ πανταχοῦ νὰ ζητῇ ὁ διδάσκαλος ἀφορμὴν νὰ διορθῶνῃ τὰ ἠθικῶν, καὶ νὰ τοὺς ὀδηγῇ μὲ πολλὴν φρόνησιν, καὶ μὲ τρόπους ἐπιτηδείους εἰς τὴν ἀρετὴν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ Μεθόδου τοῦ πρὸς ἄλλον κατ' ἀντίθε-
σιν προσδιαλέγεσθαι.

ΤΓ΄.

Συμβαίνει πολλάκις νὰ γίνωνται ἀντιλογίαι καὶ φιλονει-
κίαι μεταξὺ τῶν ἐλλογίμων, εἰς τὰς ὁποίας ὁ εἰς προσπα-
θεῖ ν' ἀναιρέσῃ τὴν δόξαν τοῦ ἄλλου, ἢ νὰ ζηρήξῃ καὶ νὰ
βεβαιώσῃ τὴν ἰδικήν του· ὅτι ταῦτα εἶναι πρέπει νὰ γίνων-
ται χωρὶς ἀνάγκης, μηδὲ εἰς περιττῆς σοφίας κενόφρονα
ἐπίδειξιν. νομίζω ὅτι εἶναι αὐτόθεν φανερόν· ἀλλ' ὅπου
εἶναι πᾶσα ἀνάγκη, πρέπει καὶ νὰ φυλάττωσι μέθοδον τινα,
διὰ νὰ εἶναι καὶ αἱ διαλέξεις τῶν χαριτωμέναι καὶ ἀνθρω-
πικαί, καθὼς ἡ τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλονται σοφίαν· ἀναγ-
καῖον λοιπὸν εἶναι νὰ τάξωμεν εἰς τὸ τέλος καὶ κανόνας τι-
νας τῆς κατ' ἀντίθεσιν προσδιαλεκτικῆς μεθόδου.

ΤΔ΄. α. Λοιπὸν ὁ προσδιαλεγόμενος νὰ εἶναι εἰδή-
μων τῶν περὶ τὰ ὁποία εἰσφύεται ἡ ὁμιλία· διότι ἐντρο-
πή εἶναι νὰ ὁμιλῇ τις περὶ τῶν ἀγνώστων καὶ ἀνηκούστων.

β. Νὰ μὴ ὁμιλῇ μὲ ἀπαιδευτον καὶ φιλονεικῇ περὶ
ὅσων ἐκεῖνος δὲν ἐξεύρει· διότι εἶναι τὸ αὐτὸ, ὡς νὰ πα-
λευῇ ὠπλισμένος ἀνὴρ μὲ ἄοπλον γυναῖκα.

γ. Νὰ προσέχῃ εἰς ὅσα ὁμιλεῖ, μηδὲ ν' ἀφύῃ τὴν
γλῶσσαν νὰ προτρέχῃ ἀπὸ τῶν νοῦν.

δ. Νὰ προσδιορίσῃ καὶ οἱ δύο τῆς διαλέξεώς τῶν
τὸ ὑποκείμενον, διὰ νὰ μὴ λογομαχῶσιν ἀκαίρως, ἄλλος

ἄλλο εὐνοῶν· διότι εἰν γίνεται διάλεξις περί κινήσεως γῆς, καὶ εἰς μὲν εὐνοῇ τὴν ὀλικὴν αὐτῆς κίνησιν, ὃ δὲ ἕτερος τὴν μέρους αὐτῆς ἀποχωρίζομένου, θέλουσιν βατταρίζειν ἀντιλέγοντες καὶ λογομαχοῦντες ἀνοήτως.

ε'. Να γίνεται ἡ ὁμιλία μὲ ἡσυχον καὶ εἰρηνικὴν ψυχῆς διάθεσιν, ἀλλ' ὅχι μὲ ταραχὰς καὶ ἄλογα πάθη, ἐπὶ τῶν ὁποίων καταργοῦνται καὶ δεσμεύονται τοῦ συλλογιστικοῦ ἡμῶν αἱ δυνάμεις.

ς'. Να μεταχειρίζεται κατὰ τὰς περιστάσεις, ἄλλοτε μὲν ὀρθὸν συλλογισμόν, ἄλλοτε δὲ τὴν εἰς ἀδύνατον ἀπαγωγὴν εἰς τὸ ἐμπεδόνη τὴν πρότασίν του, ἢ νὰ θναίρῃ τὴν τοῦ ἐναντίου, ἀποδεικνύων ψευδεῖς τὰς ἀρχάς του, ἢ ἡμαρτημένους τοὺς συλλογισμοὺς του.

ζ'. Να μὴ ζητῇ ἄλλο τι ἀπὸ τὴν προσδιάλεξιν, εἰμὴ τῆς ἀληθείας τὴν φανέρωσιν· εὐθὺς λοιπὸν ἀποῦ φανῇ, νὰ τὴν ἐναγκαλιζέται μὲ χαρὰν μεγάλην, καὶ μὲ ψυχῆς φιλοσοφικὴν καθαριότητα· καὶ εἰν εἰς τὴν προσδιάλεξιν ἀναιρεθῇ, νὰ ὁμολογῇ εἰλικρινῶς τὴν ἥτταν, ἀλλὰ νὰ μὴ διώκῃ τὴν ἄτιμον, καὶ βάρβαρον τιμὴν τοῦ ὅτι εἶναι ἀκαταγώνιστος.

ΤΕ'. Ὁ δὲ ἐναντίος πρέπει ἰδιαίτερον νὰ φυλάττῃ τοὺς ἐφεξῆς κανόνας.

α'. Να ἐξηγῇ τὴν πρότασιν, τὴν ὁποῖαν μέλλει νὰ προβάλῃ ζητῶν ἐνταυτῷ γνώμην ἀπὸ τοῦ ὑπερασπιστῆς τῆς, εἰν καλῶς τὴν ἐρμηνεύῃ· ὅ,τι δὲ δὲν εὐνοεῖ τῆς προτάσεως, τούτου τὴν λύσιν νὰ ζητῇ ἀπ' ἐκείνου, ὅς τις χρεώσεται ἐξ ἅπαντος νὰ τὴν κάμῃ.

β'. Να ἀποδείξῃ ψευδομένης τὰς προτάσεις του, ἢ μίαν ἀπ' αὐτάς· ἢ ὅτι ὀρθαί μὲν εἶναι ἐκείναι, ἀλλὰ τὸ συμπεέρασμα δὲν ἐκβαίνει κατὰ τοὺς συλλογιστικὸς κανόνας.

γ'. Να μὴ μεταχειρίζεται σοφίσματα, ἀλλὰ νὰ τιμᾷ τὴν ἀλήθειαν πλείον παρὰ τὴν ἐπίδειξιν τῆς εἰς τὸ λέγειν δυνάμεώς του.

δ'. Ἀφ' οὗ ἀναιρίσῃ τοῦ ἐναντίου τὴν δόξαν, νὰ ἐπιχειρήσῃ κωσμέως τῆς ἰδίας του τὴν βεβαίωσιν· φυλαττόμενος, ὅσον δύναται, μὴ, ἀντὶ τούτου, τὴν ἀποδῶσῃ ὡς πρὸ πολλοῦ ἐγνωσμένην ἀπ' ὅλους καὶ ἀπαδείκνυμένην, ἐλέγχων βαρβάρως τὸν διαλεγόμενον ὡς μόνον αὐτὸν ἀγνοοῦντα τοῦ πρῶματος τὴν ἀλήθειαν, τὰς δὲ ἀντιλογίας του παριστάνων, ὡς συχναίς ἀναιρεθείσας.

ε'. Να μὴ προσπαθῇ μὲ ἐπαίνους καὶ κολακείας νὰ ἐλκύσῃ πρὸς ἑαυτὴν τὸν ἀντιφερόμενον, ὡς φρόνιμον τάχα καὶ σοφόν, καὶ φιλαλήθη, ἀλλὰ, κατὰ κακὴν τύχην, τὴν ἀλήθειαν ἕως τῶρα μὴ πληροφορηθέντα διὰ περιστάσεις· καὶ ὅχι δι' ἀνεπιτηδεϊότητά του· διότι εἶναι χαπερπὲς τοῦτο καὶ φιλοσόφου ἀνάξιον.

ς'. Να μὴ προσπαθῇ μὲ λόγους ἢ ἀνάρμοστα σχήματα ν' ἀποδεικνύῃ τὸν διαλεγόμενον, γελοῖον, εὐκαταφρόνητον, μᾶρὰ πρεσβεύοντα· ἢ, τοῦτο τὸ πᾶσαν ὑπερνηκῶν ὁμότητα καὶ βαρβαρότητα, νὰ ἐκβάλλῃ ἀπὸ τῶς προτάσεις του ἐπικίνδυνα πορίσματα καὶ ἀκολουθίας, ἥγουν αἱ ὁποῖαι ἀντιφέρονται κατὰ τῆς πολιτικῆς διοικήσεως, κατὰ θρησκείας κατὰ τῶν ἐθίμων κτλ. Τοιοῦτο παρόδειγμα μᾶς ἐπρόδωκεν ὁ ὀρχινοῦσατος Λουκιανὸς τὸν περὶ προουσίας σμαθῶς φιλονεικοῦντα εἰς τὸν διάλογόν του ἐπιγραφόμενον Ζεὺς τραγωδός.

ζ'. Να μὴ ἀπάγῃ τὸν προσδιαλεγόμενον ἀπὸ τὴν κυρίαν τῆς ὁμιλίας ὑπόθεσιν, ἀπασχολῶν αὐτὸν εἰς μερικάς τινὰς περιστάσεις τῆς ὁμιλίας, ἢ διασρέφων τοὺς λόγους

του, ἢ διακόπτων αὐτοὺς συχνάκις, ἢ παγιδευτικά τινα προβάλλων.

η'. Να μὴ ῥητορεύῃ ἀκαίρως, ὅτι τοῦτο ζητεῖ ὁ ὀρθὸς λόγος, τοῦτο ἀποδέχονται περίφημοι σοφοί, τοῦτο κοινῶς πρισθεύεται ἀπ' ὅλους, χωρὶς ὅμως ἀποδεικνύῃ τὴν δόξαν του, ἢ ὅμως ἀναίρῃ τὴν τοῦ ἐναντίου.

θ'. Να μεταχειρίζεται εἰς ἀποδείξιν τῆς δόξης του, ἢ ἀναιρέσιν τῆς τοῦ ἐναντίου ἀρχᾶς γνωστὰς καὶ ἀποδεκτὰς καὶ εἰς ἐκείνου· εἰ δ' ὁ ἐναντίος ἢ δὲν ἐξεύρῃ, ἢ δὲν θέλῃ ὅμως ἀποδεχθῇ τὰς ἀρχὰς, πρέπει καλῶς ποιῶν νὰ παύσῃ τῇ διάλεξι.

ι'. Εἰ μὲν ὁ προσδιαλεγόμενος ἀποδείξῃ τὴν γνώμην του, νὰ ὁμολογήσῃ ὁ ἐναντίος τὴν ἡττάν του εἰλικρινῶς, καὶ νὰ τοῦ ἀποδώσῃ φιλοσοφικῶς τὸν προσήκοντα ἔπαινον· εἰ δὲ νικηθῇ, πάλιν δὲν πρέπει νὰ προσφερθῇ πρὸς αὐτὸν βαρβάρως, ἀλλὰ νὰ παύσῃ τὴν ὁμιλίαν μὲ χάριν καὶ ἡδύτητα, καὶ μὲ κόσμιον συγκάλυψιν τῆς ὑπεροχῆς του.

ια'. Κατὰ πάντα τρόπον πρέπει καθείς ὅμως ἀποφεύγει τὸ ἄγριον, καὶ σοφιστικόν, καὶ φιλονεικόν, καὶ πεισματικόν. Τίποτε δὲν ὠφελήθη οὐτ' ἀπὸ τὴν Λογικὴν οὐτ' ἀπὸ τὴν ἄλλην παιδείαν, ὅς τις δὲν ἔμαθε ὅμως ἀποφεύγει τὰ πάθη ταῦτα· ἡ φιλαλήθεια πρέπει νὰ προηγῇ εἰς τὰς ὁμιλίαις ταύτας, καὶ ἀναπόσπαστος ὅμως ἀκολουθῇ ἡ ὑμερότης. Ἀπαντας ἡ μάθησις ἡμέρους ποιεῖ.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο Ν.

ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ.

ΠΡΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ.

Τί εἶναι Καθόλου Γραμματική.

Α'.

Η ἔξοχος τῆς ψυχῆς δύναμις, ἣτις νοεῖ καὶ κρίνει καὶ δια-
νοεῖται, ὀνομάζεται **Λόγος** (Λογικ. Η'), ἐκ τοῦ ὁποῖου
βέβαια ὀνομάζεται καὶ **Λογικὸς** ὁ ἄνθρωπος. Ὅταν δὲ
τὰς ἐσωτερικὰς καὶ ἀφανεῖς ἐνεργείας τοῦ θελήσει νὰ τὰς
ἐκφέρῃ καὶ νὰ τὰς κάμῃ εἰς ἄλλους φανεράς, προσάξει τότε
τὴν γλῶσσαν νὰ κινηθῇ καὶ νὰ τὰς σημάνῃ. Ἀυτὴ δὲ τότε
τὰς μὲν ιδέας φανερώνει διὰ τῶν λέξεων ἢ ὄρων· τὰς δὲ
κρίσεις, διὰ τῶν ἀποφάνσεων· τὴν δὲ διάνοιαν, διὰ τῶν
παντοδαπῶν τοῦ συλλογίζεσθαι τρόπων (Λογικ. ΙΓ')· ὀ-
νομάζομεν δὲ καὶ τὴν δύναμιν ταύτην, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐκ-
τελεῖται διὰ τῆς γλώσσης ἡ φανέρωσις τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ
λόγου ἐνεργειῶν **Λόγον**.

Β'. Εἶναι λοιπὸν δύο οἱ λόγοι, ἐσωτερικὸς καὶ ἐξω-
τερικὸς· κ' ἐκεῖνος μὲν ὀνομάζεται **ἐνδιάθετος**, τό-
πον ἐπέχων ἡγεμόνος ἢ βασιλείως· οὗτος δὲ, **προφορι-**
κός, ἐκτελῶν τὴν τοῦ πρίσβεως ἢ ἀγγέλου ὑπουργίαν.

Εἶναι δὲ καὶ εἰκὼν ἐκείνου καὶ ἀφομοίωμα δεικνύων Ποιᾶ τις εἶναι ἢ τῶν ἐνέργειων αὐτοῦ τελειότης· διότι, εἰ ἐν ἐκείνῳ εἶναι τελειωμένος καὶ ἐξησκημένος εἰς τὰς ἐνέργειας του, καὶ οὗτος ἀναφαίνεται τέλειος καὶ ἄρτιος καὶ γυμνασμένος εἰς τὰς ἐκφράσεις του· εἰδὲ μὴ, καὶ οὗτος φαίνεται ἀηδὴς καὶ ἀγροίκος, παραπαίων ἀσυνάρτητα τινα καὶ ἀχληρὰ εἰς τοὺς ἀκούοντας.

Γ'. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἐνέργεια τῶν ἐσωτερικῶν μας δυνάμεων εἶναι σύμφωνα πάντοτε καὶ συνδρομος μὲ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐκείνου ἐξαγγελλούσης γλώσσης· διὰ τοῦτο εἰς τὴν γλώσσου τῶν προγόνων μας ὁ ΛΟΓΟΣ σημαίνει καὶ τὴν ψυχικὴν ἡμῶν ἐξάρχου δύνάμιν τοῦ νοεῖν καὶ κρίνειν καὶ διανοεῖσθαι, καὶ τὴν ἐκφρασιν τῶν ἰδίων καὶ κρίσεων καὶ διανοιῶν· καὶ τὸ αὐτὸ ῥῆμα φράζω μέσως μὲν (φράζομαι) ἐφαιέρονε τὸ διανοεῖσθαι (α), ἐνεργητικῶς δὲ, τὸ προφέρω τὸ διανοήματα μου ἢ τὸ ὁμιλῶ. Καὶ εἰς τὴν σημερινήν μας γλῶσσαν ἔχει καὶ τὰς δύο ταύτας σημασίας τὸ λέγω· Τί λέγεις; ἀντὶ τοῦ Τί σοχάζεσαι, ἢ διανοεῖσαι; καὶ, Λέγεις ὀρθά, ἡγοῦν ὁμιλεῖς ὀρθά· καὶ Λογίους ἐνομάζομεν τοὺς, ὅσοι ἐγύμνασαν καὶ τὸν ἐσωτερικόν των λόγον διὰ φιλοσοφίας, καὶ τὸν ἐξωτερικὸν διὰ τῆς προσηκούσης τῶν διανοημάτων των ἀκριβοῦς ἐκφράσεως.

Δ'. Προσάξεται λοιπὸν ὁ προφορικὸς ἀπὸ τοῦ ἐνδιάθετου λόγον, ἐπειδὴ, ὅσαι εἶναι αἱ ἐνέργειαι ἐκείνου, τόσαι πρέπει νὰ εἶναι καὶ αἱ τούτου εἰς ἐκείνας ἀντίστοιχοι ἀγγελίαι. Ἀλλ' ὁ ἐνδιάθετος λόγος δεικνύει μόνον τοὺς τῷ

πους ἀπάτης ἐκφράσεως γενικούς καὶ καθολικούς, ἀφίνει δὲ τὴν μερίκευσιν καὶ μόρφωσιν αὐτῶν νὰ τὴν κάμῃ ὁ προφορικός ὅπως ἤθελαν τὸν ὀδηγήσειν αἱ περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρξαν αἰτίαι τῆς μεγάλης τῶν γλωσσῶν τοῦ ἀνθρώπου διαφορᾶς· ὅταν, φέρει πάλιν, ὁ ἐνδιαθέτος λόγος κάμνῃ ταύτην τὴν κρίσιν· ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικός, θέλων νὰ τὴν φανερώσῃ εἰς ἄλλους, προσάξει τὸν προφορικὸν νὰ μεταχειρισθῇ ἵνα υποκείμενον ὄρῃ (ὁ ἄνθρωπος) καὶ ἄλλον κατηγορούμενον (λογικός) καὶ τὸν μεταξὺ τούτων σύνδεσμον (εἶναι)· ἀλλ' ἀφίνει τὸ πρᾶγμα ἀπροσδιόριστον ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων, αἱ ὁποῖαι ἐπλάσθησαν κατὰ συνθήκην, καὶ ἐπομένως διαφόρως ἀπὸ διαφόρους ἀπομακρυσμένας ἀλλήλων κοινωνίας ἀνθρώπων. Καὶ ὁ μὲν Ἕλλην ἐξέφρασε τὴν κρίσιν· ὁ ἄνθρωπος εἰς λογικός· ὁ δὲ Ῥωμαῖος· *homo est rationalis*· ὁ δὲ Γερμανός· *der Mensch ist vernünftig*, καὶ ἄλλα ἔθνη κατ' ἄλλον τρόπον. Διὰ ταῦτ' ἴσως ἐπωνομάσθησαν ἀπὸ τὸν Ὅμηρον οἱ ἄνθρωποι μέρωπες, ὡς μεμερισμένην καὶ διηρημένην ἔχοντες τὴν ὥπκα, ἡγοῦν τὸν προφορικὸν λόγον.

Σημείωσις. Πῶς συνδεσθήσαν αἱ παντοδαπώταται τῶν ἐθνῶν γλώσσαι· καὶ τίς εἶναι ἡ αἰτία τῆς παραλλαγῆς καὶ διαφορᾶς τῶν· δὲν εἶναι τοῦ προκαίμενου σκοποῦ νὰ ἐξετάσωμεν. Ὅστις δὲν ἀπαδέχεται τὴν κατὰ γράμμα ἐξηγήσιν τῆς τῶν γλωσσῶν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν συγχύσεως, ἅς διαδύσῃ πολλὰ συγγράμματα τῶν νεωτέρων ἐρμηνεύοντα κατὰ πολλὴν πιθανότητα τὸ μετὰ βεβαιότητος δυσεξήγητον τοῦτο ζήτημα. Τῆς αὐτῆς δὲ εἶναι ἰδέας καὶ τὸ τοῦ Ῥουσσώ Δοκίμιον περὶ τῆς τῶν γλωσσῶν ἀρχῆς (*Essai sur l'origine des Langues*).

Ε'. Τὸ ἄθροισμα τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ἔντι ἔθνος διὰ νὰ σημαίνῃ τὰ διανοήματά του, καὶ ἡ διὰ τοῦ σκοποῦν τοῦτου συνεπιπλοκή των, λέγεται γλῶσ-
σα, ἐκ τοῦ λαλοῦντος ὀργάνου μετωνυμικῶς λαβοῦσα τὴν ὀνομασίαν· γλῶσσα, φέρειπεῖν, Ἑλληνικὴ εἶναι τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται οἱ Ἕλλη-
νες συνεπιπλέκοντες αὐτὰς πρὸς φανέρωσιν τῶν διανοημά-
των των· γλῶσσα Ῥωμαϊκὴ· γλῶσσα Γαλλικὴ, Ἀγγλικὴ
Γερμανικὴ κτλ. Καὶ ἡ μὲν βίβλος ἡ περιέχουσα τὰς σημα-
σίας πάσης μιᾶς λέξεως γλώσσης τινος, λέγεται Λεξικόν
τῆς γλώσσης· ἡ δὲ τέχνη, ἣτις διδάσκει Πῶς σχηματί-
νονται αἱ λέξεις, καὶ Πῶς συναρμολογοῦμεναι φανερῶναισι
ζόημα, Ὀνομάζεται Γραμματικὴ τῆς γλώσσης· ὅσαι
λοιπὸν εἶναι αἱ γλῶσσαι τῆς γῆς, τόσα εἶναι δυνατὸν ἐξ
ἅπαντος νὰ ὑπάρχωσι καὶ τὰ Λεξικά καὶ αἱ Γραμματικαί.

Σ'. Ἐὰν καὶ ἡ Γραμματικὴ ἀπάσης μιᾶς γλώσσης σχη-
ματίζῃ ἰδιαίτερα τὰς λέξεις καὶ διαφόρως παρὰ ἄλλη· μ'
ὅλον τοῦτο οἱ ἀναγκαιότεροι τύποι τῶν μερῶν τῆς γλώσ-
σης καὶ οἱ κανόνες τῆς συντάξεως περιπατοῦν οὐτιςῆχος καὶ
συμφώνως μὲ τὰ ἔργα τοῦ νοῦς, καὶ μὲ τοὺς κανόνας τοῦ
διανοεῖσθαι· σχηματίζει, φέρειπεῖν, ἡ γραμματικὴ τοῦ
Ἑλλήνου τὴν λέξιν ἄνθρωπος διαφόρως παρὰ ἡ τοῦ
Ῥωμαίου γραμματικὴ, ἣτις τὴν αὐτὴν ἰδέαν ἐκφράζει μὲ
τὴν λέξιν homo· ἀλλ' ὅμως καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη ἀπαιτοῦν
εἰς τὴν ἀνωτέρω που ἐκτεθεῖσαν κρίσιν (Δ') ὡς μέρη συ-
σιώδη ὄνομα σημαίνον τὸ ζῶον τοῦτο, καὶ ὄνομα ἄλλο
σημαντικὸν ταύτης του τῆς ιδιότητος, καὶ τι μέρος συνδε-
τικὸν τῶν δύο, καὶ ἐκλαμβάνουν τὸ μὲν ὡς ὑποκείμενον,
τὸ δὲ ὡς κατηγορούμενον, τὸ δὲ τρίτον ὡς σύνδεσμον, ὑ-

ποτασσόμεναι καὶ αἱ δύο εἰς τοὺς νόμους τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου, ὅς τις ἔκρινεν· ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικὸς, καὶ ἐπρόσαξεν ἀναγκαίως ὁ μὲν τῶν ὅρων νὰ τεθῇ ὡς ὑποκείμενος, ὁ δὲ ὡς κατηγορούμενος, καὶ νὰ συναφθῶσιν οἱ δύο μὲ τὸν σύνδεσμον εἶναι. Ἐκ τῶν κανόνων λοιπὸν ἀπάσης μιᾶς γραμματικῆς οἱ μὲν εἶναι ἀναγκαῖοι, ὅσοι ἐκπηγάζουν ἀπὸ τοὺς ἀμετατρέπτους νόμους τοῦ διανοεῖσθαι· οἱ δὲ εἶναι ἐνδεχόμενοι, ὅσοι ἐκβαίνουσι ἀπὸ τῆς ἐκ συνθήκης τεθείσης εἰδοποίησιν καὶ μόρφωσιν τῶν ἐκάστου ἔθνους λέξεων, καὶ τῆς κατὰ τινα διαφόρου πρὸς ἀλλήλας αὐτῶν συμπλοκῆς καὶ συναρμολογίας.

Ζ'. Ἐὰν λοιπὸν, παραιτοῦντες τοὺς ἐνδεχομένους, συναθροίσωμεν ὅλους τοὺς τύπους καὶ κανόνας, ὅσοι εἶναι ἀναγκαῖοι εἰς πᾶσαν γραμματικὴν· θείλουν οὗτοι ὀνομασθῆναι εὐλόγως κανόνες τῆς γραμματικῆς καθαροὶ καὶ καθολικοὶ καὶ ἐκ τῶν προτέρων, ἀπαντῶμενοι ἀρεύκτως εἰς πᾶσαν γλῶσσαν, καὶ διαφείροντες ἀπὸ τοὺς ἐνδεχομένους, οἵτινες εἶναι ἐμπειρικοὶ καὶ μερικοὶ καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων, καὶ ἐμφιλοχωροῦσιν εἰς μίαν τινα μύνην γλῶσσαν.

Σημείωσις. Λέγοντες δὲ ἐκ τῶν προτέρων δὲν ἐννοοῦμεν, ὅτι τοὺς κανόνας τούτους μανθάνομεν πρὸ τῆς πείρας· διότι πᾶσα γυναικὶς ἀρχεται μὲ τὴν πείραν, καὶ ἐπομένως καὶ ἡ γλῶσσα μανθάνεται μὲ τὴν πείραν, καὶ χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ ὁ ἄνθρωπος κατ' ἀρχὰς οὐδ' εἴαν ὑπάρχουσιν ἀπλῶς κανόνες εἰς τὸν κόσμον, πολλὴ πλεον γραμματικῆς καὶ γλώσσης κανόνες ἐνδεχόμενοι καὶ ἀναγκαῖοι· ἀλλ' ὅτι προπορεύονται μὲν οἱ καθολικοὶ ὡς αἵτιοι, ἀκολουθοῦσι δὲ εἰς αὐτοὺς οἱ ἐνδεχόμενοι ὡς αἰτιατοὶ λαμβάνοντες ἀπ' αὐτοῦ τὸ δύνασθαι τῆς ὑπάρξεως τῶν· διότι, εἴαν δὲν ἦσαν αἱ αἰτίαι, οὐδὲ οὐαὶ τοὶ τῶν δύναντο πρὸς νὰ ὑπάρξωσι.

Η'. Καθολικὴ Γραμματικὴ εἶναι ἐπιστήμη ἐκ-
 θέτουσα τοὺς καθαροὺς καὶ ἀναγκαίους τύπους τῶν τῆς γλώσ-
 σης μερῶν καὶ τοὺς ἀπαραιτήτους κανόνας τῆς αὐτῶν συνε-
 πιπλοκῆς πρὸς φανέρωσιν τῶν τοῦ ἀνθρώπου διανοημάτων.
 Μερικὴ δὲ εἶναι· ἢ μίαν τινος γλώσσης γραμματικὴν (Ε').
 Εἰς ἐκείνην καθυπάρχοντα ὅλαι αἱ μερικαὶ γραμματικαί, κα-
 θὼς τὰ εἶδη εἰς τὸ γένος (Λογικ. ΞΗ')· καὶ πᾶσα μία
 μερικὴ περιέχει εἰς ἑαυτὴν κατὰ βᾶθος τὴν καθολικὴν, κα-
 θὼς ἡ εἰδικὴ περιέχει τὴν γενικὴν ἰδέαν (Λογικ. ΟΣ').
 Καὶ ἡ μὲν καθολικὴ εἶναι ἀναγκαία καὶ ἀμετάτρεπτος ἔ-
 χουσα τὸ κύριον πάντοτε καὶ πανταχοῦ, καθὼς εἶναι καὶ
 οἱ κανόνες τῆς τοιοῦτοι· ἡ δὲ μερικὴ μεταβάλλεται καὶ γί-
 νεται ἄλλη καὶ κατὰ τόπον καὶ κατὰ χρόνον, ὡς πρὸς τὸ
 εὐδεχόμενον αὐτῆς μέρος. Καθὲν ἀπὸ τὰ ἔθνη, ὅσα ζῶσι
 κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰς διαφόρους τόπους καὶ περιστά-
 σεις, ἔχει τὴν χωριστὴν του γραμματικὴν· καὶ πόλιν καθὲν
 ἔθνος ἀλλάζει τὴν γραμματικὴν του ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν·
 ἡ δὲ καθόλου μένει ἀναλλοίωτος, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἐπὶ
 τῆς γῆς τὸ λόγῳ τετιμημένον ζῶεν ὁ ἄνθρωπος. Καὶ πάλιν
 εἰς μὲν τὴν καθαρὰν παριστάνονται ὅλα ὀρθὰ καὶ ἐξαι-
 ρέσεως συνεπίδεκτα. Πόσα δὲ ἔχουν σριδλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ
 ὀρθοῦ ἐξηρημένα αἱ μερικαὶ διὰ τὴν εἰς αὐτὰς ἐπικρατοῦ-
 σαν τύραινον συνήθειαν!

Θ'. Τὴν καθολικὴν ταύτην γραμματικὴν πολλοὶ σο-
 φρεῖ τῆς Ἑυρώπης ἔκριναν ἀναγκαίαν εἰς παιδευσιν τῶν
 νέων, συγγράψαντες περὶ αὐτῆς πολλὰς καὶ καλὰς πραγ-
 ματείας (α). Τινὲς δὲ τὴν ἐκαταχώρισαν μεταξὺ τῶν φι-

(α) Ὁ Πρωτίτιος ἀπεκρίθησεν εἰκοσιτέρα τοιαῦτα συγγράμματα ἀξιο-

λοσοφικῶν ἐπιστημῶν ὡς μέρος τῆς Λογικῆς ἀναπόσπαστον ἀπ' αὐτῆς, ἢ, νὰ εἰπῶ καλλίον, γέννημα τῆς Λογικῆς γνησιώτατον (Λογικ. Η' Σημ.). Τὸ παράδειγμα τῶν σοφῶν τούτων ἀνδρῶν μὲ ἐπαραθάρρυνε νὰ ἐκθίσω καὶ ἐγὼ ὡς ἐπίμετρον τῆς Λογικῆς περὶ τῆς καθόλου γραμματικῆς ὀλίγα τινα, ὅσα μὲ συγχωρεῖ ἡ συντομία συγγράμματός περικτικοῦ ὅλων τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν κατὰ σύνταξιν, δίδων ὑψίστην εἰς ἄλλους νὰ ἐπεξεργασθῶσι τελειότερα τὸ πρᾶγμα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνεγχειρομένης Ἑλλάδος.

σημειώσα 'Αγγλικά καὶ Γαλλικά καὶ Γερμανικά, ὅλα σχεδὸν ἀναφανέντα ἀπὸ τοῦ 1799 ἕως τοῦ 1807, ὅποτε καὶ αὐτὸς συνεξέδωκεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐγκυκλοπαιδείαν τῶν φιλοσοφικῶν ἐπιστημῶν ἀμέσως μετὰ τὴν Λογικὴν τὴν καθολικὴν τοῦ γραμματικὴν, ὅπου κἀμναι καὶ τὴν εἰρημένην ἀπαριθμῆσεν (*Encyklopädie der philosophischen Wissenschaften von Rölitz* ἐν Λειψζ, 1807. Εἰς τὸν πρῶτον τόμον Σελ. 102—132. *Allgemeine Sprachlehre*). Ὁ δὲ Φάτσορος Γερμανὸς καὶ αὐτὸς συγγραφεὺς πολλῶν τούτων πραγματικῶν ἀριθμῶν περὶ σφόδρα εἰς τὸ Δοκίμιον τῆς καθολικῆς τοῦ γραμματικῆς (*Versuch einer allgemeinen Sprachlehre von Johann Severin Vater*, ἐν Ἀλλῃ, 1801). Ὡς ἀξιόλογον πρᾶπει νὰ σημειώσωμεν καὶ τὸ τοῦ Γάλλου Σιλβέστρου Σακίου, τὸ ὁποῖον συνέγραψε διὰ τὸν υἱόν του, πρὸς τὸν ὁποῖον τὸ ἀφιερνεῖ, διὰ νὰ τοῦ εὐκολύνη τὴν τῶν γλωσσῶν μάθησιν· καὶ τοῦ ὁποῖου ἡ τρίτη ἐκδοσις ἐγένετο τὸ 1815· (*Principes de Grammaire Générale par A. I. Silvestre de Sacy*· Τρίτη ὁκδοσις. ἐν Παρισίοις, 1815).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ τῶν τοῦ Λόγου Μερῶν.

Γ.

Επειδὴ πρῶτα διανοούμεθα καὶ ἔπειτα ὁμιλοῦμεν, εἴαν θέλωμεν νὰ ὁμιλῶμεν ὀρθῶς· καὶ ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι ὑπηρέτης τοῦ ἐνδιαθέτου (B), διότι τὰ ἀφανῆ καὶ αὐτὰ διανοήματα σωματόνων τρόπον τινα μὲ τὰ καλύμματα τῶν λέξεων τὰ κάμνει ἐπαισθητὰ καὶ φανερὰ εἰς τοὺς ἄλλους· ἐκ τούτου γίνεται φανερόν, ὅτι οἱ γενικοὶ τύποι τῆς γλώσσης προσδιορίζονται ἀπὸ τοὺς τύπους τοῦ νοῦς, ἡγοῦν ὅτι γλώσσης τύποι δὲν εἶναι πλείότεροι, εἰ μὴ ὅσοι χρειάζονται ἀναγκαίως διὰ νὰ παραστήσωσιν ἐντελῶς μὲ φωνὰς ὅτι ἐπαραστήθῃ ἀρχήτερα εἰς τὴν ψυχὴν καὶ ἐγινε νοητόν. Ἐάν δὲ δι' ἀφαιρίσεως διακρίνωμεν ἀπ' ἀλλήλων τὰ ἔργα τοῦ νοῦς, βλέπομεν ὅτι εἰς τὴν ψυχὴν μας παριστάνονται ἢ ἰδέαι μόνου, ἢ κρίσεις ἡγοῦν συνάψεις ἢ διαιρέσεις ἰδεῶν, ἢ συλλογισμοί. Οἱ τρεῖς λοιπὸν οὗτοι τῶν τοῦ νοῦς πράξεων τύποι δίδουν εἰς τὴν γλώσσαν τρεῖς γενικοὺς τύπους διὰ νὰ κατασκευάσῃ μὲ αὐτοῖς τὰ ἀπαιτούμενα εἰς τὴν τῶν διανοημάτων λεκτικὴν ζωγράφειαν.

ΙΑ΄. Ἐπειδὴ δὲ συλλογισμοῦ μὲν συστατικὰ μέρη εἶναι αἱ κρίσεις· κρίσεως δὲ, αἱ ἰδέαι, ὡς ἵδμεν εἰς τὴν Λογικὴν· καὶ ἡ μὲν κρίσις ἐρμηνευομένη διὰ φωνῶν γίνεται λόγος ἀποφαντικὸς τινος κατὰ τινος ἢ ἀπὸ τινος· ὁ δὲ συλλογισμὸς εἶναι συλλογὴ πολλῶν τοιούτων κρίσεων ἢ

ερειῶν τουλάχιστον· διὰ τοῦτο ἀρκεῖ νὰ ἀναλύσωμεν μίαν κρίσιν εἰς τὰ συστατικά της μέρη διὰ νὰ μάθωμεν Τίνι καὶ Ποῖα εἶναι τὰ οὐσιωδέστερα τοῦ προφορικοῦ λόγου συστατικά μέρη, τὰ ὅποια ἐξ ἅπαντος πρέπει νὰ εἶναι ἰσάριθμα μετὰ τὰ τοῦ ἐνδιαθέτου (Γ').

ΙΒ'. Πᾶσα δὲ κρίσις συναπαρτίζεται ὅπῃ τὴν τῆς Θεσεως παραστατικὴν ἰδέαν καὶ ἀπὸ τὴν τῆς ἀντιθέσεως καὶ ἀπὸ τὴν σύνθεσιν (Λογικ. ΡΚΗ'). Ἐκφραζομένη δὲ διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου ἐνομάζεται ἀπόφανσις καὶ πρότασις. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἰδέα φανερώνεται ἀπὸ τὸν ὅρον, ὃς τις εἰς τὴν πρότασιν λέγεται ὑποκείμενος, περὶ τοῦ ὁποῦοι θελωμεν κρίνειν· ἡ δὲ δευτέρα, κατηγορούμενος (ΡΛΑ'). τὴν δὲ σύνθεσιν παριστάνει ὁ σύνδεσμος εἶναι ἢ εἴςι, χωρὶς τοῦ ὁποῦοι μένει τρόπον τινα νεκρά ἢ πρότασις· καὶ δ.α τοῦτο ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ὁ σύνδεσμος ψυχὴ τοῦ λόγου. Ἐπειδὴ δὲ ἅπαν διανόημά μας εἶναι ἢ μία κρίσις ἀπλή, ἢ ὅπῃ πολλὰς ἀπλᾶς σύνθετος· διὰ τοῦτο καὶ πᾶς λόγος προφορικὸς ἢ εἶναι μία πρότασις ἀπλή, ἢ σύνθετος ἀπὸ πλείοτέρας, καὶ ἐπομένως εἶναι λόγος ἢ ἀπλοῦς ἢ σύνθετος.

ΙΓ'. Ἄπας λοιπὸν ἀπλοῦς λόγος εἶναι ἢ ἐξ ἐνὸς κειμένου, οἷον λέγω· ἢ ἐκ δευτέρου προσκειμένου, οἷον, Ὁ Σωκράτης φιλοσοφεῖ· ἢ ἐκ τρίτου προσκατηγορουμένου οἷον, Ὁ Σωκράτης εἶναι φιλόσοφος (Λογικ. ΡΛΒ'). Καὶ ἐπειδὴ εἰς καθένα ἀπαιτεῖται ὑποκείμενος ἢ συνεπτυγμένως ἐννοούμενος, καθὼς εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα, ὅπου ἐννοεῖται τὸ Ἐγὼ, ἢ συνεπτυγμένως καθὼς εἰς τὰ λοιπὰ· καὶ κατηγορούμενος, ὃς τις ἐκφέρεται ἀνεπτυγμένως ἅπανταχοῦ· καὶ μέρη λοιπὸν κύρια καὶ οὐσιώδη παντὸς λόγου

εἶναι δύο τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον βαλλόμενα εἰς ζωτικὴν τινα κίνησιν, νὰ εἶπω οὕτω, καὶ ἐνέργειαν ἀπὸ τὸν σύνδεσμον (ἀνωτ).

Ἐπεὶ μάλιστα, Ὁ εἰς ἑνὸς κειμένου λόγος δὲν εἶναι καθολικός, ἀλλὰ προσιδιάζει εἰς τὰς γλώσσας, ὅσων τὰ ῥήματα διακρίνουσι τὸ πρόσωπον καὶ χωρὶς τῆς ἀντωνυμίας. Ταυταῦτα εἶναι αἱ παλαιαὶ γλώσσαι Ἑλληνική καὶ Ῥωμαϊκὴ οἶον, λέγω, *timeo*, ἔπου διακρίνεται τὰ πρότετα πρόσωπα Ἐγώ, *Ego*. Ἀλλ' εἶναι σχεδὸν αἱ νεότεραι γλώσσαι τῆς Ἑυρώπης σαρκεύνται τοῦτο τὸ προτάρημα εἰς τὰ ῥήματα των· οὐδὲ λόγον λοιπὸν εἰς ἑνὸς κειμένου ἔχουσιν.

ΙΑ'. Καὶ τὸ μὲν ὑποκείμενον εἶναι οὐσίας σηματικόν πρῶτης ἢ δευτέρας, οἶον, Σωκράτης, ἄνθρωπος, ζῶον, λέωνος κτλ, ἢ τι τῶν περὶ τὴν οὐσίαν ἐκλαμβανόμενον ὡς οὐσία εἰς τὴν πρότασιν, οἶον, Σοφός, πονηρὸς, ἀγαθότης, δικαιοσύνη κτλ, καὶ ὑποβαλλόμενον ὡς ὑποκείμενον. Καὶ πόλιν, εἰάν εἶναι οὐσία, εἶναι ἢ πρόσωπον ἢ πρᾶγμα, περὶ τοῦ ὁποίου κρίνομεν καὶ ὁμιλοῦμεν· πολλάκις δὲ εἶναι αὐτὸ τὸ λαλοῦν πρόσωπον, καθὸ ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ, ἢ ἄλλο, πρὸς τὸ ὁποῖον ὁποτείνει τὴν ὁμιλίαν· Πάλιν δὲ περὶ τοῦ προσώπου ἢ πράγματος ὁμιλοῦμεν ἢ ἀορίστως, οἶον, Ἄνθρωπος, ζῶον, ἢ ὠρισμένως, οἶον, Ὁ ἄνθρωπος, τὸ ζῶον. Τὸ δὲ κατηγορούμενον εἶναι ἢ οὐσιώδους χαρακτήρ ἀποδιέδοικτος εἰς τὸ ὑποκείμενον, τὸ ζῶον, φεῖ εἰπεῖν, καὶ τὸ λογικόν εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἢ ἐπουσιώδους, οἶον εἰς τὸν αὐτὸν τὸ λευκὸς ἢ μέλας ἢ φιλόσοφος. Ἀποδίδεται δὲ ἡ ἐμμέσως διὰ τοῦ συνδέσμου εἶναι, οἶον, Ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικός· ἢ ἀμέσως, οἶον, Ὁ ἄνθρωπος περιπατεῖ. Καὶ ἢ ἀπλῶς ὡς ἐπὶ τῶν ληφθέντων παραδείγματων, ἢ μετὰ τινος προσδιορισμοῦ κατὰ τρόπον ἢ κατ

εὰ σχέσιν· οἷον, Ὁ Σωκράτης ζῇ εὐαρίτως, ἢ Ὁ Σωκράτης φιλοσοφεῖ μετ' Ἀλκιδιάδου. Εἶναι δὲ προσέτι ὁ λόγος ἢ ἀπλοῦς, ὅταν εἶναι ἐν τῷ ὑποκείμενῳ καὶ ἐν τῷ κατηγορούμενῳ· ἢ σύνθετος, ὅταν εἶναι ἢ ἐν ὑποκείμενῳ καὶ πολλὰ κατηγορούμενα, ἢ πολλὰ καὶ τὰ ὑποκείμενα καὶ τὰ κατηγορούμενα. Καὶ ἐντεῦθεν λαίπρῳ προκύπτουσι τὰ γνωστότατα ὅκτ' τοῦ λόγου μέρη, ὁμοίᾳ ὄνομα, Ἄρθρον, Ἀντωνυμία, Ῥῆμα, Μετοχή, Ἐπίρρημα, Πρόθεσις, Σύνδεσμος.

ΙΚ'. Ἐκ δὲ τῶν ὅκτ' τούτων τοῦ λόγου μερῶν.

α'. Τὸ ὄνομα φανερώνει οὐσίαν πρώτην ἢ δευτέραν, ἢ τι τῶν περὶ τὴν οὐσίαν οὐσιωδῶς, ἢ ἐπουσιωδῶς καὶ κατὰ συμβεβηκὸς λεγομένων.

β'. Τὸ ἄρθρον προσδιορίζει τὸ ὄνομα.

γ'. Ἡ ἀντωνυμία διακρίνει τὰ πρόσωπα τοῦ λέγοντος καὶ τοῦ πρὸς τὸ ὁποῖον, καὶ τοῦ περὶ τοῦ ὁποίου γίνεται ὁ λόγος· ἢ κτήματα καὶ ἴδια τῶν προσώπων.

δ'. Τὸ ῥῆμα εἶναι ἢ ὁ σύνδεσμος εἶναι ἢ εἶςιν, ἢ φανερώνει ἄλλοτι κατηγορούμενον οὐσιωδῶς ἢ ἐπουσιωδῶς εἰς τὸ ὑποκείμενον.

ε'. Ἡ Μετοχή μὲ τύπον ὀνόματος φανερώνει τοιοῦτον τι τοῦ ὑποκείμενου κατηγορούμενον, ὁποῖον σημαίνει ἐν τῷ ῥῆμα, ἐκ τοῦ ὁποίου παράγεται.

ς'. Τὸ Ἐπίρρημα σημαίνει προσδιορισμὸν τοῦ κατηγορουμένου.

ζ'. Ἡ Πρόθεσις παριστάνει τὴν ὑποκείμενου πρὸς ἄλλο ὑποκείμενον σχέσιν.

η'. Ὁ Σύνδεσμος συνδέει καὶ συγκολλᾷ τρόπον τινα ἢ ἐν ὑποκείμενῳ μὲ πολλὰ κατηγορούμενα, ἢ πολλὰ κατη-

γορούμενα μὲ ἐν ὑποκείμενον· ἢ πολλὰ κατηγορούμενα μὲ πολλὰ ὑποκείμενα.

Περὶ δὲ καθενὸς τούτων θέλομεν ὁμιλήσειν κατὰ μέρος εἰς τὰ ἐφεξῆς Κεφάλαια, ὅσον ἐγχωρεῖ ἢ γενικωτέρα καθενὸς ἐξέτασις.

Σημείωσις. Προσθάτουσι δὲ γλῶσσαι τινες καὶ ἕνατον μέρος λόγου τὸ λεγόμενον παρέμδλημα (Λατινῆς Interjectio)· τοῦτο δὲν ἀποδίδεται εἰς πρότασιν, ἀλλὰ σημαίνει αἰσθημα λύπης ἢ χαρᾶς ἢ θαυμασμοῦ. Ἄνθρωπος πόντων φωνάζει· οἶμοι! φεῦ! οὐλεσά! ἢ ἐκπληττόμενος καὶ θαυμάζων ἐκφωνεῖ ὦ! βαθαί! ἢ χαίρων λαλάζει καὶ τερατίζει διαφόρως· ἀλλὰ ταῦτα ἐμποροῦν ἴσως καὶ συγκαταριθμηθῶσιν οἰκτίως μὲ πολλὰ ἄλλα μέρη, τὰ ὅποια παραχμδάνονται ὄχι ὡς κύρια μέρη τοῦ λόγου, ἀλλ' ὡς ἐπιφωνήματα σημαντικὰ αἰσθημάτων καὶ παθημάτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Περὶ Ὀνόματος Ὀυσιασικοῦ καὶ ἐπιθέτου,
καὶ τῶν διαφορῶν αὐτοῦ βαθμῶν, καὶ τῶν
παρεπομένων εἰς τὸ ὄνομα Γένους καὶ
Πτώσεως καὶ Ἀριθμοῦ.

15.

Ὀνομα εἶναι μέρος λόγου οὐσίαν ἰδίαν ἢ κοινὴν ἢ τι τῶν περὶ τὴν οὐσίαν σημαίνων. Καὶ ὅταν μὲν σημαίνη οὐσίαν, λέγεται οὐσιασικόν· οἶον, Ὀμηρος, ἄνθρωπος· ὅταν δὲ τι τῶν περὶ τὴν οὐσίαν, ἐπίθετον· οἶον, μέγας, μικρός, λευκός, μαῦρος. Τὸ δὲ οὐσιασικόν, ὁ-

ταν μὲν σημαίνει πρώτην ἢ ἰδίαν οὐσίαν, ἤγουν ἄτομου ἢ πρόσωπον, λέγεται κύριον· οἶον, Ὀμηρος, Σμύρνη· ὅταν δὲ κοινήν, ἤγουν εἶδη ἢ γένη, λέγεται Προσηγορικόν· οἶον, ἄνθρωπος, ζῶον. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ συμβεβηκὸς ἔμπορεῖ νὰ εἴναι ἢ ἀτομικόν ἢ εἰδικόν ἢ γενικόν, καθὼς ἤθελε κατηγορεῖσθαι ὡς καὶ ἐνὸς ἀτόμου π. χ. τοῦ Σωκράτους, ἢ ὁλοκλήρου εἶδους, οἶον τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ὅλου γένους, φέρει πρὸς τὸ ζῶον· ἢ ἔμπορεῖ νὰ κατηγορῇται κατὰ πολλῶν ἀτόμων τοῦ αὐτοῦ εἶδους, εἰὰν ὅχι κατὰ πάντων· διὰ τοῦτο ἔμποροῦν καὶ τὰ ἐπίθετα νὰ ὀνομαζῶνται προσηγορικά, ὅταν οὕτω καθολικεύωνται· οἶον, σοφός, λογικός, αἰσθητικός· ἢ, ποιητής, ζωγράφος, τεχνίτης κτλ.

ΙΖ'. Τὰ δὲ περὶ τῆς οὐσίας εἶναι ἢ οὐσιώδη, ἤγουν διαφοραὶ καὶ ἰδία, ἢ ἐπουσιώδη, ἤγουν συμβεβηκῶτα· (Λογικ. ΟΑ', ΟΒ', ΟΓ'). Εἰς ταῦτα δὲ τὰ τρία ἀντιστοιχεῖ καὶ τὸ ἐπίθετον ὄνομα· οἶον, λογικός, γελαστικός, λευκός. Ἐπειδὴ δὲ τὸ συμβεβηκὸς γενικώτερον ἐκλαμβάνομενον ἐξέρχεται ἀπὸ μίαντινα τῶν Ἀριστοτελικῶν κατηγοριῶν (Λογικ. ΟΔ')· διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπίθετον ἀνάγεται ἀναγκαίως εἰς μίαν ἀπὸ ταύτας· οἶον, μέγας, μικρός, ταπεινός, ὑψηλός, γλυκὺς, πικρὸς κτλ. Τὰ ἐπίθετα εἶναι πάντοτε συνημμένα μὲ τὰ οὐσιαστικά, καθὼς καὶ τὰ ὁπωσοῦν κατηγορούμενα μὲ τὰς οὐσίας· διὰ τοῦτο, ὅσάκις ἂν εἴπῃς, τὰ μαῦρα εἶναι γλυκὰ, τίποτε δὲν καταλαμβάνομεν ἐκ τούτου· ἀλλ' εἰὰν εἴπῃς, τὰ μαῦρα κεράσια εἶναι γλυκὰ, καταλαμβάνει καθεὶς ἐντελὴ ἔννοιαν. Πολλὰκις δὲ ἐννοοῦνται τὰ οὐσιαστικά ἔξωθεν· οἶον, Μα-

κάριοι οἱ πραεῖς, τὸ ὁποῖον θίλει νά εἴπῃ, Μακάριοι ἄνθρωποι εἶναι οἱ πραεῖς ἄνθρωποι.

ΙΗ'. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΝ καὶ ΥΠΕΡΘΕΤΙΚΟΝ. Ἐπει-
δὴ δὲ εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς κατηγορίας ἰθαμὲν ὅτι τὸ συμ-
βεβηκὸς ἐπιδέχεται τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον (Λογικ. ΟΗ' κτλ.)·
διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἐπιθέτου δύναται νά σημαίνει τὸ συμβεβη-
κὸς κατὰ βαθμοὺς διαφόρους. Σημαίνει ἐκ τούτους ἢ καθ'
ἑαυτὸ, ἢ κατὰ σχέσιν πρὸς ἄλλα, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν
αὐτὴν ιδιότητα. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον γίνεται διὰ προσθή-
κης μορίων τινῶν σημαίνοντων τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον· οἶον,
λίαν σοφός, ὀλίγου γλυκύς, κατὰ πολλὰ μικρός, καθ' ὑ-
περβολὴν μέγας κτλ. Ὅταν δὲ σημαίνει τὸ μᾶλλον καὶ ἥτ-
τον κατὰ σχέσιν πρὸς ἄλλα, φανερώνει ἢ ὅτι ὑπερέχει πολ-
λὰ τοῦ αὐτοῦ συμβεβηκότος δεκτικὰ, ἢ ὅτι ὅλα. Τὸ δὲ
ἐπιθέτου, πρὶν μὲν φανερῶσθαι τὴν ὑπεροχὴν ταύτην ὀνο-
μάζεται **Θετικόν**· ὅταν δὲ φανερῶνται τὴν ὑπὲρ πολλὰ
ὑπεροχὴν **συγκριτικόν**· ὅταν δὲ τὴν ὑπὲρ ὅλα, ὑ-
περθετικόν. Εἶναι λοιπὸν τρεῖς ἐπαισθητοὶ βαθμοὶ τῆς
τοῦ ἐπιθέτου σημασίας, χρειαζόμενοι τύπους τρεῖς διαφό-
ρους διὰ νά ἐξαγγέλλωνται. Οἱ ὁμαλοὶ τύποι τῆς παλαιᾶς
Ἑλληνικῆς γλώσσης ταυτίζονται μὲ τοὺς τῆς νεωτέρας.
Καὶ τοῦ μὲν Θετικοῦ εἶναι ὁ τοῦ ἐπιθέτου, ὡς ἔτυχεν·
οἶον, λευκός· τὸ δὲ συγκριτικὸν καταλήγει εἰς **τερος**,
τὸ δὲ ὑπερθετικὸν εἰς **τατος**· οἶον, λευκότερος, λευ-
κότετος.

ΙΘ'. Δύναται δὲ νά σχηματισθῶσι καὶ τύποι ἐκφέροντες
βαθμοὺς κατωτέρους τοῦ Θετικοῦ. Τοιοῦτοι τύποι εὐρίσκου-
ται εἰς τῶν Ἰταλῶν τὴν γλῶσσαν, ἔχοντες ἀντιθέτους καὶ
ἄλλους μεγαλυντικούς χωρὶς παραθέσεως. Εἰς τὴν Ἀραβι-

κῆν γλῶσσαν λέγουσιν οἱ ταύτης ἔμπειροι (α) ὅτι ὅλα τὰ ὀνόματα, ὅλα τὰ ἐπίθετα, αἱ δεκτικαὶ ἀντωνυμίαι, πολλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ῥήματα ἐπιδέχονται τὸν μειωτικὸν σχηματισμόν. Ἀφίνοντες τούτους, εὕρισκομεν εἰς τὴν παλαιάν μας γλῶσσαν πολλὰ μὲν προσηγορικὰ ὀνόματα σχηματιζόμενα μειωτικῶς· οἶον, οἰκίσκος, παιδίσκη, ἀνθρωπίσκος, παιδίον· πολλὰ δὲ κύρια, τῶν ὁποίων τὸν μειωτικὸν σχηματισμόν ἐνομάζουσι οἱ γραμματικοί· μαρτύρηται ὑποκορισμὸν οἶον, Διονῦς, Μηνᾶς, Φειδιππίδιον· καὶ συγκριτικὰ δὲ λαμβανόμενα μειωτικῶς· οἶον χθὲς ἤμην ἁσθενής, σήμερον εἶμαι ὑγιέστερος, αὐτὲ τοῦ ὁπωσοῦν ὑγιής. Εἰς δὲ τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν ἐμβῆκαν συχνοτάτα μειωτικά· οἶον, νεράκι, κρασάκι, ἐλιγάκι, καλούτσικος, μικρούτσικος καὶ ἄλλα, τῶν ὁποίων ὅσον εἶναι τοῦ παρόντος σκοποῦ ἡ ἐξέτασις.

Κ'. ΑΦΗΡΗΜΕΝΟΝ. Εἰς ὁποῖονδήποτε ἀπὸ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς (ΙΗ') τὸ ἐπίθετον ὀνομάζεται καὶ συγκεκριμένον, ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ οὐσιαστικόν (ΙΣ')· ἐπειδὴ τὸ μὲν φανερώνει τὴν ιδιότητα ὁμοῦ καὶ τὸ πρᾶγμα φανερώς ἢ κρυφίως, ἐπάνω τοῦ ὁποίου λέγεται (ΙΖ'), τὸ δὲ, τὴν οὐσίαν μετὰ τῶν κατηγορουμένων της (Λογικ. ΜΒ'). Τὰς δὲ ἀφηρημένας ἐννοίας, διὰ τῶν ὁποίου εἰκονίζεται νοερῶς ἢ τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν οὐσιωδῶν προσόντων χωρὶς τῆς πρώτης οὐσίας, ἢ ἔντι ἀπὸ τὰ οὐσιωδῶς ἢ ἐπουσιωδῶς προσόντα, παριστάνουσιν ὀνόματα ἰδιαιτέρας καταλήξεως ἔχοντα, ἀφ' ἣ ῥημένα καὶ αὐτὰ ὀνομαζόμενα (Λογικ. ΜΔ', γ')· οἶον, ἀνθρωπότης, λευκότης, σοφία, κακία,

(α) Βλέπε τὴν ἀναφερθεῖσαν ἀνωτέρω (Θ', Ἑκτοστμ.) Γενικὴν Γραμματικὴν Σιλβέστρου Σακίου, ἐκδ. τρίτη Σελ. 126.

δικαιοσύνη, ἀρετή. Εἰς δὲ τὸν λόγον φέρουσιν ὅλα τὰ ἀφηρημένα μορφὴν οὐσιαστικοῦ, μ' ὅλου ὅτι δὲν εἶναι ὅλα τοιαῦτα.

ΚΑ'. ΠΑΡΕΠΟΜΕΝΑ. Τὸνομα, εἴτε οὐσιαστικὸν εἴτε ἐπίθετον, διὰ τὰ σημαίνῃ κάποιαν διαφορὰς τῶν πραγμάτων καὶ σχέσεις αὐτῶν πρὸς ἄλλα, ἔπρεπε τὰ ὑπόκειται εἰς τροπὴν τινα ἢ μεταβολὴν κατ' ἀρχὰς αὐτοῦ γινομένην ἢ κατὰ τὸ τέλος· τὸνομα τότε λέγεται ὅτι κλίνεται. Ἐκλαμβάνομεν δὲ τὴν κλίσιν ἐνταῦθα γενικώτερον παρὰ καθὼς συνηθίζουσι οἱ Γραμματικοί. Κλίνεται δὲ ἢ κατὰ γένος ἢ κατ' ἀριθμὸν ἢ κατὰ πτώσιν. Αἱ δὲ τρεῖς αὗται κλίσεις λέγονται πορεπόμενα τοῦ ὀνόματος.

ΚΒ'. ΓΕΝΟΣ. Εἰς ὅλα τὰ ἔμψυχα τῆς γῆς οὗτα ὑπάρχουσι δύο γένη, ἄρσεν καὶ θῆλυ. Ἀνάγκη λοιπὸν ἦτο τὰ διακρίνυνται τὰ τούτων σημαυτικά ὀνόματα· καὶ ὅσα μὲν σηματούνουσι τὸ ἄρσεν, λέγονται γένους ἀρσενικοῦ· ὅσα δὲ τὸ θῆλυ, θηλυκοῦ· οἶον, ἀνὴρ, γυνή, τίμιος, τιμία. Τὰ δὲ ἄψυχα δὲν εἶναι οὔτε ἀρσενικά, οὔτε θηλυκά. Τούτων λοιπὸν τὸ γένος λέγομεν ὅτι εἶναι οὐδέτερον· οἶον, ξύλον, φῶς, ὕδωρ, πῦρ κτλ. Κυρίως λοιπὸν τὸ οὐδέτερον δὲν εἶναι γένος, ἀλλ' ἀπουσία καὶ τῶν δύο γενῶν. Ὀυδέτερα κατὰ γένος ἔπρεπε τὰ εἶναι ὅλα τὰ ἀψύχων δηλωτικά καὶ ὅλα τὰ ἀφηρημένα· ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν νηπιότητα τοῦ πολιτισμοῦ των προσωποποιήσαντες ὅλα τὰ ἄψυχα εἰσῆγαγαν εἰς τὰς πλείους γλώσσας τὸ ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν καὶ ἐπὶ τῶν γένους ἀνεπιδέκτων· οὕτω λέγομεν ἀρσενικῶς ἡλιος, ἀστὴρ, παταμός, λεῖθος κτλ. καὶ θηλυκῶς, σελήνη, θάλασσα, γῆ, πέτρα κτλ. καὶ πάλιν ἀρσενικά ἐκφράζομεν οὐδέτερος·

οἶον, γύναιον, παιδίον, βώδιον. Εἰς τὴν γλῶσσαν μας διακρίνονται καὶ τὰ τρία γένη, καθὼς καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων εἰς τὴν Γερμανικὴν· αἱ δὲ νεώτεραι ἄλλαι γλῶσσαι μόνον τὸ ἀρσενικὸν καὶ θηλυκὸν διακρίνουσι.

ΚΓ'. Τὰ δὲ ἐπίθετα, ἐπειδὴ σημαίνουσιν ιδιότητας πραγμάτων ἢ προσώπων· καὶ τὸ αὐτὸ συμβεβηκὸς ἔμπορει νὰ εἶναι ιδιότης καὶ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ καὶ οὐδέτερου ὀνόματος· διὰ τοῦτο, κυρίως οὐδέτερα ὄντα, σχηματίζονται ὅμως τριγενῶς, μεμύμενα τὸ γένος τοῦ ὀνόματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιλέγονται· οἶον, λευκὸς ἀνὴρ, λευκὴ γυνή, λευκὸν μέταλλον.

ΚΔ'. ΑΡΙΘΜΟΣ. Τὸ μὲν κίριον ὄνομα φανερώνει ἐν τι προσδιωρισμένον πρόσωπον· οἶον, Ξενοφῶν, Πλάτων· τὸ δὲ προσηγορικὸν σημαίνει ἢ εἶδος ἢ γένος ὁλόκληρου ὄντων· οἶον, Ἴππος, ζῶον· ὅταν λοιπὸν δὲν θέλωμεν νὰ φανερώσωμεν αὐτὲ ὅλον γένος οὔτε ὅλον εἶδος, ἀλλ' ἄτομα τινα ἢ εἶδη, ἢ ἐν τι τοῦτων· τότε μεταχειρίζομεθα τοὺς ἀριθμούς· εἰ μὲν λοιπὸν τὸ σημαίνόμενον εἶναι ἐν, ἐκφέρεται ἐνικῶς· οἶον, ἄνθρωπος, γυνή, δένδρον· εἰ δὲ εἶναι πολλὰ, ὠρισμένως μὲν ἐκφράζονται διὰ τῶν λεγομένων ἀριθμητικῶν ὀνομάτων· οἶον, δέκα ἄνθρωποι, εἴκοσι δένδρα, τριάκοντα ἀργύρια· ἀορίστως δὲ, διὰ μένης τῆς τοῦ ὀνόματος καταλήξεως, ἥτις ἐμφαίνει τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν· οἶον, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδία· αἱ δὲ καταλήξεις αὗται σημαίνονται διαφόρως, καὶ εἶναι ἔργον τῆς μερικῆς γραμματικῆς νὰ ἀποδώσῃ τοὺς τύπους των· λέγομεν μόνον ἐν παρόδῳ, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐσήμαινε διὰ καταλήξεως ἰδιαιτέρας καὶ τὸν θυϊκὸν ἀριθμὸν· οἶον, ἀνθρώπω, γυν-

ναῖκε, δένδρω· ἀντὶ τοῦ δύο ἄνθρωποι, δύο γυναῖκες, δύο δένδρα.

ΚΕ'. ΠΤΩΣΙΣ. Εἰς τὰς προτάσεις τῆς Λογικῆς περι-
 ράσσεται τὸ ὑποκείμενον κατὰ μόνην τὴν μετὰ τοῦ κατηγο-
 ρουμένου σύναψιν ἢ ἀπ' αὐτοῦ διάσασιν· οἶον, Ὁ ἄνθρω-
 πος εἶναι λογικὸς· αὕτη δὲ ἡ κατάληξις τοῦ ὀνόματος λί-
 γεται ὀρθῇ, ἢ διότι κατ' αὐτὴν δὲν κλίνει σχετικῶς πρὸς
 ἄλλο, ἢ διότι ἔσται ἀμετάτρεπτος καθὼς ἐτέθη νὰ εἶναι
 προτάσεως ὑποκείμενον· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ταύτην μόνον ὀ-
 νομάζει κυρίως ὄνομα (α). Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γλῶσσον συ-
 χυότατα ζητεῖται νὰ ἐξηγηθῇ ἡ τοῦ ὑποκειμένου ὀνόματος
 πρὸς ἄλλο σχέσις κοινωνουμένη ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸ ἄλ-
 λο· διὰ τοῦ μεταξὺ ρήματος. Τότε τὸνομα, πρὸς τὸ ὁποί-
 ον φέρεται σχετικῶς ὁ ὑποκείμενος ὅρος τῆς προτάσεως,
 ἀνάγκη εἶναι νὰ σημαυθῇ διὰ καταλήξεως τινὸς ἐμφανιού-
 σης, κατὰ συνθήκην, τὴν σχέσιν. Ἔςωσαν, φέρ' εἰπεῖν,
 Οἶκος, Πλάτων, δύο ὀνόματα· καὶ ἄς τιθῇ, ὅτι θέλο-
 μεν νὰ φανερώσωμεν τὴν τοῦ πρώτου πρὸς τὸ δευτέρου
 κτηματικὴν σχέσιν· τοῦ δευτέρου λοιπὸν ἡ ὀνομαστικὴ κα-
 τάληξις θέλει μεταπέσειν, κατὰ συνθήκην γενομένην με-
 ταξὺ τῶν πρώτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δημιουργῶν, εἰς
 ος· ἢ, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀληθὲς εἰς τὴν μερικὴν ταύτην ὑ-
 πόθεσιν, ἢ κατάληξις ὧν θέλει προσλάβειν τὴν συλλαβὴν
 ος, καὶ θέλει γενῆναι Πλάτωνος· ἢ δὲ σχέσις θέλει ση-
 μαυθῇ μετὰ τὴν ἀπόφασιν. Ὁ οἶκος εἶναι τοῦ Πλάτωνος·
 ἢ κατάληξις αὕτη ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς γραμματικούς Π τ ῶ-

(α) Τὸ δὲ Φίλωνος ἢ Φίλωνι καὶ ἔσα τοιαῦτα οὐκ ὀνόματα, ἀλ-
 λὰ πτώσεις ὀνόματος, περὶ Ἑσμ. Κεφ. Β'.

εις· ὅσαι λοιπὸν εἶναι αἱ δυναταὶ σχέσεις, τόσαι δύνανται νὰ εἶναι καὶ αἱ ταύτας ἐμφαινύουσαι πτώσεις.

ΚΣ'. Σχέσεις ὀνόματος πρὸς ἄλλο ὄνομα εἶναι βίβαια πολλάι, καὶ δυσκόλως προσδιορίζονται· ἀλλ' ἐὰν κρίνωμεν ἀπὸ τοῦ μέγιστον πλήθους τῶν εἰς γλώσσας τινὰς εὐρισκόμενων πτώσεων, ἐμποροῦν ἴσως δι' ἀναγωγῆς νὰ ὀλιγοθεύσωσι καὶ νὰ γένωσιν ὁλὼ αἱ ἐφεξῆς· κτητικῇ, δοτικῇ, αἰτιατικῇ, ἢ, κάλλιον ἴσως, ἐνδοτικῇ, ληπτικῇ, ὀργανικῇ, τοπικῇ, χρονικῇ, αἰτιολογικῇ. Τόσαι λοιπὸν ἐμποροῦν νὰ εὐρίσκονται εἰς πᾶσαν γλῶσσαν καὶ αἱ πτώσεις, αἵτινες γίνονται δέκα, εἰς προσθέσωμεν τὴν ὀρθὴν ἢ ὀνομασικὴν, καὶ ἄλλην τι νὰ λεγομένην κλητικὴν. Ἡ γλῶσσα τῶν Ῥώσσων καὶ ἡ τῶν Πολωνῶν ἔχουσι δέκα πτώσεις, ὡς μαρτυροῦσιν οἱ τῶν γλωσσῶν τούτων εἰδήμονες (α). Ἡ τῶν Ῥωμαίων ἔχει ἕξ, προσθέτουσα εἰς τὰς πέντε γνωσάς μας ἐκ τῆς ἡμετέρας γλώσσης τὴν ληπτικὴν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει *ablative*, καὶ ἐμετάφρασεν διαφόρως οἱ ἡμέτεροι.

ΚΖ'. Αἱ πέντε τῆς παλαιᾶς Ἑλληνικῆς πτώσεις εἶναι αἱ ἐφεξῆς, γνωριμώταται, ὡς εἶπα, εἰς ὅλους μας.

α'. Οὐομασικῇ, ἐπειδὴ κυρίως δι' αὐτῆς ὀνομάζεται τὸ πρῶγμα· οἶον, ἄνθρωπος τὸ λογικόν. ζῶον· κύνελος τὸ περιφερὲς σχῆμα, τὸ ἔχον τὴν δεῖνα καὶ δεῖνα ιδιότητα.

β'. Γενικῇ, ἢ, καθολικώτερον, κτητικῇ, ἥτις φανεροῦναι τὸν κύριον, ἢ κτήτορα, ἢ γεννήτορα, ἢ ὅπως

(α) Allgemeine Sprachlehre von Johann Daniel Hensel, ἐν Λειψία, 1807, Σελ. 39.

οὖν ἄλλως ἐξουσιασικόν τινος· οἶον, Ὁ Ἀλέξανδρος εἶναι υἱὸς τοῦ Φιλίππου· ὁ οἶκος τοῦ Πλάτωνος· τὰ ποιήματα τοῦ Ὀμήρου. Ἐδῶ ὁ Φίλιππος, ὁ Πλάτων, ὁ Ὀμηρος παριστάνονται ὡς ἔχοντες καὶ ἐξουσιαζόντες τρόπον τινα ὁ μὲν υἱόν, ὁ δὲ κτῆμα, ὁ δὲ ἔργου τοῦ ἰδίου τὰ ποιήματα.

γ. Δοτικὴ, φανερώνουσα τὴν τοῦ διδόντος ἢ χαρίζομένου ἢ ὅπως ἄλλως περιποιουμένου, ἢ καὶ τάναν ἰα τούτων κάμνεντος σχέσιν πρὸς τὸν λαμβάνοντα ἢ ἀξιούμενον τῆς χάριτος καὶ περιποιήσεως· ὁ λαμβάνων παριστάνεται διὰ τῆς πτώσεως ταύτης· οἶον, Ἐδωκε τῷ πύθῃ τι ἐλεημοσύνην· Ἐδώρησατο τοῖς ἀρχαῖσι βραβεῖα.

δ. Αἰτιατικὴ, ἢ κάλλιον ἰσως ὑποδεικτικὴ, ἢ δεκνύουσα τὴν τοῦ ἐνεργούντος σχέσιν πρὸς τὸ τὴν ἐνέργειαν δεχόμενον, τὸ ὁποῖον ἐμπεύεται διὰ τῆς πτώσεως ταύτης· οἶον, Τιμῶ τὸν διδάσκαλον· διδάσκω τοὺς μαθητάς· σωφρονίζω τὸν ἄτακτον.

ε. Κλητικὴ, ἥτις δὲν παραλαμβάνεται ἄλλως εἰς τὸν λόγον εἰμὴ ὅσον ὑὰ φωνήσῃ καὶ ὑὰ κάμῃ προσεκτικόν ἄλλον τινα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται ὁ λόγος. Εἰς ταύτην προσέθεται κάποτε καὶ κλητικόν τι μόριον, ὁποῖον εἶναι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὸ ὦ· οἶον, ὦ Θεέ! ἐπάκουσόν μου· Υἱέ μου! πρόσσεχε εἰς ὅσα θέλω σὶ εἶπεν· ἀκούεις, φίλε, Τί λέγουσιν οὗτοι;

ΚΙΙ. Ἡ νεωτέρα μας Ἑλληνικὴ γλῶσσα τέσσαρας μόνον πτώσεις ἔχει· ὀνομασικὴν, γενικὴν, αἰτιατικὴν, καὶ κλητικὴν· πολλαὶ δὲ γλῶσσαι δὲν χαρακτηρίζουσι τὰς πτώσεις μετὰ τὴν κατάληξιν· ἀλλὰ πᾶς ἀναπληροῦνται εἰς ταύτας τὰς γλώσσας αἱ ἐκτεθείσαι ἀνωτέρω (Κ5) δεκα πτώσεις; Εἰς τὴν

παλαιάν· Ἑλληνικὴν ἄλλοτε μὲν ἀναπληροῦνται διὰ τῆς αὐτῆς καταλήξεως πολλῶν ὅλλων αἱ σημασίαι, ἄλλοτε δὲ, καθὼς πάντοτε καὶ εἰς τὴν νεωτέραν αἱ λοιπαὶ ἐξ, καὶ εἰς πᾶσαν γλῶσσαι αἱ ἐλλείπουσαι, ἀντικαθίστῶνται, ὡς θε-
λομεν ἰδεῖν, διὰ προσθέσεων.

Σημείωσις. Ἡ παλαιὰ Ἑλληνικὴ ἐμπορεῖ τὴν μὲν χρεῖαν τῆς αἰ-
τιολογικῆς καὶ ὀργανικῆς καὶ χρονικῆς νὰ ἀναπληρωσῇ μὲ τὴν δο-
τικὴν· οἶον, φθόνῳ οὐκ ἐπαινεῖ κλέων τὰ καλὰ· εἰπεῖ ἀπέκτει-
νεν ὁ δῆμιος τὸν κατὰδικον. Τῷ καιρῷ ἐκεῖνο εἶπεν ὁ Ἰησοῦς· ἡ
καὶ μὲ τὴν γενικὴν· οἶον, Ἡμέρας καὶ νυκτός ἐργάζομαι. Τὴν
δὲ τοπικὴν δύναται νὰ σχηματίσῃ μὲ ἰδίαν τοῦ ὀνόματος καταλή-
ξιν· οἶον, Ἀθήνησι διατρίβω, Ἀθίναζε περνούομαι, Ἀθῆνηθεν ἐρ-
χομαι· ἀλλὰ τὰς αὐτὰς σχέσεις φανερώνει καὶ προσθεπτῶσις, ὡς
θελομεν ἰδεῖν εἰς τὸ περὶ Προσθέσεως κεφάλαιον.

ΚΟ'. Ἐπειδὴ ἡ πληθὺς τῶν σχέσεων ὑπερβαίνει τὴν
τῶν Πτώσεων· διότι καὶ πῶσα μία ἀπὸ τὰς εἰρημύνας ἐμπορεῖ
νὰ διαιρεθῇ εἰς ἄλλας μερικωτέρας· ἡ χρονικὴ, φέρ' εἰπεῖν,
εἰς τὴν ἐνῶ καὶ ἀφ' οὗ καὶ προτοῦ, καὶ ὡς ἐρῶ-
χρουν· καὶ ἐμποροῦν παρὰ ταύτας νὰ ὑπάρχωσι καὶ
ἄλλαι· διὰ τοῦτο εἰς μίαν Πτώσιν προσκολλῶντες μόρια
τινα, καὶ εἰς ἄλλην ἄλλα, φανερύομεν ὅλας τὰς εἰς τὸν
λόγον ἐνδεχομένας σχέσεις. Τὰ μόρια ταῦτα ὀνομάζονται
προθέσεις· γίνεται δὲ φανερόν, ὅτι αἱ προθέσεις ἤθελαν
εἶσθαι παντάπασιν ἄχρηστοι εἰς γλῶσσαν, ὥτις ἡδύνατο νὰ
σχηματίσῃ τόσας πτώσεις, ὅσαι ἐμποροῦν νὰ ὑπάρχωσιν αἱ
ὀνόματος πρὸς ὄνομα σχέσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Περὶ Ἄρθρου.

Α'.

Τὰ ὀνόματα ἐκφέρονται ἢ ἀδιορίζως· οἷον, ἄνθρωπος, φιλόσοφος, ζωγράφος, ἡγουν εἰς τις τῶν ἀνθρώπων, τῶν φιλοσόφων, τῶν ζωγράφων· ἢ ὠρισμένως· οὕτω δὲ πάλιν ἢ διορίζεται ὅλον τι εἶδος, ἢ διακρίνεται ἐξοχός τις ἰδιότης τοῦ εἶδους, ἢ σημαίνεται τι, τὸ ὁποῖον μᾶς εἶναι ἐγνωσμένον· καὶ τότε προτίθεται τὸ λεγόμενον ἄρθρον (ΙΕ')· οἷον, Ὁ ἄνθρωπος ὑπερβαίνει ὅλα τὰ ζῶα κατὰ τὸ λογικόν· Ὁ κύων εἶναι φιλοδόξοτον ζῶον. Ὁ ζωγράφος ἤλθε νὰ σχεδιάσῃ τὴν εἰκόνα. Σημαίνεται δὲ κάποτε μὲ τὸ ἄρθρον καὶ τὸ ἐξέχον τὰ ἄλλα εἰς τὸ εἶδος του· οἷον ὁ ποιητής, ὁ φιλόσοφος, αὐτὶ ὁ Ὅμηρος, ὁ Ἀριστοτέλης. Τὰ δὲ κύρια ὀνόματα, ὡς οἴκοθεν ὠρισμένα καὶ γνωστὰ, δύνανται νὰ ἐπεθῶσι καὶ ἀνάρθρως· οἷον, Σωκράτης, Πλάτων· οὕτω φέρονται πολλάκις εἰς τὴν παλαιὰν γλῶσσαν μας· οὕτω τὰ μεταχειρίζεται πάντοτε ἡ Γερμανικὴ, καὶ ὅλαι σχεδὸν αἱ νεώτεραι γλῶσσαι. Εἰς δὲ τὴν ὁμιλουμένην ἀκόμη δὲν ἔγινε τοιαύτη ἡ χρῆσις των.

ΛΑ'. Τὸ Ἄρθρον, καθ' ἑαυτὸ θεωρούμενον, δὲν ἐπιδέχεται κυρίως οὐτ' ἀριθμὸν οὔτε πτώσιν· διότι τίποτ' ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ ὀριστικὸν σημεῖον· καὶ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν τὰ ἄρθρα a, the εἶναι παντάπασιν ὄκλητα· ἀλλ'

ἐπειδὴ εἶναι σφικτὰ δεδεμένα μὲ τὰ ὀνόματα· διὰ τοῦτο εἰς πολλάς γλώσσας, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἰδικήν μας, κλίνονται καὶ κατὰ γένος καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ πτώσιν· οἶον ὁ, ἡ, τό· οἱ, αἱ, τὰ· τοῦ, τῆς, τῶν κτλ. ὡς εἶναι γνωστὸν ἀπὸ τὴν μερικωτέραν γραμματικὴν.

ΔΒ'. Πιθανῶς τὸ ἄρθρον ἐπαρалаμбάνετο κατ' ἀρχὰς εἰς δεῖξιν τῶν εἰς τὴν αἰσθησιν πιπτόντων ἀντικειμένων· οἶον, Ὁ ποταμὸς, αὐτὶ τοῦ, Οὗτος ὁ ποταμὸς, τὸν ὁποῖον βλέπω· καὶ μὲ τοιαύτην δύναμιν τὸ ἀπαντῶμεν εἰς τοὺς παλαιούς ποιητάς, καὶ μάλιστα εἰς τὸν Ὅμηρον. Κατ' ὀλίγον δὲ μετέπεσεν εἰς τὸ νὰ σημαίνῃ τὸν εἰρημύμενον (Λ') προσδιορισμὸν, καὶ μάλιστα νὰ παραληφθῇ ὡς μορίου διακριτικὸν τῶν γενῶν, καὶ ἴσως ἀπὸ πρῶτους τοὺς Στωϊκοὺς (Διογ. Λαέρ. Βιβλ. ΙΒ', Κεφ. Ι, λθ')· τότε πιθανὸν εἶναι ὅτι ἐμβῆκαν εἰς χρῆσιν αἱ δεικτικαὶ λεγόμεναι ἀντωνυμῖαι ἀντὶ τῶν τὴν δεῖξιν πρότερον σημαινόντων ἄρθρων.

ΔΓ'. Ἀλλὰ διὰ τί ἄραγε ὠνομάσθη ἄρθρον; Ἄρθρον εἰς τὰ ζῶικα σώματα λέγεται ἡ δὴ κώλων ἔνωσις ὡς εἶναι ὁ ἀγκὼν τῆς χειρὸς. Τὸνομα τοῦτο μὲ βάλλει εἰς ὑποψίαν· μήπως δὲν εἶναι μόνον τὸ ἄρθρον, ἀλλ' ἔχει καὶ ἀντίτιχον ἄλλα τὸ λεγόμενον ὑποτακτικόν, ὅς, ἡ, ὅ· Τὸ δεύτερον τοῦτο διαρθρῶναι λόγον ἀτελῆ μὲ τὸν προηγούμενον ἔντελῃ, τοῦ ὁποίου βᾶσις εἶναι τὸ ὑπὸ τοῦ προτακτικοῦ ἄρθρου προσδιοριζόμενον ὄνομα, ἢ καὶ ἀνάρθρως μὲν φερόμενον, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ μορίου τούτου δυνάμει διατιθέμενον· οἶον, Κεῖται ἀνὴρ, ὅς πρῶτος εἰσῆλθοι τείχος Ἀχαιῶν. Τὸ ὑποτακτικὸν τόσον ἀναγκαίως ἀπαιτεῖται τοῦ προτακτικοῦ προϋπόθεσιν κατὰ τὴν ἀρχαίαν δεικτικὴν σημασίαν του (ἀνωτ.), ὥς, ἐπειδὴ ἐλησμονήθη αὕτη παν·

τάπασιν, ἀναγκαζόμεθα ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ παθαλαμδάνωμεν ἐπὶ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης δεικτικὴν ἄλλην λέξιν τὴν ἐκείνος λέγοντες, φέρειπεν, ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος κτλ. Ἐχει λοιπὸν τὸ ἄρθρον, εἰν δὲν ἀπατῶμαι, δύο μέρη, ἢ δύο κῶλα, Πρωτακτικὸν καὶ ὑποτακτικὸν, ἢ ὕγούμενον καὶ ἐπόμενον, ἢ ἀνταποδοτικὸν καὶ ἀναφορικόν.

ΛΔ'. Ἐὰν δὲ τοῦτο δοθῇ, ἔπεται εὐθύς, ὅτι ἄρθρα εἶναι ὅλα τὰ ἀναγκαίως συναρμολογούμενα μόρια εἰς τὰς ἀναφορικὰς λεγόμενας προτάσεις (Λογικ. ΡΝΔ'). Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ εἰπώμεν ἄρθρα οὐσιαστικὰ, ὅποια εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν ὀνομαζόμενα ἄρθρα· οἶον, Ὁ, ὅς· ἡ, ἢ, ὑπὸ τῶν ὁποίων σημαίνονται ὠρισμέναι καὶ δακτυλοδεικτημέναι τρόπου τινὰ οὐσίαι· καὶ ἄρθρα ποσότητος, οἶον, τόσος, ὅσος· καὶ ποιότητος, τοιοῦτος, οἷος, καθὼς καὶ ἄλλως ἐπαρτήρησε πρὸ ἐμοῦ (α). Ἀλλὰ καὶ χρονικὰ ἄρθρα, τότε, ὅτε· καὶ τοπικὰ, ἐκεῖ, ὅπου· καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ μόρια τὰ κατ' ἀναφορὰν καὶ ἀνταπόδοσιν διαρθρούμενα, τῶν ὁποίων ἡ δύναμις εἶναι συνδεδεμένη, ὡς ἄριστα μὲν ὁ Βουτμόνας ἐπαρτήρησεν ἐπὶ τῶν μορίων ὅτε, ὅποτε (β)· ἡμεῖς δὲ θέλομεν εἰπεῖν τὰ δέοντα εἰς τὸ περὶ Συνδεδεσμένων, Ὅλα δὲ ταῦτα ἔχουσι μεγάλην συγγέ-

(α) Βλέπε Λεξικὸν τῆς Γαλλικῆς γλώσσης παρὰ Γρηγορίου Γ. Ζαλίκογλου Θεσσαλονικέως, ἐν Παρισίοις, 1809, εἰς τὴν τούτου προδιαθέσιν σελ. 1—1β'.

(β) Βλέπε Βουτμάνου Ἑλλην. Γραμματικὴν· ὑπὸ Στεφάνου Οὐκινόμου μεταφρασθεῖσαν, καὶ ἐκδοθεῖσαν ἐν Βιέννῃ, τὸ 1812, σελ. 494. καὶ Ῥητορικὴν Βάρμδα, Σελ. 223.

ντικαν εἰς τὴν σύνταξιν, καθὼς εἶναι φανερόν ἀπὸ τοῦ πε-
ρὶ τούτων συντακτικοῦ κανόνας τῆς μερικῆς γραμματικῆς.
Ἰσως δὲν εἶναι περιττὸν νὰ ἐρευνησῶσι βαθύτερα οἱ τῶν
τοιούτων ἔμπειροι τὴν περὶ ἄρθρων ταύτην γνώμην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Περὶ Ἀντωνυμίας.

ΛΕ΄.

Η Ἀντωνυμία παραλαμβάνεται εἰς τὸν λόγον αὐτὴ ὀνό-
ματος, ὅχι διότι δύναται ἀδιαφόρως νὰ τεθῇ ἢ τὸ ὄνομα
ἢ αὐτή· ἐπειδὴ ἴσως ἀληθεύει τοῦτο μόνον διὰ τὰς ἀνα-
φορικός· ἀλλὰ διότι καὶ ἐξ αὐτῆς ὡς ὑποκειμένου καὶ κα-
τηγορουμένου τινος συναπαρτίζεται λόγος, καθὼς εἶναι ὁ
ἐξ ὀνόματος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὁμιλία γίνεται διὰ σώματος πρὸς
ἄλλον, ὅστις τὴν ἀκούει· ὅταν ὁ ὁμιλῶν παριστάνῃ Τί
κόμεναι ἢ Τί σοχάζεται αὐτός, καὶ ἐπομένως εἶναι αὐτὸς
τὸ ὑποκείμενον εἰς τὴν ἀπόφασιν· καὶ Τί πρέπει νὰ κάμῃ
ὁ ἀκούων, ἥγουν ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ὡς εἰς ὑποκείμενον
κατηγορούμενα τινα· τότε τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ λεγούτος καὶ
τὴν τοῦ ἀκούοντος ὀνόματα ἄλλα δὲν τὴν ἐρμηνεύουσιν,
ἀλλ' ὁ ὁμιλῶν λέγει Ἐγώ, καὶ τὸν ἀκούοντα ὀνομάζει
Σὺ. Αἱ ἀρχαιόταται λοιπὸν ἀντωνυμιαί εἶναι ἡ Ἐγὼ καὶ
ἡ Σὺ· ἡ δὲ Ὡς τοῦ τρίτου προσώπου ἐπενοήθη ἐξ ἀνάγκης
διὰ νὰ σημαίνῃ πρόσωπον ἄλλο διάφορον παρὰ τὸ λε-

γον καὶ τὸ ἀκῡον, ἀναφερόμενον δὲ εἰς τὸν μεταξὺ τῶν
δύο προσλαλούντων προσώπων λόγον.

ΛΓ'. Αἱ ἀντωνυμίαι αὗται Ἐγώ, Σὺ, "Ὅς ὀνομά-
ζονται μὲν ἀπὸ μᾶς πρωτότυποι· ὀνομάζονται δὲ ἀπ'
ἄλλας γλώσσας οὐσιασικαὶ ἢ προσωπικαί· καὶ
πρωτότυποι μὲν λέγονται ὡς πρὸς τὰς ἐξ αὐτῶν παραγώ-
γους, αἵτινες εἶναι αἱ κτητικαὶ καὶ αἱ σύνθετοι· οὐσιαστι-
καὶ δὲ, ὡς οὐσίας πρώτης καὶ ἀτόμου σημαντικαί· προ-
σωπικαὶ δὲ ὡς τὸ πρῶτον καὶ δεύτερον καὶ τρίτον πρόσω-
πον διακρίνουσαι.

ΛΔ'. Ἀντωνυμίαι δὲ παρὰ τὰς πρωτοτύπους εἶναι
α') δεικτικαὶ τῶν ἐγγύς, οἷον οὗτος, ἢ τῶν πόρ-
ρω, ἐκεῖνος β') ἀναφορικαὶ τῶν προειρημένων ὀνο-
μάτων, αὐτός· γ') ἀόριστοι, οἷον Τίς, Ποῖός, Πο-
σός· δ') ἐρωτηματικαί, οἷον Τίς; Ποῖός; Πόσός;
ε') κτητικαὶ ὅπου τῶν πρωτοτύμων παραγόμεναι, ἐ-
μὸς, σὸς, ἐὸς, καὶ φανερόνουςαι τὴν κτητορικὴν σχέ-
σιν ἐνὸς ἐκ τῶν τριῶν προσώπων πρὸς τὰ πράγματα, τὰ
ὅποια εἶναι ἰδιότητων· ς') σύνθετοι, παραλαμβάνε-
ται, ὅταν τὸ πρόσωπον αὐτὸ ἐνέργῃ εἰς ἑαυτό· οἷον,
Σωφρονίζω ἑμαυτόν· ζ') ἀμοιβαῖαι, αἵτινες χρησι-
μεύουσιν, ὅταν δύο ἢ πλείότερα πρόσωπα ἢ πράγματα ἐπεν-
εργοῦσιν ἀμοιβαίως· οἷον, ἀλλήλων, ἀλλήλοισι,
ἀλλήλους· ἀγαπῶμεν ἀλλήλους θέλει νὰ εἴπῃ ἀγαπῶ-
μεν ἀμοιβαίως, ἐγὼ σέ, καὶ σὺ ἐμέ.

ΛΕ'. Ὅλαι αἱ ἀντωνυμίαι κλίνονται κατὰ γένος, παρεκ-
τὸς τῶν πρωτοτύπων Ἐγὼ καὶ Σὺ· ἢ δὲ τριτοπροσώπου Ὅς λέ-
γεται εἰς μόνα τὰ ἀρσενικά· τὸ δὲ θηλυκὰ καὶ αὐδέτερα τρίτα
πρόσωπα παριστάνονται ἀντωνυμικῶς διὰ τῶν ἢ δέ, τὸ

δε, ἢ αὐτῇ, αὐτὸ ὅλαι κλίνονται κατ' ἀριθμὸν πλην-
των ἀμοιβαίων, αἵτινες εἰς μόνου πληθυντικὸν ἀριθμὸν πα-
ριστάνονται. Ὅλαι χωρὶς ἐξαίρεσιν κλίνονται κατὰ πτώσιν.

ΛΘ'. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ. Ὑποσυνάπτομεν ἐνταῦθα καὶ
τὰ ἀριθμητικὰ λεγόμενα ὀνόματα. Ἀριθμητικὸν ὄνομα εἶναι
τὸ σημαίνον τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ πλάτος ἰδέας τινος (Λογικ.
ΜΗ') προσδιοριζομένης ἀπὸ περιτάσεις ὅσον, Εἰς τοῦτου
τὸν οἶκον εὐρίσκοντα: δέκα ἄνθρωποι. Εἰς ταύτην τὴν πό-
λιν οἰκοῦσιν ὀγδοήκοντα χιλιάδες ἄνθρωποι. Εἶναι δὲ τού-
των, τὰ μὲν ἀπλῶς ἀριθμητικὰ, τὰ δὲ τακτικὰ,
τὰ δὲ ἀναλογικά, τὰ δὲ χρονικά, τὰ δὲ ἀπροσ-
διόριστα.

Μ'. Τὰ μὲν ἀπλῶς ἀριθμητικὰ φανερώνουν ἢ ὁμοσι-
δῆ ἄτομα, ἢ ὁμογενῆ εἶδη ὅσον, Πέντε ἄνθρωποι, Τρι-
άκοντα ζῶα, Πεντήκοντα σώματα ὥς αἱ μονάδες νὰ ἔ-
χωσι τὸ αὐτὸ ὄνομα. Εἰς τὸ πρῶτον παράδειγμα ἀριθμοῦνται
πέντε λογικὰ ζῶα ἔχοντα τὸ αὐτὸ ὄνομα ἄνθρωπος ὅ-
ς εἰς τὸ δεύτερον εἶναι δέκα, φέρ' εἰπεῖν, ἵπποι, καὶ δέκα
βόες, καὶ δέκα ὄνοι· λέγονται δὲ τριάκοντα ὅχι ἐκ τοῦ εἰ-
δικοῦ ὀνόματος βοῖς ἢ ἵππος ἢ ὄνος· ἀλλ' ἐκ τοῦ γενικοῦ
ζῶον, τὸ ὅποιον ἔχουσι κοινὸν καὶ βοῦς καὶ ἵππος καὶ ὄ-
νος ὥσαυτως μὲ γινικιώτερον ὄνομα σώματα ἀριθμοῦν-
ται πενήκοντα, εἰὼ εἶναι εἰκοσι, φέρ' εἰπεῖν, ζῶα, καὶ
δέκα φυτὰ, καὶ εἰκοσι λίθοι.

ΜΑ'. Τὰ δὲ τακτικὰ φανερώνουσι τὴν πληθύν των
προηγούμενων τόπου τινος, καὶ τὸν τόπον αὐτὸν, ὅπου
εὐρίσκεται πρόσωπον ἢ πρᾶγμα μεταξὺ των ὁμοειδῶν του ὅ-
σον, Πέμπτος ἀρχιερεὺς σημαίνει ὅτι πρὸ αὐτοῦ προη-
γοῦνται τέσσαρες ἀρχιερεῖς, καὶ μετὰ τούτους ἐπέχῃ τὸν

πέμπτου τόπου αὐτός· προάγονται δὲ τακτικῶς οὕτω·
 Πρῶτος, δεύτερος, τρίτος κτλ.

ΜΒ'. Τὰ δὲ ἀναλογικὰ φανεροῦσαι ποσάκις εἶναι τι
 μεγαλῆτερον ἢ μικρότερον παρὰ ἄλλα· οἶον, Τριπλάσιον,
 τετραπλάσιον, δεκαπλάσιον, καὶ, ἐν γένει, πολλαπλάσιον·
 ἢ, Ὑποδιπλάσιον, ὑποτριπλάσιον, ὑποδεκαπλάσιον, καὶ
 γενικῶς, ὑποπολλαπλάσιον.

ΜΓ'. Τὰ δὲ χρονικὰ σημαίνουσι τὸ πλῆθος τῶν προη-
 γουμένων ἡμερῶν, καὶ Ποῖαν πρὸς εἰέναν φυλάττει τάξιν
 ἢ, κατὰ τὴν ὁποίαν σημοῦνεται ἡ διάρκεια τῆς ἐνεργείας
 ἢ τοῦ πάθους ὑποκειμένου τινος· οἶον, Δεκαταῖτος ἦλθεν·
 Περμπταῖος κατεκλήθη κτλ.

ΜΔ'. Ἀπροσδιόριστα δὲ ἀριθμητικὰ εἶναι ὅσα σημαί-
 νουσι πλῆθιν ἀκατονόμασιν· οἶον, Πολλοί, ὀλίγοι,
 πάντες, τινεῖς, καὶ ποιοι. Ἐδῶ ἄς ἀναχθῶσι καὶ τὰ
 Πᾶς, οὐ πᾶς, οὐδεῖς, Τίς, εἰς τὰ ὑποκείμενα τῶν
 προσδιοριζομένων προτάσεων παραλημφανόμενα (Λογικ.
 ΡΜΕ', ΡΜΣ')· καὶ τὰ ἐπιμεριζόμενα δὲ ἕκαστος, ἑκάτερος,
 ἕτερος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν σημαίνει, καθεὶς ἀπ'
 ὅλους· τὸ δὲ, καθεὶς ἀπὸ τοῦς δύο· τὸ δὲ τελευταίου,
 ὁ εἷς ἀπὸ τοῦς δύο.

ΜΕ'. Εἶναι δὲ καὶ ἀφηρημένα ἀριθμητικὰ ὀνόματα·
 εἷς, μὲνᾶς, δυάς, τριάς, ἐπτάς, δικάς, ἑκατοντάς κτλ.
 Ἐνότης, πολλαπλότης, παντοδαπότης κτλ.

ΜΣ'. Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ ἀριθμητικὰ ὀνόματα· ἐξ
 αὐτῶν δὲ τὰ μὲν εἶναι ἀδιάκριτα κατὰ γένος καὶ ἀριθμὸν καὶ
 πτώσιν· οἶον, Πέντε, ὀκτὺ, τριάκοντα· τὰ δὲ κλίνονται καθ'
 ὅλα ταῦτα τὰ τρία, ὡς γένηται ὅλῳ ἀπὸ τῆν τούτων ἐξ-
 ἑτασιν τῆς μερικωτέρας γραμματικῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Περὶ ῥήματος καὶ τῶν εἰς αὐτὸ παρεπομένων.

ΜΖ΄.

Πᾶσα ἰδέα περιέχει εἰς ἑαυτὴν πολλὰς ἄλλας, αἵτινες εἶναι οἱ χαρακτῆρες τῆς, ἢ οὐσιώδεις, ἢ ἐπουσιώδεις· οἶον, εἰς τὴν ἰδέαν ἄνθρωπος ἐνυπάρχουσιν ἰδέαι ἄλλαι, οὐσιώδεις μὲν ζῶον, λογικόν, οὐσία κτλ. Ἐπουσιώδεις δὲ, μίγα, μικρόν, λευκόν, φιλόσοφον κτλ. ἡ δὲ ἀνάλυσις τῆς ἰδέας εἰς τοὺς χαρακτῆρας τῆς γίνεται διὰ κρίσεως· οἶον, Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῶον, λογικόν, οὐσία, ἐνεργὸς κτλ. λευκόν, φιλόσοφον κτλ. ὅπου ὡς διὰ χαρακτηριστικοῦ ἢ ὑπογραφικοῦ ἔρισμοῦ σαφηνίζομεν τὴν ἰδέαν τοῦ ἀνθρώπου ἀιαλύοντες ἀπ' αὐτῆς τὰ γνωρίσματά της (Λογικ. ΡΑ΄), καὶ ἀποδίδοντες τα πάλιν εἰς αὐτήν. Τὰς ἀποδίδει δὲ πάντοτε τὸ μεταξὺ παρεντιθέμενος σύνδεσμος εἶναι, ὅς τις εἶναι ἢ ψυχὴ τοῦ λόγου, ὡς εἶπαμεν (ΙΒ΄)· οἱ δὲ χαρακτῆρες λέγονται τότε κατηγορίαι ἢ κατηγορήματα τῆς ἰδέας, ὡς κατ' αὐτῆς λεγόμεναι, ἢ εἰς αὐτὴν ἀποδιδόμεναι. Εἶναι δὲ κατηγορήματα πάμπολλα, ὅπου ὁ σύνδεσμος καὶ τὸ κατηγορήμα εἶναι συγχωνευμένα εἰς τὴν αὐτὴν λέξιν· οἶον, Ὁ ἄνθρωπος φιλοσοφεῖ, τὸ ὁποῖον εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ Ὁ ἄνθρωπος εἶναι φιλοσοφῶν (Λογικ. ΡΑΒ΄. Σημ. Α΄).

ΜΗ΄. Ῥῆμα εἶναι μέρος λόγου, τὸ ὁποῖον φανεράνυει ἰδέας χαρακτῆρα ἀναγκαῖον ἢ ἐνδεχόμενον, ὡς κατηγορήμα ὑποκειμένου ὅρου προτάσεως, περιέχον συνεπτυγ-

μίνως καὶ τὸν σύνδισμον, ὅς τις τὸ συνάπτει μὲ τὸ ὑποκείμενον· ἡ δὲ συναψὶς αὕτη ἐκτελεῖται ὑπὸ τοῦ συνεννοουμένου καταφατικῷ μερίῳ **Ναί**· εἰάν δὲ ὁ χαρακτήρ εἶναι ἀλλότριος τοῦ ὑποκειμένου, ἀποχωρίζεται ἀπ' αὐτοῦ, ἐνῷ προτάσσεται φανερώς ἐμπροσθέν του τὸ ἀντίθετον μόριον **Οὐ** ἢ **δὲ** **ν**. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔπταται.

ΜΘ. Λίγεται δὲ ῥῆμα καὶ ὁ σύνδεσμος, ὡς ἔχων ὅλους τοὺς σχηματισμούς του, ἐνῷ κυρίως εἶναι τύπος καὶ μορφή γενικῇ παντὸς ῥήματος, παριστάνων τὴν σχέσιν τοῦ ὑποκειμένου πρὸς τὸ κατηγορούμενον· ἐμπορεῖ κατὰ τοῦτο νὰ ὀνομασθῇ καὶ ἀφηρημένον ῥῆμα, ἐνῷ τὰλλα συγκεκριμένως παριστάνουσι καὶ τὴν τοῦτου δύναμιν καὶ τὴν ἰδιαιτέραν τῶν σημασίαν· ἀλλὰ σημαίνει καποτε ὁ σύνδεσμος οὗτος τὴν ὑπαρξιν, καὶ τότε λέγεται ὑπαρκτικὸν ῥῆμα· οἶον, Χειμῶν εἶναι, ἡγούν ὑπάρχει.

Ν. **ΔΙΑΘΕΣΙΣ**. Τὸ ῥῆμα ἢ σημαίνει τοῦ ὑποκειμένου τὸν χαρακτήρα ὡς ἐνέργειαν μεταβαίνουσαν εἰς ἄλλο ἀντικείμενον (πρόσωπον ἢ πρᾶγμα) ἢ ἐπιστρέφουσαν εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐνεργοῦν· ἢ τελευταῖον ἐρχομένην ἀπ' ἄλλου ἀντικειμένου εἰς τὸ τῆς προτάσεως ὑποκείμενον· ἢ φανερώνει ἀπλῶς τὴν σχέσιν τῆς ἰδέας ὡς ὑποκειμένου πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς ὡς κατηγορήμα. Καὶ ἐντεῦθεν προκύπτει ἡ τοῦ ῥήματος διαίρεσις εἰς ἐνεργητικόν, μέσον, παθητικόν, οὐδέτερον.

ΝΑ. **Ἐνεργητικὸν ῥῆμα**, τὸ ὁποῖον λέγεται καὶ μεταβατικόν, εἶναι τὸ σημαῖνον ἐνέργειαν μεταβαίνουσαν ἀφ' ἐνὸς ὑποκειμένου εἰς ἄλλο· οἶον, Διδάσκω τοὺς μαθητάς, τέμνω τὸ ξύλον. Μέσον δὲ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐμφαίνεται ἐνέργεια ἐπιστρέφουσα εἰς αὐτὰ τὰ ἐνεργαῦν· οἶον,

Λούομαι, κτενίζομαι, ἤγουν λούω ἑμαυτόν, κτενίζω ἑμαυτόν. Παθητικὸν δὲ, τὸ σημαῖνον ἐνέργειαν προσ-
 γινομένην εἰς τὸ ὑποκείμενον ἀπ' ἄλλο ἐξωτερικῶς ἐνεργοῦν
 πρόσωπον ἢ πρᾶγμα· οἶον, διδάσκομαι ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ·
 ψύχομαι ὑπὸ τοῦ αἵματος. Ἐὰν δὲ τοιαύτης μεταβάσεως
 δὲν ἐμφαίνεται εἰς τὸ ῥῆμα· ἢ θεωρεῖται ἀπλῶς ἐνυπάρ-
 χουσάτις ἐνέργεια εἰς τὸ ὑποκείμενον χωρὶς μετάβασιν,
 καὶ τὸ ῥῆμα λέγεται ἀμετάβατον· οἶον, Βλέπω, ἀ-
 κούω, διδάσκω· ἢ δὲν γίνεται ἐπαισθητὴ καμμία ἐνέρ-
 γεια, ἀλλ' ἐμφαίνεται μόνον σχέσις τῆς τοῦ ὑποκειμένου
 πρὸς τὴν χαρακτῆρα του· καὶ τὸ ῥῆμα ὀνομάζεται οὐδέ-
 τερον, ὡς σημαῖνον τάχα οὔτε πάθος οὔτε ἐνέργειαν,
 ἀλλ' ἀπουσίαν καὶ τῶν δύο· οἶον, ὑγιαίνω, ζῶ.

NB. Διαθέσις τοῦ ῥήματος ὀνομάζεται ἡ ἐνὸς
 ἀπὸ τὰ εἰρημίνα τέσσαρα σημασία του. Εἶναι λοιπὸν κυ-
 ρίως διαθέσεις τοῦ ῥήματος τρεῖς, ἐνεργητικὴ, μέση, πα-
 θητικὴ· οὐδετέρα δὲ διαθέσις λέγεται καταχρησικώτερον,
 διότι καὶ κατ' αὐτὴν θεωρούμεν τὸ ῥῆμα ἀκριβέστερον ση-
 μαίνει πάντοτε καί ποίαν ἐνέργειαν· διότι καὶ ζωὴ καὶ ὕ-
 πνος καὶ ὑγεία, καὶ πᾶν ὅ,τι φαίνεται οὐδέτερον εἶναι ἀπο-
 τέλεσμα τῆς κατὰ τὸ θεῖον ἐνεργείας τῶν ζωτικῶν τοῦ ἀν-
 θρώπου δυνάμεων.

Σημείωσις. Ταῖς δὲ λεγομένας ἐπίμασεν καὶ ὁλοθυρη-
 τικὴν καὶ ὁλοπαθῆ. κτ). διαθέσεις, ἀφίνοντες νὰ ἐξετάζη ἡ
 μερικωτέρα γραμματικὴ· διότι κρέμονται αὐταὶ ἀπὸ ἐμπειρικῶν
 σχηματισμῶν καὶ καταλήξεων, ταῖς ὁποίας εἰσέγαγεν ἡ συνήθεια
 εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν γλῶσσαν.

NG. ΠΡΟΣΩΠΟΝ. Τὸ ῥῆμα, ἐπειδὴ σημαίνει κα-
 τηγόρημα ἀποδιδόμενον εἰς ὑποκείμενα διαφόρων προσώ-

πων, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ παριστάνῃ καθ' ἓνα τινα τρόπον τὰ διάφορα πρόσωπα · ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ παλαιὰ καὶ νεωτέρα ἔχει συνεξυπακουόμενα τὰ πρόσωπα εἰς τοὺς διαφοροὺς προσωπικοὺς σχηματισμοὺς τοῦ ῥήματος · οἶον, λέγω, λέγεις, λέγει · ἀντὶ τῶν Ἐγὼ λέγω, σὺ λέγεις, ἐκεῖνος λέγει. Διακρινόμενον δὲ οὕτω κατὰ τὰ τρία πρόσωπα ὀνομάζεται τὸ ῥῆμα προσωπικόν · ἀλλὰ καποτε τὸ ὑποκείμενον κρύπτεται ὥς ἄγνωστον καὶ ἀπροσδιόριστον · καὶ τότε τὸ ῥῆμα λέγεται ἀπρόσωπον · οἶον, βρέχει, βροντᾷ, δεῖ, λέγεται.

ΝΔ. ΑΡΙΘΜΟΣ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κατηγορήμα ἔμπορεῖ νὰ ἀποδοθῇ ἢ εἰς ἓν ἢ εἰς πολλὰ ὑποκείμενα · ἀναγκαιῶς τὸ ῥῆμα κλίνεται καὶ κατ' ἀριθμὸν · οἶον, λέγω, λέγομεν · ἐκφέρεται δὲ καὶ κατὰ δυϊκὸν ἀριθμὸν εἰς τὴν παλαιάν μας γλῶσσαν · οἶον, λέγετον, καθὼς κλίνονται εἰς αὐτὴν δυϊκῶς καὶ τὰ ὀνόματα (ΚΔ').

ΝΕ. ΧΡΟΝΟΣ. Τὸ ῥῆμα φανερώνει καὶ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐνεργεῖ ἢ πάσχει ἢ οὐδετέρως ἔχει τὸ ὑποκείμενον · καὶ κατὰ τοῦτο διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἐπιθέτα, τὰ ὅποια χρόνον δὲν σημαίνουνσι · Φανερώνει δὲ χρονικῶς τὸ ῥῆμα ἢ τὴν διάρκειαν τῆς διαθέσεως, ἢ τὴν τελείωσιν αὐτῆς, ἢ τὴν μέλλουσαν νὰ γείνῃ εἰς τὸ ἐξῆς. Καὶ ἀπ' ἐδῶ γίνεται φανερόν, ὅτι οἱ κύριοι χρόνοι εἶναι τρεῖς, ἐνεσῶς, παρελθόν, μέλλον.

ΝΣ. Οἱ τρεῖς οὗτοι χρόνοι σημαίνουνσιν ὁ μὲν τὸ παρὸν, ὁ δὲ τὸ περασμένον, ὁ δὲ τὸ μέλλον ἢ ἀπολύτως, ἢ σχετικῶς. Εἰς τὸ πρῶτον λέγονται ἀόριστοι · εἰς τὸ δευτερον προσδιορίζονται δι' ἄλλων ἐπιθέτων, τὰ ὅποια θέ-

λομεν εἰπεῖν παρευθύν. Εἶναι δὲ τρεῖς μὲν οἱ ἐνεσῶτες, τρεῖς δὲ οἱ παρελθόντις, καὶ ἰσάριθμοι οἱ μέλλοντες.

ΝΖ'. Ἀόριστος ἐνεσῶς εἶναι ὁ σημαίνων ἀπολύτως τὴν κατὰ τὸ περὶ ἐμφαινομένην διάθεσιν ἢ ἐνέργειαν ἢ πάθος. Τέλειος δὲ ἐνεσῶς εἶναι ὁ σημαίνων, ὅτι τῶρα ἔλαβε τέλος μία διάθεσις, καὶ ἤρχισεν ἄλλη ἢ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου ἢ ἄλλου· εἰς τὴν παλαιάν μας γλῶσσαν ὁ χρόνος οὕτως ὀνομάζεται· παρακείμενος· οἶον, γέγραφα, ἤγουν τῶρα ἐτελείωσα τὴν γραφὴν, καὶ ἀκούω τὴν λαλοῦντα· Παρατατικὸς ἐνεσῶς εἶναι ὁ ἐμφαίνων παράτασιν τῆς παρούσης διαθέσεως, ἐνῶ παριστάνεται ἄλλη· οἶον, γράφω, ἤγουν κατατείνω τὴν ἐνέργειαν τοῦ γράφειν· ἐνῶ σὺ ἀναγιγνώσκεις ἢ περιπατεῖς κτλ. ὁ χρόνος ὁμῶς οὗτος ἔμπορεῖ νὰ φανερώσῃ καὶ ἀσχετῶς τὴν τῆς παρούσης διαθέσεως παράτασιν.

ΝΗ'. Ἀόριστος παρελθὼν εἶναι ὁ σημαίνων ἀπολύτως διάθεσιν τινα παρελθοῦσαν. Τέλειος δὲ παρελθὼν, ὁ ἐμφαίνει ἐντελῶς παρελθοῦσαν διάθεσιν, ἀλλὰ τέλος λαβοῦσαν, ὅποτε ἤρχισε νὰ γίνεταί ἄλλη τις καὶ αὕτη παρελθοῦσα. Παρατατικὸς δὲ παρελθὼν εἶναι ὁ φανερόντων διάθεσιν τελείαν μὲν ὡς πρὸς τὸ παρὸν, διαμένονσαν δὲ καὶ ἐπικρατοῦσαν ὡς πρὸς ἄλλην καὶ αὐτὴν παρελθοῦσαν.

ΝΘ'. Τριπλοῦς ὡσαύτως εἶναι καὶ ὁ μέλλων· διότι ἢ σημαίνει ἀπολύτως τὸ μέλλον, καὶ εἶναι μέλλων ἀόριστος· ἢ τὸ σημαίνει ἐπικρατοῦν καὶ παρατεινόμενον ὡς πρὸς διάθεσιν ἄλλην μέλλουσαν, καὶ εἶναι μέλλων παρατατικὸς· ἢ παρελθὼν καὶ τελειωμένον ὡς πρὸς ἄλλην διάθεσιν μέλλουσαν, ὥςτε εἶναι μέλλων μὲν πρὸς τὸ ἐνεσῶς, παρελ-

θῶν δὲ πρὸς τὸ μέλλον. καὶ τότε εἶναι μέλλων τέλειος.

Ε'. Ἐννέα λοιπὸν εἶναι ὅλοι τοῦ ρήματος οἱ χρόνοι, κατὰ τὴν θεωρίαν μας ταύτην· καὶ τὸν μὲν ἄοριστον ἐνσῶτα δὲν ἐκφράζει διὰ τύπου χωριστοῦ οὔτε ἡ παλαιὰ οὔτε ἡ νέα γλώσσα μας. Τὸν δὲ παρατατικὸν καὶ αἱ δύο ἐκφέρουν μὲ τὸν·κατ' ἐξοχὴν λεγόμενον ἐνσῶτα· οἶον, γράφω· τὸν δὲ τέλειον ἐκείνη μὲν σημαίνει μὲ τὸν παρακείμενον· οἶον, γέγραφα· αὕτη δὲ μὲ τὸν ἄοριστον ἐκείνης ἡνωμένον μὲ μόριον σηματικὸν τοῦ παρόντος· οἶον, τώρα ἔγραφα. Τὸν δὲ ἄοριστον παρελθόντε καὶ αἱ δύο σημαίνουν μὲ τὸν ἀπλῶς λεγόμενον ἄοριστος, οἶον Ἐγραφα. Τὸν δὲ τέλειον, ἡ μὲν διὰ τοῦ ὑπερσυντελικοῦ, Ἐγεγραφεῖν· ἡ δὲ διὰ συνθέτου τύπου τοῦ εἶχα γράψαι. Ἐκ δὲ τοῦ μέλλοντος, ἐκείνη μὲν ἐκφέρει τὸν ἄοριστον διὰ τοῦ πρώτου ἴσως μέλλοντος· οἶον, Γράψα· αὕτη δὲ διὰ τοῦ συνθέτου τύπου, Θέλω γράψαι· τὸν δὲ παρατατικόν, ἡ μὲν διὰ μέλλοντος δευτέρου, τυπῶ· ἡ δὲ διὰ τοῦ συνθέτου, Θέλω γράψαι. Τὸν δὲ τέλειον, ἡ μὲν διὰ τοῦ λεγομένου μετ' ὀλίγου μέλλοντος· οἶον, Γεγραφώς εἶσομαι· ἡ δὲ νεωτέρα πρέπει νὰ πλῶσῃ συνθέτου τύπου ἴσως τὸν Θέλω ἔχειν γεγραμμένον. Φαίνονται δὲ ὅλοι οἱ χρόνοι εἰς τὸ ἐφεξῆς διάγραμμα ἀναπληρούμενον ποῦ μὲν ἐκ τῆς παλαιᾶς, ποῦ δὲ ἐκ τῆς νεωτέρας ἡμῶν γλώσσης.

Ἑνεσῶς	{	ἀόριστος
		παρατατικός, Γράφω
Παρελθών	{	τέλειος, Γέγραφα
		ἀόριστος, Ἐγραψα
Μέλλον	{	παρατατικός, Ἐγραφα
		τέλειος, Εἶχα γράψειν
	{	ἀόριστος, Θέλω γράψειν
		παρατατικός, Θέλω γράφειν
	{	τέλειος, Γεγραφώς ἔσομαι.

ΞΑ'. Εἰς τὸν παρελθόντα ἐμποροῦμεν νὰ θεωρήσωμεν προσέτι καὶ ἄλλον μελλοντικὴν δύναμιν ἔχοντα ὡς πρὸς τὸ παρελθόν· οἶον, Ὅταν ἦλθε εἰς τοῦ οἴκου μου, ἐμελλὰ νὰ γράψω τὴν ἐπιστολήν· ἀλλὰ καὶ τοῦτον καὶ ἄλλας διαφοροὺς τῶν χρόνων παραλλαγὰς, καὶ τὰς αὐτῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀπὸ τὸ ἐνεσῶς ἀποστάσεις, καὶ τὰς ἄλλας ἐνδεχομένας πρὸς ἀλλήλους σχέσεις οὐτ' ἡμεῖς ἐκφράζομεν οὐτ' ἀπὸ τὰς ἄλλας γλώσσας καμμία ὅλας. Νὰ εἰπῶ μὴ ἓνα λόγον, Κανὲν πρῶγμα δὲ εἶναι τόσον ἄσπετον, ὅσον ἡ πληθὺς τῶν χρόνων παραβαλλομένων πρὸς ἀλλήλους εἰς διαφοροὺς γλώσσας.

ΞΒ'. Εἶναι δὲ καὶ χρόνοι τινες, οἱ ὅποιοι οὔτε τὸ παρὲν ἐμφαίνουσιν οὔτε τὸ παρελθέν οὔτε τὸ μέλλον, ἀλλὰ τὸ πάντοτε. Τοὺς δὲ τοιοῦτους γενικοὺς χρόνους αἱ γλώσσαι δὲν δύνανται νὰ σημάνῃσι διὰ χωριστοῦ τύπου, ἀλλὰ τοὺς ἐκφέρουσιν ἢ δι' ἐνεσῶτος, ἢ διὰ παρελθόντος ἀορίστου· οἶον, εἰς τὴν παλαιάν γλῶσσαν, Πλοῦτος κακίας μᾶλλον ἢ καλοκράθειας ἐστὶν ὑπηρέτης· ἰδὼ τὸ ἐς εἰ δὲν φαίνεται πὸ παρὲν, ἀλλὰ τὸ πάντοτε· καὶ, Ἡ τρυφή ἐβλάψεν τοὺς φίλους αὐτῆς· ἀντὶ τοῦ, πάντοτε βλά-

πει·καί·Οἱ δανειζόμενοι ἐπὶ τοῖς μεγάλοις τόκοις, μικρὸν εἰπορήσαντες χρόνον, ὕστερον καὶ τῶν ἀρχαίων ἀπέστησαν· καί, εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, Πίνω τὸν οἶνον, Τρώγω τὰ ὀψάρια δὲν σημαίνουν τὸ παρὸν, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν ἔχω πούποτε κλίσιν εἰς τὸ νᾶ πίνω οἶνον καὶ νᾶ τρώγω ὀψάρια.

ΞΓ'. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι αἱ τροπαὶ αὐταί, αἰτινες καταχρησικώτερον λέγονται χρέντοι ὡς τὴν διαφορὰν τῶν χρόνων διακρίνουντες, οἷν εἶναι υὑσιωδῶς ἐγκεχα-
ραγμένοι εἰς τὸ ῥῆμα· τὸ ῥῆμα ἡδύνατο νὰ μὲν ἁμετάβλητον καὶ αἱ κατὰ χρόνον περιστάσεις νὰ σημαίνωνται διὰ προσθήκης μορίων τιμῶν. Πολλὰ γλῶσσαι ἔχουσιν ἁμετάβλητον τὸ ῥῆμα, ὡς παρατηρεῖ ὁ πολὺγλωσσος Σάκιος (Γραμ. Γενικ. ἐκδ. τρίτη, Σελ. 131).

Σημείωσις. Ταῦτα μὲν ἐθεωρήσαμεν ἐπισατικώτερον περὶ τῶν τοῦ ῥήματος χρόνων· τὴν δὲ τούτων ἐφαρμογὴν εἰς τὴν γλῶσσαν εἴτε παλαιὰν εἴτε νεωτέραν ἔχει χρέος νὰ ἀνερευνήσῃ ἡ μαρικωτέρα γραμματικὴ, καὶ ἐν ταυτῇ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἐκ τῆς συνηθείας παρακολουθοῦσαν εἰς τοὺτους κατὰχρησιν· δίδει δὲ κάποιαν ἐξήγησιν τῶν λεγομένων ἐπιπολαιότερον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Γραμματικὴν ὁ Βουτυμάννος (βλέπε τὴν ταύτης μετάφρασιν τοῦ Στ. Οἰκονόμου, Σελ. 132, καὶ σελ. 428—434.)

ΞΔ'. ΕΓΚΛΙΣΙΣ. Κλίνεται δὲ τὸ ῥῆμα καὶ ὡς ἐκ τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὅποιον ἀποδίδεται ἰσὺ κατηγορούμενον εἰς τὸ ὑποκείμενον· ἀποδίδεται δὲ ἢ βεβαίως ἢ ἀβεβαίως· καὶ ἐκ τούτου προέρχονται τρόποι τῆς κατηγορίας οἱ ἑφεξῆς· α') ὁ βέβαιος καὶ ἀποφαντικός· β') ὁ προστακτικός· γ') ὁ ὑποθετικός· δ') ὁ δυνητικός· ε') ὁ εὐκτικός· ς') ὁ ἀπαρέμφατος· ζ') ὁ μετοχικός. Ἡ δὲ κατὰ

τοὺς τρόπους τούτους γινομένη κλίσις τοῦ ῥήματος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς γραμματικαὺς Ἑγκλίσις.

ΞΕ'. Ὁ μὲν βέβαιος τρόπος τῆς κατηγορίας ἐκφράζεται διὰ τῆς ἐγκλίσεως, ἣτις ἐνομάζεται ἀποφαντική καὶ ὀριστική. Εἶναι προσδιωρισμένος καὶ ἀσφαλής, οὐδ' ὑπόκειται εἰς καμμίαν ἀμφιβολίαν ἢ πείρασιν ἄλλην παρεκτὸς τῆς κατὰ χρόνον· οἶον, γράφω, ἔγραψα, θέλω γράψαι· ὁ δὲ ἀβέβαιος παρίσταται διὰ μιᾶς τινος ἐκ τῶν ἐφεξῆς.

ΕΣ'. Προσακτική ἐγκλίσις εἶναι, διὰ τῆς ὁποίας φανερώνομεν τὴν θέλησίν μας εἰς ἄλλο ὑποκείμενον διὰ τὸ τὴν ἐκτελέσῃ· οἶον, Φέρε ὕψωρ· ἄς ὑπάγῃ ὁ ὑπὲρβότης. Ἡ εἰς τὸ τρίτον πρόσωπον γινομένη προσαγή μεταδίδεται ἐξ ἀνάγκης ἀπὸ τὸ πρῶτον διὰ δευτέρου. Προσάξομεν δὲ καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς πολλάκις διὰ τὸ ἐκτελείσωμεν τὰ κριθέντα χρήσιμα ἢ ἀναγκαῖα· οἶον, ἄς ὑπάγωμεν ὃ ἀκούσωμεν τὰ μαθήματα· ἄς προσπαθήσωμεν τὸ ἐκδιώξωμεν τὴν ἀμαθίαν κτλ.

ΕΖ'. Ὑποτακτική ἐγκλίσις εἶναι, διὰ τῆς ὁποίας ἡ κατηγορία ὑποτάσσεται εἰς ἡγούμενα τινα, χωρὶς τῶν ὁποίων οὐκ ὀύναται νὰ συσταῇ καθ' ἑαυτήν· εἶναι δὲ ἡ ὑποθετική ἢ τελική ἢ ἀφηγηματική. Τῆς πρώτης παράδειγμα εἶναι. Ἐὰν ᾖ φιλομαθής, ἔσῃ καὶ πολυμαθής· εἰδὼ ἡ ὑπόθεσις εἶναι εἰς τὸ ἡγούμενον, ὅπου καὶ ἡ ἐγκλίσις ὀνομάζεται ὑποθετική· κυρίως ὅμως εἰπεῖν ἡ ὑποθετικὴ κρίσις εἶναι εἰς τὸ ἐπόμενον. Τῆς δευτέρας· Ὡς κούμῃσι τὴν περιουσίαν σου, διὰ τὸ ζῆναι εἰς τὸ ἐξῆς ἀκόπως· ὅπου τὸ ἐπόμενον εἶναι σκοπὸς καὶ τέλος τοῦ ἡγού-

μένου. Τῆς τρίτης· Εἶπαν, ὅτι ἦλθεν ὁ βασιλεὺς· καὶ Πολλοὶ εὐχαρίζονται, ὅτι θέλει γενῆν εὐθηνία.

Σημείωσις. Ἐγκλισίαι ἰδιαιτέρα οὐτὴ τῆς τελικῆς οὐτὴ τῆς ἀφηγηματικῆς εὐρίσκεται εἰς τὴν γλῶσσαν μας· ἀλλὰ τὴν μὲν τελικὴν, προηγουμένων τῶν ἰδίων τῆς τελικῶν μορίων, ἀναπληροῖ· ἡ μὲν παλαιὰ γλῶσσα κἄποτε μὲν διὰ τῆς ὑποτακτικῆς, κἄποτε δὲ διὰ τῆς εὐκτικῆς, καθὼς ἤθελεν ἀπαιτῆσαι ἢ ἀπὸ τὴν μερικὴν γραμματικὴν ἐξηγουμένην χρῆσι· ἡ δὲ συνειθισμένη, πάντοτε διὰ τῆς ὑποτακτικῆς· τὴν δὲ ἀφηγηματικὴν, ἡ μὲν διὰ τῆς εὐκτικῆς, ἡ δὲ δὲ τῆς ὀριστικῆς.

ΞΗ'. Ἐυκτικὴ ἔγκλισις εἶναι, διὰ τῆς ὁποίας εὐχόμενα ὦ ἀποδοθῇ κατηγορουμένου τι εἰς τι ὑποκείμενον, ἢ ὦ ἀπομακρυνθῇ τι ἀπ' αὐτοῦ· εἰς τὴν παλαιὰν ἡμῶν γλῶσσαν ἐξεφράζετο ἡ εὐχὴ διὰ χωριστοῦ τύπου· οἶον, Ἵμῖν μὲν Θεοὶ δοῖεν κτλ. εἰς δὲ τὴν νεωτέραν ἐλφέρεται μὲ τὸ εὐκτικὸν ἅμποτε καὶ μὲ τὴν ὑποτακτικὴν ἔγκλισιν, οἶον, Ἄμποτε νὰ σᾶς δώσωσιν οἱ Θεοί.

ΞΘ'. Δυνητικὴ ἔγκλισις εἶναι, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφράζεται ἐνδεχομένως καὶ δυνατῶς ἡ τοῦ κατηγορουμένου μὲ τὸ ὑποκείμενον σχέσις. Εἰς τὴν παλαιὰν γλῶσσαν διειτυπώνετο μὲ τὴν εὐκτικὴν καὶ μὲ τὰ δυνητικὰ λεγόμενα μόρια, καὶ ἡ χρῆσις τῆς ἥτο πολυειδής, καὶ πολλαχοῦ ἐμβάλλει εἰς ἀπορίαν τὸν ἀναγνώστην (Βλέπε Βουτμ. Γραμ. μετάφ. Στεφάνου Οἰκονόμου, Σελ. 435—440)· ἡμεῖς δὲ εἰς τριαύτας περιστάσεις ἐκφραζόμεθα συνήθως· Ἐνδίδεται νὰ γένῃ, Ἐμπορεῖ νὰ συμῶ κτλ.

Ο'. Ἡ ἀπαρέμφατος ἔγκλισις κλίνεται μόνον κατὰ χρόνον, κατὰ δὲ τᾶλλα εἶναι ἄκλιτος. Σημαίνει δὲ τὴν διάθεσιν αὐτὴν τοῦ ῥήματος, ἢ τὴν πραγματικὴν αὐ-

τοῦ σημασίαν· οἶον, Λέγειν, διανοεῖσθαι, περιπατεῖν·
Θεωροῦσι δὲ οἱ γραμματικοὶ τὸ ἀπαρῆμφατον ὡς ἀρχὴν
καὶ ρίζαν ὅλων τῶν ἄλλων ἐγκλίσεων. Λαμβάνεται δὲ εἰς
τὸν λόγον ἢ ὀνοματικῶς, ἢ ὡς περιέχον δύναμι νῦν μὲν
τὴν τελικὴν, νῦν δὲ τὴν ἀφηγηματικὴν, καὶ ποτε δὲ καὶ
τὴν δυνητικὴν ἐγκλίσιν, ὡς γινεται φανερόν ἀπὸ τῆς με-
ρικωτέρας γραμματικῆς.

ΟΑ'. Ἡ μετοχικὴ ἐγκλίσις συναρπαρτίζει μέρος
λόγου ἄλλο, περὶ τοῦ ὁποῖου θέλομεν ὁμιλήσειν τὰ δεόν-
τα εἰς τὸ ἐφεξῆς Κεφάλαιον.

ΟΒ'. Πολλὰ γλῶσσαι μεταχειρίζονται ῥήματα τινα
βοηθητικὰ λεγόμενα, διὰ τῶν ὁποίων ἀναπληροῦν-
σιν ἢ χρόνους, ἢ διαθέσεις, ἢ ἐγκλίσεις, ἢ περιφραστικώ-
τερον ἐρμηνεύουσιν ἔννοιαν τινα. Τὰ γνωριμώτατα καὶ συν-
ηθέστατα βοηθητικὰ ῥήματα τῆς ἐμιλουμένης ἡμῶν γλώσ-
σης εἶναι τὸ Θέλω καὶ τὸ Ἔχω· καὶ διὰ μὲν τοῦ Θέ-
λω σχηματίζομεν τὸν μέλλοντα χρόνον· διὰ δὲ τοῦ ἔχω
τὸν ὑπερσυντελικόν (Ξ').

Σημείωσις. Τίνα δὲ τῶν ῥημάτων εἶναι πρωτίτυπα καὶ τίνα πα-
ράγωγα, ἢ ἀπλὰ καὶ σύνθετα, καί τινων ἄλλας ὀνομασίας, οἶον
τὰ μιμητικὰ, τὰ θαυμάσια, τὰ ἐφαπτικά κτλ. κρίνομεν ἔργον τῆς
ἐδιαιτέρας γραμματικῆς νὰ τὰ ἀναρρυνῇ, καὶ ν' ἀποδίδῃ τοὺς περὶ
τούτων προσηκόντας κανόνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Σ'.

Περὶ Μετοχῆς.

ΟΓ'.

Μετοχή εἶναι λόγου μέρος, τὸ ὁποῖον ἐπιθετικῶς προσλαμβάνων ὁ οὐσιαστικὸς ὅρος φαίνεται ἐνεργῶν ἢ πάσχων μετὰ χρόνου. Τὴν ἐνέργειαν ἢ τὸ πάθος, ἢ ἀπλῶς τὴν διάθεσιν μεταλαμβάνει ἡ μετοχή ἀπὸ ῥήμα, ἐκ τοῦ ὁποῖου παράγεται· κατὰ δὲ τὸν ἐπιθετικὸν σχηματισμὸν μιμεῖται τὰ ἐπίθετα ὀνόματα. Διὰ τοῦτο εἶπαν οἱ γραμματικοί, ὅτι ἡ μετοχή μετέχει τῆς ιδιότητος τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ῥήματος. Ἐμπορεῖ δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς τρόποςτις ἢ ἑγκλισίς τοῦ ῥήματος (ΞΔ).

ΟΔ'. Θεωρουμένη μὲν ὡς ὄνομα ἡ μετοχή ὑπόκειται εἰς τὴν τοῦ γένους καὶ ἀριθμοῦ καὶ πτώσεως κλίσειν· ἐκλαμβάνουμένη δὲ ὡς τρόπος ῥήματος ἀκολουθεῖ τὴν κατὰ χρόνον κλίσειν, καὶ διάθεσιν τὴν αὐτήν, τὴν ὅπου ἔχει τὸ ῥήμα, ἐκ τοῦ ὁποῖου παράγεται· οἶον, Ὁ ἀγαπῶν, ἡ ἀγαπῶσα· ὁ ἀγαπώμενος, ἡ ἀγαπώμενη κτλ.

ΟΕ'. Μὲ τὰς μετοχὰς πρέπει νὰ συγκαταριθμῶμεν καὶ τὰ λεγόμενα ῥηματικὰ ἐπίθετα, ἐκτὸς ὅτι ταῦτα μένουσιν ἀκλιτα μὲν κατὰ χρόνον, κατὰ δὲ διάθεσιν εἶναι ἢ ἐνεργητικά ἢ παθητικά· παράγονται δὲ ἀπὸ τῶν παθητικῶν ῥημάτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Τούτων καταλήξεις αἱ συνηθέστεραι εἶναι τρεῖς ἡς, ος, εως· ἡ πρώτη τῶν ἐνεργητικῶν· οἶον, ποιητής, ῥάπτης· ἡ δευτέρα τῶν παθη-

τικῶν· οἶον, ποιητὸς, ὑφαντός· ἡ δὲ τρίτη χαρακτηρεῖται
ὀνόματα, τὰ ὅποια ὀνομάζει μὲν ἡ μερικὴ γραμματικὴ τῆς
ἐλληνικῆς γλώσσης Θετικά· ἀναλύονται δὲ δι' ἀπαρεμ-
φάτου καὶ ἀπροσώπου ῥήματος τοῦ δεῖ· οἶον, ἀναγνω-
σείας, ἡγουν δεῖ ἀναγνωσθῆναι, ἀναγνωσεία, δεῖ ἀναγνω-
σθῆναι· ἀναγνωσέου, δεῖ ἀναγνώναι.

Σημείωσις. Ἑνεργητικὰ τινα ὀνόματα σχηματίζονται εἰς εὖς·
οἶον, γραφεύς, χαλκεύς, κναφεύς, βαφεύς κτλ. τὰ ὅποια παρ-
αίρονται ἀπὸ τὰ ἐνεργητικὰ ῥήματα· ἀλλὰ περὶ τούτων ἄς φροντί-
σῃ τὴν ἐξηγήσιν ἡ μερικὴ γραμματικὴ· ἐκεῖνο δὲ πρᾶπαι νὰ ση-
μειώσωμεν, ὅτι τὰ Θετικά ὀνόματα μόνη ἴσως ἡ προγονικῆς
γλώσσης γνωρίζει· διὰ τοῦτο μὴδ' ἦτο κυρίως ἰδίον τῆς καθολικῆς
γραμματικῆς νὰ τὰ ἐνθυμηθῇ· ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς Ἑλλήνας γράφον-
ται τὰ σχεδίσματα ταῦτα, δεῖ εἶναι πολὺ ἀξιοκατάκχτον, ἂν
ἀπὸ τῶν καθόλου καταβαίνωμεν συχνάκις εἰς τὰ μερικώτερα. Τοιοῦ-
του δὲ τινος εἶδους ῥηματικά ὀνόματα εἶναι εἰς τὴν τῶν Ῥωμαίων
γλῶσσαν τὰ λεγόμενα Geruntia καὶ Supina.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ Ἐπιρρήματος.

ΟΣ'.

Τὸ ἔργον τοῦ ἐπιρρήματος φαίνεται τότε ἀναγκαῖον, ὅ-
ταν τὸ ἐπίθετον καὶ τὸ ῥῆμα καὶ ἡ μετοχὴ δεῖν δειχθῶσιν
ἱκανὰ νὰ σημάνωσιν, ὅσον ἐνδέχεται ἀκριβῶς, τὴν τοῦ
ὑποκειμένου πρὸς τὸ κατηγορούμενον σχέσιν· διότι τὸ ἐ-
πὶρῥημα ἐξηγεῖ πλέον προσδιορισμένα καὶ τροπολογεῖ πλη-

σιέζερα τὴν τοῦ κατηγορουμένου πρὸς τὸ ὑποκείμενον οὐκ εἴωσεν ἢ ἀλλοτρίωσεν· γίνεται ἐπαισθητῶς ἄλλοιᾶ ἢ κατηγορίᾳ διὰ τοῦ ἐπιρρήματος, χωρὶς τοῦ ὁποῦν ἠθέλαμεν συλλάβειν διαπορετικὴν ἐννοίαν ἀπὸ μόνον τὸ ῥῆμα· διότι ἄλλο εἶναι νὰ εἴπῃς, φέρ᾽ εἰπεῖν, ζῶ, περιπατῶ, γράφω, ὁμιλῶ· καὶ ἄλλο νὰ ἐκθέσῃς τὰ αὐτὰ ῥήματα μετὰ προσθήκης ἐπιρρήματων· οἶον, ζῶ εὐθυμῶς, περιπατῶ βραδέως, γράφω ταχέως, ὁμιλῶ ἡσυχῶς.

ΟΖ'. Ἐπειδὴ δὲ διὰ τοῦ ἐπιρρήματος τὸ μὲν ὑποκείμενον μεταβολὴν δὲν πάσχει καμμίαν· μόνου δὲ τὸ κατηγορήματα τροπολογεῖται· διὰ τοῦτο ἡ φύσις τοῦ ἀπαιτεῖ νὰ λέγεται ἐπένω τοῦ κατηγορήματος, εἴτε ἐπιθέτου ἢ θέλου εἶσθαι τοῦτο (ΜΖ') εἴτε ῥῆμα· οἶον, Ὁ Σωκράτης φιλοσοφεῖ ὀρθῶς· ὁ Σωκράτης εἶναι λίαν ἀγαθός· καὶ ἐπειδὴ πᾶν ἐπιρρήμα εἶναι μόριόν τι προσδιοριστικὸν τῆς τοῦ ῥήματος διαθέσεως, ἢ τῆς τοῦ ἐπιθέτου σημασίας· διὰ τοῦτο εἶναι ἄκλιτον καθ' ὅλας τὰς κλίσεις καὶ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ῥήματος.

ΟΙΙ'. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἐπιρρήματα δὲν παραλαμβάνονται πάντοτε εἰς τὸν λόγον, ἀλλὰ κάποτε μὲν τὸ μεταχειρίζομεθα, κάποτε δὲ τὰ παραιτοῦμεν, κατὰ τὴν χρείαν. φανερὸν εἶναι, ὅτι ἐκφέρουσι συμβεβηκός τι τοῦ εἰς τὸ ὑποκείμενον κατηγορήματος. Ἐμποροῦν λοιπὸν τὰ εἶδη τοῦ ἐπιρρήματος νὰ ληφθῶσιν ἀπὸ τὰ γένη τοῦ συμβεβηκότος (Λογικ. ΟΕ'. κτλ.). Ἀφίνοντες λοιπὸν ἀπὸ τὰς δέκα Ἀριστοτελικὰς κατηγορίας τὴν οὐσίαν καὶ τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν καὶ τὸ ἔχειν καὶ τὸ κείσθαι, ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι πρόδηλον ὅτι ἐπιρρήματα δὲν δύνανται νὰ προέλθωσιν, εὐρίσκομεν πᾶν ἐπιρρήματος εἶδος ἀντιστοιχοῦν ἐξ ἀνάγκης εἰς

μίαν ἀπὸ τῶς πέντε ταύτας κατηγορίας· Ποτέ, Ποῦ, Ποιότητα, Ποσότητα, Πρὸς τι.

Α'. Ποτέ· Τὰ λεγόμενα χρονικὰ ἐπιρρήματα· οἶον, χθές, νῦν, αὔριον, τότε, πάντοτε.

Β'. Ποῦ· Τὰ τοπικά· οἶον, ἄνω, κάτω, ἐνταῦθα, ἐκεῖ.

Γ'. Ποιότητα· Ἐδῶ ἀνύγονται· α') Τὰ τροπικά· οἶον, καλῶς, κακῶς, ἡδέως, ἀηδῶς· β') τὰ ἐθνικά· οἶον, Ἑλληνισί, Ῥωμαῖσι, Ἑβραῖσι· γ') τὰ ὁμοιώσεως, οἶον ὁμοίως, ὡσαύτως, ἀπαρallάκτως· δ') τὰ ἐπιτάσεως καὶ ἀνίσεως (ἐπειδὴ μόνου ἐπὶ ποιότητος λέγονται) οἶον, λίαν, ἄγαν, πάνυ, σφοδρά, ἡρέμα, ἡσυχῇ· ε') τὰ εἰκασμοῦ, οἶον, ἴσως, τάχα· ς') τὰ βιασμοῦ, οἶον, μόλις, μόγις.

Δ'. Ποσότητα· α') Τὰ κυρίως ποσότητος· οἶον, ἅπαξ· δὶς, τρίς, πολλάκις, ὀλιγάκις· β') τὰ διαιρέσεως· οἶον, διχῇ, τριχῇ, τετραχθά· γ') τὰ ἀθροίσεως· οἶον, ἅμα, ὁμοῦ, συλλήθεδην, ἀθρόον.

Ε'. Πρὸς τι· α') Τὰ συγκρίσεως κατὰ τότον· οἶον, ἐγγύτερα, μακρύτερα, ὑψηλότερα, χαμηλότερα· β') τὰ κατὰ χρόνον· οἶον, ἀρχήτερα, ὑστερώτερα· γ') τὰ κατὰ ποιότητα· οἶον, μᾶλλον, ἥττον· δ') τὰ κατὰ ποσότητα· οἶον, πλεον, ἔλαττον· ε') τὰ κατὰ τρόπον· οἶον, καλῆτερα, χειρότερα· ε') τὰ ἀντισείχως βαίνοντα ὑπερθετικά εἰς τὰ εἰρημένα ταῦτα συγκριτικά· οἶον, μάλιστα, ἐλάχισα, ἄριστα.

ΟΘ'. Εἶναι δὲ καὶ ἐπιρρήματα, τὰ ὅποια δὲν ἐπενεργοῦσιν εἰς τὸ κατηγορήμα, ἀλλ' εἰς τὸν σύνδεσμον τῆς κατηγορίας. Τοιαῦτα εἶναι α') τὸ καταρατικὸν καὶ τὸ ἀποφατικόν· οἶον, Ναί, οὐ· β') τὰ βεβαιώσεως καὶ ἀρ-

υήσειως· οἶνον, πάντως, οὕτως, ὀήπου· ἢ, οὐθισμῶς, οὐ·
δοῶς, ἥκιστα.

Σημείωσις. Τὰ θαυμασμοῦ· οἶνον, φεῦ, βαδαί· καὶ τὰ σχα-
τλιασμοῦ· οἶον, ὦ, ἰού, οὐαί· καὶ τὸ κλητικὸν ὦ· καὶ ἄλλα τοιαῦ-
τα ἐπιφωνήματα κυρίως ἐπιρρήματα δὲν εἶναι· ἀλλὰ μόρια τινα
ἐξηγητικὰ λύπης, χαρᾶς, θαυμασμοῦ, ἢ ἄλλου τινος παθήματος·
καὶ οἱ μὲν Ἑυρωπαῖοι τὰ ἀνάγουσιν εἰς μόρος· ἴδιον λόγου λεγόμε-
νον λατινιστὶ interjectio (ΙΕ', Σημ.). Ἐμποροῦμεν δὲ ἡμεῖς εἰς
τὴν μερικωτέραν μας γραμματικὴν νὰ τὰ ἀνάξομεν εἰς ἓνα τόπον
περισκτικῶν ὅλων τούτων τῶν μορίων, τὰ ὅποια ὡς πολυειδῆ ἴσως
κατὰ σημασίαν τὰ ὠνόμασαν οἱ πρὸ ἡμῶν παρὰ πληρωματικά
(Πρόδρ. Ἑλλην. Βιβλιοθ. Κοραῆ, Ἀυτοσχ. Στοιχασ. Σελ. 98').

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

Περὶ Προθέσεως.

Π'.

Προθέσεις εἶναι λόγου μέρος παραλαμβάνοντος εἰς τὸ νὰ
ἐξηγήσῃ τὴν σχέσιν τοῦ ὀνόματος πρὸς ἄλλο ὄνομα νοι-
ωνουμένην διὰ μεσιτεύοντος ῥήματος (ΙΕ'). Εἶναι δὲ ἄκλι-
τος καὶ κατὰ γένος καὶ κατὰ πτώσιν καὶ κατ' ἀριθμόν.

ΠΑ'. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῶν ὁκτώ εἰρημένων (Κ5) σχέ-
σεων τὴν κτητικὴν καὶ δοτικὴν καὶ αἰτιατικὴν εἰς τὴν πα-
λαιὰν ἡμῶν γλῶσσαν ἐμφαίνουσιν αἱ πτώσεις· λέγεται ἄ-
ρα εἰς τὰς προθέσεις νὰ ἐξηγῶσι τὴν ληπτικὴν, ὀργανι-
κὴν, τοπικὴν, χρονικὴν, καὶ αἰτιολογικὴν, καὶ τὰς ἐκ τῆς
τούτων ὑποδιαρέσεως προκυπτούσας, καὶ πᾶσαν ἄλλην ἴ-
σως, ἥτις ἐνδέχεται νὰ προσέβῃ εἰς ταύτας.

ΠΒ'. Τὴν ληπτικὴν σημαίνουσιν αἱ προθέσεις ἀπὸ, ἐκ· τὴν δὲ ὀργανικὴν, ἡ διὰ καὶ ἡ ἐν, καὶ ἡ συνηθισμένη μέ. Τὴν δὲ τοπικὴν ἡ ἐν καὶ ἡ εἰς κοινότερον καὶ ἡ ἐν τὸς καὶ ἡ ἐκ τὸς κτλ. αἱ αὐταὶ δὲ σημαίνουσι καὶ τὴν χρονικὴν· θεωροῦνται δὲ αἱ δύο αὗται τριχῶς, κατὰ ζάσειν, κατὰ κίνησιν ἀφ' οὗ, καὶ κατὰ κίνησιν πρὸς οὐ· τὴν κατὰ κίνησιν ἀφ' οὗ καὶ τοπικῶς καὶ χρονικῶς σημαίνουν ἡ ἀπὸ καὶ ἡ ἐκ· τὴν δὲ πρὸς οὐ, τοπικῶς ἡ πρὸς ἐπὶ ἐμψύχων, καὶ ἡ εἰς ἐπὶ ἀψύχων· χρονικῶς δὲ ἡ ἕως, μέχρις, εἰς. Τὴν δὲ αἰτιολογικὴν, εἰάν λάβωμεν πάλιν τριχῶς τὸ αἷτιον, ὡς ποιητικόν, ὡς ὑλικόν, ὡς τελικόν, ἡ μὲν ὑπὸ καὶ ἡ παρὰ τὸ φανερόνουςι ποιητικῶς· ἡ δὲ ἐκ καὶ ἀπὸ, ὑλικῶς· ἡ δὲ διὰ καὶ πρὸς καὶ εἰς, τελικῶς.

ΠΓ'. Ἡ δὲ σχέσις ἡ λεγομένη τοῦ ὁμοῦ ἀνάγεται ἢ εἰς τὴν τοπικὴν ἢ εἰς τὴν χρονικὴν· ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ τούτου ἐναντία· σημαίνουσι δὲ ταύτας ἡ μετὰ, ἡ σὺν, ἡ ἄνευ, ἡ χωρὶς κτλ. καθόλου δὲ νὰ εἰπω, πᾶν μόριον προτιθέμενον ἔμπροσθεν ὀνόματος, καὶ μέν τινα ἐκ τῶν εἰρημένων σχέσεων φανερόνους εἶναι προθέσεις.

ΠΔ'. Αἱ προθέσεις ἀναπληροῦνσι καὶ τόπον ἐπιβόρηματος εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν· διότι αἱ εἰρημέναι (Ο5) ἀποφάνσεις, ζῶ εὐθύμως, περιπατῶ βραδείως, γράφω ταχέως, ὁμιλῶ ἡσυχως, ἔμποροῦν νὰ ἐκφρασθῶσι ἐπίσης μετὰς ἐφεξῆς· ζῶ μὲ εὐθυμίαν, περιπατῶ μὲ ἀργοπορίαν, γράφω μὲ ταχύτητα, ὁμιλῶ ἐν ἡσυχίᾳ κτλ.

ΠΕ'. Εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὁ ἀριθμὸς τῶν προθέσεων εἶναι ἀπροσδιόριστος, μ' ὅλον ὅτι οἱ γραμματικοὶ ἀπαριθμοῦσι μόνον ὀκτακτιῶ, συγκατατάξαντες πολ-

λας μὲ τὰ ἐπιρρήματα, ἴσως μὲν διότι πολλῶν ἀπ' αὐτὰς δὲν φαίνεται ἡ πρὸς τὸνομα σχέσις, ἴσως δὲ καὶ διότι πολλὰι ἐπαμφοτερίζουσι νῦν μὲν ἐπιρρηματικῶς διαθέτουσαι τὴν κατηγορίαν, νῦν δὲ προθετικῶς παριστάνουσαι ὀνόματος πρὸς ὄνομα σχέσιν (Βλέπε Βουτμ. Ἑλλην. Γραμ. Σελ. 468). Μὲ Τίνας δὲ πτώσεις συντασσομένη πᾶσα μία σημαίνει τὴν σχέσιν, εἶναι ἔργον τῆς μερικῆς γραμματικῆς νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ κανονίσῃ.

ΠΣ. Αἱ προθέσεις γίνονται συχνότατα καὶ μέρη συνθετικά πολλῶν μερῶν τοῦ λόγου, μάλις δὲ ὀνομάτων καὶ ῥημάτων· καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διατηροῦσι τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ὅταν προηγοῦντο ἀπὸ τὰ ὀνόματα. Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὴν τοπικὴν σχέσιν πολλάκις εἰς τὴν παλαιὰν γλῶσσαν σημαίνουσι τὰ ὀνόματα ὅχι μὲ πρόθεσιν, ἀλλὰ μετὰ τινος ἰδιαιτέρας κατὰ τὸ τέλος κλίσεως, τὴν ὁποίαν ἐμποροῦμεν νὰ ἐκλάβωμεν ὡς τοπικὴν πτῶσιν (ΚΗ, Σημ.)· οἶον, Ἀθήναζε, Ἀθήνητιν, Ἀθήνηθεν, καί, Ἄλλοτε, ἄλλοθι, ἄλλοθεν· ἀντὶ τῶν, Εἰς Ἀθήνας, ἐν Ἀθήναις, ἐξ Ἀθηνῶν, καί, Εἰς ἄλλο, ἐν ἄλλῳ, ἀπ' ἄλλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Περὶ Συνδέσμου.

ΠΖ'.

Σύνδεσμος εἶναι λόγου μέρος, διὰ τοῦ ὁποῦ συνδέονται πολλὰι προτάσεις πρὸς ἀλλήλας, καὶ ἀποτελεῦσιν

ὅλον τι περιεκτικὸν συλλογισμῶν, περιόδων, καὶ ὁλοκλήρων συνθέτων λόγων. Εἶναι λοιπὸν λογικῆς τῆς ἐνωσεως τῶν ἀλληλοδιαδόχως προβαίνουσῶν ἰδεῶν κατὰ τὴν χαρακτῆρα τῆς αὐτῶν καθελικότητος καὶ ὑπαλληλίας καὶ συναλληλίας ἐπαισθητῶς ἐκτιθεμένη διὰ τοῦ προφορικοῦ λόγου.

ΠΗ'. Διὰ τὰ καταλάθωμεν λοιπὸν ἀκριβῶς Ποῦ ἐμφιλοχωροῦσι τὰ τῶν συνδέσμων εἶδη· πρέπει νὰ ἐκθίσωμεν τὰ διάφορα εἶδη τῶν συνδεδεμένων προτάσεων ὑποθέτουτές γνωσὰς τὰς ἀπλᾶς, ἡγούν τὰς ἐφραζομένας δι' ἐνὸς ὑποκειμένου καὶ δι' ἐνὸς κατηγορουμένου, καὶ μηδεμίαν ἐχούσας πρὸς ἄλλην πρότασιν σχέσιν· αἱ συνδεδεμέναι λοιπὸν αὗται προτάσεις εἶναι σύμφωνοι, ἀντιφατικαί, κατ' ἐνδοσιν καὶ ἐναντίωσιν, διαζευκτικαί, αἰτιολογικαί, ὑποθετικαί, χρονικαί· λέγομεν δὲ πρῶτον περὶ τῶν τεσσάρων· καὶ ἔπειτα περὶ τῶν τριῶν.

ΠΘ'. Αἱ σύμφωνοι εἶναι ἢ συμπεπλεγμέναι ἢ ὁμοιωματικαί· καὶ τῶν μὲν πρώτων παραδείγματα εἶναι τὰ ἐφεξῆς· Ὁ φίλος ἔφαγε καὶ ἐχόρευσε· Ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος εἶναι ἀπόστολοι· τῶν δὲ δευτέρων· Οἱ λόγοι μ' ἐφάνησαν ὡς μέλι γλυκεῖς. Καθὼς ἡ σελήνη θανείζεται τὸ φῶς τῆς ἀπὸ τοῦ ἡλίου, οὕτω πολλοὶ οὐδαμινὸι λάμπουσι μὴ ξένας ἀρετάς. Τοιαύτη δὲ εἶναι καὶ ἡ ἀναλογικὴ· οἶον, Ὅσω μέγας εἶ, τοσούτω ταπεινὸς σεαυτὸν. Ἀντιφατικαὶ δὲ εἶναι ὅποια ἡ ἐφεξῆς. Πάντες μὲν ἐπαινοῦσι τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον ἄνδρα, ὁ δὲ βάσκανος δὲν θέλει νὰ τοῦ ἐπαινέσῃ. Ἡ δὲ κατ' ἐνδοσιν καὶ ἐναντίωσιν εἶναι. ὡς ἡ ἐφεξῆς. Κ' ἢν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὁμῶς ἔτι καρποφορήσω. Διαζευκτικὴ δὲ εἶναι ἡ ἐφεξῆς. Πρέπει νὰ εἴσαι ἢ μεθ' ἡμῶν ἢ καθ' ἡμῶν.

ΤΓ'. Ἐρχονται τῶρα αἱ τρεῖς ὑπόλοιποι, αἰτιολογική, καὶ ὑποθετική, καὶ χρονική. Καὶ αἰτιολογική μὲν εἶναι ἡ σημαίνουσα ἡ τὸ ποιητικὸν αἶτιον· οἶον, Ἐπειδὴ ἡσθένησας, διὰ τοῦτο δὲν ἐταξείδυσεν· ἢ, Δὲν ἐταξείδυσεν, διότι ἡσθένησας· καὶ, Ἐπληρώθη τὸσον κακείως, ὥς τε τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπέθανεν· ἢ τὸ τελικόν· οἶον, Ἐπρόκοψε, διὰ νὰ ὤφειλῃσιν τὴν πατρίδα του. Ἡ δὲ ὑποθετική· οἶον, Ἐὰν εἶσαι φρόνιμος, θέλεις ἀκούσειν τὴν συμβουλὴν μου. Ἡ δὲ χρονική εἶναι τριπλῇ· ταυτόχρονος· οἶον, Ὅτε ἐμονάρχησεν εἰς τὴν γῆν ὁ Ἀυγούριος, τότε ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἰερουσαλήμ ὁ Ἰησοῦς· ὑστερόχρονος κατὰ τὸ πρότερον· οἶον, Ἀφοῦ ἀφῆκεν ἡ φιλοσοφία τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἐκυρίευσαν ὅλαι αἱ δυσυχίαι· καὶ ὑστερόχρονος κατὰ τὸ ὕστερον· οἶον, Ὅταν τετραγωνισθῇ ὁ κύκλος, θέλουν ἐπιλυθῇν πολλὰ γεωμετρικὰ προβλήματα.

Σημείωσις. Συνάπτονται δὲ καὶ πλείοτεται προτάσεις μετ' ἀλλήλων· οὕτω συνδέονται δύο ὑποθετικαὶ ἀποτελοῦσαι λόγον ἐκ τασσάων προτάσεων σύνθετον· οἶον, Εἰ μὲν ἀσχολεῖσθαι αὐτοῦ εἰς ἀναγκαῖα· ὑποθέσεις· γράψωμεν· εἰ δὲ μὴ, ἐλθεῖ κατὰ τὸν διωρισμένον χρόνον. Πρὶν περὶ νὰ σημαίνωμεν ὅτι σύνθετος πρότασις εἶναι καὶ ἡ ἀφηγηματικὴ καὶ ἡ διαβεβαιωτικὴ· οἶον, Εἰπεν οἱ ἄστρονόμοι, ὅτι μέλλει νὰ φανῇ μέγας κομήτης· καὶ, Λέγει ὁ Δημοσθένης, ὅτι χωρὶς χρημάτων δὲν καταρθόνεται κανὲν ἀπὸ τὰ δέοντα.

ΤΙΑ'. Εἰς ὅλας τὰς συνδεδεμένας ταύτας προτάσεις αἱ μὲν προτασσομέναι λέγονται ἡγοούμενα μέρη τοῦ λόγου· αἱ δὲ ἐπιτασσομέναι, ἐπόμενα. Εἶναι λοιπὸν σύνδεσμοι τῶν ἡγουμένων, καὶ ἄλλοι τῶν ἐπομένων· καὶ καποτε μὲν εἶναι μόνον τῶν ἡγουμένων· καποτε δὲ μόνων τῶν ἐπομένων· καποτε δὲ καὶ τῶν δύο, ὥς μᾶς διδάσκει ἡ μερικὴ γραμματικὴ.

ΤΙΒ'. Σύνδεσμοι τῆς συμπελεγμένης προτάσεως εἰς μὲν τὸ ἡγούμενον μέρος εἶναι μὲν, εἰς δὲ τὸ ἐπόμενον δέ· καποτε καὶ εἰς τὰ δύο εἶναι καί· ἢ εἰς μόνον τὸ ἐπόμενον εἶναι καί· ἢ εἰς ἐκεῖνο μὲν εἶναι τὸ, εἰς τοῦτο δὲ καί· εἶναι δὲ καὶ ἀρνητικῶς συμπλεκτικοὶ οὐτε, οὐδέ, μήτε, μηδέ.

ΤΙΓ'. Τῆς δὲ ὁμοιωματικῆς εἰς μὲν τὸ ἡγούμενον εἶναι ὡς, ὥσπερ, καθὰ, καθάπερ, καθὼς· εἰς δὲ τὸ ἐπόμενον, οὕτως, ἀπαράλλακτα, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον· ἢ ἐμπορεῖ εἰς τὸ ἡγούμενον νὰ ἐννοῇται ἔξωθεν· οἶον, Ἐξῆσεν ὡς βασιλεὺς, καὶ ἀπέθανεν ὡς ψωμοζήτητος.

ΤΙΔ'. Τῆς δὲ ἀντιφατικῆς, τὴν ὅποιαν οἱ γραμματικοὶ ὀνομάζουσι κατ' ἄρσιν καὶ θέσιν, εἰ μὲν προηγείται ἡ θέσις, αὕτη μὲν λαμβάνει σύνδεσμον μὲν, ναί, ἢ ἄλλο τοιοῦτο βεβαιωτικὸν μόριον· ἢ δὲ ἄρσις, δέ, ἀλλὰ, ὅμως κτλ. εἰ δὲ προηγείται ἡ ἄρσις, αὕτη μὲν λαμβάνει ἀρνητικόν τι μόριον οὐ, οὐδ' αὖτως κτλ. ἢ δὲ ἐπομένη θέσις, δέ, ἀλλὰ· οἶον, Ὅκ εἶπε μὲν, ἔπραξε δέ, ἢ, ἀλλ' ἔπραξε.

ΤΙΕ'. Τῆς δὲ κατ' ἐνδοσίην καὶ ἐναντίωσιν, ἡ μὲν ἡγουμένη ἐνδοτικὴ ἔχει συνδέσμους συνθέτους κ' ἦν, καὶν, καὶ ἐάν, εἰ καί, μ' ὅλον ὅτι· ἡ δὲ ἐπομένη ἐναντιωματικὴ καποτε μὲν συνθέτους, ἀλλ' ὅμως, ἀλλ' ἔμπης, μ' ὅλον τοῦτο, καποτε δὲ ἀπλοῖς, οἶον, ἀλλὰ, ὅμως. Καποτε δὲ ἡ μὲν ἐνδοσις ἐκφέρεται ἀσύνδετος· ἢ δ' ἐναντίωσις λαμβάνει τοὺς συνθέτους συνδέσμους καὶ ὅμως, ἀλλ' ὅμως· οἶον, Εἶπαν πολλοί

τὴν Λογικὴν περιτιτύν· καὶ ὁμῶς χωρὶς αὐτὴν ὀρθὸν τίποτε δὲν δύνανται νὰ διανοηθῶσι.

ΤΙΣ'. Τῆς δὲ διαζευκτικῆς τὸ μὲν ἡγούμενον ἔχει εἰς τὴν παλαιὰν ἡμῶν γλῶσσαν τὸν συνδέσμον ἥτοι, τὸ δὲ ἐπόμενον τὸν ἥ ἐπὶ βεβαίως διαζεύξεως· οἶον, ἥτοι γῆ κινεῖται ἢ ἥλιος· ἢ ὁμιλουμένη γλῶσσα ἀγνοεῖ τὸν ἥτοι· ἐπὶ δὲ ἀμφιβαλλομένης καὶ τὰ δύο μέρη προτάττουσι εἴτε, καὶ ἢ, καὶ ἢ.

ΤΙΖ'. Τῆς δὲ αἰτιολογικῆς, εἰ μὲν προηγείται τὸ αἶτιον, τοῦτο μὲν προσλαμβάνει ἐπειδὴ, ἐπεὶ, διότι, ἢ δὲ ἐπομένη ἀκολουθεῖ ἢ ἀσυνδέτως ἢ μὲ τὸ διὰ τοῦτο, διὰ ταῦτα, τοῦτου χάριν κτλ. εἰ δὲ προηγείται τὸ αἰτιατὸν ἢ τὸ ἀποτέλεσμα, τοῦτο μὲν ἐκφέρεται ἀσυνδέτως, τὸ δὲ αἶτιον ἢ ἡ αἰτία ἐπεται μετὰ τῶν συνδέσμων διότι, ἢ γὰρ εἰς τὴν παλαιὰν γλῶσσαν· ἢ τὸ ἡγούμενον αἶτιον συνδέεται μετὰ τοῦ οὕτω, οὕτω πάνυ, τόσον πολλὰ κτλ. τὸ δὲ ἐπόμενον ἀποτέλεσμα μὲ τὸ, ὥς.

ΤΙΗ'. Τῆς δὲ τελικῆς τὸ μὲν ἡγούμενον ἐκφέρεται ἀσυνδέτως, ἢ συνδέεται μὲ τὸ διὰ τοῦτο, τοῦτου χάριν, τοῦτου ἕνεκα· τὸ δὲ ἐπόμενον λαμβάνει ἔνα, ἢ, διὰ ἢ· οἶον, Διὰ τοῦτο ἐπρόκοψε, διὰ ἢ ὠφελήσῃ τὴν πατρ.δα.

ΤΙΘ'. Τῆς δὲ ὑποθετικῆς τὸ μὲν ἡγούμενον λαμβάνει εἰ, εἰ ἢ, ἢ· τὸ δὲ ἐπόμενον ἐπὶ μὲν βεβαίως προϋποθέσεως καὶ εἰς τὴν παλαιὰν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν ἀκολουθεῖ ἀσύνδετον· ἐπὶ δὲ ἐνδεχομένης, εἰς μὲν τὴν παλαιὰν ἀκολουθεῖ ἢ δυνητικὴ ἔγκλισις (ΞΘ) μὲ τὰ ἰδιόζοντα αὐτῆς μόρια ἢ, καὶ· εἰς δὲ τὴν ὁμιλουμένην,

ἢ σύνθετος δυνητικὴ ἢ θελεσυμβῆναι, φέρειπεῖν, κτλ. περὶ τῶν ὁποίων πρέπει νὰ κανονίσῃ εὐτελῶς ἢ ἐλπιζομένη γραμματικὴ τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης.

P. Τῆς δὲ χρονικῆς, εἰ μὲν εἶναι ταυτόχρονος, εἰς μὲν τὸ ἡγούμενον τάσσεται τὸ ὅτε, ὅταν, ἐνῶ, τὸ δὲ ἐπόμενον λαμβάνει τὸ τότε, ἢ ἀκολουθεῖ ἀσύνδετον· εἰ δ' εἶναι ὑπερόχρονος, ἡ μὲν πρωτοχρονουῖσα (νὰ εἰπω οὕτω) καποτε μὲν προηγείται, καποτε δὲ ἀκολουθεῖ εἰς τοῦ λόγου διὰ τῶν συνδέσμων, εἰπεῖ, εἰπειδάν, ἐξ ὅτου, ἀφ' οὗ· ἡ δὲ ὑπεροχρονουῖσα ἢ τίθεται ἀσύνδετος, ἢ ἐκφέρεται διὰ τῶν μορίων τότε, εἰπεῖτα κτλ.

PA. Τῆς δὲ διαθεσθαιωτικῆς καὶ ἱστορικῆς ἢ ἀφηγηματικῆς τὸ μὲν ἡγούμενον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀσύνδετον· τὸ δὲ ἐπόμενον ἐκφέρεται ἀδιαφύρως καὶ εἰς τὰς δύο διὰ τοῦ ὅτι εἰς τὴν ὀμιλουμένην γλῶσσαν· εἰς δὲ τὴν παλαιάν, τὸ μὲν ὅτι τῆς διαθεσθαιωτικῆς φέρεται εἰς ὀριστικὴν· τὸ δὲ τῆς ἱστορικῆς, εἰς εὐκτικὴν ἔγκλισιν.

PB. Ὅλαι αἱ ἀνταποδοτικαὶ καὶ ἀναφορικαὶ προτάσεις εἶναι συνδεδεμέναι καὶ συναρμολογημέναι μετ' ἀλλήλων, εἰς τὰς ὁποίας ἐκτελοῦσι τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ συνδέσμου τὰ λεγόμενα ὄρθρα (ΛΔ').

PG. Ὁ δὲ συλλογισμὸς τῆς Λογικῆς, συγκείμενος ἀπὸ τρεῖς προτάσεις (Λογικ. PTH'), ἔχει ἰδιαιτέρους συνδέσμους συλλογιστικοὺς ὀνομαζομένους· καὶ ἡ μὲν μεῖζων πρότασις ἐκτίθεται ἀσυνδέτως· ἡ δὲ ἐλάττω, διὰ τοῦ ἀλλὰ μὲν· τὸ δὲ συμπέρασμα, διὰ τοῦ ἄρα· τὸ ἄρα ἢ κοινὴ γλῶσσα ἐξηγεῖ μὲ τὸ λοιπόν. Εἰς δὲ τοὺς συλλογιστικοὺς τούτους ἐμποροῦν νὰ προσεθῶσι καὶ ὅλοι οἱ εἰς

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

Περὶ Συντάξεως.

ΙΕ΄.

Συντακτικὸν τῆς γραμματικῆς μέρος ὀνομαζεται, τὸ ὁποῖον διδάσκει τὴν Συνταξιν, ἤτοι τοὺς κανόνας τῆς τῶν μερῶν τοῦ λόγου καταλλήλου ἐνώσεως εἰς τὸ να γένη ὁλον τι ἑντέλους διανοίας ἐηλωτικόν. Ἐἶναι δὲ συντακτικὰ δύο, τὸ μὲν ὑψηλότερον, τὸ δὲ κατώτερον· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ζητεῖται εἰς τὴν ἀρχικὴν σχέσιν τοῦ ἐνδιαθέτου πρὸς τὸν προφορικόν λόγον (Δ΄), ἡκαὶ προσδιορίζει τὴν ἐκ τῆς Δογματικῆς προσαζομένην ἔνωσιν τῶν τοῦ λόγου μερῶν κατὰ τὴν ἀναγκαίαν αὐτῶν ἀλληλογυίαν· τὸ

πάντα λόγων ὁπωσοῦν συμπεραίνοντες· οἷον, τοι γὰρ
ροῦν, οὐν, τοίνυν, ὥς κτλ.

ΒΔ'. Ἐκ πάντων τούτων γίνεσθαι φανερόν, ὅτι συνδέ-
σμος ἀλλοῦ ποῦποτε διὺ ἔχει χῶραν, εἰ μὴ ὅπου διὺν
ἢ καὶ πληότερα προτάσεις ἀναφερόμεναι πρὸς ἀλλήλᾱς
συνδέονται καὶ ἀποτελοῦσθαι λόγων συνθίτον ἐκ πολλῶν ἀ-
πλοσυρίδων.

Σημειώσεις. Εἰς τὴν παλαιάν γλῶσσαν εἶναι σύνθιστοι ὡς τῶν
γρμμμμμμμ λδγρμμεναι οἱ ἐκστρωτικοί, εἰ διυνητικοί κτλ. Πρός δὲ
εἶναι αἰετοὶ τοῦ ὀνόματος τούτου, καὶ Πόρτος ἔχουσιν ἐπιρρηματικῶς
σημασίαν, εἶναι ἑργον τῆς μεμετωτέρας γρμμμμμμμμμ νὰ ἐξελ-
έσῃ, καὶ μέλεις τῶν φιλολόγων διόριστέον.

δὲ δευτέρου ἀποδίδει τὴν ἐμπειρικῶς διδασκομένην χρῆσιν τῆς τούτων ἐνώσεως εἰς μίαν τινα ὑπάρχουσαν ἢ ὑπάρξασαν γλῶσσαν· καὶ ἐπειδὴ καμμία γλῶσσα, καθὼ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος, διὰ τὴν χρείαν τοῦ νὰ παριστῇ μὲ λέξεις τὰ νοούμενα, δὲν δύναται εἰς ἀντιφάσκειν εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τοῦ διανοεῖσθαι νόμους· διὰ τοῦτο ἐξήρηται μὲν τὸ κατώτερον συντακτικὸν ἀπὸ τοῦ ἀνωτέρου· ἐμπειρικῶς δὲ ἐμφανιζόμενον λαμβάνει παντελὴς μορφᾶς καὶ τροπᾶς, τὰς ὁποίας δυνάμεθα νὰ μάθωμεν μόνον ἀπὸ τὴν μερικτὴν γραμματικὴν πόσης μιᾶς γλώσσης.

ΡΣ'. Ὅλίγα λοιπὸν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ἐνταῦθα περὶ συντάξεως, καὶ μόνον ὅσα γινικῶς λεγόμενα ἐπαληθεύουσιν ἐξ ἀνάγκης εἰς πᾶσαν γλῶσσαν. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὴν σύνταξιν ἀπαιτεῖται νὰ ἀρμόζωνται καταλλήλως τὰ μέρη τοῦ λόγου· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐκφέρωμεν ἓνα κανόνα περὶ τοῦ καταλλήλου ἀπλῶς, καί τινας ἄλλους περὶ τῆς καταλλήλειας τῶν ἰδιαιτέρων τοῦ λόγου μερῶν.

ΡΖ'. Τὸ κοινῶς κατάλληλον τῶν τοῦ λόγου μερῶν εἶναι ἡ συμφωνία τῶν κοινῶς εἰς αὐτὰ παρεπομένων· ἐντεῦθεν ὀναπηγάζει ὁ καθολικὸς κανὼν. Ὅταν τὰ ἀμέσως συττασόμενα μέρη τοῦ λόγου ἔχωσι κοινὰ παρεπόμενα, θές συμφώνως τὰ παρεπόμενα· εἰὰν δὲ δέν τὰ ἔχωσι κοινὰ, εἶναι ἡ κατὰ ταῦτα συμπλοκὴ τῶν ἀδιάφορος. Ἐκ δὲ τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ἔπονται οἱ μερικώτεροι ἐπικυροῦντες τὴν ἀλήθειάν του.

ΡΗ'. Πᾶν ὅ,τι συντάσσεται ἀμέσως μὲ τὸ οὐσιαστικὸν ἐπιθετικῶς, οἷον ἐπίθετον, μετοχή, αὐτωνυμία, ἄρθρον, πρέπει νὰ συμφωνῇ μ' ἐκεῖνο κατὰ γένος καὶ ἀριθ-

μόν καὶ πτώσιν· οἶον, Καλὸς ἀνὴρ, Σωφρονοῦσα γυνή. Ταῦτα τὰ παιδία· διότι τοῦ οὐσιαστικοῦ ὀνόματος καὶ τῶν ἐκτεθέντων ἐπιθετικῶν εἶναι κοινὰ παρεπόμενα (ἀνωτ.) τὸ γένος καὶ ὁ ἀριθμὸς καὶ ἡ πτώσις.

Σημείωσις. Ἐὰν δέ τι ἐξ αὐτῶν δὲν ἔχη τοῦ οὐσιαστικοῦ ὄνομα-
τος τὰ παρεπόμενα, οἶον γένος καὶ ἀριθμὸν καὶ πτώσιν, καθὼς εἶ-
ναι τούτων ἅμωρα τὰ Ἀγγλικά ἀρθρα (ΛΑ΄)· συντάσσεται ὡς εἶ-
ναι μὲν τὸ οὐσιαστικὸν χωρὶς νὰ περιχθῇ ἢ καταλληλῆ (PZ').

ΡΘ'. Πᾶσα ὀνομαστικὴ ὑποκείμενον ἐμφαίνουσα προ-
τάσεως συμφωνεῖ μὲ τὸ ῥῆμα ὡς κατηγορούμενον, εἰ μὲν
εἶναι ἀντωνυμία κατὰ πρόσωπον καὶ ἀριθμὸν· εἶον, Ἐγὼ
λέγω, Σὺ ἀκούεις, Ἐκεῖνος περιπατεῖ· Ἡμεῖς τρέχομεν·
Σεῖς κόθησθε· εἰ δὲ εἶναι ὄνομα, μόνον κατ' ὀριθμὸν εἶον,
"Ἀνθρώποι περιπατοῦσι"· διότι ἀντωνυμίας μὲν καὶ ῥήματος
εἶναι κοινὰ παρεπόμενα πρόσωπον καὶ ἀριθμὸς· ὀνόματος
δὲ καὶ ῥήματος, μόνον ὀριθμός (PZ').

ΡΙ'. Πᾶν ἐπίθετον καθ' ὅποιανδήποτε πτώσιν συντασ-
σόμενον μὲ οὐσιαστικὸν ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενον εἰς
ὑποκείμενον διὰ συνεπτυγμένης προτάσεως· εἶον, Ὁ χρη-
στὸς ἀνὴρ φιλοσοφεῖ· Ὁ διδάσκαλος ἀγαπᾷ τοὺς ἐπιμελεῖς
μαθητάς· Ἰπὸ τοῦ ἐναρέτου Σωκράτους ὠφελήθη ἡ νεο-
λαία· Ἐπαινῶ τοὺς ὠφελοῦντας. Ὅλων τούτων τῶν προ-
τάσεων τὰ ἐπίθετον ἔχοντα οὐσιαστικὰ ὀνόματα εἶναι ὑπο-
κείμενοι ὅροι· αὐτὰ δὲ τὰ ἐπίθετα, κατηγορούμενοι· ἡ δὲ
ἀνάπτυξις ἐκάστη φανερόναι τρανῶς τὸ λεγόμενον. Ἰδοὺ
Πῶς ἀναπτύσσεται πᾶσα μία· Ὁ ἀνὴρ, ὅς τις ἐστὶ χρηστὸς,
φιλοσοφεῖ· Ὁ διδάσκαλος ἀγαπᾷ τοὺς μαθητάς, οἳ τινες εἴ-
σιν ἐπιμελεῖς· Ἡ νεολαία ὠφελήθη ὑπὸ τοῦ Σωκράτους, ὅς
τις ἦν ἐνάρετος· Ἐπαινῶ τοὺς, οἳ τινες ὠφελοῦσι. Διὰ

τοῦτο λοιπὸν τὸ οὐσιαστικόν, ὅχι μένον κατ' ὀνομαστικὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν πτώσιν ἐμπορεῖ νὰ συντάσσεται ὑποκείμενον.

PIA'. Εἰς δὲ τὴν ἑμμεσον σύνταξιν εἶναι ἀδιάφορος ἡ κατὰ τὰ παρεπόμενα συμφωνία. Λέγω δὲ ἑμμεσον, διὰ τῆς ὁποίας ἐκφέρεται ἡ τοῦ ὑποκειμένου πρὸς ἄλλο σχέσις διαδιδόμενη διὰ τοῦ μεσιτεύοντος ῥήματος· οἶον, Διδάσκω τοὺς μαθητάς· ἀκούω τοὺς λόγους· θλίβομαι ὑπὸ τοῦ ψύχους. Εἰς τὴν ἑμμεσον σύνταξιν ἀνόγονται ὅλαι αἱ ἐκ τρίτου λεγόμεναι ὑπὸ τῶν γραμματικῶν πτώσεις, καὶ τὰ προθετόπτωτα, καὶ τὰ ἐπιρρήματα.

PIB'. Πᾶν μεταβατικὸν ῥῆμα καὶ πᾶν παθητικὸν (NA') ἀπαιτεῖ ἐκ τρίτου τὸ μὲν πτώσιν σημαίνουσαν τὸ πρᾶγμα ἢ πρόσωπον, εἰς τὸ ὁποῖον γίνεται ἡ μετάθεσις· τὸ δὲ, τὴν ἐκ τοῦ ὁποῖου προέρχεται τὸ πάθος· Τίνας δὲ πτώσεις ἀπαιτεῖ καθέν ῥῆμα, ἀφίνομεν τὴν ἔρευναν εἰς τὴν μερικωτέραν γραμματικὴν.

PIΓ'. Πολλάκις ἀντὶ πτώσεως τίθεται ἐκ τρίτου πρότασις ὁλόκληρος εἰς ὅλας τὰς γλώσσας ὁρικῶς, ἡγουν ἀνθ' ἐνὸς ὅρου. Τὴν δὲ ἀρχὴν τοιαύτης προτάσεως ἐκρίναμεν πρὸ πολλοῦ καλὸν νὰ μεγαλογραφῶμεν· οἶον, Τί τις ἂν ἔχοι εἰπεῖν περὶ παιδῶν ἀγωγῆς, φέρε σκεψώμεθα· καὶ εἰς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν· οἶον, Ἦθελα' νὰ ἐξεύρω Τί σημαίνει ὁ θόρυβος οὗτος. Πολλάκις δὲ τίθενται ἐκ τρίτου καὶ πτώσις καὶ πρότασις· οἶον, Παρασκευάζονται καὶ φίλοι καὶ Ὅπως ἂν ᾤσιν ὡς πιθανώτατοι λέγειν (Πλατ. Τорг. 77.) καὶ, τῶν πολλῶν ἰδόντες τὴν μανίαν καὶ Ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν οὐδὲν ὑγιὲς πράττει (Πλατ. Πολιτ. 436).

PIΔ', Ἄπας λόγος ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμέ-

νου συνιστάμενος εἶναι τέλειος μὲν, γενικὸς δὲ καὶ ἀπροσδιόριστος· εἰς τὸν λόγον, φέρει εἰπεῖν, Διδάσκω, παριστάνεται νόημα τέλειον, ἀλλὰ γενικὸν καὶ ἀπροσδιόριστον, ἐπειδὴ δὲν φαίνεται οὔτε τίνα οὔτε τί οὔτε πῶς κτ. διδάσκω. Πᾶσα προσθήκη ἐνὸς τούτων μερικεύει καὶ προσδιορίζει τελειότερα τὸν λόγον· οἷον, διδάσκω τὸν Ἐυθύμιον, εἶναι πλέον προσδιωρισμένου παρὰ τὸ Διδάσκω· καὶ ἀπὸ τοῦτο εἶναι ἀκόμη πλέον προσδιωρισμένου τὸ Διδάσκω τὸν Ἐυθύμιον τὴν φιλοσοφίαν· καὶ, Διδάσκω τὸν Ἐυθύμιον τὴν φιλοσοφίαν ἐπιμελῶς· καὶ, Διδάσκω τὸν Ἐυθύμιον τὴν φιλοσοφίαν ἐπιμελῶς ἐν Σμύρνῃ τὸ αὐτὸς ἔτος ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος. Λέγονται λοιπὸν περιστάσεις τοῦ λόγου τὰ ἐξ ταῦτα Τίνα, Τί, Πότε, Πού, Πῶς διὰ Τί, ἢ πρόσωπον, πρᾶγμα, χρόνος, τόπος, τρόπος, αἰτία, τὰ ὅποια προσδιορίζουσιν ἀκριδέστερα τὸν λόγον.

ΡΙΕ'. Τὸ τί ἔμπορεῖ νὰ εἶναι, ὡς εἶπαμεν (ΡΙΓ') πρότασις· εἰς τοιαύτην πέριξαιεν ἡ πρότασις αὕτη λέγεται ἀπὸ τοῦ γραμματικοῦ ἀτελεῆς λόγος, ἀποδιδόμενος εἰς τὸν προηγούμενον, ὅστις λέγεται τέλειος· τὸ ὑποκειμενον τοῦ τελείου λόγου λέγεται καὶ βάσις τοῦ λόγου. Ὁ τέλειος λόγος κυρίως συνιστᾶται διὰ τῆς ὀριστικῆς ἐγκλίσεως· οἱ δὲ διὰ τῶν ἄλλων ἐγκλίσεων εἶναι ὅλοι ἀτελεῖς· ἀτελεῖς λοιπὸν λόγοι εἶναι ὁ προσεκτικὸς, ὁ ὑποτακτικὸς, ὁ εὐκτικὸς, ὁ ἀπαρεμφατικὸς, ὁ μετοχικός· καὶ ἄλλαι αἱ προτάσεις αἵτινες εἶναι ἡγούμενα μέρη συνδεδεμένων λόγων (ΤΙΑ').

ΡΙΣ'. ΕΛΛΕΙΨΙΣ. Ὁ νοῦς εἶναι πολὺ ταχύτερος παρὰ τὴν γλῶσσαν· διὰ νὰ τὸν φθάσῃ λοιπὸν, συνέμνει τὸν ὁρόμον, ἀφίναυσα πολλὰ νὰ ἐννοῶνται, χωρὶς νὰ τὰ

ἐκφράζῃ· ἀφίνοι δὲ, ὅσα εἶναι εὐκόλουν νὰ ἐννοῶνται· τὸ τοιοῦτον λέγεται Ἑλλείψεις, καὶ ἀπαντᾶται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας· κοιμᾶται βαθύν, ἤγουν ὑπνυν· ἔκτεινον τὴν δεξιὴν, ἤγουν χεῖρα. Τὸ ὑπαρκτικὸν ῥῆμα ἢ ὁ σύνδεσμος εἰς ἐλλείπει πολλάκις· οἶον, Πᾶς ἄνθρωπος ζῶν ἀντί τοῦ, Πᾶς ἄνθρωπος εἰς ζῶν. Εἰς τὸ μόριον μὴ ἐλλείπει πολλάκις τὸ ἀκολουθεῖν· οἶον, Ὁ ἀγαθὸς καὶ ὁ μὴ· καὶ, Εἰ μὲν θέλεις, ἔλθε· εἰ δὲ μὴ, μένου· ἀντί τοῦ, εἰ δὲ μὴ θέλεις· ἀλλὰ περὶ πολλῶν ἄλλων ἐλλείψεων καὶ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς ὁμιλουμένης γλώσσης μας ἀφύσμεν νὰ ὁμιλῶσιν αἱ μερικαὶ γραμματικαί.

ΡΙΖ'. ΠΛΕΟΝΑΣΜΟΣ. Πολύακις ἐξ ἐναντίας ἐννοιαί τινες παριστάνονται μὲ τόσην δύναμιν, ὥς χωρὶς νὰ θέλῃ ὁ ἄνθρωπος, τὰς λέγει δις μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν, ἢ καὶ μὲ ἄλλην συνώνυμον· ἐπαναλαμβάνει δὲ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ λόγον ὁλόκληρον. Λέγεται δὲ τοῦτο Πλεονασμός.

ΡΙΗ'. Πᾶσα ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου ἢ καὶ ἐκ τρίτου συγκειμένη πρότασις ἐννοίαν ἐντελὴ παριστάνουσα, εἶναι ἀπλῆ, καὶ ὁ ἀπ' αὐτῆς ἐμφαινόμενος λόγος ἀπλοῦς· δύω δὲ διὰ τῶν συνδέσμων συμπλεκόμεναι (ΡΔ') ἀποτελοῦσι τὴν σύνθετον, ἣτις ἐμπορεῖ νὰ συνίσταται καὶ ἀπὸ πλειοτέρας· αἱ ἀπλούςραι τότε ὀνομάζονται κῶλαι τῆς συνθέτου.

ΡΙΘ'. ΠΕΡΙΟΔΟΣ. Ὅταν δὲ πολλαὶ προτάσεις ἢ ἀπλαι, ἢ σύνθετοι, διὰ παντοδαπῶν συνδέσμων ἐνούμεναι συντάσσονται ἐντέχνως ἀποτελοῦσαι λόγον τέλειον πολλῶν νοημάτων περιεκτικόν, παράγουσι τότε τὴν λεγομένην Περίωδον, τῆς ὁποίας μέρη εἶναι ὅλαι αἱ ἀπλού-

ταίαι προτάσεις, ἢ τὰ κῶλα. Εἶναι δὲ ἡ περίοδος βρα-
χεῖα μὲν, ὅταν σύγκειται ἀπ' ὀλίγα κῶλα· μακρά δὲ, ὅ-
ταν ἀπὸ πολλὰ. Ὅταν δὲ ἀναφαίνονται μέρη τῆς περιόδου
πρότασις σύνθετος ἐκ κῶλων καὶ αὐταὶ συνισθῆναι· τότε
τὰ κῶλα τῆς περιόδου εἶναι σύνθετα, τῶν ὁποίων τὰ μέρη
πρὸς αὐτὰς μὲν ἀναφερόμενα λέγονται κῶλα, πρὸς δὲ τὴν
περίοδον, κόμματα.

ΡΗ'. Εἰς πᾶσαν περίοδον πρέπει κυρίως νὰ ὑπόκειται
πρότασις τις ὡς βάσις, ἥτις λέγεται δικηκήτρια τῆς περιό-
δου, καὶ εἶναι ὁ ὀνομασθεὶς τέλειος λόγος (PIE) πρὸς τὸν
ὁποῖον ἀποδίδονται οἱ ἀτελεῖς. Ἀυτὴ δὲ ἐκτετατομένη δι' ἀ-
ναπτύξεως ἢ προσδιορισμοῦ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ κατη-
γορουμένου καὶ τῆς ἐκ τρίτου πτώσεως (Λογικ. PNA',
PNB') ἢ καὶ διαιρέσεως τῆς καθολικῆς ιδέας τῆς προτά-
σεως, γίνεται περίοδος· ἀλλ' ὅμως εἶναι αὕτη πλείον συρ-
ραφὴ προτάσεων παρὰ περίοδος κατὰ τὴν ὁρίαν ἀποδίδου-
σι κυρίαν εἰς αὐτὴν σημασίαν οἱ ῥήτορες. Ὅταν δὲ ἡ βά-
σις τῆς περιόδου εἶναι σύνθετος πρότασις, τότε ἔχουσα ὡς
ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέρη ἡγούμενα καὶ ἐπόμενα, (TIA) γίνε-
ται ἡ κυρία περίοδος πλατυνομένη κατ' ἑκάστην αὐτῆς μέ-
ρος διὰ παντοδαπῶν προσδιορισμῶν καὶ ἀναπτύξεων. Ταύ-
της δὲ τῆς κυρίως ὀνομαζομένης περιόδου εἶναι τόσα τὰ
εἶδη, ὅσα δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν εἶδη συνθέτων προτά-
σεων, ἐκ τῶν ὁποίων συμπληρῶνται.

Σημειώσεις. Τὰ δὲ εἶδη τῆς περιόδου καὶ πῶς κατασκευάζεται πᾶ-
σα μία, εἶναι ἔργον τῆς ῥητορικῆς νὰ ἐξετάζη λεπτομερῶς· διό-
τι οὔτε ἡ καθολικὴ γραμματικὴ δύναται νὰ εἴπη τι περὶ τούτων
διορισμένως· καὶ ἡ μερικωτέρα θεωρεῖ μόνον εἶτι περὶ αὐτῶν λέ-
γεται μερικῶς κατ' ἰδιότητα τινος τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν κατα-

νίζει. Ἴσως δὲ δὲν εἶναι περιττὸν νὰ σημειώσωμεν ἐν γένει, ὅτι αἱ λεγόμεναι παρενθέσεις βλάπτουσι τῆς περιόδου τὸ καλόν, ἐπεὶ δὲ διακόπτουσι τὴν διάνοιαν, ἢ καὶ τὸ ρεῦμα τοῦ λόγου. Διὰ τοῦτο οἱ ταχύνεται τῶν λόγων πρέπει νὰ τὰς ἀποφεύγωσιν, ἐκτὸς μόνον ἂν εἶναι πολλὰ ἀναγκαῖαι εἰς τὸ νὰ βραχύνουσι τὸν λόγον, ὅς τις χωρὶς αὐτῶν τῆδύνατο νὰ γείνη πολλὰ μακρὸς καὶ σχοινωτενὴς καὶ ὀχληρὸς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Περὶ Ἀναλύσεως.

ΡΚΑ΄.

Οταν γνωρίζωμεν ἐντελῶς τὰ μέρη τοῦ λόγου, καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλα σχέσιν των· ἐμποροῦμεν εὐκόλως νὰ τὰ διακρίνωμεν, καὶ νὰ δεῖξωμεν καθενὸς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐκπληροῦσι εἰς τὸν λόγον. Ἐμποροῦμεν δὲ καὶ τοῦ συνθέτου λόγου ν' ἀποδώσωμεν τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα εἶναι λόγοι ἁπλοῦστεροι· λέγεται δὲ τοῦτο ἀνάλυσις τοῦ λόγου. Τοῦτο τὸ μέρος, μ' ὅλον ὅτι εἶναι πρακτικόν, καὶ ἐξασκεῖται σκριθῶς διὰ τῆς καθημερινῆς του ἐφαρμογῆς εἰς τοὺς συγγραφεῖς γινομένης ἀπὸ τοὺς σοφοὺς διδασκάλους, θελομεν τὸ προσπαύσειν καὶ ἡμεῖς ἐπιπολαίως ἐνταῦθα, φέροντες παραδείγματα τινα ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης.

ΡΚΒ΄. Ὅταν βόλης ὑπ' ὅψιν χωρίου λόγου τινος διὰ νὰ τὸ ἀναλύσῃς· εὐρὲς πρῶτον τίνα ἔννοιαν περιέχει ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους· δευτέρου διάκρισον τὰς περιόδους, εἰάν

περιέχῃ πολλάς· τελευταίου ἀνάλυσον κατὰ μίαν ὅλας τὰς περιόδους, καὶ ἀπόδος τὴν μεταξὺ τούτων σχέσιν.

ΡΚΓ'. "Ὅταν ἀναλῇς μίαν περίοδον, εὗρε πρῶτον τὴν διοικήτριαν πρότασιν (ΡΚ')· δεύτερον, τὸ ὑποκείμενόν της, τὸ ὁποῖον εἶναι ἡ βᾶσις τοῦ λόγου (ΡΙΕ')· τρίτον, τὰς περιπτώσεις τοῦ λόγου (ΡΙΔ')· τέταρτον, ἀπόδος πάντα ἀτελῆ λόγον, εἴαν εἶναι τις, εἰς τὸν τέλειον, μὲ τὸν ὁποῖον, ἢ μὲ τὰ μέρη του εἶναι ἡνωμένους· τελευταίου, ἀνάλυσον τοὺς ἀτελεῖς τούτους λόγους.

ΡΚΔ'. Φέρε νὰ ἐφαρμόσωμεν τὰ ρηθέντα εἰς ἓν χωρίον ἀπὸ τὰ γλαφυρώτατα τοῦ Ξενοφῶντος

[Ἀπομνημ. Βιβ. Β'. Κεφ. Α', 28).

„Τῶν ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδῶσιν ἀνθρώποις· ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ἔλπεως εἶναι σοὶ βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεοὺς· εἴτε ὑπὸ φίλων ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον· εἴτε ὑπὸ τινας πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν ὠφελητέον· εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιότις ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν· εἴτε τὴν γῆν φέρειν σοὶ βούλει καρποὺς ἀφθόνους, τὴν γῆν θεραπευτέον· εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων οἶσι δεῖν πλουτεῖζεσθαι, τῶν βοσκημάτων ἐπιμελητέον· εἴτε διὰ πολέμου ὁρμᾶς αὐξέσθαι, καὶ βούλει δύνασθαι τοὺς τε φίλους ἐλευθεροῦν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολεμικὰς τέχνας αὐτάς τε παρὰ τῶν ἐπισαμένων μαθητέον, καὶ Ὅπως αὐταῖς δεῖ χρεῖσθαι ἀσκητέον· εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει δυνατὸς εἶναι, τῇ γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἐθισέον τὸ σῶμα καὶ γυμνασέον σὺν πόνοις καὶ ἰδρώσι.

ΡΚΕ'. Τοῦτον τὸν περιοδικὸν λόγον θείων ὡς ἀναλύ-

σης, ἐξέτασον πρῶτον τὴν εἰς αὐτὸν ἐμφωλεύουσαν ἔννοιαν (PKB)· ἡ ἔννοιά του ἀπλούςατα ἐκφραζομένη εἶναι, ὅτι Κάνειν ἀγαθὸν δὲν ἀποκτᾶται χωρὶς κόπου, ἔργουν Πᾶν ἀγαθὸν ἀποκτᾶται μὲ κόπου. Τούτου τεθέντος, διαιρεῖ ὁ συγγραφεὺς τὸ ἀγαθὸν γενικῶς θεωρούμενον εἰς τὰ ἐφεξῆς μερικώτερα. Νὰ σοῦ εἶναι εὐμένες τὸ θεῖον· νὰ σὲ ἀγαποῦν οἱ φίλοι· νὰ σὲ τιμᾷ ἡ πόλις· νὰ σὲ θαυμάζῃ ἡ Ἑλλάς· νὰ πλουτισθῇς ἀπὸ βοσκημάτων· νὰ δοξασθῇς διὰ τοῦ πολέμου· νὰ εἶσαι δυνατὸς εἰς τὸ σῶμα. Καὶ δείχνει Πῶς ἀποκτᾶται καθέν. Συνέζησε λοιπὸν τὸ χωρίον ἀπὸ δύο λόγους ἓνα βραχύτερον [Τῶν ὄντων ἀγαθῶν ἀνθρώποις]· καὶ ἄλλον μακρότερον [Ἄλλ' εἴτε τοὺς Θεοὺς ἰδρῶσι] συγκαίμενον ἐξ ὀκτὼ ὑποθετικῶν προτάσεων συνδεδεμένων μὲ τοὺς διαζευκτικοὺς συνδέσμους εἴτε (ΤΙΣ)· οἱ δύο δὲ οὗτοι λόγοι συνδέονται πρὸς ἀλλήλους κατ' ὅρσιν καὶ θεῖον διὰ τῶν οὐδ' ἐν ἀλλὰ (ΤΙΔ). Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦ πρώτου λόγου τὰ δύο ἀρνητικὰ μόρια [οὐδ' ἐν αὐτοῖς] κάμνουν μίαν κατάφασιν· ἐμπορεῖ ὅλος ὁ λόγος νὰ θεωρηθῇ ὡς αἰτιολογικὴ πρότασις (ΤΙΗ), τῆς ὁποίας ἡγεύμενον μέρος εἶναι τὸ αἶτιον [Πᾶν ἀγαθὸν διδύσσει θεοὶ ἀνθρώποις μετὰ κόπου], ἐπόμενον δὲ τὸ αἰτιατὸν, τὸ ὅποιον (ἂν ἀντικατασταθῇ τὸ μόριον τῆς αἰτιολογίας, ἀντὶ τοῦ θετικοῦ συνδέσμου Ἄλλὰ) πρέπει ν' ἀρχήσῃ ἰαπὸ τό· Διὸ εἴτε τοὺς Θεοὺς ἔλεις σοι εἶναι κτλ. Ἐκφραζόμενος δὲ εἰς τὴν συνήθη γλώσσαν ὁ λόγος γίνεταί τοιούτος. "Ὅλα τὰ καλὰ δίδουν οἱ Θεοὶ εἰς τοὺς κοπιᾶζοντας· διὰ τοῦτο εἴτε ἀγαθὸν θέλεις, πρέπει νὰ τ' ἀγροάσῃς μὲ τὸν κόπον σου. Ἄν θέλῃς τὴν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ λατρεύῃς τὸν Θεόν· ἂν θέλῃς νὰ σ' ἀγαποῦν οἱ φίλοι,

τοὺς φίλους πρέπει νὰ εὐεργετῇς· ἂν ἐπιθυμῇς νὰ σὲ τιμᾷ ἡ πατρίς, πρέπει νὰ ὠρελῇς τὴν πατρίδα· ἂν θέλῃς νὰ σὲ θαυμάζῃ ὅλη ἡ Ἑλλάς, προσπάθει νὰ ἀγαθοποιῇς τὴν Ἑλλάδα κτλ. Ταῦτα μὲν περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ὅλου χωρίου· ἄς θεωρήσωμεν δὲ τῶρα ὀλίγα ἐκ τῶν μερῶν του.

PK5. „Τῶν ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν κτλ. "Ὁλου τοῦ χωρίου ἡ βάσις περιέχεται εἰς τοῦτον τὸν λόγον· εἶναι δὲ τὸ ὑποκείμενον αὐτοῦ οἱ Θεοί, κατηγορούμενον δὲ τούτου εἶναι τὸ διδῶσιν. Πρέπει δὲ τῶρα νὰ θεωρήσωμεν τίνας ἐκ τῶν περιστάσεων ἐμφυλοχωροῦσιν. Ἡ φύσις τοῦ ῥήματος διδῶσιν ἀπαιτεῖ τὸ πρόσωπον νὰ τεθῇ εἰς δοτικὴν πτώσιν (ΚΖ', γ')· ἀλλὰ τί διδῶσιν; οὐδὲν τῶν ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν. Τὸ οὐδὲν τοῦτο γενικῶς ἐκφερόμενον προσδιορίζεται διὰ τοῦ ἀτελοῦς μετοχικοῦ λόγου [τῶν ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν]· θέλει δὲ νὰ εἴπῃ 'Ουδὲν ἐκ τῶν πραγμάτων, ἃ εἰσὶν ἀγαθὰ καὶ καλὰ· εἶναι δὲ φανερόν, ὅτι ὁ ἀτελὴς μετοχικὸς λόγος διὰ τοῦ πράγματος [οὐδὲν] ἀποδίδεται εἰς τὸν τέλειον [οἱ Θεοὶ διδῶσιν κτλ.]

"Ἀνευ πόνου· προθετόπτωτον ἐπιρρήματικόν (ΠΔ') ἀντὶ τοῦ Ἀπόνως· αἱ δὲ δύο ἀρνήσεις ἀποτελοῦσαι μίαν κατάφασιν, ὡς εἶπαμεν, ἀναδεικνύουσι τοιοῦτον τινα τὸν λόγον. Πᾶν ἀγαθὸν διδῶσιν ἀνθρώποις οἱ Θεοὶ ἐπιπόνως. Πρέπει δὲ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι τὸ Ἐπιπόνως ἐπιλέγεται ὅχι εἰς τοὺς διδόντας Θεοὺς (διότι οὗτοι ἐκτελοῦσιν ἀπόνως τὰ πάντα) ἀλλ' εἰς τοὺς λαμβάνοντας ἀνθρώπους. Ἐὰν ἐξ παραβάλωμεν τὸν λόγον τοῦτον μὲ τὸ τοῦ Ἐπιχόρμου ἀναφερθὲν ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ συγγραφέως (§. 20) „Τῶν πόνων ἡμῶν πελοῦσι πάντα τ' ἀγαθὰ οἱ Θεοί“ εὐρίσκειν τὴν αὐτὴν ἐννοίαν καὶ εἰς τὰ δύο, πλην ὅτι τὸ

ἐνταῦθα οὐδέν τῶν ἀγαθῶν μετελήφθη ἐκεῖ εἰς τὸ Πάντα τ' ἀγαθὰ· τὸ δὲ ἐνταῦθα Ἄνευ πόνου εἰς τὸ τῶν πόνων, ὅπου ἐλλείπει ἢ Μετὰ ἢ τ' Διὰ πρόθεσις ἀνταλλαγῆν τινα σημαίνουσα, καθὼς λέγουσιν οἱ γραμματικοί. Μεταλαμβάνοντες λοιπὸν κ' εἶδω τὸ Ὅυδέν ἄνευ πόνου, εἰς τὸ ἰσοδύναμόν του Πᾶν μετὰ πόνου, εὐρίσκομεν ὅτι τὸ προθετόπτωτον σημαίνει ἀνταλλαγὴν, ἥγουν, Δίδουσι τὰ-γαθὰ οἱ Θεοὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους δεχόμενοι παρ' αὐτῶν τοὺς κόπους καὶ τὴν ἐπιμέλειαν.

PKZ'. „Ἀλλ' εἴτε τοὺς Θεοὺς ἴλεως εἶναι σοι βούλει, Θεραπευτέον τοὺς Θεοὺς.“ Εἰπαμεν ἀνωτέρω (PKÉ') περὶ τοῦ Ἀλλά. Ὁ δὲ λόγος εἶναι κατ' ὑπόθεσιν διαζευκτικὸς, εἰς ἐκ τῶν ὁκτώ, ἀπὸ τοὺς ὁποίους συμπληρῶνται ὅλος ὁ περιοδικὸς λόγος· καὶ τὸ μὲν ἡγούμενον αὐτοῦ μέρος εἶναι Εἰ τοὺς Θεοὺς ἴλεως εἶναι σοι βούλει· τὸ δὲ ἐπόμενον, Θεραπευτέον τοὺς Θεοὺς, ὅπου εἶναι ὁ ὀρθὸς λόγος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ὁ ἡγούμενος ἀτελής. Τὸ δὲ Θεραπευτέον τοὺς Θεοὺς εἶναι φράσις τῆς γλώσσης ἀκατάλληλος ὅτε τοῦ, Θεραπευτέοι οἱ Θεοί. Ὅπως ὃν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἀναλύεται τὸ θετικὸν τοῦτο ἔννομα εἰς τὸ Δεῖ σε Θεραπεύειν τοὺς Θεοὺς (OE'). Τὸ δὲ ὑποκείμενον τοῦ Δεῖ εἶναι ἀφανές, καὶ διὰ τοῦτο λέγεται τὸ ῥῆμα ἀπρόσωπον (NG'). Ἀτελής δὲ ὃν κατ' ἔννοιαν ἀναπληρῶνται μὲ τὸν πλάγιον ἀπαρεμφατικὸν λόγον, τοῦ ὁποῖου τὸ ὑποκείμενον ἐκφέρεται κατ' αἰτιατικὴν, ἥτις εἶδω ὡς προφανῆς καταλείπεται (βλ. Βουτμ. Γραμμ. PKH', γ'). Ἐνεργητικὸν δὲ ὃν τὸ ἀπαρέμφατον ἀπαιτεῖ τὴν τῆς μεταβάσεως πτώσιν, ἥτις εἶναι ἡ Θεοῦς.

Τὸ δὲ ἡγούμενον μέρος ἔχει ὑποκείμενον τὸ Σὺ ἐν-

νοούμενον ἔξωθεν (ΝΓ') καὶ κατηγορούμενον τὸ βούλει καὶ ἐκ τρίτου λόγον πλάγιον ἀπαρεμφρατικὸν [τοὺς Θεοὺς εἶναι Ἰλῆως] τοῦ ὁποίου ὑποκείμενον εἶναι ἡ αἰτιατική Θεοῦς, κατηγορούμενον δὲ ὁμοιόπτωτον ἐπίθετον τὸ Ἰλῆως συναπτέμενον μ' ἐκεῖνο διὰ τοῦ συνδέσμου Εἶναι· Ἀναπτύσσεται δὲ ὁ ἀπαρεμφρατικὸς λόγος εἰς τὸν, Ἵνα οἱ Θεοὶ σοὶ ὦσιν Ἰλῆω (Ο').

Σοὶ εἶναι πτώσις ὁριστικῇ σημαίνουσα χάριν ἣ περιποιήσιν τῶν Θεῶν πρὸς σὲ τὸν Θεοαπεύοντα τούτους.

Σημείωσις. Πλάγιοι λέγει ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς γραμματικοὺς ὁ ἀπαρεμφρατικὸς καὶ ὁ μεταχικός· ὁρθοὶ δὲ ὄντι οἱ δι' ὑποκείμενων ἄλλης ἐγκλίσεως ἐκπεσόντες· καὶ τέλειοι μὲν εἰ δὲ ὁριστικῇ περιποιήσιν τὴν βᾶσιν τοῦ λόγου (ΡΙΕ')· ἀτελεῖς δὲ οἱ ἀποδιδόμενοι εἰς τοὺς τέλειους (αὐτ.). Διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ λόγου ὁ μὲν εἶναι τέλειος, ὁ δὲ ἀτελής· τὸν δὲ ἀτελέως, ὁ μὲν εἶναι πλάγιος, ὁ δὲ, ὁρθός.

ΡΚΗ'. „Εἴτε ὑπὸ φίλων θέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον.“ Τὸ ἐπόμενον μέρος τοῦ λόγου τούτου ἀναλύεται ἀπαράλλακτα, καθὼς καὶ τὸ τοῦ ἡδὴ ἐκτεθέντος (ἀνωτ.). Λέγομεν μόνον περὶ τοῦ ἡγουμένου, ὅτι ἡ κατηγορία τοῦ ἀναπληροῦνται μὲ παθητικὸν ἀπαρίμφατον, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν ὑποκείμενον ταυτίζεται μὲ τὸ τοῦ Ε. θέλεις (Βουτμ. Γραμ. §. ΡΚΘ'. Α'), ἡ δὲ ἐκ τρίτου πτώσις εἶναι προθετόπτωτος δηλοῦσα τὸ ὑποκείμενον, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχεται τὸ πάθος (ΝΑ').

ΡΚΘ'. „Εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πόσης ἀξιοῖς ἐπ' ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν.“

Πειρατέον εὖ ποιεῖν τὴν Ἑλλάδα, ἀντὶ τοῦ Δεῖ σε πειρασθαι εὖ ποιεῖν τὴν Ἑλλάδα· ὁ ἀπαρεμφρατικὸς λόγος Εὖ ποιεῖν συμπληροῦναι τὴν ἔννοιαν τοῦ πειραῖσθαι· ἔχουσι

δὲ καὶ οἱ δύο τὸ αὐτὸ ὑποκείμενον Σί· ὁ δὲ δεύτερος ἐκ τρίτου ἔχει τὴν Ἑλλάδα.

Ἐπ' ἀρετῇ· ἡ ἐπὶ σημαίνει τὸ ποιητικὸν τοῦ θαυμασμοῦ αἰτίον· ἡδύνατο δὲ νὰ τὸ σημαίνῃ καὶ μόνῃ ἡ δοτική (ΚΗ', Σημ.). Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἀναλύονται καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὑποθετικοὶ λόγοι τοῦ ῥηθέντος χωρίου.

ΡΛ'. Ἀς λάβωμιν δὲ ἀκόμῃ χωρίον ἐν τοῦ Ξενοφώντος διὰ νὰ ἐφαρμόσωμεν τοὺς κανόνας τῆς ἀναλύσεως.

[Ἀπομνημ. Βιβ. Α'. Κεφ. Α'. ε'].
 „Πολλάκις ἐθαύμασα τίσι ποτε λόγοις ἔπεισαν Ἀθη-
 „ναίους οἱ γραψάμενοι Σωκράτην, ὥς ἄξιός εἴη θανάτου
 „τῇ πόλει· ἡ μὲν γὰρ γραφὴ κατ' αὐτοῦ τοιαῦτα τις ἦν· Ἀ-
 „δικεῖ Σωκράτης, οὓς μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς, οὐ νο-
 „μίζων, ἑτέρα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρων· ἀδικεῖ δὲ
 „καὶ τοὺς νέους διαφθείρων.“

Τὸ χωρίον σύγκειται ἀπὸ τρεῖς λόγους· α'. Πολλάκις
 . . . τῇ πόλει· β'. Ἡ μὲν . . . ἦν· γ'. Ἀδικεῖ . .
 . . διαφθείρων· καὶ ὁ μὲν δεύτερος εἶναι ἀπλοῦς, οἱ δὲ
 ἄλλοι δύο, σύνθετοι· καὶ διὰ μὲν τοῦ πρώτου ἐκθέτει ὁ
 συγγραφεὺς τὴν ἀπορίαν του· διὰ δὲ τοῦ δευτέρου τὴν αἰ-
 τιολογεί, παριστάνων διὰ τοῦ τρίτου τὴν κατὰ τοῦ Σωκρά-
 τους κατηγορίαν, καὶ ἀποδεικνύων τὸ ἀσύστατον τῆς διὰ τῶν
 ἐφεξῆς παραγράφων.

ΡΛΑ'. α'. Πολλάκις ἐθαύμασα . . . τῇ πόλει· ὁ
 πρῶτος οὗτος λόγος σύγκειται καὶ αὐτὸς ἀπὸ τρεῖς· 1)
 εἶνα τέλειον [πολλάκις ἐθαύμασα]· 2) δευτέρου ἀτελῆ,
 [τίσι ποτε λόγοις ἔπεισαν Ἀθηναίους οἱ γραψόμενοι Σω-
 κράτην]· 3) ἄλλον ἀτελῆ [ὥς ἄξιός εἴη θανάτου τῇ πό-

ΡΛΑ'. α'. Πολλάκις ἐθαύμασα . . . τῇ πόλει· ὁ
 πρῶτος οὗτος λόγος σύγκειται καὶ αὐτὸς ἀπὸ τρεῖς· 1)
 εἶνα τέλειον [πολλάκις ἐθαύμασα]· 2) δευτέρου ἀτελῆ,
 [τίσι ποτε λόγοις ἔπεισαν Ἀθηναίους οἱ γραψόμενοι Σω-
 κράτην]· 3) ἄλλον ἀτελῆ [ὥς ἄξιός εἴη θανάτου τῇ πό-

λει]· καὶ ὁ μὲν δεύτερος ἀποδίδεται ὀρικῶς εἰς τὸ ἐθαύμασα· ὁ δὲ τρίτος διαθεσβατικῶς εἰς τὸ "Ἐπεισαν (ΡΑ').

1) Ἵποκείμενον τοῦ λόγου τούτου εἶναι τὸ Ἐγώ· κατηγορούμενον τὸ Ἐθαύμασα· τὸ πολλάκις διορίζει τῇ χρονικῇν περίεσιν· ἡ δὲ ἐκ τρίτου πτώσεως εἶναι ὁ δεύτερος λόγος Τίσι ποτε λόγοις ἔπεισαν Ἀθηναίους κτ.

2) Ὁ δεύτερος οὗτος λόγος σύγκειται ἀπὸ τὸν ἀτελῆ μετοχικῶν [οἱ γραψάμενοι Σωκράτην] καὶ ἀπὸ τῶν ὀρθῶν ["Ἐπεισαν Ἀθηναίους] καὶ ἀπὸ τὸν ὀτελῆ διαθεσβατικῶν [ὡς ἄξιός ἐστι θανάτου τῇ πόλει:] ὅς τις ἐκπληροῖ χρεῖαν πράγματα (ΡΙΑ). Ὁ μετοχικὸς λόγος ἀναλυόμενος μᾶς εἶδει τὸ συνεπτυγμένον ὑποκείμενον. Οἱ γραψάμενοι Σωκράτην, ἦγουν οἱ ἄνθρωποι, οἵτινες ἐγράψαντο Σωκράτην. Ἵποκείμενον λοιπὸν οἱ ἄνθρωποι· κατηγορούμενον ἔπεισαν· πρόσωπον, Ἀθηναίους· πρόγμα, ὡς ἄξιός ἐστι θανάτου τῇ πόλει· Ὅργανον, Τίσι ποτε λόγοις· τὸ Ποτε τίθεται μετὰ τὰ ἐρωτηματικά καὶ ἀόριστα σημαίνου τὴν ἀγνοίαν τοῦ λέγοντος· οἶον, Ὅς τις ποτ' ἂν ᾔ, ὅποια δὴ ποτε κτλ.

3) Ἵποκείμενον τούτου εἶναι τὸ ἐννοούμενον Σωκράτης· κατηγορούμενον δὲ τὸ Ἀξιὸς συναπτόμενον διὰ τοῦ Εἶη· Ἐξέφερε δὲ τὸν λόγον εἰς δυνητικὴν ἐγκλίσιν [Εἶη], καὶ ὅχι εἰς ὀριστικὴν [ἐστὶ] διὰ δύο αἰτία· πρῶτον, διότι ἀπὸ παρελθόντος χρόνου ἢ ἀπόδοσις γίνεται διὰ δυνητικῆς ἢ εὐκτικῆς (ΡΑ')· δεύτερον, ἀποδίδεται εἰς εὐκτικὴν καὶ ἐπὶ τῶν ἀδεσβαίως λεγομένων· ἡ δὲ κατηγορία αὕτη ὅχι μόνον ἦτο ἀδέσβατος, ἀλλὰ καὶ προφανέστατα ψευδὴς καὶ συκοφαντικὴ· εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν ἐκφράζεται

ἡ εὐνοια αὕτη· Ὅτι τάχα ἦτο συμφέρον διὰ τὴν πόλιν νὰ ἀποθάνῃ.

Θαυάτου· γενικὴ συντασσομένη μὲ τὸ Ἄξιον κατὰ τοὺς κανόνας τῆς μερικῆς μας γραμματικῆς (Βουτμ. Σελ. 417).

Τῇ πόλει· δοτικὴ περιποιητικὴ σημαίνουσα, ὅτι ὠφελεῖται· ἡ πόλις ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους, Βουτμ. Γραμ. 419).

ΡΑΒ'. β'. Ἡ μὲν γὰρ γραφὴ . . . ἦν· ὑποκείμενον εἶναι Ἡ γραφὴ· κατηγορούμενον τοιᾶδε τις· τὸ τοιᾶδε ἀνταποδοτικὸν ἀπαιτεῖ ἀναφορικόν· εὐνοεῖται δὲ εἰς τοιαύτην περίσσειαν· ἤγουν ἡ γραφὴ ἦν τοιᾶδε εἷς ἡ ἐρεξὴς ἐκτιθεμένη· ὁ Μὲν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ ἀκολουθοῦν τοῦ δὲ ἡ Ἀλλὰ· μένει ὅμως ἀναπόδοτος· καὶ ἡ εἰς τοῦτον ἐναντίωσις φαίνεται· ἀπ' ὅλα τὰ ἀκολουθοῦντα εἰς τοὺς ἐρεξὴς παραγράφους. Τοιαῦτα ἀπαντῶνται συχνότατα καὶ εἰς τὸν Ξενοφῶντα καὶ εἰς ὅλους τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τοὺς συγγραφεῖς, οἵτινες ἔγραφαν τὰς ιδέαις των.

ΡΑΓ'. γ'. Ὁ τρίτος λόγος εἶναι περίοδος διοικήτριαν ἔχουσα πρότασιν Ἀδικεῖ Σωκράτης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται πλάγιοι μετοχικοὶ λόγοι τρεῖς συνδεδεμένοι οἱ μὲν δύο πρῶτοι κατ' ὅρσιν καὶ θείσιν, ὁ δὲ τρίτος κατὰ συμπλοκὴν· ὁ πρῶτος μετοχικὸς συνεπιφέρει ἕτερον ἀτελή ἀναφορικόν τὸν Ὅς ἡ πόλις νομίζει θεοὺς. Κατὰ δὲ τὴν φυσικὴν ἀκολουθίαν ἐκτιθέμενος ὁ λόγος γίνεται τοιοῦτος. Σωκράτης ἀδικεῖ οὐ νομίζων μὲν θεοὺς τοὺς, οὓς ἡ πόλις νομίζει, εἰσφέρων δὲ ἕτερα καὶνὰ δαιμόνια, διαφθείρων δὲ καὶ τοὺς νέους. Ἀντλῆται δὲ εἰς πέντε λόγους α') Σωκράτης ἀδικεῖ· β') οὐ νομίζων θεοὺς·

γ) οὗς ἡ πόλις νομίζει • δ') εἰσφέρων ἔτερα καὶνὰ δαιμόνια • ε') διαρθείρων τοὺς νέους.

Σημείωσις. Οἱ πρὸ ἡμῶν γραμματικαὶ σύνθετον λόγον ἔλεγον, τὸν ὁποῖον ὠνόμαζαν συγκεῖμενον, ἦγουν τὸν ἐκ τῶν περιτάσεων καθ' ἑμᾶς προσδιριζόμενον • τὸν δὲ συμπληρούμενον ἐκ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ κατηγορουμένου καὶ τῆς ἐκ τρίτου πτώσεως τὸν ἔλεγον ἀπλοῦν, ἂν καὶ τὸ ὑποκείμενον ἢ ἡ ἐκ τρίτου ἀναπτύσσοντο διὰ λόγων ἀναφορικῶν, ἢ ἦσαν καὶ λόγοι ὁλόκληροι • ὅθεν, κατ' αὐτοὺς, Τὸ μὲν Διδάσκω τὸν Ἐλευθέριον τὰ γραμματικὰ ἐπιμελῶς, εἶναι λόγος σύνθετος • τὸ δὲ Τίτις ἂν ἔχοι εἰπεῖν περὶ τῆς τῶν Ἐλευθέριον παιδίων ἡγωγῆς καὶ τίμι χροῖμενοι σπουδαῖσι ἂν τοῖς τρόποις ἀποδιδόν, φέρει σχεδόν, εἶναι λόγος ἀπλοῦς • καὶ, Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα, εἶναι σύνθετος • ἀπλοῦς δὲ ὁ, Ἄνδρα ἔννεπε, ὅς μάλ' ἀλλὰ πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὴν πτολίεθρον ἔπεσσε. Ὅτι δὲ ἔλεγον ἀνάμμετα εἶναι φανερόν • διότι λόγος σύνθετος εἶναι ὁ ἐκ λόγων ἄλλων συγκεῖμενος ἔχι ὁ ἐκ τῶν περιτάσεων προσδιριζόμενος, καὶ μάλιστα κατὰ γραμματικὴν θεωρίαν. Λογικώτερον δὲ ἴσως εἶναι ἀπλοῖ οἱ τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ κατηγορούμενον ἀναπτύσσοντες • διότι ἐν μὲν τὸ ὑποκείμενον καὶ ἐν καὶ τὸ κατηγορούμενον • οἷον Ὁ ἀνὴρ ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσέβων, καὶ ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔζη, καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λοιμῶν οὐκ ἐκάθησεν, ἔστι μακάριος • ἀλλὰ γραμματικῶς θεωρούμενος εἶναι καὶ οὗτος σύνθετος λόγος καὶ ὅλοι οἱ ὁμοιοίτου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Περὶ Στιγματισμοῦ.

ΡΛΔ'.

Στιγματισμὸς εἶναι χρῆσις συμβόλων τινῶν, τὰ ὁ-

ποῖα ὀνομάζομεν σίγματα, τιθεμένων μεταξὺ τῶν κώλων καὶ τῶν κομμάτων, καὶ εἰς τὰ τέλη τῶν περιόδων. Ἀλλ' εἴαν καὶ τὰ σίγματα ταῦτα σχηματίζονται κατὰ συνθήκην. καὶ διδάσκονται ἐμπειρικῶς Πρὸς ἔχει καθέν τὸν τρόπον του· ἐκπηγάζει ὅμως ἀπὸ νόμους τῆς Λογικῆς ἐκ τῶν προτέρων ὁ σιγματισμὸς αὐτὸς, ἵππειδῃ θεμελιώνεται εἰς τὴν ἀκριβοῤῥαν τῶν κρίσεων σχέσιν· καὶ κατὰ τοῦτο ἡ ἐν γένει θεωρία του εἶναι ἔργον τῆς καθολικῆς γραμματικῆς. Πρέπει δὲ νὰ διακρίνωμεν ἀκριβῶς τὰ ὀρθογραφικὰ σημεῖα (ἡγοῦν τὰ λεγόμενα τόρους, πνεύματα, πάθη) ἀπὸ τὰ λογικὰ ταῦτα σίγματα· ἐκεῖνα μὲν εἶναι ὁλοκλήρως ἐμπειρικὰ· ταῦτα δὲ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν τοῦ λόγου διάρθρωσιν, ἥτις ἀντιστοιχεῖ ἐπ' ἀκριβὲς μὲ τὴν τῶν διανοημάτων ὁμοιότητα καὶ συνέχειαν.

ΡΑΕ'. Σίγματα εἶναι τὰ ἐφεξῆς· σιγμῶν, ὑποσιγμῶν, κόμμα, ἐρωτηματικόν, ἐπιφωνηματικόν, παρένθεσις, ἐπιλογιστικόν, βραχυνοτικόν. Ἐκ τούτων τὸ ἐπιφωνηματικὸν καὶ τὰ τρία τελευταῖα δὲν ἦσαν χρήσιμα εἰς τοὺς παλαιοὺς· οἱ νεώτεροι τὰ εὑρέθηκαν καὶ τὰ μεταχειρίζονται πρὸς μεγάλην σαφήνειαν καὶ εὐκρίνειαν τῶν γραφομένων, καὶ πρὸς ἀκριβῆ καὶ σύμφωνον μὲ τὰ νοούμενα ἀπαγγελίαν αὐτῶν καὶ ἀνάγνωσιν.

ΡΑΣ'. Σιγμῶν εἶναι τὸ σύμβολον τοῦτο (.). Τίθεται καθ' ὅλας τὰς γλώσσας (τουλάχιστον τὰς Ἑυρωπαϊκὰς) ἐπάνω τῆς εὐθείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγχαραττοῦνται τὰ γρόμματα, ὅπου λαμβάνει τέλος ἡ ἔννοια προτάσεως ἢ περιόδου· οἷον, Ἀνὴρ δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτέ. Ἐδῶ εἶναι τελεία ἡ ἔννοια τῆς προτάσεως, καὶ διὰ τοῦτο τίθεται εἰς τὸ τέλος τῆς ἡ σιγμῶν (.), καὶ, Μακάριος ἀνὴρ, ὡς

οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν, καὶ ἐν ὁδῷ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔστη, καὶ ἐπὶ καθέδρᾳ λαίμων οὐκ ἐκάθησεν· ἀλλ' ἢ ἐν τῷ νόμῳ κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσῃ ἡμέρας καὶ νυκτός. Ἐδῶ εἶναι τῆς περιγραφῆς τῶν τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς ἰδιοτήτων τὸ τέλος, τὸ ὁποῖον σημαίνεται μετὰ τὴν συγμῆν· ἢ δὲ ἀρχὴ πύσης περισόδου ἢ προτάσεως, ὅταν λάβῃ τέλος ἢ πρὸ αὐτῆς, μεγαλογραφεῖται, καθὼς συνηθίζεται σήμερον ἀπ' ὅλην τὴν Ἑβραϊκὴν.

ΡΑΖ'. Ἐπερ συγμῆ. Ταυτίζεται μετὰ τὴν συγμῆν, πορευτὸς ὅτι βάλλεται ὀλίγον τι ὑπεράνω τῆς εὐθείας, εἰς τὴν ὁποῖαν σημεινούνται τὰ γράμματα. Λαμβάνει δὲ τόπῳ μεταξὺ τῶν συνθέτων κώλων τῆς περιόδου (ΠΙΘ')· οὕτως ὑποτίθεται ἡ ἐφεξῆς περίσδος τοῦ Ἰσοκράτους. Ἄ μὲν ἐπίσσαι, διαφύλαττε ταῖς μελέταις· ἃ δὲ μὴ μεμάθηκας, προσλαμβάνου ταῖς ἐπιστήμας· ἢ δὲ μετὰ τὴν ὑπόσγμην ἀρχὴ μικρογραφεῖται.

ΡΑΗ'. Κόμμα. Ἐχει σχῆμα μηνίσκου τὸ μὲν κυρτὰ ἔχοντος πρὸς δεξιὸν, τὰ δὲ κοῖλα πρὸς ἀριστερὸν οὕτω (,). Διασέλλει δὲ τὰ ἀπλὰ κῶλα τῶν συνθέτων προτάσεων, καὶ τὰ κόμματα τῶν περιόδων (ΠΙΘ')· οἶον, ὡς καλόν, ὅταν ἀνὴρ καὶ γυνὴ συμφωνήσωσιν ὁλλήλοισι. Εἰς τὸ ἀνωτέρω παρόδειγμα διασέλλονται τὰ κόμματα τῆς περιόδου μετὰ τὸ Ἐπίσσαι, καὶ Μεμάθηκας διὰ τοῦ συμβόλου τούτου. Κῶλα προτάσεως, ἢ κόμματα περιόδου εἶναι ὅλα τὰ συμπλεκόμενα μετὰ τοὺς συνδέσμους, καὶ, ἢ, ὅτι· ἀλλὰ τινὲς μὲν διασέλλουσι πάντα διὰ κομμάτων· ἄλλοι δὲ τὰ μονοσυλλαβῶς ἐκφερόμενα κόμματα διὰ τοῦ καί, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Ὅτι ἀρχόμενα ἀφίγουσιν ἄσικτα· καὶ λογικῶς μὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ χωρίζωνται ὅλα· ὡς χρήσιμα

δὲ πρὸς ῥᾶσιν καὶ ἀνάπαυσιν τινα τῆς φωνῆς ἐμποροῦν νὰ μένουν ἄσικτα, ἐπειδὴ εἰς τὰ τοιαῦτα δὲν ῥέκει ἐπαισθη- τῶς ὁ λόγος.

Σημείωσις. Τὰ σίγματα ταῦτα εἶναι κατὰ συνθήκην σχηματισμέ- να. Πολλὰ Ἑυρωπαῖα γλῶσσαι τὴν μὲν ὑποσίγμην μα; σημαίνου- σι καποε μὲν μὲ δῶω σιγμάς (:), καποε δὲ ὡς τὸ ἡμέτερον ε- ρωτηματικὸν (:). τὸ δὲ κόμμα μικρύνουσι ὀλίγον (:). Θεωροῦσι δὲ καὶ καποίαν διαφοράν μεταξὺ (:.) καὶ (:), τὸν ὅποιον ἡμεῖς δὲν ἐδιακρίναμεν μὲ χωρίζον σύμβολον, οὐδ' εἶναι ἴσως ἀναγκαῖον νὰ διακρίνωμεν. Πρόπει δὲ νὰ σημειώσωμεν καὶ τοῦτο, ὅτι πρὸς περὶ τοῦ δὲν εἶναι ἀλλήλων ἀσχέτοι, ἀλλ' ἀναφερόμεναι πρὸς ἀλλή- λας ἀποτελοῦσι Περιόδικον λόγον, ἢ παράγραφον. Συμ- πλίκονται λοιπὸν καὶ αὗται διὰ συνδέσμων ἢ ἐκφερόμενων ἢ ἐν- νοουμένων· ἀλλ' ὁμοῦ διαφέλλονται ἀπ' ἀλλήλων διὰ τελείας σιγ- μῆς, ὡς εἴπαμεν (ΡΑΣΤ') καὶ ὅχι δι' ὑποσίγμης.

ΡΛΘ'. Ἑρωτηματικόν. Σημαίνεται εἰς ὅλας τὰς γλῶσσας τῆς Ἑυρώπης σύνθετον ἐκ κόμματος (ΡΛΗ) καὶ σιγμῆς (ΡΛΣ). ἀλλ' οἱ μὲν ἄλλοι Ἑυρωπαῖοι γράφουσι ἐπάνω τὸ κόμμα, καὶ ὑποκάτω τοῦτου τὴν σιγμὴν οὕτω (?)· ἡμεῖς δὲ τὸ ἐναυτίον γράφομεν τὴν σιγμὴν ἐπάνω, ὑπ' αὐ- τὴν δὲ τὸ κόμμα οὕτω (:). Τίθεται εἰς ὅλας τὰς ὀρθὰς ἐ- ρωτήσεις· λέγω δὲ ὀρθὰς, ὅσας κόμνει ἀμέσως τὸ λόγον πρόσωπον· οἶον, Τί κάμνεις; Ἀνεχώρησεν ὁ φίλος; Εἰς δὲ τὰς πλαγίας ἢ τὰς διηγηματικὰς ἀπὸ πολλοὺς ἀφίνεται οἶον, Ἐλθὼν εἰς τὸν οἶκον ἡρώτα, ἂν ἀνεχώρησεν ὁ φίλος· ἀλλὰ καὶ εἰς ταύτας εἶναι πολλάκις ἀναγκαῖον, ὅταν ἡ διη- γηματικὴ μεταβάλλεται εἰς ἐρῆγην οἶον, Ἐλθὼν εἰς τὸν οἶ- κον ἡρώτα Πού εἶναι τὸ βιβλίον; διὰ τί δέυμε τὸ ἔσειλας; Πῶς ἠμέλησας τὸ πρᾶγμα; κτλ. Γενικῶς δὲ τὸ ἐρωτημα- τικὸν ὀναγκαῖως πρόπει νὰ τεθῇ, ὅπου εἶναι χρεῖα νὰ με- ταβληθῇ ἡ φωνὴ κατὰ τὸν ἔχον τῆς ἐρωτήσεως.

ΡΜ'. Καποε ἡ ἐρώτησις συμπληροῦναι τὴν ἐννοίαν,

ὅποτε τὸ ἐρωτηματικὸν ἐπέχει καὶ τριγμῆς τόπον, καὶ ἡ τοῦ ἐρεξῆς λόγου ἀρχὴ μεγαλογραφεῖται· οἶον „Ἰδὲς τὰ κακὰ τῆς ἀμαθίας καὶ βαρβαρότητος; Ἐυτυχεῖς οἱ μέτοχοι παιδείας καὶ τῶν Μουσῶν τρόφιμοι.“ Πολλάκις ὁμῶς ἀκολουθοῦσι μίᾳ τῇν ἄλλην πολλαὶ ἐρωτήσεις ἔχουσαι ἀναφυρῶν καὶ πρὸς ὑποκείμενόν τι καὶ πρὸς ἀλλήλας, ὅπου, εἰν δὲν ἦτο ἐρώτησις, ἠθέλαμεν βάλειν τὸ κόμμα, ἢ τῇν ὑποτριγμῇ· οἶον, Ἄνεχώρησεν ὁ φίλος; ἢ ἔμεινεν ὀπίσω; ἢ δὲν ἔχει κατὰ νοῦν νὰ ὑπάγῃ; Τοιαύτας δὲ ἐρωτήσεις σημαίνουσιν ἄλλαι δὲ ἐνὸς μόνου ἐρωτηματικοῦ βάλλοντες τὸ κατὰ τὸ τέλος· οἶον, Ἄνεχώρησεν ὁ φίλος, ἢ ἔμεινεν ὀπίσω, ἢ δὲν ἔχει σκοπὸν νὰ ὑπάγῃ;

ΡΜΑ. Ἐπιφωνηματικόν. Ἐπευοήθη ἀπὸ τοὺς νεωτέρους καὶ γράφεται μὲ τὸ σημεῖον τοῦτο (!)· Τίθεται δὲ ἢ εἰς μόνον ἐν θαυμαστικόν ἐπιφώνημα (ΟΘ', Σημ.) οἶον, ὦ! βαβαί! Ἡράκλεις! ἢ εἰς θαυμασικὴν πρότασιν· οἶον, Ἐυτυχὴς ἀνὴρ! Ἐὰν δὲ κατ' ἀρχῆς μὲν κεῖται ἐπιφώνημα, ἔπεται δὲ πρότασις μικρὰ, εἰς ἐκεῖνο μὲν τίθεται κόμμα· μετὰ δὲ ταύτην, τὸ ἐπιφωνηματικόν· οἶον, ὦ, πόσον εἶναι εὐτυχής! ὦ, Ποῦν κακὸν εἶναι ἢ ἀμάθεια! Ἐὰν δὲ ἐκτείνεσται ἡ πρότασις, ἢ χωρίζεται πολὺ ἀπὸ τὸ ἐπιφώνημα, ὥς ἐδύναται νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς δύο ἐπιφωνήματα, τότε τίθεται τὸ σημεῖον καὶ εἰς τὸ ἐπιφώνημα καὶ εἰς τὸ τέλος τῆς προτάσεως· οἶον, ὦ! Ποῦν βάθος γνώσεως καὶ σοφίας καὶ ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ! καί, Βαβαί! Εἰς ποῖα κακὰ δὲν ἐμβάλλει τὸν ἄνθρωπον ἢ κατάρτος ἀμαθία! Ὅπου σημειώσαμεν, ὅτι ἂν καὶ ἔχῃ σχῆμα ἐρωτήσεως ὁ ἐπιφωνηματικὸς λόγος, δὲν λαμβάνει ὁμῶς ἐρωτηματικόν, ἀλλὰ τὸ ἐπιφωνηματικόν, ἐπειδὴ ἐνταῦθα τὸ κυριώτερον εἶναι ἡ ἐπιφώνισις.

ΡΜΒ'. Ἐὰν δὲ ἀκολουθῶσι πολλαὶ ἐπιφωνηματικαὶ προτάσεις μία μετὰ τὴν ἄλλην ἀναφερόμεναι καὶ πρὸς ἀλλήλας καὶ πρὸς κύριόν τι ὑποκείμενον· τίθεται εἰς πᾶσαν μίαν τὸ ἐπιφώνημα, χωρὶς νὰ μεγαλογραφηθῇ καμμιᾶς τῶν μεταξὺ ἢ ἀρχῇ· οἶον, ὦ θεέ μου! δὲν δύναμαι πλέον! ἀπέκαμα ἀπὸ τὰς θλίψεως! ἢ ζωὴ μου εἶναι ὀδυνηροτάτη! ἢ, Μίγας εἶναι ὁ κύριος! θαυμασαὶ αἱ ὁδοί του! ἀνεξερεύνητοι αἱ ὁδοί του! Ἄυται, εἰν δὲν ἦσαν ἐπιφωνηματικαί, ἤθελαν σιγματισθῇν μετὰ τὴν ὑποσημνίαν, ἢ μετὰ τὸ κόμμα.

ΡΜΓ'. Παρένθεσις εἶναι σημεῖον σύνθετον ἀπὸ δύο τόξα βλέποντα τὸ ἓν πρὸς τὸ ἄλλο οὕτω (), κάποτε δὲ γράφεται καὶ γωνιώδεις οὕτω []. Περικλείεται δὲ εἰς αὐτὴν πρότασις ἀποχωριζομένη τρόπου τινα ἀπὸ τὸν ὅλον λόγον· καὶ τὸ μὲν πρῶτον χρησιμεύει, ὅταν αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς ἀποχωρίζῃ τι ἀπὸ τὸν ἄλλον τοῦ λόγου· οἶον, Ὁ δὲ ἀετὸς, ἀναβάς ἐπὶ τὸν Δία (τούτου γὰρ ἱερὸς εἶναι λέγεται) κατέθηκεν εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ τὰ ῥά. Τὸ δὲ γωνιώδεις, ὅταν παρεντίθεται τι ἄλλου συγγραφείως· ἢ ὅταν ἐκδίδων ἄλλου σύγγραμμα, παρενθῇτι ἐξ αὐτοῦ τι, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνέφερεν ὁ συγγραφεὺς· ἢ ὅταν τεχνολογικῶς παρενθῇτι, ὡς ἐπαρευθέταμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ πρὸ τούτου Κεφάλαιον (ΡΚΕ', ΡΚΣ')· ἀλλ' ἢ διαφορὰ τούτων, ἐπειδὴ ἀπὸ μᾶς ὁκόμη δὲν ἐπροσδιωρίσθη, μαυθάνεται ἀπὸ τὴν παρατήρησιν τῶν ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ἐκδιδόμενων βιβλίων.

ΡΜΔ'. Ἐπιλογιστικόν. Ἐφεύρημα καὶ τοῦτο τῶν νεωτέρων γραφόμενον ὡς εὐθεῖα μικρὰ ὀριζούταιος· οἶον (—). Τίθεται δὲ ὅπου τις φθάσῃ εἰς κάποιαν ἐννοιαν, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ ἐκφράσῃ εὐθὺς, σέκει ὀλίγον, καὶ ἐπιλογιζόμενος ἐκφέρει ἔπειτα τὴν ἐννοιαν. Διακόπτεται δὲ ἡ συνέχεια τοῦ λόγου τὸ τετραπλάσιον περίπου παρὰ εἰς τὸ κόμμα. Συχνάκις

ἔπεται μετὰ τὴν ἐρώτησιν, ἢ ἐπιφώνησιν, ἢ καὶ μετὰ τὴν σιγ-
μὴν, ἢ καὶ μετ' ἀρχὴν λόγου κατὰ τὴν χρείαν τοῦ ἐπιλογισμοῦ·
οἶον, Πάντοτε ἐπραγτες τοιαῦτα ἔργα; — ὦ Θεὸς πολυεύσπλαγ-
χνε! Πῶς ὑπέφερες τὴν ἀνομίαν! καὶ, Ἀπέθανεν ὁ πολυτιμὸς
μου φίλος! — ὅς ἀποθάνω κ' ἐγώ. Ὑπαγε, φίλε, καὶ — ἔσο εὐτυ-
χής. Ἀφ' οὗ ἀπεχωρίσθημεν — ὅχι! δὲν δύναμαι νὰ σὶ τὰ
διηγηθῶ. Ἐδικοῦντο τὰ Ἀδῆρα καθὼς — καὶ μικραὶ
καὶ μεγάλαι δημοκρατίαι ἐδικολογήθησαν ἀνέκαθεν.

PMΕ. Μαρτυρικόν. Σημαίνεται μετ' ὄνομα κόμματα
(,,)· καὶ τίθεται τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν ξένης μαρτυρίας·
τὸ δὲ ἀντίστροφόν του κατὰ τὸ τέλος· οἶον, Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς
εἰς τὸ εὐαγγέλιον „ Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες, ὅτι ἐ-
μοὶ μαθηταὶ ἐστέ, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε πρὸς ἀλλήλους.“ Πολ-
λοὶ δὲ βάλλουσι τὸ αὐτὸ καὶ εἰς τὸ τέλος.

PMΣ. Βραχυτυκόν. Σημαίνεται διαφόρως ἀπὸ
καθὲν ἔθνος· ἡμεῖς τὸ γράφομεν (κτλ). οἱ δὲ Ῥωμαῖοι
(eto). Τίθεται δὲ, ἢ ὅπου σιωπῶμεν τὰ πλείονα, ἢ ὅ-
που θέλομεν νὰ δηλώσωμεν, ὅτι εἶναι μὲν καὶ ἄλλα, εἶναι
δὲ ἀδύνατον ν' ἀπαριθμηθῶσιν ὅλα. Εἰς τὴν γλῶσσαν μας
τὸ ἀναγινώσκωμεν καὶ τὰ λοιπά· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι,
etcetera.

Σημειώσεις. Ὡς στιγματισμοῦ εἶδος δύναται νὰ ἐκληφθῇ καὶ ἡ δι'
ἀνοικτῶν γραμμάτων εἰς τὰς ἐπιστήμας ἐκτιθεμένη ὀριστικὴ λέξις,
ἢ πρότασις ἀξιωματικὴ, ἢ ἄλλο τι, εἰς τὸ ὅποιον πρὸς νὰ προσ-
έξωμεν πλεον τὸν νοῦν· οἶον, Λογικὴ εἶναι ἐπιστήμη κτλ. ὡς
γίνεται φανερόν ἐξ ὅλης τῆς πραγματικῆς μας ταύτης, ὅπου ἐμμετα-
χειρίσθημεν πολλὰκις τοιαύτα δι' ἀνοικτῶν γραμμάτων ἐκθέσεις.

**Κατάλογος τῶν φιλοκάλων Συνδρομητῶν
τοῦ Πρώτου καὶ Δευτέρου Τόμου τοῦ
τῆς Φιλοσοφίας Συντάγματος.**

Β Ι Ε Ν Ν Η Σ.

	σώμ.		σώμ.
Ὁ Ἐυγενέστατος ἀρχὼν ἀντι- πρῆσβυς τῆς Κρατικῆς τῶν Ὀθωμανῶν Βασιλείας κύριος Ἰωάννης Μαυρογένης.	3	Γεώργιος Σαπαχτάνη. — Κώστας Μιχαήλ. — Ἰωάννης Κ. Σκαρამαγκᾶς. Ἐυστάτιος Ῥάλλης. — Ἀδελφικὴ Ῥάλλη. — Σταμάτιος Κ. Βούρος Χῖος. Λεονάρδος Κ. Βούρος. — Νικόλαος Ἀργέντης Χῖος. Κωνσταντῖνος Πρώτος Χῖος. Δημήτριος Σκουλούδης. — Ἀνδρέας Λαγώνικος. — Παῦλος Τρικουντάφυλος. Κυριάκης Φάραγγα. — Ἀναστάσιος Δημ. Δουδούμη. Δεῖ αὐτοῦ ὁ ἅγιος Σεβέρων κύ- ριος Χρῦσανθος. — Κωνσταντῖνος Κωτζίνουγλου. Ἀδελφοὶ Γεζου. — Ἀθανάσιος Γουζέλλας. — Θ. Μπακάλογλου. — Τριαντάφυλλος Χ. Στερίου. Ἀναστάσιος Πολυζωίδης. —	1 1 1 2 2 1 1 2 1 1 1 2 1 1 1 2 1 1 3 2
Ὁ Πανοσιολογιώτατος Σύγκελλος κύρ. Διονύσιος Πελοποννησίος.	1		
Ὁ ἐκτελεστικὸς ἱεροδιάκονος κύρ. Γρηγόριος Λέσβιος.	2		
Ὁ Ἐυγενέστατος κύρ. Σίμων Γ. Σί- νας Ἀρχὼν Χόδθ καὶ Κισδίας	15		
Ὁ ἐντιμώτατος κύριος Ἀλέξαν- δρος Μαντζαρήτης.	— 10		
Δημήτριος Μαντζαρήτης.	1		
Σταῦρος Ἰωάννου.	— 6		
Ζωὴς Χαραμῆς.	— 4		
Γεώργιος Σακελλάριος.	— 6		
Ζηνοβίος Κ. Πώπ.	— 6		
Ἀδελφοὶ Πεσολάκα.	— 5		
Ἀλέξανδρος Κοντόσαντος.	— 5		
Κωνσταντῖνος Ἑμμανουὴλ Γκίκας.	— 2		
Μιχαὴλ Θεμελῆς Κούρτης.	— 1		
Στάϊκος Χ. Καλοῦζάνου.	— 2		

ΒΟΤΚΟΡΕΣΤΙΩΝ.

σώμ.		σώμ.
Ὁ ἄλλογ. Συμεὼν Κωνσταντίνου. I		Ὁ ἄλλογ. Κωνσταντίνος Ἀγγέλου. I
— — Γαβριὴλ Τίμιος. I		— — Ἰωάννης Κυνώψης. I
— — Ἀντώνιος Φραγκούλης. I		— — Μιχαὴλ Γρηγορίου Κων-
— — Ἰωάννης παπὰ Χρύσου		σταντινουπόλεως. — I
ἐκ Κασορείας. — I		

Ἰ Α Σ Ι Ο Υ.

Ὁ ὑψηλότατος καὶ Θεοσεβής α-		Ὁ εὐγ. ἀρχων μέγας Κόμισος καὶ
τος Ἀυθέντης καὶ Ἡγεμὼν		Γραμματεὺς τοῦ Ἡγεμόνος
Πάσης Μεσδαυρίας κύριος κύριος		κύριος Κωνσταντίνος Σουτζός. 2
Ἰωάννης Σκαρλάτος Ἀλεξάν-		Ὁ εὐγ. ἀρχων μέγας Κόμισος
δρου Καλλιμάχης. — 6		κύριος Στέφανος Ῥωσσετός. I
Ὁ Πανιερώτατος ἅγιος Εὐχαί-		Ὁ εὐγ. ἀρχων Καμινάρης κύ-
των κύριος Θεόκλητος. I		ριος Γεώργιος Μαΐδανσόγλου. I
Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμαν-		Ὁ εὐγ. ἀρχων μέγας Κόμισος
δρίτης ἡγούμενος Φλωρετίου		κύριος Ἰρηγέριος Κεζιδέντης. I
κύρ. Λευκῆς. — 1		Ὁ ἐξοχ. Ἰατρός κύρ. Εὐστάθιος. 2
Ὁ τοῦ ἁγίου Εὐχαΐτιον Ἱερ-		Ὁ εὐγενής υἱὸς τοῦ Ἀρ. Πάνου
διάκονο κύρ. Ἰλαρίου. I		Μιχαλάκη κύρ. Μιχαλίτσης. I
Ὁ εὐγ. ἀρχων μέγας Λογοθέτης		Ὁ ἐντιμώτατος κύριος Χριστόδου-
κύριος Κωνσταντίνος Μπαλσας. I		λος Ἰωάννου Πετρινός. I
Ὁ εὐγ. ἀρχων μέγας Ποσειδώνιος		Ὁ ἐντ. κύρ. Σταῦρος Ῥαδοβέτσης. I
κύριος Κωνσταντίνος Νέγρης. I		Ὁ ἐλλ. κύρ. Κυσαράτιος Φωτεινός. I
Ὁ εὐγ. ἀρχων μέγας Ποσειδώνιος		Ὁ τιμιώτ. κύρ. Ἀντώνιος Θωμᾶ. I
κύριος Γρηγόριος Μάνης. I		Ὁ τιμ. κύρ. Στέφανος Κιάσπου. I
Ὁ εὐγ. ἀρχων μέγας Ποσειδώνιος		Ὁ ἐντιμολογιώτατος κύριος Μα-
κύριος Στεφαννάκης Βογορίδης 2		νουλ Βεργαρός Κρής. I
Ὁ εὐγ. ἀρχων μέγας Κόμισος		
κύριος Θεόδωρος Νέγρης. 6		

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

Γεώργιος Κεττίμπεσης. — I		Παντίκας Ῥαδοκκαλίου. — I
Γεώργιος Δράκος. —, I		Ζαυνής Ζωρζή Βούρας. — I

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

	σώμ.		σώμ.
Λουκάς Δημητρίου 'Ράλλης.	1	Νικόλαος Θεοδώρου 'Ράλλη.	1
Σταμάτιος Ψύχας.	—	Πρακόπιος Διάκονος.	—
'Αντώνιος 'Ροδοκανάκης.	1	Νικόλαος Δημητρίου Πατρικού.	—
Σκαρλάτος παπαγιόπουλος.	1	κινος.	—
Μιχαήλ Νικολάου Μαυροκορδάτου	1	Γεώργιος Νικολάου Μάξιμος.	1

Ο Δ Η Σ Σ Ο Υ.

Τὸ 'Εμπορικὸν τῶν Ἑλλήνων			Ἰωάννης Μαιμυλῆνης.	—	1
Γυμνάσιον διὰ τῶν φιλογενῶν			Ἀθανάσιος Στρατηγόπουλος.	—	1
αὐτοῦ ἐπιτρόπων.	—	10	Χρυσόφορος Χιονᾶς.	—	1
Οἱ ἐν αὐτῷ διδάσκαλοι κύριοι			Δομένικος Ἐργυλας.	—	1
Γεώργιος Γενάδιος καὶ Ἰω-			Σταῦρος Ἰωάννου Δελφινιώτης.	—	1
άννης Μακρῆς.	—	4	Βαῖανδς Παλαιολόγος.	—	1
Σκαρλάτος καὶ Δημήτριος Βα-			Δημήτριος 'Ράδου.	—	1
καρέσχοι.	—	2	Γεώργιος Σκοδικ.	—	1
Θεόδωρος Σερραφῖνος.	—	2	Ἰωάννης Κθεσβίτης.	—	1
'Αλέξανδρος Μαυρᾶς.	—	2	Γεώργιος Ἐμμανουήλ.	—	1
Νικόλαος Θεοδορίδης.	—	3	Νικόλαος Λάκκας.	—	1
'Αλέξανδρος Κουμπάρης.	—	2	'Αντώνιος Γεωργίου.	—	1
Γρηγόριος Μαρτσλῆς.	—	2	Γεώργιος Λευξῆς.	—	1
Κυριανδς Παπαχατζῆς.	—	3	'Απόστολος Μεταξοθήρης.	—	1
Π. Νικολαΐδης.	—	3	Λεοντῆς Κρωτῆς.	—	1
Ἰωάννης Ἀλυαλῆς.	—	1	Ἰωάννης Κεδέσης.	—	1
Δημήτριος Πελοπίδας.	—	1	Δημήτριος Δούμας.	—	1
Δημήτριος Κοντόσαυλος.	—	1	Ἰωάννης Βοκάρης.	—	1
Κωνσταντῖνος Σμυρνέδς.	—	1	Νικόλαος Οἰκουμένη.	—	1
Δημήτριος Χ. Σταματάκης.	—	1	Ἠλίας Μένεσης.	—	1
Κωνσταντῖνος Παππουδοφ.	—	1	Μιχαήλ Ἠλιάτσου.	—	1
Θεόδωρος Φλυγαίτης.	—	1	Δημήτριος Κουμλῆς.	—	1
'Εμμανουήλ Σκληρῆς.	—	1	'Αλέξιος Μιμῆς.	—	1
Σπύρος Κυπαρίσσης.	—	1	Μιχαήλ Φαρμακίτης.	—	1
Λουκάς Χιονᾶς.	—	1	Ἰωάννης Σταματιόπουλος.	—	1
Θεόδωρος Τουλουμευζῆς.	—	1	Γεώργιος Δημόν.	—	1
Βασίλειος Ἰωαννέπουλος.	—	1			

ΟΔΗΣΣΟΙ.

	σώμ.			σώμ.	
Μιχαήλ Μαργέλης.	—	1	Ἀπόστολος Παπᾶ.	—	1
Παρθενάκης Τζίκνης.	—	1	Θαμῆλης Σταματόδ.	—	1
Νικόλαος Καρυμπούνης.		1	Κωνσταντῖνος Ἀρτηνός.		1
Καζής Χρυσάνθος.	—	1	Ι. Μάξιμος καὶ Β. Μπάος.		1
Ἀνδρέας Ρουτζέρης.	—	1	Κ. Ἀνδριάδης.	—	1
Γεώργιος Λασκαριδής.		1	Ἰωάννης Ἀμβροσίου.	—	1
Ἀθανάσιος Καρανεδιάς.		1	Φώτιος Μιχαῆς.	—	1
Παρθενάκης Νικολάου.		1	Ὁ Ἀνδρέας Σύμβουλος Φλωκίδης.		1
Ἀντώνιος Φραγκόπουλος.		1	Ἀνδρέας Καψάλης.	—	1
Ἀντώνιος Θεοφάνης.	—	1	Δημήτριος Κιάρος.	—	1
Ἰωάννης Δεσφύνης.	—	1	Δημήτριος Ζοτόφ.	—	1
Γεώργιος Χρόνης.	—	1	Δημήτριος Σπανομάρκος.		1
Μουῦσης Πάτσης.	—	1	Χαράλαμπος Βλαχάς.	—	1
Θεόδωρος Ἀνταρῖνος.	—	1	Ι. Π. Ὀμπρὸς Σμυρνάδης.		1
Δημήτριος Ἰγγλέσης.	—	1	Γεώργιος Γρυζάς.	—	1
Δημήτριος Βελισσαρίου.		1	Παναγιώτης Δαννός Πελοποννησίος.		1
Βασίλειος Ξένης.	—	1	Εὐσεβίος Ν. Πατριάρχης.		1
Ἀθανάσιος Σέκερης.	—	1	Μιχαήλ Μιχαλόγος Πάτριος.		1
Δημήτριος Παπᾶ Ρήγας.		1	Σπυρίδων Κόκκινος.	—	1
Ἰωάννης Ράλλης Χίος.		1	Γρηγόριος Γεωσώλημος.	—	1
Γεώργιος Ράλλης Χίος.		1			

Σ Μ Τ Ρ Ν Η Σ.

Ὁ Πανιερώτατος καὶ Σεβασμιώ- τατος Μητροπολίτης ἁγίος Σμύρνης κύριος Ἀνθίμος.	5	Ὁ Πανσεβασμιώτατος Καθηγού- μενος τῆς ἐν Κωνσταντινῇ τῆς Καππαδοκίᾳ ἐκείνης μονῆς τοῦ Τριῶν Προδρόμων κυρ. Παΐσιος.	10
Ὁ Θεοφιλέστατος καὶ ἐλλογιμώ- τατος ἁγίος Ἱεροσολέως κύ- ριος Ἀνθίμος.	— 5	Τὸ Φιλολογικὸν Γυμνάσιον διὰ τῶν φιλογενῶν αὐτοῦ Ἐπι- τρόπων Κεζηρῶν Κατακλινηνῶν καὶ Στυλίου Μουστάνελλη.	20
Ὁ Θεοφίλ καὶ ἐλλογιμ. ἁγίος Κρήτης κύριος Ἰγνατίος.	5	Γεώργιος Ὀμπρὸς.	— 4
Ὁ Πανσεμνότητος ἁγίος Ἀρχι- μανδρίτης τοῦ Παναγίου τα- φῶν κύριος Ἐπιφάνιος.	3	Παναγιώτης Ν. Μουστάνελλη καὶ οἱ.	— 4

ΣΜΤΡΝΗΣ.

	σώμ.		σώμ.
Ἡμάς Βαλῆς. — —	4	Ἰλαρίων ἱεροδιάκονος Κύπριος.	1
Δημήτριος Κατακοζηνός καὶ υἱοὶ	2	Ἀνδρέας Χ. Δαβὶδ Κύπριος.	1
Ἰωάννης Ἀλφειῆς. — —	2	Δημήτριος Θεμεριόκλης Κύπριος	
Δημήτριος Βαλῆς. — —	1	ὁ ἐκ Λεμεσσοῦ. — —	1
Χ. Ἀνδρόνικος Χ. Μιχαήλ.	2	Δημήτριος Κυριακοῦ Σπαρτιάτης.	1
Νικόλαος Βλαχούτζης. — —	1	Ἰωάννης Γεωργιάδης Σμυρναῖος.	1
Γεώργιος Σαβῶν. — —	1	Χ. Γεώργιος Τεுλπευτευράνας	
Ἀδωῆς Περεβανόγλου. — —	2	τοῦ Χ. Ζαχαρίου. — —	1
Δημήτριος Σκαρλάτης. — —	1	Καλλένικος Κρής ὁ ἐκ Κυδωνίας.	1
Ἀντώνιος Γιάκοβος. — —	1	Νικόλαος Κρής. — —	1
Βασίλειος Ἀναστασιδάκης.	1	Ἰωάννης Κιμεριόκλης Λέσβιος.	1
Δημήτριος Μαργαρίτου.	1	Βενιαμὴν Ρωσσοῦτος ἐκ Μελδε	
Νικόλαος Μαργαρίτης. — —	1	Σαχίης. — — — —	1
Παύλος Κωνσταντίνου Μαυρογορ		Ἀδελφοὶ ἱεροπαῖδες Χριστόδουλος	
δάτος. — — — —	2	καὶ Παναγιώτης ἐκ Τρίκκης.	2
Ἰωάννης Δ. Μαυρογορδάτος.	2	Ἀλέξανδρος Οἰκονόμου ἐκ Τυρ	
Ἀδελφοὶ Ὀμηροί. — —	2	νάβου τῆς Θεσσαλίας.	1
Χριστόφορος Μηλλιάνης. — —	1	Δημήτριος Κωνσταντίνου ἐκ Τυρ	
Σταύρος ἢ Γεώργιος Ἀυτάδελφοί.	1	νάβου τῆς Θεσσαλίας.	1
Ἰωάννης Δημητριάδης ὁ ἐκ		Εὐθύμιος Δελαπορτιάς.	1
Βραβανῶν τῶν Ἀγραφῶν.	1	Χ. Ἰωάννης Δημητριάδης Λυ	
Ἑμμανουὴλ Βασιλείου Ζαχαρίου		πηγιτῆρος. — — — —	1
Ῥόδιος. — — — —	1	Νικόλαος Γεωργιάδης Σμυρναῖος.	1
Κωνσταντίνος Μπερτομῆς Μιτω		Μαργαρίτης Παπᾶ Μανώλη ἐκ	
ληναῖος. — — — —	1	Τυρνάβου τῆς Θεσσαλίας.	1
Νικόλαος Δημητρίου Χορτάκης.	1	Ἀτέριος Χ. Π. ἐκ Τυρνάβου	
Νικόλαος Χ. Τριανταφύλλου Κι		τῆς Θεσσαλίας. — — — —	1
ζανίτης. — — — —	1	Παναγιώτης Βενετικλῆς Ῥόδιος.	1
Νικόλαος Γεωργίου ἐκ Βελθεδού.	1	Δαμασκηνός ἱεροδιάκονος Κρής	
Ὀνούφριος Ἀντωνιάδης Κρής.	1	ὁ ἐκ Κισιάμου. — — — —	5
Ἀντώνιος Εὐιοδίας ἀνεψιὸς τοῦ		Ἀπολλόδοτος Ζαφειρίδης.	1
αἰγίου Κρήνης. — — — —	1	Ἰωάννης Ἰακώβου Θεσσαλον	
Γεώργιος Ἀπασαλίδης Κυδωνία		κίου. — — — —	1
της. — — — —	1	Ἰωαννίκιος ἱεροδιάκονος Κύπριος.	1
Γεώργιος Ἰωαννίδης Φιλαδελφεύς.	1		

ΤΕΡΓΕΣΤΗΣ.

Τ Ε Ρ Γ Ε Σ Τ Η Σ.

	σώμ.		σώμ.
Ἰωάννης Ῥάλλης.	— 3	Γεώργιος Λαωνὴ Σκυλίττης.	1
Ἀμβρόσιος Στεφάνου Ῥάλλης.	2	Σταμάτιος Δρομοκαίτης.	1
Ἀνδρέας Κωνσταντίνου Ῥάλλης.	1	Γεώργιος Τευρτόπουλος.	1
Ἐυερ. Ν. Μεταξά.	— 1	Ζαχαρίας Ν. Λεονάρδου ἐξ Ἀ.	
Ἰάκωβος Ῥώτας.	— 2	μπελακίων. — —	1
Μ. Ῥοδοκανάκης.	— 1	Γεώργιος Παπισιάνης.	— 1
Στ. Φραγκιάδης.	— 1		